

ϕ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ
ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΚΑΙ

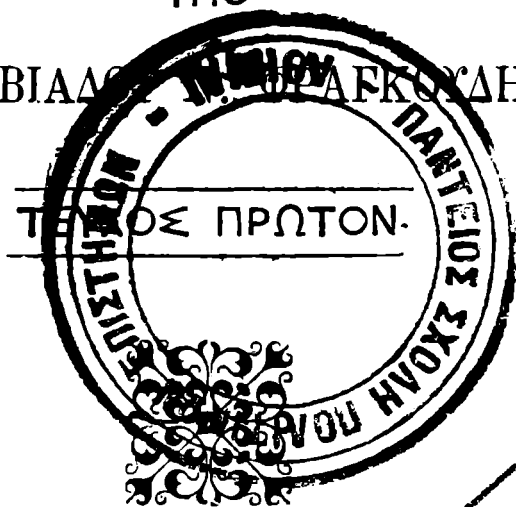
ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΗΣ

ΚΥΠΡΟΥ

ΥΠΟ

ΕΥΡΥΒΙΑΔΟΥ - ΠΑΡΤΕΙΔΟΥ ΚΑΙ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΡΑΓΚΕΚΟΥΔΗ.

ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

1885

Τύποις ΟΜΟΝΟΙΑΣ.

XVII
410

ΤΑΙΣ ΙΕΡΑΙΣ ΣΚΙΑΙΣ

ΤΗΣ ΤΩΝ ΑΡΧΙΘΥΤΩΝ ΤΕΤΡΑΚΤΥΟΣ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΛΛΗΣ ΜΑΡΤΥΡΙΚΗΣ

ΚΥΠΡΙΟΥ ΕΚΑΤΟΜΒΗΣ

ΤΟΥ ΑΝΕΠΙΛΗΣΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1821

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Προκαταρχόμενος ὁμολογῶ τὴν ἀτέλειαν τοῦ προκειμένου ἔργου, λόγῳ τῆς ἐν πᾶσιν ἀδαημοσύνης μου καὶ ἰδίᾳ περὶ τὴν ἱστορίαν, ἣ δὲ τοιαύτη ἀτέλεια δὲν ἤθελεν εἶσθαι καὶ τόσῳ μέγα κακὸν ἂν μὴ παρωμάρτει ταύτῃ καὶ πλεονάζουσα ἀνακριβεία περὶ τὰ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀνά τὴν νῆσον συμβάντα. Ὅταν, ἐπωφελούμενος τὴν σχολὴν, ἣν μοὶ κατέλιπον αἱ ἐν Ἐνετίᾳ ἐργασίαι μου, ἠβουλήθην καὶ δι' ἰδίαν ἐμοῦ διδασκαλίαν καὶ ὅπως παράσχω τοῖς ἐμοῖς τοῦλάχιστον συμπολίταις ἀνάγνωσμα χρήσιμον καὶ διδακτικόν, νὰ ἐπιληθῶ τοῦ ἔργου φοιτῶν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς πόλεως, ἐνόμιζον ὅτι, ἐκτὸς τῶν γνωστῶν μοι περὶ Κύπρου πραγματειῶν, τῆς τοῦ Στεφάνου Λουζινιᾶνος καὶ τῆς τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κυπριανοῦ, ἠδυνάμην νὰ εὕρω λύσεις τῶν ἀποριῶν καὶ διαφωτίσεις περὶ τῶν ἀπαντωσῶν ἀνακριβειῶν ἐν ἄλλοις ἄλλων συγγράμμασιν ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ, ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη ἡ μετασχηματισθεῖσα εἰς πεποιθήσιν, ἐξηλέγχθη φροῦδη ἅμα τῇ πρώτῃ ἀποπειρᾷ εἰς καταφυγὴν πρὸς ἑτέρας πηγὰς. Μάτην ἀνεζήτησα εἴτε εἰδικὰς ἑτέρας περὶ Κύπρου μονογραφίας, εἴτε ἱστορικὰς ἀφηγήσεις ἀρχαίων Κυπρίων συμβαμάτων. Καὶ ναὶ μὲν τὸ ὀγκῶδες τεῦχος τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας τοῦ φιλοπρωτάτου Κυπριανοῦ τὸ ἐν Ἐνετίᾳ ἐκτυπωθὲν πρὸ ἐνὸς καὶ ἐπέκεινα αἰῶνος, παρέχει δαψιλῆ ὕλην πρὸς καταρτισμὸν εὐμεθοδωτέρου ἱστορικοῦ κατασκευάσματος, ἀλλ' ἀτυχῶς αἱ ἐν ἐκείνῳ συμπεπυκνωμέναι ἀπεραντολόγοι ἀφηγήσεις ἱστορικῶν περιπετειῶν καὶ ἀλλοιώσεων κατ' ἀρχαίας ἐποχάς, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἰσὶν ἄμοιροι παντὸς συνειρμοῦ, ἀλλ' εἰσὶ καὶ τοσοῦτῳ συγκεχυμέναι, ἀνακριβεῖς καὶ ἀντιφατικαὶ ἐν τε τοῖς καθόλου καὶ τοῖς καθ' ἕκαστον, ἐνίαι δὲ καὶ τοσοῦτῳ καταφῶρως ἀντιστρατεύονται πρὸς παραδεδεγμένην ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ὥστε περιοριζόμενός τις ἐντὸς τοῦ Κυπριανοῦ, περιίσταται εἰς τὸν

κίνδυνον νὰ ἐκπονήσῃ ἕτερον μυθιστορικὸν συνονθύλευμα ἤττον ὀγκῶδες καὶ μᾶλλον ἴσως γλαφυρὸν, καίτοι ἀφ' ἑτέρου δὲν δύναται τις νὰ μὴν ὁμολογήσῃ φόρον θαυμασμοῦ ἐπὶ τῇ φιλοπονίᾳ καὶ τῇ φιλομαθείᾳ τοῦ ἀνδρός, μὴν ὀκνήσαντος νὰ ἀναδιφήσῃ, τίς οἶδεν ἐπὶ πόσον χρόνον, συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς ἀρχαίους καὶ μεταγενεστέρους, ἵνα ἐκ τούτων σταχυολογήσῃ παντοῖα ὅσα καὶ ἀπαρτίσῃ ὀγκῶδες τεῦχος, ἐν ἐποχαῖς ἀμαθείας, ἀπορίας καὶ τυπογραφικῆς ἀτελείας, ἐνῶ τοσοῦτοι ἕτεροι λόγιοι, καὶ δὴ Κύπριοι, ἐν καιροῖς ὅλως ἀλλοίοις καὶ ὑπὸ συνθήκας ἐν πᾶσιν εὐνουστέρας, οὔτε κἂν ἀπεπειράθησαν μετὰ ταῦτα, ἔξαιρέσει τοῦ κυρίου Σακκελαρίου, ὅστις ὅμως δὲν ἐξέδοτο τὸν δεύτερον αὐτοῦ τόμον τῶν Κυπριακῶν, ἔνθα ἤθελε πραγματευθῆ τὰς ἱστορικὰς τύχας τῆς νήσου.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τί ἀπέμεινέ μοι νὰ πράξω, προχωρήσαντι ἐν τῷ ἔργῳ! Ἐλλείψει πηγῶν αὐθεντικῶν, ἐλλείψει ἐπιδοθημάτων, ὧφειλον νὰ ἐγκαταλίπω ἀπεράτῳ τὸ μικρὸν δοκίμιον; Πᾶς ἕτερος ἐν τῇ ἐμῇ εὐρισκόμενος θέσει, ἴσως ἤθελε προβῆ εἰς παρομίαν ἀπόφασιν, ἀλλ' ἐγὼ διενσήθη κατ' ἴδιον τρόπον. Εἶπον καθ' ἑαυτὸν, ὅτι ἐμοῦ μὲν οὐδεμίαν ἔχοντος δημοσιογραφικῆς φήμης ἀξίωσιν καὶ εἰς οὐδὲν ἀφορῶντος τοιοῦτόν τι ἢ ἕτερον ὑλικὸν συμφέρον, τῶν δ' ἐμῶν συμπολιτῶν ἐστερημένων γενικῆς περὶ τῆς νήσου πραγματείας, διότι καὶ αὐτὸ, ὁ Κυπριανὸς κατέστη δυσεὔρετος, καὶ μόλις ὑφίσταται εὐρωτιῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Κύπρῳ ἀρχιεπισκοπῆς, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπάρχη, ἀποβαίνει ἀνάγνωσμα ἐπαχθὲς λόγῳ τῆς πολυλογίας, τοῦ ἀσυναρτήτου καὶ κακοζήλου τῆς φράσεως καὶ ὀνοματικῶν, τοπικῶν καὶ χρονικῶν ἀντιφάσεων, ἐν αἷς ἀσυνειδήτως περιπλέκεται, πάντως ἀναγκαῖον καθίσταται ἡ νέα τοῦλάχιστον γενεὰ, καὶ ἡ νεωτέρα μάλιστα, ἢ τῶν μαθητιῶντων, νὰ ᾗναι ἐνήμερος τῶν τυχῶν τῆς ἀμείλικτον ταλανισθείσης πατρίδος αὐτῶν. Ἄς προβῶ λοιπὸν εἰς τὴν συμπλήρωσιν

τοῦ δοκιμίου, ἐξοβελίζων κατὰ τὸ ἐνὸν τὰς ὅσας ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω ἀνακριθείας τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τηρῶν μόνον τὰς γενικὰς αὐτοῦ γραμμὰς, ἤτοι τὰ κυριωδέστερα τῶν συμβαμάτων καθ' ὃν τρόπον καὶ χρόνον τὰ εἶχε ταξινομήσῃ, ἀλλὰ καὶ μ' ὅλην τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, ποσάκις δὲν ἤλθον εἰς πειρασμὸν νὰ τὸν ἀποσκορακίσω ὅταν, παρὰ τὰς ἀνακριθείας, ἐώρων καὶ ἀθρόας ἀνορθογραφίας, καὶ δὴ καὶ τοσαύτας ὥστε ἐνίοτε ἠρώτων ἐμαυτὸν μήτοι ἐγὼ καὶ οὐχὶ ὁ Κυπριανός, *j'avais perdu mon latin*, καὶ ἀφ' ὧν, ἐννοεῖται, δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀρυσθῶ παραμυθητικὴν ἐνίσχυσιν περὶ τοῦ ἐνουποστάτου καὶ ἀκριβοῦς τῶν ἀναγραφομένων.

Εἶπον πρυσέτι ἐν ἐμοί· τὸ ἔργον ἄς περατωθῇ καὶ ἄς δημοσιευθῇ. Ἔσται πάντως ἐν τίσιν, ἦττον τοῦ Κυπριανοῦ ἀνακριβές, ἦττον ἀπεραντολόγον καὶ μᾶλλον καταληπτόν. Ἄς χρησιμεύσῃ τοῖς δοκιμωτέροις οὐχὶ ὡς σκοπὸς δυσμενοῦς κριτικῆς, οὐδένα ἐχούσης ὑπάρξεως λόγον, ἀλλ' ὡς ἀφετηρία ἢ μᾶλλον ὡς ἀφερμὴ εἰς ἐκπόνησιν πληρεστέρου καὶ ἀκριβεστέρου ἔργου, διότι, κατ' ἐμὲ, αἱ κατὰ τόπους καὶ κατ' ἄτομα μονογραφίαι ἀποβαίνουνσι σκοπιμώτεραι εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἱστορίας ἢ αἱ γενικαὶ ἱστορικαὶ πραγματεῖαι· ὁ νοῦς συνέχεται πάντοτε ἐν τῷ ἐνιαίῳ τοῦ θέματος καὶ εὐχερέστερον τηρεῖ, οἶονεὶ ἐν κύκλῳ εἰργμένας, τὰς περιπετείας τῆς τύχης δι' ὧν, κατὰ καιροῦς, διῆλθεν ὁ ἱστορούμενος τόπος ἢ τὸ ἄτομον.

Ἄλλως τε, δὲν πρόκειται σήμερον ἢ περὶ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ πρώτου μέρους, τοῦ περιλαμβάνοντος γεωγραφικὰς καὶ χωρογραφικὰς περιγραφὰς μετὰ καταλόγου τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Κύπρου. Τὰ κεφάλαια περὶ τῶν δεκαῆξ διαμερισμάτων, δίδοντα πλήρη ἰδέαν τῆς τε χωρογραφίας καὶ τῆς καθ' ἕκαστον παραγωγῆς, εἰλημμένα κατὰ μέγα μέρος ἐκ νεωτέρου περὶ Κύπρου ἔργου τοῦ **Louis de Mas Latrie**, πραγματευομένου καὶ τούτου περὶ τῆς Λουζινιακῆς ἐπικρατήσεως, δύνανται.

νὰ χρησιμεύσωσιν ἄριστα ὡς ὁδηγὸς εἰς τὸν βουλόμενον νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκδρομὴν ἀνὰ τὴν νῆσον πᾶσαν, καὶ ὁδηγὸς παντὸς ἐτέρου προσφορώτερος. Ὁ γαλάτης Μεσαιωνολόγος ἐπεσκέψατο τὴν νῆσον κατὰ τὰ πλεῖστα αὐτῆς μέρη καὶ ἡ ὑποτυπωθεῖσα ὑπὸ τούτου περιγραφὴ εἶναι ὅσον οἶόν τε ἀκριβῆς ἐστ' ὅτε καὶ πιστοτάτη καὶ γραφικωτάτη. Οὕτωςι ἀναβάλλεται, πρὸς ὥραν, ἡ ἐκδοσις τοῦ δευτέρου μέρους· ἐκ δὲ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος τεύχους ἴσως λάβῃ τις τὸ ἐνδόσιμον νὰ ἀπευθύνῃ διὰ τοῦ τύπου παρατηρήσεις τινὰς ἢ καὶ ὑποδείξεις ἐκ τίνων πηγῶν ἢ ἐτέρων μεταγενεστέρων εὐρωπαϊῶν συγγραφέων δέον νὰ ἀντλήσῃ ὅπως διωρθώσῃ τὰ ἐν ἐκείνῳ ἡμαρτημένα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν ἐκλείπει καὶ ἡ ἐλπίς νὰ διαλευκανθῶσι πολλὰ τὰ ἀπορήματα εἴτε ἀμέσως παρ' ἐμοῦ ποιουμένου περαιτέρως ἐρεύνας, εἴτε δι' ὑποδείξεως παρά τινος φιλόστορος, ἢ φίλου συμπολίτου ἢ ὁμογενοῦς, μολονότι ἐγὼ δὲν γνωρίζω ἄχρι τοῦδε νεωτέραν ἢ παλαιότεραν περὶ Κύπρου πραγματείαν ἐκδοθεῖσαν ἐν Εὐρώπῃ, παρά τὰ τρία συγγράμματα, ὧν ἐμνημόνευσα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἢ τρίτομον ἐτέραν τοῦ **Mas Latrie**, ἣτις κυρίως περιστρέφεται εἰς τὰ κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Λουζινιάνων, τρεῖς ὡς ἔγγιστα αἰῶνας διαρκέσασαν, καὶ ἔνθα παρεκβατικῶς πως καὶ πετῶντι καλάμῳ, ἴσως λόγῳ ἀπορίας θετικῶν γνώσεων, γείνεται μνεῖα καὶ περὶ τοῦ παρωχημένου μεγαλείου τοῦ πολυπαθοῦς τόπου, ὃν κατὰ τινὰ τρόπον ὁ γαλάτης ἱστορικὸς ζητεῖ νὰ υἱοθετήσῃ ἱστορικῶ ἢ μᾶλλον κατακτητικῶ δικαίῳ, καὶ τρεῖς ἄλλας μονογραφίας λατινικὴν, ἰταλικὴν καὶ γερμανικὴν, αἵτινες καθ' ἃ ἤκουσα, εἰσὶ καὶ αὐταὶ ἀτελεῖς καὶ μετὰ χασμάτων ἱστορικῶν. Ὅρων δὲ τὴν καὶ σήμερον ὑφισταμένην σπάνιν τοιούτου βιβλίου, τοσοῦτῳ μᾶλλον κατανοῶ τὴν δυσχέρειαν τῆς συλλέξεως ἐσπαρμένων καὶ ἀπεσπασμένων ἱστορικῶν περὶ Κύπρου δηλώσεων καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐξαίρω τὴν ἀληθῆ τοῦ Κυπριανοῦ τλη-

σιπονίαν, ἀτρύτως καὶ ἀστεμφῶς ἀναλαβόντος νὰ σταχυολογήσῃ, ἄπορον ἀληθῶς πόθεν, τοσαύτην ὕλην καὶ νὰ τὴν συνοθυλεύσῃ εἰς ὀγκῶδες καὶ μεγαλόσχημον τεῦχος. Ἐκ τῆς περὶ Κύπρου ἱστορίας τοῦ Στεφάνου Λουζινιᾶνος, τοῦ ἐκλιπόντος ἐκεῖθεν ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει τῆς ἐνετικῆς ἐξουσίας, ὁ Κυπριανὸς ἤντησε πολλὰς τὰς πληροφορίας, ἀλλὰ τὸ δοκίμιον τοῦ ἄλλως τε εὐσυνειδήτου καὶ φίλου τῶν Κυπρίων Στεφάνου ἀποτελεῖ μόνις τὸ ἐν πέμπτον τῆς ὕλης τοῦ Κυπριανοῦ, καὶ διὰ τὸ ἐν γένει συνοπτικὸν τῆς ἀφηγήσεως καὶ διότι περατοῦται ἄχρι τοῦ τέλους τῆς τῶν Λουζινιάνων ἡγεμονίας, εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ὁποίων ἀνῆκε καὶ αὐτὸς οὗτος, οὐδένα δ' ἔχω λόγον νὰ θέττω ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ἀγαθὴν τοῦ Ἕλληνος Κυπρίου χρονογράφου πίστιν διὰ τῆς ὑπονοίας, ὅτι τὰ πλείοτερα τῶν ἱστορουμένων, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς ἀρχαίους αἰῶνας, εἰσὶ μῦθοι καὶ λῆροι, ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθέντες καὶ παρατεθέντες ἀγυρτικῶς εἰς τὸ δημόσιον ὡσεὶ ἱστορικαὶ καὶ ἀύθεντικαὶ ἀποκαλύψεις.

Τὸ ἱστορικὸν λοιπὸν μέρος θέλω πραγματευθῆ ἐν τῷ δευτέρῳ τεύχει, ἀπὸ τῶν πρώτων οἰκιστῶν τῆς νήσου οἵτινες κυρίως ὑπῆρξαν οἱ Φοίνικες ἄχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν καὶ ἰδίᾳ ἄχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐξεμισθώθη τοῖς Ἄγγλοις ὑπὸ τοῦ δικαιώματι τῆς ῥομφαίας καταστάντος αὐτῆς κυριάρχου, ἐκ πασῶν δὲ τῶν ἱστορικῶν αὐτῆς περιόδων οὐδεμία τυγχάνει τόσῳ γόνιμος ἐξαισιῶν καὶ φρικαλέων ἐπεισοδίων, ὅσῳ ἡ τελευταία. Τὰ κατὰ τὴν ἄλωσιν ἰδίᾳ τῆς Λευκωσίας καὶ Ἀμμοχώστου τελεσθέντα ἐπὶ ὅλας ἡμέρας, μετὰ τὴν νίκην ὄργια ὑπερέχουσι πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ διαπράξῃ ἡ ἀνθρωπίνη ἀθεμιτουργία, στυγερώτερα δὲ καὶ βδελυρώτερα τούτων δὲν φρονοῦμεν ὅτε κατήγγειλέ ποτε ἡ ἱστορία εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ κόσμου. Οὐχὶ ἡ ἀδέξιος καὶ ἀμβλεῖα ἡμῶν γραφίς ἔδει νὰ διαγραφῇ τούτων εἰκόνα, ἀλλὰ πρώτης τάξεως χρωστήρ ὑπὸ ἀπαραμίλλου χειριζόμενος φαντασίας, οἷα ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου

Δουμᾶ ἢ τοῦ Βίκτωρος Οὐγκῶ, μολονότι ἡ κατάχρησις αὐτῆ τοῦ ἐγκλήματος καὶ ἡ περὶ τὴν ἐκτέλεσιν διῦλισμένη ὠμότης ἐνιαχοῦ τοσοῦτῳ ἀφ' ἑαυτῶν λαλοῦσι, τοσαύτης κέκτηνται εὐγλωττίας καὶ τοιάσδε ἀναδίδουσιν ἀναλαμπὰς κτηνωδίας καὶ μισαιφρονίας, ὥστε νὰ μὴ χεῖρωσι προσθέτων χροιοῶν, κατεργασίας καὶ περιττοῦ ὅλως πλαισίου. Ὅταν τὸ ἐγκλημα ἔχη ποιᾶν τινα δικαιολογίαν, ἀνάγκη τότε γραφίδος δοκίμου, ὅπως ἐξαμβλύνη καὶ ἐκμηδενίσῃ τὰ προκαλέσαντα ἐκεῖνο ἐλατήρια διὰ τεχνηέσεως σκιαγραφίας καὶ τὸ καταδείξῃ ἄρτιον ἐν τῇ εἰδεχθεῖ αὐτοῦ γυμνότητι, ἀλλ' ὅταν τυγχάνῃ ἀπλοῦν καὶ καθαρὸν προῖον καταχθονιότητος ἀδικαιολογήτου καὶ τερατώδους τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διαστροφῆς, ὅταν ἦναι ἀπρόκλητος κατάχρησις ἰσχύος καὶ ἐναγοῦς αὐτοβούλου, φέρει ἐν ἑαυτῷ τὰς κολοσσιαίας ἀναλογίας του καὶ καταπλήττει ὡσεὶ ἀκατέργαστος πυραμῖς, ἀνεπίδεκτος ῥυθμοῦ καὶ ὠραϊσμοῦ. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ἡ ἱστορία εἶναι πάντοτε ἱστορία, ἥτοι ἀκριβὲς ἀνταυγαστήριον τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων οὔτε ἐξικνουμένη ἄχρι τῆς δραματικῆς καὶ τῆς ἐποποιίας, οὔτε ὑποβιβαζομένη εἰς ἀπλὴν ἐφημεριδογραφίαν, ὑπείκουσιν εἰς τὸ ῥεῦμα τῶν συμφερόντων, τῶν παθῶν καὶ τῶν προκαταλήψεων· ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων λαλήσωμεν ἐν δέοντι.

Ὅπως δώσω ἰδέαν τῆς ἀοριστίας τῶν ἱστορουμένων περὶ τῶν κατὰ τοὺς παναρχαίους αἰῶνας ἐπιδρομῶν τῆς Κύπρου, ἀρκεῖ νὰ ἀναγράψω, ὅτι ὁ Κυπριανὸς λαλεῖ περὶ τῶν Ἀσσυρίων ὡς κατακτησάντων τὴν νῆσον κατὰ τὸν εἰκοστὸν δεῦτερον αἰῶνα Π. Χ, οὓς κατόπιν διεδέξαντο οἱ Αἰγύπτιοι, εἶτα οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Κίλικες καὶ μετὰ τούτους οἱ ἐκ Τροίας παλινοστήσαντες Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ, ἐνῶ ὁ Mas Latrie παρενείρει ἀπλῶς, ὅτι οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν ἐν τῇ νήσῳ κατὰ τὸν ἕκτον Π. Χ. αἰῶνα. Ἡλίκη ἀσυμφωνία! Καὶ τὰ μὲν παναρχαῖα συμβάντα κρύπτονται ὑπὸ τοῦ σκότους καὶ ἐν τῷ βυσσοῦ

τῶν αἰώνων, ἀλλ' ἱστορικὸν γεγονός, οἷον τὸ ὑπὸ τοῦ γαλάτου ἀναγραφόμενον, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν εἶναι ἀρκούντως ἀποδεδειγμένον. Μ' ὄλην δὲ τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀδαημοσύνην μου δὲν μοι φαίνεται ὁ ἐν λόγῳ ἱστοριογράφος νὰ ἀκριβολογῇ ἰσχυριζόμενος τοιοῦτόν τι, οὔτε παραδέχομαι, ὅτι Γερμανοὶ ἢ Ἀγγλοὶ ἀρχαιολόγοι οἱ Ἀρχαιογράφοι νὰ μὴ δύνωνται νὰ ὑπολογίσωσιν ὡς ἔγγιστα τὸν χρόνον τῆς ἐν Κύπρῳ καθόδου τῶν Ἀσσυρίων, ὧν ἡ ἐπικράτησις, κατὰ τὸν Κυπριανόν, διήρκεσε τέσσαρας μονονοῦ αἰῶνας, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον πρὸ τεσσαράκοντα ἀκριβῶς ἐτῶν πελώριος εἶχεν ἀνευρεθῆ ἀνάγλυφος ἀνδριάς, ἄρτιος, πωγωνοφόρου βασιλέως ἢ ἀρχιερέως, κρατοῦντος σκῆπτρον καὶ φέροντος ἐπὶ κεφαλῆς μίτραν, ἐπὶ τῶν δύο τοῦ ὁποίου πλευρῶν ὑπῆρχον συμπεπυκνωμένοι ἄνωθεν ἕως κάτωθεν σφηνοειδεῖς ἀσσυριακαὶ ἐπιγραφαὶ, ἐξ ὧν πάντως διεχύθη φῶς, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς Ἀσσυριακῆς Ἡγεμονίας. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο, δι' ὅπερ σήμερον ἤθελον προσενεχθῆ χιλιάδες λιρῶν, εὔρεθῆ ἐν τοῖς πέριξ τῆς πόλεως Λάρνακος, ἴσως οὐ πόρρω τοῦ Κιτίου, ἀπεστάλη ἔκτοτε εἰς Βερολίνον, ἀγορασθῆν ἀντὶ χιλίων μόνον ταλλήρων. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι παῖς ἔτι εἶχεν ἰχνογραφῆσθαι αὐτὸ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ κ. Marino Mattei, ἔνθα εὔρισκετο ἐκτεθειμένον. Ἦν ἐκ σκληροτάτης λίθου ὑπόμελαινης, ὅλως ἄθικτον, ἀνευ οὔτε κἂν ἀμυχῆς, λόγῳ τῆς ποιότητος τῆς λίθου· ἤδη καθωραίζει καὶ τοῦτο σὺν πλείστοις ἐτέροις κυπρίοις εὐρέμασιν, ὧν ὑπέροχον κατέχουσι θέσιν αἱ συλλογαὶ τοῦ Cesnola, τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐν τούτοις, πρὸς διαφώτισιν τοῦ ἀναγνώστου παρατίθημι ἐνθάδε τὰς διαφόρους ἱστορικὰς περιόδους τῆς νήσου, καθ' ὃν τρόπον ἀναγράφουσι ταύτας Στέφανος Λουζινιανὸν καὶ Κυπριανὸς, ὁ μὲν περιληπτικῶς, ὁ δὲ τοσοῦτῳ λεπτομερῶς, ὡς εἰ προέκειτο περὶ συγχρόνων ἢ τέλειον ἐξηκριβωμένων γεγονόνων.

Κατ' ἀμφοτέρους λοιπὸν τοὺς χρονογράφους τούτους, πρῶτος τῆς Κύπρου οἰκιστῆς ἐγένετο ὁ Χετίμ ἢ Κετίμ, εἰς τῶν ἐκγόνων τοῦ Νῶε, ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰαυάν, προσορμισθεὶς κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Κιτίου, ἔνθα ἔπηξε μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν τὰς πρώτας καλιὰς, αἵτινες ἀπετέλεσαν τὴν πόλιν Κίτιον, σχοῦσαν τὴν προσηγορίαν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ οἰκιστοῦ, καὶ ἦτις εἶτα ἐμεγεθύνθη καὶ κατωκίσθη ὑπὸ τῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ κατ' ἐξαίρεσιν ἐμποροδιωκτῶν Φοινίκων. Ἡ πρώτη λοιπὸν ἀνεγερθεῖσα πόλις ἐν Κύπρῳ ὑπῆρξε τὸ Κίτιον καὶ ἡ προσηγορία αὕτη εἶχε δοθῆ, καὶ τῇ ὅλῃ νήσῳ. Κιτιεῖς λοιπὸν ἢ Κίτιοι οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ. συγχωνευθέντες εἶτα τοῖς Φοινίξιν, οἵτινες πολυπληθέστεροι καὶ νοημονέστεροι διεσπάρησαν καὶ ἐν ἑτέροις σημείοις τῆς νήσου πρὸς καλλιεργίαν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους αὐτῆς, ὅπερ κατὰ πρῶτον προσήγετο σφριγῶν καὶ γονιμοποιὸν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φιλοπονίαν. Ἡ οἶονεὶ μικτὴ αὕτη ἐπικράτησις διήρκεσε περὶ τοὺς δύο αἰῶνας.

Τρίτην ἐπίσκεψιν ἀποίκων ὑπέστη ἡ Κύπρος τὴν τῶν Ἀσσυρίων, κατὰ τὸν 22ον αἰῶνα, ἐπὶ Νίνου βασιλέως Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων, ἐπιβαλόντων τὴν λατρείαν τοῦ Βῆλ, ἡ παρωμάρτει ἢ ἀνθρωποθυσία, ἔθος ἐπικρατῆσαν ἄχρι τοῦ Δημοφίλου, ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ἡγεμονίας, καὶ διαμεινάντων ἐν τῇ νήσῳ περὶ τὰ 370 ἔτη, ἀφοῦ ἀνήγειρον πόλεις, φρουρια καὶ ναοὺς. Λέγεται μάλιστα ὅτι ἡ Ἀμαθοῦς ἐκτίσθη ὑπὸ τούτων καὶ ἐπὶ τούτων ἤχμασε καὶ ἐμπορικῶς, καὶ ὅτι ἡ προσηγορία αὕτη εἶναι ἀσσυριακὴ, σημαίνουσα δι α υ γ ἦ ν ε ρ ά. Ἐπίσης ἀναγράφεται, ὅτι ὁ τῆς Ἀφροδίτης θρύλος ἔσχε τὴν γένεσιν αὐτοῦ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τῆς ἐν λόγῳ θεότητος οὔσης, κατὰ Πausανίαν, οὔσιωδῶς ἀσσυριακῆς.

Μετὰ τοὺς Ἀσσυρίους, περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος, ἐπέσκηψαν οἱ Αἰγύπτιοι, δηώσαντες Κίτιον, Ἀμαθοῦντα καὶ

έτέρας πόλεις, εἶτα διορθώσαντες ταύτας καὶ ἄλλας ἀνεγείραντες, ἀλλ' ἀπῆλθον καὶ αὐτοὶ μετὰ παραμονὴν ἐν τῇ νήσῳ ἑκατὸν τριάκοντα ἐτῶν, διωχθέντες ὑπὸ τῶν Ἀργείων, οἵτινες μεσοῦντος τοῦ 17ου αἰῶνος ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ἀρκτικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου, ἀνεγείραντες πρώτην πόλιν τὴν Ἀκτὴν Ἀργείων, ἧς σήμερον δὲν εἶναι σαφῶς γνωστὴ ἡ θέσις, καὶ ἑτέρας.

Τοὺς Ἀργεῖους διεδέξαντο οἱ Κίλικες ἀρχομένου τοῦ 16ου αἰῶνος, ἐπὶ Πυγμαλίωνος υἱοῦ Κιλίκου βασιλέως τῆς Κιλικίας, πολλὰ διαπράξαντος ὑπὲρ τοῦ τόπου, ἰδίᾳ ἐν Πάφῳ, καὶ ἐν οἷς συγκαταλέγεται καὶ ὁ περίπυστος Κινύρας. Ἡ δυναστεία αὕτη, τρεῖς καὶ ἐπέκεινα διαρκέσασα αἰῶνας κατέλιπε ἔχνη μόνημα καὶ ἀναμνήσεις ἀγῆρους λόγῳ τῆς ἐν πᾶσιν εὐδοκιμήσεως αὐτῆς.

Τούτους διαδέχονται οἱ ἐκ τῆς Τροίας παλινοστοῦντες εἰς Ἑλλάδα ναύαρχοι καὶ στρατηγοὶ, Ἀγαμέμνων, Ἀγαπήνωρ, Ἀκάμας, Τεῦκρος ὁ Τελαμῶνος, οἵτινες ἔθεντο πλεον τὰ θέμεθλα τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῇ Κύπρῳ ἐπικρατήσεως, διαιρεθείσης βαθμιαίως εἰς ἐννέα βασιλεία διαρκέσαντα ἄχρι τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου, ἧτοι περὶ τοὺς ἐννέα αἰῶνας, ἐναντίον ἐπιδρομῶν τινῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελθουσῶν Αἰγυπτίων καὶ Περσῶν, αἵτινες ὅμως δὲν διήρκεσαν ἐπὶ πολὺ. Δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ μακραίων αὐτῆ ἱστορικῆ περιόδου διετέλεσεν ἡ περικλεεστέρα καὶ ἡ γαληνιωτέρα, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ἀφέντων ὅλως ἐκθύμως εἰς τὰ γόνιμα ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἡμερώσεως.

Μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπήχθη ἡ νῆσος τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ Πτολεμαίοις, οἵτινες ἐδέσποσαν αὐτῆς ἄχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἔδοξε τῇ γερουσίᾳ καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ρωμαίων νὰ κατὰσχῶσιν αὐτὴν ὅπως τὴν ἀπογομνώσωσιν, ὅπερ καὶ ἐξετέλεσαν κατὰ γράμμα.

Ἡ Ρωμαϊκὴ κυριαρχία ἐπεκράτησεν ἐπέκεινα τῶν τριακοσίων πεντήκοντα ἑνιαυτῶν, περατωθεῖσα κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην θεομηνίαν τῆς κατασκηψάσης ἀνομβρίας ἐφ' ὅλους λυκάβαντας, ἧτις ἠρήμωσε τὸν τόπον, μολονότι ὁ Κυπριανὸς ἀριθμῶν τοὺς αἰῶνας ὡς εἰ πρόκειται περὶ μηνῶν ἢ ἐτῶν, καὶ καταφώρως ἀντιφάσκων πρὸς ὅ,τι λέγει ἐν τῷ κειμένῳ, ἐν ἰδιαιτέρᾳ σημειώσει, ἔνθα ὀρίζει τὸν χρόνον ἐκάστης ἐπικρατήσεως ἐν τῇ νήσῳ ἀναβιβάζει τὸν τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας εἰς 460 ἑνιαυτούς, ὡς ἐξῆς: «Οἱ Ρωμαῖοι ἐτήρησαν τὴν Κύπρον εἰς Ὑπατεῖαν ἀπὸ Ὀκταβιανοῦ αὐτοκράτορος ἕως τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ ἔτη 160 καὶ εἰς βασιλείον ἔτη 300.»

Εἶτα ἐπῆλθεν ἡ νέα συνοίκησις τῆς νήσου ὑπὸ τῆς Ἀγίας Ἑλένης καὶ ἡ ἐπὶ ἑννέα αἰῶνας ὑπαγωγὴ αὐτῆς εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, μετὰ περιοδικῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιδρομῶν τῶν Ἀράβων μήπω ἐπιτυχόντων νὰ ἐγκαταστῶσι μόνιμως ἐν αὐτῇ, ἡ ἐξ ἀπίνης ἐπίθεσις τοῦ λεοντοθύμου τῆς Ἀγγλίας Ριχάρδου, ἡ ἐξώνησις αὐτῆς κατὰ πρῶτον τῷ ἀνιέρῳ τάγματι τῶν Ναϊτῶν καὶ εἶτα τοῖς Λουζινιᾶσιν, ἡ ἀναίμακτος καὶ οἰονεὶ διὰ λαθροχειρίας γενομένη ἀντικατάστασις τούτων ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ ἡ ἐν τέλει ἐπελθοῦσα ὀθωμανικὴ ἐπιδρομὴ καὶ κατάκτησις.

Τοιαύτη πρόκειται ἡμῖν ἡ ἱστορικὴ βᾶσις, τοιαῦται αἱ μεγάλαι καὶ κυριώδεις γραμμαί, τοιοῦτο τὸ ὕψος, ὅπερ ἀμφότεροι οἱ χρονογράφοι ἐξύφανον. Ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐλλεῖπει ἀκριβῶν μέτρων, ἡ μὲν ψαλὶς ἡμῶν ἐνδέχεται νὰ ἀστοχῆσῃ πέρα τοῦ δέοντος, τέμνουσα ὅτε μὲν πλατύτερον, ὅτε δὲ στενώτερον τοῦ προσήκοντος, ἡ δὲ βελόνη, καὶ ἰκανὴ ἂν ὑποτεθῆ νὰ συρράψῃ, νὰ μὴ δυνηθῆ ἄνευ σχεδίων νὰ ἀναδείξῃ εὐπροσάρμοστον καὶ τεχνήεσσαν περιβολὴν.

Ἱστορία περιλαμβάνουσα τοσαῦτα σπουδαῖα παναρχαῖα καὶ ἀρχαῖα γεγονότα καὶ κύκλον τεσσαράκοντα καὶ ἐπέκεινα

αίωνων, ἔνθα διεδραμάτισαν πρόσωπον διάφοροι λαοὶ καὶ κυβερνήσεις, καὶ ἔνθα ἐπρυτάνευσεν ἡ ἑλληνικὴ μεγαλοφυΐα, ἀγωνισαμένη ἀδιαλείπτως τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμερώσεως καὶ ἐπαφήσασα αἰωνόβια διαβάσεως ἔχνη, καθὸ ἀναδείξασα τὴν Κύπρον ἀκρέμονα τοῦ ἑλληνικοῦ δένδρου καὶ ζῶν καὶ παλλόμενον μέλος τοῦ ἑλληνισμοῦ, τυγχάνει βεβαίως θέμα ἱκανὸν νὰ ἐπισπάσῃται τὴν προσοχὴν τῶν εἰδειτικώτερον περὶ τὰ τοιαῦτα μελετώντων καὶ εὐδοκιμώτερον ἢμπορούντων νὰ πραγματευθῶσι ταῦτα. Ἄλλ' ἐγείρεται τὸ ἀπόρημα· ὑπάρχουσι τὰ πρὸς τοῦτο στοιχεῖα; Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια δέον νὰ ἐκζητῆται καὶ ἀνευρίσκηται· πλέον ἢ ἅπαξ ἐξυπηρέτησαν ταύτην μᾶλλον τῶν σπανίων ἀρχαίων βιβλίων, τὰ ἀνασκαφέντα καὶ εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἀποδοθέντα μνημεῖα, ὧν ὁ χρόνος φεῖδεται πλειότερον, ἢ δὲ Κύπρος δὲν ἀπελήφθη τῆς συμβολῆς ταύτης, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς παρασχοῦσα τοῖς ἀρχαιολόγοις οὐχὶ ὑποβολιμαῖα κείμενα, ἀλλ' ὅλας σελίδας τῆς ἑαυτῆς ἱστορίας γεγραμμένας ἐπὶ λίθων, ἢ δὲ συμβολὴ δὲν φρονοῦμεν νὰ ἐπερατώθῃ ἀρκεῖ νὰ συνεχισθῶσιν αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ αἱ ἀνιχνεύσεις ἀπανταχοῦ τῆς νήσου, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν Κιτίῳ, Ἀμαθοῦντι, Πάφῳ καὶ Σαλαμῖνι. Ἐν τούτοις ἡμεῖς δὲν προτιθέμεθα νὰ ἀφήσωμεν ἡμιτελὲς τὸ ἔργον, ἐλπίζοντες ἐν τῷ μεταξὺ νὰ διδαχθῶμεν ἔκ τινων ἔχομεν νὰ ἀντλήσωμεν πηγῶν, εἴτε πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν, εἴτε πρὸς διόρθωσιν τῶν ἡμαρτημένων καὶ ἰδίᾳ τῶν χρονικῶν ἀνακριθειῶν, αἵτινες ἐνδέχεται νὰ ὦσι καὶ τερατώδεις, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ παναρχαῖα συμβάντα. Πᾶς φίλος ἡμῶν ἃς παραπέμψῃ ἡμᾶς ἔνθα δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὴν διωκομένην ταύτην διαφώτισιν. Διάφορα κεφάλαια ἔχομεν ἤδη συντεταγμένα ἐπὶ τῆς προβληματικῆς ταύτης βάπτεως, ἐσμέν δὲ πρόθυμοι νὰ κατενέγκωμεν κατ' αὐτῶν ἀνηλεῆ τὴν κοπίδα, εἴτε ὅλως ἐξοβελίζοντες εἴτε ἄρδην μεταποιοῦντες αὐτά. Πολὺ ὅμως φοβούμεθα, ὅτι ὡς

πρὸς τὰ παναρχαῖα γεγονότα ἐσόμεθα πάντοτε ἐν τῷ σκοτεινῷ ἀντὶ δὲ τῆς πλήρους σκοτίας, ἃς ἀρκεσθῶμεν καὶ εἰς τὸ ὑποτρέμον καὶ διαλείπον φέγγος τοῦ λύχνου τοῦ Κυπριανοῦ.

Ἄν μὴ ἄλλο, ἐκ τῶν τοσοῦτῶ ἀντιφατικῶν καὶ σκοτεινῶν περιτῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς Κύπρου εἰδήσεων, ἀσφαλές ἐξάγεται πόρισμα, ὅτι αὕτη ἔσχεν ἑλληνικωτάτην τὴν καταγωγὴν καὶ ἑλληνικωτάτη διετέλεσεν ἐν τῇ κυλινδῆσει τοσοῦτων αἰῶνων καὶ τοσοῦτων ἐπιδρομῶν. Ἡ Κύπρος ἀπώκισθη κυρίως ὑπὸ τῶν ἑλλήνων, καταλαβόντων οὐ μόνον τὰ παράλια σημεῖα, ἀλλ' ἀνά πᾶσαν τὴν νῆσον διασπαρέντων, ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν ἀριθμοῦσῶν ὅλους αἰῶνας καὶ ἐπλούτισε καὶ εὐημέρησε καὶ ἐκλείσθη καὶ καταφκήθη τοσοῦτῶ. ὥστε ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς, ἐν δεδομένη ἐποχῇ, ἐξικνεῖτο ἄχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων τοῦ ἔλου σημερινοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, πρὸ τῆς τελευταίας τῶν ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν προσαρτήσεως. Ἡ ἑλληνικὴ διάνοια, ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη καὶ καλλιτεχνία καὶ φιλοπονία, ἡ ἑλληνικὴ συνελόντι μεγαλοπραγμοσύνη βαθμιαίως μετέβηλον τὴν καὶ ὑπὸ τῆς φυσικῆς μὴ ἀδικηθεῖσαν χώραν εἰς πάσης μαθήσεως καὶ τέχνης φυτῶρειον καὶ εἰς ἀξιόλογον κέντρον παντοίας ἐμπορικῆς, βιομηχανικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς συναλλαγῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ζητήσεως. Καλλιπρεπεῖς καὶ καλλιμάρμαροι ναοὶ, ἀνδριάντων καὶ ἀναγλύφων ἀγαλμάτων χιλιάδες, ἀμφίσκιοι καὶ ἀγλαόφυλλοι κῆποι, καθιερωμένοι τῇ Θεᾷ τοῦ κάλλους, δάση ἀφιερωμένα τῷ Ἀπόλλωνι καὶ ἑτέροις Θεοῖς, πόλεις πολλοσταὶ καὶ κῶμαι, —καλλιτεχνίας ἐργοστάσια— ἦσαν ἐγκατεσπαρμένα ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς νήσου. Ἡ Σαλαμίς, ἡ Ἀμαθοῦς, ἡ νέα Πάφος, ἡ Νικόκλεια, ἡ Κυθηραία ἢ Κυθραία. τὸ Κίτιον καὶ πλεῖστα ἕτεραι πόλεις ὠραισμέναι πᾶσαι ἐκ τῶν ἀπαραμίλλων προϊόντων τῆς προγονικῆς τέχνης, ἦσαν ἀληθῆ ἐνδικοιτήματα μαθήσεως, πορισμοῦ καὶ ψυχαγωγίας, ἐπισύροντα ἀνά χιλιάδας τοὺς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐπισκέπτας. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην δὲν

διστάζει νὰ ὁμολογήσῃ καὶ αὐτὸς ὁ κ. Mas Latrie. Καὶ ὅταν μετὰ τὴν ἐπελθούσαν πανωλεθρίαν ἐν τῇ νήσῳ καὶ τὴν ταύτη παρομαρτήσασαν τῶν Ρωμαίων ἀποχώρησιν, ἐπῆλθον ἐκ τῶν πέριξ χωρῶν νέοι οἰκισταί, πάλιν ὁ χριστιανικὸς ἑλληνισμὸς ἐνεθρονίσθη ἐπὶ τῆς ἡρημωμένης νήσου, ἐπὶ ἐννέα ἐτέρους αἰῶνι ἀγωνισθεὶς τὸν ἀγῶνα τῆς παλινορθώσεως, σθεναρῶς ἐν τῷ μεταξὺ ἀποκρούσας σύναμα καὶ διαφόρους τῶν βαρβάρων, περιοδικῶς ἐπισκεπτόντων, λυσσαλέας ἐπιδρομὰς.

Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην τῶν αἰῶνων ἐπαλληλίαν, ἡ Κύπρος, λόγῳ γεωγραφικῆς ἐκκεντρότητος, ἀποφυγοῦσα ἐπὶ πολὺ τὴν μόνιμον πρὸς ξένα στοιχεῖα συνανάχρωσιν, ἥτις ὀπωσδὴποτε ἀλλοιοῖ ἐν πολλοῖς τὴν ἐθνικὴν πρωτοτυπίαν, καὶ ἦν ὑπέστησαν συνεχέστερον αἱ λοιπαὶ ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι, καθ' ὃ διατελοῦσαι μᾶλλον ἀναπεπταμέναι, ἔμενε τὸ λίκνον, οὕτως εἰπεῖν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ὁ θεματοφύλαξ τοῦ ἰδιώματος καὶ τῶν ἡθῶν αὐτοῦ. Ἡ Κύπριος γλῶσσα περιλαμβάνει ἔτι καὶ νῦν λέξεις καὶ φράσεις ἀπείρους, ὧν ἡ πλήρης ἀναγραφή ἤθελεν ἀποτελέσῃ ἐφόδιον τῆς καθ' ἡμᾶς γραμματολόγοις καὶ φιλόλογοις, καὶ ἐξ ὧν παρατίθημι ἐνθάδε τινὰς, τέως ἀγνώστους, ἐν ἐναργεῖ ἀπὸ τοῦ θέματος παρεκβάσει, ἥτις ἔσται, φρονῶ, συγγνωστή. Τὸ ζ α β α λ ε ὑ κ ω - ζ α β ο υ λ ε ὑ ω (μεταμέλομαι), τὸ δι αν ε ὑ κ ο μ α ι - δι αν ε ο μ α ι (πηγαينوέρχομαι), τὸ ἄ ρ ο θ υ μ ῶ - ὀ ρ ῥ ω θ υ μ ῶ (φρικιῶ), τὸ πε τ α υ ρ ῖ ζ ο μ α ι - πε δ α υ ρ ῖ ζ ο μ α ι (μεταρσιοῦμαι ἢ ἐγείρομαι) τὸ σ ω κ έ μ α ι - έ σ ω κ α ί ο μ α ι (ἐπὶ ἀσθενοῦς, οὔτινος παρατείνεται ἢ ἀνάρρωσις), τὸ πι ν τ ό ν ω - έ π ι μ ι τ ό ν ω (συνενῶ, συνάπτω), τὸ ἄ ν α ο υ λ λ ι ο ὕ μ α ι - ἄ ν α ο ὕ λ ο μ α ι (ναυτιῶ), τὸ σ κ λ ο υ β έ ρ ι - κ λ ω β ό ς (κωνωπεῖον), τὸ π έ ρ κ α λ λ ο ς - ὕ π έ ρ κ α λ ο ς (πρόθυμος) καὶ πλεῖσθ' ἕτεραι ἑλληνικαὶ λέξεις ἐτηρήθησαν ἄθικτοι ἐν τῇ δημῳδῇ παραδόσει, πανταχοῦ ἄλλοθι τῆς ἑλληνίδος γῆς λη-

σμονηθεῖσαι ἢ παραρθηθεῖσαι ἢ καὶ παντάπασιν ἀγνοηθεῖσαι. Παρὰ ταῦτα, οἱ Κύπριοι ἐτήρησαν αἰείποτε ἀμείωτον τὴν ἐθνικὴν παράδοσιν, περιέποντες αὐτὴν διὰ φλογερᾶς φιλοπατρίας, ἔστω καὶ ὄλως παθητικῆς, δι' οὓς λόγους παρακατιόντες ὑποβάλλομεν τὸ δ' ἐθνικὸν τοῦ 1821 ἐγχείρημα, ὅπερ εἶχεν ἀπορρέουσα ἐκ τῆς ἀναποδράστου πλέον ἐκρήξεως μακραίωνος μένους ἐκδικήσεως, δὲν εὖρεν αὐτοὺς ἀναλγήτους, ἀλλὰ πτωχοὺς, ἀόπλους, προσεδραφισμένους ἐκ τοῦ τρόμου καὶ τοῦ περὶ αὐτὸς ὄγκου κρατερᾶς, ἀγρύπνου καὶ πανόπλου τυραννίδος, ὄλως δὲ ἀπομεμακρυσμένους καὶ ἀποκεχωρισμένους τῆς μεγάλης σκηνῆς τοῦ αἵματηροῦ δράματος, καὶ ἀδυνατοῦντας ἐντεῦθεν νὰ ἔλθωσιν εἰς συνάφειαν πρὸς τοὺς πρωτοστάτας καὶ ἀθλητάς, οἵτινες ἐν ταῖς ἀποκλειστικῶς αὐτῶν δυνάμεσιν ἀφιμένοι κατέβαλον, ἐπὶ ἔτη πρὸς ἀδυσωπήτους καὶ πονηροὺς παλαίσκωντες καιροὺς, ὅλον κολοσσὸν καὶ ἀπολυτρώσαντες τοὺς βράχους αὐτῶν μετεποίησαν αὐτοὺς αὐθις, μετ' ἀτερμόνων αἰῶνων πάροδον, εἰς ἀμυντήριον ἅμα καὶ ὀρμητήριον τῶν καθόλου τοῦ ἑλληνισμοῦ δικαίων καὶ εἰς ἀδούλωτον κέντρον ἐθνικῆς αὐθυπαρξίας. Ἄλλ' ἔὰν οἱ Κύπριοι λυσιτελῶς δὲν παρέσχον τὴν ἑαυτῶν συναρωγὴν εἰς τὴν Πανελληνίον ἐκείνην ἐπιβολὴν, ἀρνητικῶς ὅμως ἐτέλεσαν τὸν φόρον τοῦ αἵματος ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, προσελόντες ἀπαγχονισμοὺς καὶ ἀνασκολοπισμοὺς τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἐξωμοσίας, πρώτων δόντων τὸ παράδειγμα τῆς ἐξᾶλλου ἐθελουσίας, τῶν τεσσάρων συνοδικῶν ἀρχιερέων, περὶ ὧν εἰδικώτερον λαλήσωμεν ἐν τῷ ἱστορικῷ μέρει τῆς παρούσης πραγματείας.

Τοιαύτη διετέλεσε καὶ τοιαύτη καὶ νῦν διατελεῖ ἡ Κύπρος, ἥτοι ὁ τόπος τῶν ἀναλλοιώτων καὶ ἀνοθεύτων παραδόσεων, τῆς ἀκραιφνοῦς ἑλληνικῆς γλώσσης, τῶν ἐθνικῶν ἕξεων καὶ ἠθῶν, τῆς μνήμης καὶ τῆς λατρείας τοῦ παρελθόντος, τῆς τῶν

παρόντων στοργῆς καὶ τῆς ἀδιασείστου πρὸς τὸ μέλλον πίστεως. Καὶ ἐκ παραδόσεως ἐδιδάχθη καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας ἐφωτίσθη, ὅτι, αἱ ξενοκρατίαι αἰείποτε διετέλεσαν ἄστοργοι καὶ ἐκμυζητικαὶ καὶ ὅτι ἡ ἀθλιότης, ἡ πενία, ἡ ἀμάθεια, ἡ ἐρήμωσις, αἵτινες ἐκάλυψαν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς διὰ τῆς αὐχμηρᾶς αὐτῶν σινδόνης τῇ ἐκκληροδότησαν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ φαύλων καὶ διεφθαρμένων ἐξουσιῶν, ἐν πονηρᾷ οἰονεὶ ἀμίλλη ἀποδυσασμένων εἰς τὸν ἐναγῆ τοῦτον ἀγῶνα. Ὁ βίος αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς φυγαδεύσεως τοῦ τελευταίου τῶν Βυζαντινῶν αὐτῆς ἡγεμόνων ἄχρι χθὲς ἦν εἰρμὸς ὅλος ταλαιπωρίας καὶ ὀλέθρου. Ἐπτὰ μονοῦ αἰῶνες ὑπῆρξαν θεαταὶ τῆς ἐνδελεχοῦς ταύτης δράσεως, ἥτις ὅτε μὲν λεληθότως. ὅτε δὲ καταφώρως ἀνελισσομένη, συνεπλήρωσε τὴν ὑλικὴν καὶ τὴν ἄλλην καταστροφὴν τῆς. Αἱ δηώσεις τοῦ λεοντοθύμου Ριχάρδου, ἡ πρόσκαιρος παραμονὴ τῶν ἀνιέρων Ναϊτῶν, αἰσχυρῶν αἰσχυρῶς ἀποπεμφθέντων ὑπὸ τῆς ἀφυπνισθείσης ἀνδρίας τῶν Κυπρίων, ἡ εἰσβολὴ τῶν Μαμελούκων, αἱ ἐπιτόπιοι συμπλοκαὶ Γενουησιῶν καὶ Λουζινιάνων. Λουζινιάνων καὶ Γερμανῶν, αἱ ἐμφύλιοι τῶν Λουζινιάνων ἔριδες, ὁ ἀνειμένος βίος, ὃν ἐνεκαίνιζεν ἡ αὐτὴ σειρᾶς ὅλης διεφθαρμένων, σπατάλων καὶ ἀκολάστων βασιλέων, ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἐντρυφησάντων ἠθικοῖς καὶ ὑλικοῖς τῶν Κυπρίων ἀναλώμασιν. αἱ ἐνιαύσιοι χρηματικαὶ ἀφαιμάξεις μιᾶς καπῆλου, αἰσχροκερδοῦς καὶ διῦλισμένης τυραννίδος, τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας, ἐν τῇ κρισίμῳ ὥρᾳ καταληφθείσης μετὰ φρουρίων ἄνευ τηλεβόλων, μετὰ πυροβόλων ἄνευ πυρίτιδος καὶ ἄνευ πυροβολιστῶν, αἱ ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ἐπιδρομῆς ἐπενεχθεῖσαι παντρειδεῖς καταστροφαὶ καὶ τὸ κατόπιν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἐγκαινισθὲν καθεστῶς τοῦ τρόμου, τοῦ διωγμοῦ, τῆς ἀπολυταρχίας, τῆς στείρωσεως καὶ ἀποτελεσματώσεως, ταῦτα πάντα ἐν ἐπαλληλίᾳ καὶ ἀδιαλείπτῳ συνειρμῷ ἐπιπεσόντα, εὐνοήτως ἐπήνεγκον τὴν ὀλέτειραν αὐτῶν ἐπίδρασιν.

Ἄλλὰ μήτοι ἐκ τούτων ὑπολάβῃ τις, ὅτι ὁ τόπος ἀνεπανορθώτως ἐξωντώθη· ἔνθεν μὲν τὸ γόνιμον τοῦ ἐδάφους, ἔνθεν δὲ ἢ τῶν κατοίκων καὶ ἰδίχ τῶν ἀγροτῶν φιλοπονία, δύνανται εἰσέτι νὰ διαπράξωσι θαυμάσια. Καὶ ὄντως τὰ ἔλκη τοῦ παρελθόντος ἤρξαντο συνουλούμενα ἐντὸς τῆς ἀπὸ τοῦ 1821 τριακονταπενταετίας, ἢ δὲ νῆσος ἀπεδύετο εἰς βίον ὑλικῆς τούλάχιστον ἀνέσεως, ὅτε τὸ διοικητικὸν τῆς Τουρκίας σύστημα ὑπέστη ἀποτόμως σπουδαῖον ἐλιγμόν. Ἡ Τουρκία, εὔρεθεισα μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, εἰς ὃν τυφλῶς τὴν ἐξώθησεν ἢ πολιτικὴ τοῦ Στατφόρδου Κάνιγκος καὶ τοῦ Παλμεστρῶνος, ἀπέναντι δυσπληρώτου χρηματικοῦ κενοῦ, ἠναγκασμένη δὲ νὰ ἐνδυθῇ περιβολὴν πεπολιτισμένης δυνάμεως, λόγῳ τῆς εἰσόδου αὐτῆς ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ χορείᾳ, ἐδέησε νὰ ἀλλάξῃ διοικητικὴν τακτικὴν. Τὸ σύστημα τῆς τοῦ ἀτόμου καὶ πασῶν τῶν ἐλευθεριῶν του καταθλίψεως, κολασθὲν διὰ ψευδῶν καὶ ὄλως ὀνοματικῶν μεταρρυθμίσεων συνηρμόσθη πρὸς τὸ τῶν δυσαναλόγων πρὸς τοὺς πόρους τοῦ τόπου ἀφαιμάξεων· βαθμιαία δὲ ἐξεύρεσις καὶ ἐπιβολὴ φόρων, ἐπὶ ὅλην μονοноῦ εἰκοσιπενταετίαν, καθ' ὧν οὐδεμία ἠκούετο διαμαρτυρία, οὔτε ἐν τοῖς ἐγχωρίοις συμβουλίοις, οὔτε διὰ πρεσβεύσεων εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ λόγῳ τῆς λειψανδρίας καὶ λόγῳ τῆς παραδειγματικῆς τῶν κατοίκων ἐνδοτικότητος, εὐνόητον ἦν ὅτι ἤθελεν οἰκονομικῶς τὴν ἐξαντλήσῃ ὅπως καὶ τὴν ἐξήντησεν· τὸ δὲ χεῖριστον, ὅτι παρόμοιον σύστημα οὐ μόνον δὲν ἐμειώθη τὸ παράπαν καὶ ἐπὶ τῆς διαδόχου ξενοκρατίας, ἀλλὰ καὶ ἀπειλητικωτέρας προσκτᾶται ὀσημέραι διαστάσεις.

Καὶ οἱ τῶν πρώτων τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας στοιχείων ἀψάμενοι ἀδύνατον νὰ μὴ κατανοήσωσιν, ὅτι τόπος ἐξάγων ἐνιαυσίως πλειότερον μέταλλον τοῦ εἰσαγομένου, ἄνευ λανθανούσης τινὸς ἀντισταθμίσεως, εἶναι καταδεδικασμένος εἰς ἐπίδοξον ὄλεθρον. Καὶ αὐτὰ τὰ ἀνεξάντλητους κεκτημένα πό-

ρους κράτη εἰσὶν ἠναγκασμένα νὰ παρακολουθῶσι μετ' ἑνδιαφέροντος τὰ πορίσματα τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν ἔν τε τῇ εἰσαγωγῇ καὶ τῇ ἐξαγωγῇ, μολονότι δι' αὐτὰ καὶ ἑτεροσκελῆς ἂν παρίσταται ὁ πίναξ καὶ ἀξιόλογος ἂν προκύπτῃ ἀνισότης διὰ τῆς ὑπεροχῆς τῆς εἰσαγωγῆς, ἥτις ἀπλῶς σημαίνει ἐξαγωγὴν μεταλλικοῦ τοῦτο, παρ' αὐτοῖς δὲν ὑπονοεῖ προϊοῦσαν οἰκονομικὴν ἐξάντλησιν, καθὸ μὴ συμψηφιζομένων πολλῶν προσόδων ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὑπεκφευγουσῶν πάντα ἔλεγχον καὶ οὐδὲν ἤττον πραγματικῶν. Ἐν τῷ πίνακι ἐκείνῳ δὲν σημειοῦνται οὔτε ὅσα ποσὰ ἀφίνουσιν αἱ μυριάδες τῶν ἀλλοδαπῶν ἐπισκεπτῶν καὶ τῶν πλοίων, οὔτε ὅ,τι ἀποκομίζει ἡ ἔθνικὴ ναυτιλία, οὔτε ὅ,τι ἀποφέρουσι τὰ ἀναρίθμητα κεφάλαια, τὰ ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου ἐγκατεσπαρμένα εἰς παντοῖα χρεώγραφα, τίτλους καὶ πάσης φύσεως ἐργολαβίας· Μήτοι ἡ Ἀγγλία δὲν ἐμφανίζει ἐνιαυσίως ἔλλειμμα ἐξ 160 ἑκατομμυρίων στερλινῶν, ἐκ τῆς πλεοναζούσης εἰσαγωγῆς; Πῶς ἠδύνατο νὰ ἀντίσχη ἂν δὲν ἐκέκτητο τὰς τρεῖς μυριάδας τῶν ἰστιοφόρων καὶ ἀτμοκινήτων ἐμπορικῶν σκαφῶν τῆς, ἂν δὲν ἐπέσυρεν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν αὐτῆς ἑτέρας μυριάδας ἀλλοδαπῶν σκαφῶν, ἐκτιόντων ἀδρὰ τέλη καὶ δικαιώματα καὶ ἀφινόντων ἐπιτοπίως μερίδα τοῦ ναύλου τῶν εἰς παντοῖα χρειώδη, καὶ ἄνευ τῶν προσόδων τῶν κολοσσιαίων κεφαλαίων, τῶν ἀπησχολημένων ἐν πάσῃ τοῦ κόσμου γωνίᾳ; Ἀλλὰ καὶ, μ' ὅλην τὴν ἀντιστάθμισιν, εἶναι πάλιν ζήτημα ἂν ἐπέρχηται, ἐν τοῖς καιροῖς μάλιστα αὐτοῖς τῆς παγκοσμίου ἐμπορικῆς καὶ οἰκονομολογικῆς καχεξίας, πλήρης ἰσορροπία, διότι ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ πράγματος εἶναι δυσχερεστάτη. Ἴσως ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος ταύτης ἐλαυνόμενα κράτη τινὰ ἀπεδύθησαν εἰς γὰ ἀποικιακὰ ἐγχειρήματα, ὅπως ἀνοιξῶσι νέας διεξόδους μιᾶς πλεοναζούσης βιομηχανίας, καὶ νέας ἀγορὰς εἰς προμήθευσιν πρώτης ὕλης κατὰ τιμὰς συμφορωτέρας τῶν νῦν.

Διὰ τοὺς περιωρισμένους ὅμως τόπους, οἷοι ἡ Κύπρος, μήτε ἐναργῆς ἢ λανθάνουσα ὑφίσταται ἀντιστάθμισις, μήτε ἐγγώριον κέκτηται ἀξίαν λόγου ναυτιλίαν, μήτε κεφάλαια ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ τοποθετημένα, μήτε πολυαριθμούς ἐπισκέπτας, ἐξ ὧν νὰ εἰσκομίζηται ἐπείσακτον μέταλλον.

Ἄμα ληφθῆ ὑπ' ὄψει τὸ κρίσιμον τῆς τοιαύτης καταστάσεως καὶ ἐπενεχθῆ ἡ δέουσα θεραπεία μετὰ τῆς προσλήψεως καὶ ἐτέρων σκοπιμῶν μέτρων, τὸ ὑλικὸν μέλλον τοῦ τόπου ἐκτυλίσσει ἀπόψεις παρηγόρους.

Ἡ Κύπρος ἀδυνατεῖ νὰ ἀποτινῆ ἐνιαυσίους φόρους ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν χιλιάδων λιρῶν στερλινῶν. Δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζηται ἂν τοῦτο φαίνεται ὀλίγον πρὸς τὸν ὅλον πληθυσμὸν, ἀναλογούντων μόνον ἑνδεκα σεληνίων ἐφ' ἑκάστου κατοίκου, ἀλλὰ νὰ ἐρευνηθῆται ἄμα μὲν ἡ καθόλου οἰκονομικὴ θέσις τοῦ τόπου, ἄμα δὲ ἡ ἀξία τῶν παραγομένων προϊόντων καὶ τὰ ἀναλώματα, ἅπερ ἡ παραγωγή τούτων προσαπαιτεῖ. Περιοριζομένων τῶν παντοειδῶν φόρων ἐν τούτῳ καὶ μόνῳ τῷ ποσῷ, καὶ διανεμομένων σκοπιμώτερον, ἤτοι ἐπιβαρυνομένων τῶν εὐπορουσῶν τάξεων καὶ ἀνακουφιζομένης τῆς τῶν ἀγροτῶν, διὰ τῆς δημιουργίας τινῶν μονοπωλίων, συστανομένων γεωργικῶν τραπεζῶν, δανειζουσῶν ἐπὶ τόκῳ 6 καὶ 7 ο)ο καὶ γενομένων ἀρδευτικῶν ἔργων, ἵνα ἐξουδετερωθῆ ἡ πείσμων ἀνομβρία, ἣτις περιοδικῶς ἀναπολεῖται τῆς Κύπρου, ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας θέλει ἐναποταμιευθῆ μεταλλικὸν 40 ἑκατομμυρίων φράγκων, ἐνῶ σήμερον μόλις ὑφίσταται τὸ ἐν τρίτον τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ, εἰμαρμένον καὶ τοῦτο, κατ' ἔπακρον ἀτυχίας, νὰ ἀπορρόφηθῆ ἐντὸς μιᾶς πενταετίας... Τότε καὶ αἱ τανῦν ὅτε μὲν πρὸ χρόνων νεαταί, ὅτε δὲ καὶ ὅλως χέρσοι γαῖαι θέλουσι χρησιμοποιοθῆ, ἡ ἀπηλλαγμένη τῶν κωλυμάτων καὶ τῶν φόρων ἀμπελοφυτεία θέλει καλύψῃ πεδία, κλεισωρείας καὶ βουνούς, καὶ ἡ δενδροφυτεία θέλει περιβῆλῃ τὴν νῆ-

σον δι' ἑτέρας ζώνης ἐλαιοδένδρων καὶ χαρουποδένδρων. Διὰ τὴν πρὸ τῆς τουρκικῆς ἐπικρατήσεως, ἡ παραγωγὴ τοῦ βάμβακος, τοῦ σίτου καὶ τῆς κριθῆς ἦν ἡ πενταπλασία καὶ ἑξαπλασία τῆς σημερινῆς; Μῆτοι ἠλλοιώθη ἡ ποιότης τοῦ ἐδάφους; ἠλλοιώθησαν μόνον οἱ οἰκονομικοὶ ὄροι καὶ οὐχὶ αἱ ἐδαφικαὶ καὶ ἀτμοσφαιρικαὶ συνθῆκαι.

Ἡ περὶ τὰ ὑλικά συμφέροντα τοῦ τόπου ἐνδιατριβὴ ἤγαγεν ἡμᾶς πορρόωτέρω τοῦ εἰρμού τῶν ἀπασχολούντων τὰ προλεγόμενα ταῦτα θεμάτων. Ἀφήκαμεν τὴν Κύπρον ὑπὸ τοὺς Τούρκους, βίον ἄγοντας ῥασιτώνης, ἀποθεμένους ὅμως κατὰ τι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ ἐπιεικῶς περιοριζομένους νὰ συλλέγωσι τοὺς καρπούς καὶ τοὺς ἰδρωτάς, ἀργοὶ αὐτοὶ, ὀκνηροὶ καὶ ἀπράγμονες, τῶν φιλοπόνων τῆς Κύπρου ἀγροτῶν, καὶ ταῦτα ἄχρι τῆς ἱστορικῆς ἡμέρας τῆς 28)10 ἰουλίου τοῦ ἔτους 1878. Αὐθήμερόν καταρχόμην κἀγὼ ἐξ Εὐρώπης εἰς Κύπρον, ἀφοῦ ἐν Σύρῳ ἔσχον γινῶσιν δι' ἐπιστολῆς ἐν Ἀθήναις διαμένοντος φίλου τῶν ἐν παραδύστῳ περὶ Κύπρου τεκταινομένων, κοινοποιηθέντων αὐτῷ ἐμπιστευτικῶς ὑπὸ τοῦ τότε ὑπουργοῦ Κουμουνδούρου, ἐγκαίρως καταστάντος ἐνημέρου παρὰ τοῦ Ἕλληνος ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ, τὸ δὲ φέρον ἡμᾶς αὐστριακὸν πυρόσκαφον προσωρμίσθη ἐν μέσῳ στόλου, μόλις ἀφικομένου ἐκεῖσε, ἐκ τῶν μεγαλοπρεπεστέρων τῆς Ἀγγλίας θωροηκτῶν. Ὁ κόσμος ἦν ὅλος ἀνάστατος. Τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα εἶχε καταλάβῃ ποιά τις νάρκη πρὸ τοῦ ψυχροῦ ὑπολογισμοῦ καὶ τοῦ ἀνελισσομένου εὐρέος ὀρίζοντος ὑλικῆς εὐημερίας· καὶ ὄντως, αὐθωρεὶ αἱ τιμαὶ τῶν οἰκοδομῶν εἶχον τριπλασιασθῆ, τινὰ δὲ γῆπεδα εἶχον ἀποκτήσῃ μυθῶδεις προσφοράς· διετρανοῦτο δ' ἅμα καὶ παρὰ τοῖς πλείστοις ἀνυπόκριτος ἀγαλλίασις, ὅτι ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἐσημείου τὴν δύσιν τριακοσέτιδος τυραννίδος, ἅμα δὲ καὶ τὴν ἀνατολὴν νέου βίου· τὸ δέλεαρ τοῦ ἀγνώστου εἶχε πάντα σαγηνεύσῃ· δὲν ἐτύ-

φλωττον, ὅτι ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει, ἦν ἀπλῆ ζυγοῦ μεταβολή, ἀλλ' ἐποίουν ὅπως δῆποτε διαστολὴν μεταξὺ χριστιανικῆς καὶ ἀντιχριστιανικῆς ξενοκρατίας. Τέλος, παρά τινας νυγμούς ἐθνικῆς ὑπερηφανίας, τὸ κοινὸν φρόνημα ἦν ἀνεπτρωμένον. Δὲν εἶχον παρέλθῃ πολλαὶ ἡμέραι καὶ διακεκριμένος Μελιταῖος ἔμπορος, ἀποβιβάσας ἐμπορεύματα ἐκτὸς τῆς ὠρισμένης διὰ τὰς ἐκφορτώσεις πλατείας, κατεδικάζετο εἰς μαστίγωσιν ἐκ τεσσαράκοντα ράβδισμῶν. Ἐδίδετο οὕτως ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τὸ μέτρον τῶν ἐλευθεριῶν, ἃς προσεκόμιζεν ἡ νέα ξενοκρατία, ἀλλὰ τὸ γεγονός τοῦτο προεκάλεσε σκέψεις ἀλγεινοτάτας. Πῶς, ἔλεγον οἱ Κύπριοι, τὸ μαστιγοφόρον σύστημα τῆς ὀθωμανικῆς δεσποτείας, ὅπερ ἀνεπόλει πενθιμωτάτας ἡμέρας δουλοσύνης καὶ οὔτινος τοσοῦτω ὠμῆ καὶ ἀπηνῆς ἐγένετο χρῆσις καὶ κατάχρησις ἐν Κύπρῳ ἄχρι τοῦ ἔτους 1850, ὧφειλε νὰ ἐκταφῆ πάλιν καὶ νὰ τεθῆ ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ὑπὸ τῶν μυστῶν τῶν προμάχων καὶ τῶν σημαιοφόρων τῆς ἀνθρωπίνης ἡμερώσεως καὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας! Οὕτως ἡ πλάνη ὑπῆρξε στιγμιαία· ἐκτοτε τὸ αἶσθημα τοῦ τόπου, ὁμόθυμον καὶ ἀστεμφές, κατέστη ἐθνικώτερον ἢ ποτέ, ἡ δὲ διάνοια τοῦ Κυπρίου καὶ τῆς ἐλαχίστης ἀπηλλαγμένη δουλοφροσύνης στρέφεται συντόνως οὐχὶ πρὸς ἀπατηλὰ ἰνδάλματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν τηλαυγῆ καὶ ἀειφεγγῆ λυχνίαν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ποδηγεσίας.

Ἐν τούτοις, ἡ Κύπρος ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης περιέστη εἰς ἄλλας χεῖρας. Ὅλως ἀδοκῆτως ἔμαθεν ἡμέραν τινὰ ὁ κόσμος, ὅτι αὕτη ἐξεμισθώθη· τὸ πρᾶγμα οὐκ ἦν βεβαίως ἀνευ προηγουμένου καθ' ὅσον Ἄγγλος πάλιν βασιλεὺς, ἀλλὰ τὴν φορὰν ἐκείνην κατεσπευσμένος πωλητῆς, εἶχεν αὐτὴν δημοπρατήσῃ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐκχωρήσῃ καθεμιμαγμένον λάφυρον, εἰς τοὺς τυχόντας τυχοδιώκτας ἀντὶ τρυβλίου φακῆς. Οὐχ ἦττον ὁμως πᾶς ἕκαστος ἐδικαιοῦτο νὰ

ἔρωτήση, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς, δὲν θεωρῶνται παραγεγραμμένα πλέον τὰ ἐναγῆ ταῦτα δικαιώματα τῆς τῶν λαῶν ἀπεμπολήσεως· φαίνεται ὁμῶς ὅτι, παρὰ τὴν θρυλουμένην διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν τῶν ἀνθρώπων ἀνάπτυξιν καὶ τὴν προϊούσαν τῶν ἠθῶν ἡμέρωσιν, τὰ ἀνθρώπινα ἐνστικτα μικρὸν ἀπέβαλον τῆς κτηνώδους αὐτῶν ἀγριότητος, ἢ δὲ ἱστορία ἀνακαινίζεται στερεοτύπως ἐν τε τοῖς καθόλου καὶ τοῖς καθ' ἕκαστον. Καὶ ταῦτα μὲν παρεκβατικῶς πως, καθ' ὅσον τὰ ἀναγκαιῶς στενὰ ὄρια τοῦ προλόγου τούτου δὲν ἐπιτρέπουσιν ἐκτενεστέραν περὶ τῶν τοιούτων μνείαν, καὶ καθ' ὅσον ἄλλοτε καὶ διὰ Κυπριακῶν φύλλων καὶ δι' ὀργάνου πανελληνίου, ἐν σειρᾷ ὅλη διατριβῶν, ὅτε μὲν ἀνωνύμων, ὅτε δὲ ἐνυπογράφων, ἐνθα μαρτυρόμεθα ὅτι οὐδὲν ἔτερον ἐξώθει ἡμᾶς ἐλαττήριον ἢ γυμνὴ καὶ ἀγνή φιλοπατρία, διελάβομεν ἀποχρώντως περὶ τοῦ πολιτικοῦ τούτου πραξικοπήματος, ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας του ἄχρι τῆς τέως ἀνελιξέως του. Ἀλλὰ, καίπερ ἀφιστάμενοι ἐκτετοπισμένων σχολίων περὶ τῆς σημερινῆς ἀγγλικῆς ἐπικρατήσεως καὶ τῆς διοικητικῆς αὐτῆς τακτικῆς, καὶ δὴ τῆς πρὸς τοὺς Ἑλληνας Κυπρίου στάσεως αὐτῆς, περὶ ὧν δὲν θέλομεν πραγματευθῆ οὔτε ἐν τῷ ἱστορικῷ τῆς παρουσίας μονογραφίας μέρει, καθ' ὅσον τὸ θέμα δὲν ἀνάγεται εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλ' εἰς τὸ ἐνεστῶς καὶ τὸ μέλλον, δὲν παρελείπομεν τὴν εὐκαιρίαν διχα νὰ ἐξενέγκωμεν, περατοῦντες τόνδε τὸν πρόλογον, καὶ τινὰς σκέψεις, ἅμα δὲ καὶ ἐλπίδας περὶ τοῦ μέλλοντος.

Ἡμεν καὶ ἐσμὲν εἰσέτι ἐκ τῶν φρονούντων, ὅτι ὁ δαίμων τοῦ πονηροῦ μικρὸν τι ἐπέβαλε τοῦ ἐπὶ τοῦ κόσμου κράτους του, ὅτι τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου ἠμβλύθη μόνον ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ὅτι τὸ αὐθαίρετον δὲν ἐξήνεγκε τὴν τελευταίαν αὐτοῦ λέξιν. Αἱ τῶν λαῶν ἐλευθερίαι οὔτε πανταχοῦ δεόντως περιέπονται, οὔτε ὅλως ἐξησφαλισμέναι τυγχάνουσιν ἐκ τῆς

ιδιοτροπίας και τῆς ἐπιβουλῆς πανισχύρων ἰθυντέρων τῶν λαῶν. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κοιτίδι τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας Ἀγγλίᾳ, κραταῖον εἰσέτι κόμμα, καταργῆσαν τὴν ἐν τῇ ἐμπορίᾳ ἀνθρωποκαπηλείαν, δὲν ἐξωβέλισεν ὁμως αὐτὴν καὶ ἐκ τῆς πολιτικῆς, φελλάχους δὲ καὶ Ἰνδοὺς καὶ Ἑλληνας συναναμιγνύει, ἐν ἐγωῖσμῳ ἐνόχῳ καὶ ἀποτροπαίῳ καταδυναστεύσεως οἴστρω καὶ συγκατατάσσει εἰς τὸν αὐτὸν εἰλωτισμόν. Μόνον παρήγορον τυγχάνει, ὅτι ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ ἴσταται ἀντιμέτωπος ἑτέρα ἀξιοπρεπεστέρα σύστασις, καίτοι καὶ αὐτὴ ἐξ ἀνάγκης ἢ ἐκ συμπτώσεως ἐνιαχοῦ παρολισθαίνει, χειραγωγουμένη ὑπὸ τοῦ ὀνομαστοῦ ἀνδρὸς, ὅστις ἐνέγραψεν ἐπὶ τῆς σημαίας αὐτοῦ τὴν πολιτικὴν καὶ ἀστικὴν ἠθικότητα καὶ τὴν διεθνῆ εὐσυνειδησίαν, καὶ ὅστις τὰς ὑπὲρ τῶν ἐλληνικῶν δικαίων συνηγορίας του, κατὰ πρόσφατον εἰσέτι περίστασιν, δὲν ἀπεδειλίασε νὰ συνοδεύσῃ, ἀνακαινίζων τὸ προηγούμενον τοῦ Γεωργίου Κάνιγκος, καὶ διὰ πρακτικωτέρας ἀπειλῆς. Ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ταύτης μερίδος, ἥτις ἐν ὧρᾳ ἐσμὲν βέβαιοι, δὲν θέλει διαψεύσῃ τὸ ἴδιον πρόγραμμα, καὶ ἐπὶ τῆς πεφωτισμένης γνώμης τῆς Ἐσπερίας ἐρειδομένη ἢ Κύπρος οὐχ ἤττον ἢ ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς δικαίου καὶ τῆς Πανελληνίου ἀντιλήψεως προσεχῆ ἀπεκδέχεται καὶ ἐπικαλεῖται τῆς ἀπολυτρώσεως τὴν ὦραν. Αὐτὸ τῶν πραγμάτων τὸ σθένος κατισχύσει ἐν τέλει ὀπισθολογισμῶν ὑπερφιλαύτων καὶ ἀμειλίχτου συμφέροντος ἀξιώσεων. Οὐ μόνον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι αὐτοὶ τῆς Κύπρου ἀνυποστόλως καὶ ἐν πεφωτισμένη τῷ περιστάσεων ἐκτιμήσει ἐξαίρουσι τὸ λυσιτελές, τὸ σωτήριον τὸ κατεπεῖγον τῆς ἀποδόσεως τοῦ τόπου τοῖς ὁμοφύλοις καὶ νομίμοις αὐτοῦ ἡγέταις. Ἡ λύσις αὕτη ἔσται ὁ στέφανος προαιωνίου μαρτυρίου καὶ ὁ δίκαιος ἄθλος χαλεπῆς καὶ μοχθηρᾶς σταδιοδρομίας, ἧς οἱ διάφοροι σταθμοὶ, αὐχμηροὶ καὶ αἱματόεντες ἀναπετάσσονται ἐν τῷ τῆς Ἱστορίας πανοράματι. "Ω! ἐν τῷ κατόπτρῳ τούτῳ

φοβεραι ἀληθῶς ἀντανακλῶνται σκηνογραφίαι, διότι ἐπὶ τοῦ κυπρίου ὀρίζοντος, πεπυκνωμένη εἶχεν ἐπικαθήση, ἐπὶ πολλοὺς ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνας, ἡ σκοτομήνη. Κεραυνοί, βρονταί, κλύδωνες καὶ θύελλαι εἶχον οἰονεὶ συμπτύξη εἰς μίαν καὶ μόνην ἐποχὴν, τὰς διαιρέσεις τῶν καιρῶν, ἔαρος καὶ θέρους συγχωνευθέντων εἰς χειμῶνα ἀτέρμονα. Μολύβδινος κατέστη ὁ οὐρανός, ἀπολωλώς ἦν ὁ ὀρίζων ἐντὸς τῆς πλημμυρίδος ἐκείνης τοῦ ἑρέβους, ἥτις ἀπέκρυπτε τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης τὸ φέγγος καὶ τὰς μαρμαρυγὰς τῆς χρυσῆς ἄμμου τοῦ στερεώματος· οἱ αἰῶνες παρήρχοντο, ἀλλὰ δὲν ἀνέτελλε λυκαυγές. Τίς ὅμως χρωστήρ ἀπεπειράθη ἐν τῷ μεταξὺ νὰ εἰκονίσῃ ἐπαξίως τὸν διηνεκῆ ἐκεῖνον χειμασμὸν, τὰ παντοῖα ἀπὸ τούτου ναυάγια; Τίς ἡ λύρα ἢ ἀναδώσσα στόνους ἐπὶ ταῖς ταλαιπωρίαις τόσων ναυαγῶν; Τίς στήλη φέρει κἂν ἐγγεγραμμένα ἐν αὐτῇ τὰ ἐλησμονημένα ὀνόματα τῶν ἀποτελεσάντων τὴν σεπτὴν μαρτυρικὴν Ἑκατόμβην τοῦ 1821; Τίς γραφίς συνέλεξεν αὐτὰ εὐλαβῶς, ἔδραξε τὴν ἐσχάτην τῶν θυμάτων αὐδὴν, τὴν δραπέτιδα θρηνωδίαν, τὴν τῆς ἀπογνώσεως οἰμωγὴν καὶ τὴν ἀποκρυστάλλωσεν εἰς καρδιόδηκτον ἀναμνηστήριον ἐλεγείον; Ἡ αὐχμηρὰ πεζογραφία ἀδυνατεῖ νὰ ὑποτυπώσῃ τὴν πένθιμον εἰκόνα, μόνη δὲ τοῦ ἐμμέτρου λόγου ἢ ἀρμονία προσήκει εἰς τοσοῦτον μεγαλεῖον καρτερίας καὶ εἰς τόσον ὄγκον κακουχίας καὶ μαρτυρίου.... Τὸ ἀμαυρὸν ἐκεῖνο καταπέτασμα δὲν ἐπαίρεται πλέον ὑπὲρ τῆς Κύπρου τὸν οὐρανὸν, ὃν μόνον σήμερον ἀχλὺς τις περιβάλλει, ἥτις μεθ' ὅ,τι καὶ ἂν βυσσοδομῶσιν οἱ ἐπίσημοι ἀνθρωποκάπηλοι, ἔσται πλέον ἀνίσχυρος κατὰ τῶν διαλυτικῶν στοιχείων, ἅτινα διήκουσιν εἰς αὐτήν. Ἀληθῶς χωρεῖ ἤδη ἡμερόν τι θάλλπος, κρατεῖ πάντοῦ πνεῦμα ζωουργόν, σελαγισμοὶ χρυσόχροοι στίλβουσιν, πρὸς ἀπώτατα σημεῖα καὶ θερμουργόν τι ρεῖθρον καταρδεύει πᾶσαν κυπριακὴν καρδίαν. Εἶναι τὸ θάλλπος τοῦ ἀνακύπτοντος

έλληνισμοῦ, εἶναι ἡ πνοὴ καὶ τὸ ἄρωμα τῶν ὀρέων, τῶν κοιλάδων καὶ τῶν ἀνθῶνων τῆς ἐρατεινῆς νήσου, μυστηριωδῶς προσσφραϊνομένων τὴν ἐπικειμένην ἰεκρανάστασιν, εἶναι ὁ ἀναθρώσκων φωσφορισμὸς ἐκ τῶν τύμβων τοῦ Εὐαγόρου, τοῦ Ζήνωνος, τοῦ Νικοκλέους, εἶναι ἡ αἶγλη τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀπογόνων ἐκείνων ἀντιποιουμένων διαρρήδην οὐ μόνον δι' ἀπλῶν ἱστορικῶν περιγαμηνῶν, ἀλλὰ διὰ πασῶν τοῦ φυσικοῦ δικαίου τῶν ἐκδοχῶν, διὰ πασῶν τοῦ νομικοῦ δικαίου τῶν ἀποχρώσεων, τὸ πατρῶον κληρούχημα. Καὶ ταῦτα μὲν πάντα πιθανὸν νὰ ᾧσιν ἀπλαῖ καὶ καθαρὰ ὄνειροπολήσεις καὶ ἀποπλανήσεις φαντασμαγορούσης φιλοπατρίας, ἐκ δὲ τῆς φορᾶς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων νὰ ἐπέλθωσιν ἀπέλπιδες συνδυασμοί· δὲν ἀντιλέγομεν, ἀλλὰ καὶ δὲν καταταλαμβανόμεθα ὑπὸ ἀπελπισμοῦ. Ὁ Μάσσιμος δ' Ἀζέλιος, διαπρεπῆς Ἰταλὸς πολιτευτῆς ἔλεγεν ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ Γαλλο-Ἰταλικοῦ πρὸς τὴν Αὐστρίαν πολέμου τοῦ ἔτους 1859, ὑπὸ ἀνιάτου κατεχόμενος ἀπαισιοδοξίας, « ἡ ἰταλικὴ ἐνότης εἶναι ὁ πρῶτος τῶν πόθων μου, ἡ ἐσχάτη τῶν ἐλπίδων μου. » Ἡμεῖς ἐρμηνευταὶ τῆς ἰδίας ἡμῶν αὐτῶν γνώμης οὐχ ἤττον ἢ τῆς τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν, δὲν ἐνδοιάζομεν ὅπως ἐξενέγκωμεν τὴν αἰσιόδοξον ταύτην ῥῆσιν: Ἡ προσάρτησις τῆς Κυπρου τῇ Ἑλλάδι ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον τῶν Κυπρίων πόθον ἅμα δὲ καὶ τὴν πρώτην τῶν ἐλπίδων των.

Ἐγγραφον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1885.

Η ΝΗΣΟΣ ΚΥΠΡΟΣ.

Ἡ Κύπρος τυγχάνει ἐκ τῶν μειζόνων νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ ἐσχάτη τῆς Μεσογείου. Ἔχει τὸ σχῆμα ἐτερόμηκες μετὰ πολλῶν ἐσοχῶν καὶ ἐξοχῶν· καταβρέχεται δυσμικοαρκτικῶς ὑπὸ τῆς θαλάσσης τᾶς Παμγυλίας, μεσημβρινῶς ὑπὸ τῆς τῆς Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης, ἀνατολικῶς ὑπὸ τῆς τῆς Συρίας καὶ ἀρκτικῶς ὑπὸ τῆς τῆς Κιλικίας· ἡ ἀνατολικωτέρα αὐτῆς ἐσχατιὰ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων βοὸς οὐρὰ, καίτοι τοῦ Στράβωνος ἀποσιωπῶντος τὴν προσηγορίαν ταύτην καὶ μνημονεύοντος μόνον τῆς ἄκρας Σαρπηδόνας, ἣτις δὲν δύναται νὰ ᾔηται ἕτερα, ἀφοῦ παρακατιῶν λαλεῖ περὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἰσθμοῦ, τοῦ χωρίζοντος τῆς νήσου τὰ νησίδια τὰ παρὰ τὴν κατὰ τὴν Σαρπηδόνα Καρπασίαν (τανῦν ἅγιον Ἄνδρέαν). Βαίνων δέ τις ἐκεῖθεν ἀρκτικοδυτικῶς καὶ διερχόμενος τὴν γραφικωτάτην ἀκτὴν τῆς Κυρηνίας καὶ Λαπίθου, εὕρισκει τὸ ἀκρωτήριο Κρόμμυον (τανῦν Κορμακίτη) καὶ τὴν ἄκραν Ἀλεξάνδρειαν (κάβο Λιμνίτη), ἐκεῖθεν δυσμικῶς τὴν ἄκραν Καλλινοῦσαν (Ἄγίας Ἐλένης) καὶ ἄδυσμικώτερον τὴν ἄκραν Ἀκάμαντα (Σάντ Ἐπιφάνη), εἶτα μεσημβρινῶς τὴν ἄκραν Ζεφυρίαν (κάβο Πάφου) τὴν ἄκραν Φρούριον (ἄσπρους κάβους) καὶ τὴν ἄκραν Κουριάδα (ἀκρωτήριο τῶν Γάττων) καὶ τέλος ἀνατολικῶς τὰς ἄκρας τῶν Σπηλιάδων (κάβο Μαζωτὸν), Κίτιον, Δάδας (Πύλας) καὶ Πηδάλιον (Γραίας)· τὰ δὲ παρὰ τὴν ἐωθινὴν τῆς νήσου ἐσχατιὰν

νησίδια ἐκαλοῦντο ἀρχῆθεν Κλειῆδες καὶ Καρπάσιαι νῆσοι.

Τὸ μῆκος τῆς λογίζεται περὶ τὰ διακόσια ἀγγλικά μίλια, ἡ περιφέρεια περὶ τὰ πεντακόσια καὶ τὸ μέγιστον πλάτος ἐξήκοντα ἐξ, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κουριάδος ἄχρι τοῦ Κρομμίου· τὸ δ' ἐμβαδὸν περὶ τὰς πεντακοσίας τετραγωνικὰς λεύγας.

Διατέμνουσι τὴν νῆσον δύο ὀρέων σειραὶ, ἡ τῶν τῆς Κυρηνίας, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κρομμίου καὶ τελευτῶσα ἄχρι τοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου καὶ ἡ τῶν Ὀλυμπίων ἀπὸ Σολίας διχοτομοῦσα τὸ ἥμισυ τῆς νήσου καὶ διακλαδιζομένη ἄχρις Ἀκάμαντος καὶ Πάφου. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο τούτων τῶν ὀρέων ἀλύσεων, κεῖναι ὁ ἐκτενὴς χῶρος τῆς Μεσαορίας, μήκους περίπου εἴκοσι δύο λευγῶν, ἀρχόμενος κυρίως ἀπὸ Κρομμίου καὶ περατούμενος ἄχρι τῶν ὀρέων τοῦ διαμερίσματος Καρπασίου· ἡ γονιμότης τοῦ ἐδάφους τούτου ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν τῆς Αἰγύπτου. Ἐκ τῆς ἀλύσεως τῶν Ὀλυμπίων ἐξαίρεται ἐν τῷ μέσῳ ὁ κυρίως λεγόμενος Ὀλυμπος (τανῦν Τρώοδος), ἔχων περιφέρειαν περὶ τὴν ὑπὸν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Παρὰ τὰ σφυρὰ αὐτοῦ ἐκτίσθη, ἢ τὸ πιθανώτερον ἐπεσκευάσθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἡ πόλις Ἐπίδαυρος (τανῦν χωρίον Πυθάρια), ἐπὶ δὲ τῶν κλιτύων αὐτοῦ ἦσαν ἄλλοτε ἀνεγνηγερμένοι τερπνόταται κῶμαι· ἡ ἀκρόρεια αὐτοῦ ἀνελίσσεται εἰς μαγικὸν ὄροπέδιον, ὅθεν κοτοπτεύεται ἡ νῆσος πᾶσα, ἡ θάλασσα τῆς Κιλικίας ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἡ τῆς Συρίας. (1)

(1) Ἐσφαλμένως ὑπὸ τινων ἠρμηνεύθη, ὅτι Ὀλυμπος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τὸ ὄρος τοῦ Σταυροῦ (Σταυροβοῦνι). Ὁ Στράβων, οὐτινος τὴν

Ὁ Ὀλυμπος σύνδενδρος, περίσκιος, ἀειθαλής μετὰ τῶν ψυχρῶν καὶ κρυσταλλίνων ὑδάτων του, εὐάερος καὶ καλλίθεος, τυγχάνει ἀπαράμιλλος θερινῆ διαμονῆ· ἐπὶ Βυζαντινῶν τὰς ὑπωρείας αὐτοῦ ἐκάλλυνον καὶ διάφοροι μοναὶ ἄξιαι λόγου, ἔνθα οἱ εὐποροὶ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων ἠγροῦλον τοῦ θέρους· τανῦν ἐπὶ 4—5 μῆνας τοῦ ἔτους διημερεύει ἐπὶ τῆς κυκλοτεροῦς αὐτοῦ ἀκρωρείας ὁ Ἄγγλος Ἀρμοστής, ἀνεγείρας ἐν θέσει εὐθέτῳ ἀγροτικὸν μέγαρον· ἐπίσης ἕτεροι Ἄγγλοι τῶν ἐν τέλει καὶ ἐξ Ἀγγλίας περιηγηταὶ ποιοῦνται αὐτόθι τὰς θερινὰς διατριβὰς. Τοῦ χειμῶνος καλύπτεται ὑπὸ χιόνων ἄχρι τελῶν Μαρτίου, ἔσθ' ὅτε καὶ ἄχρι τῆς πρώτης δεκαπεντάδος τοῦ Ἀπριλίου.

Ἀεννάων ποταμῶν στερεῖται ἡ νῆσος· πολλοὶ ὅμως μεγάλοι καὶ μικροὶ χεῖμαρροι ἀριθμοῦνται ἐν αὐτῇ, ὧν κυριωδέστερος ὁ Πεδαιὸς (1), ὁ Νεῖλος οὗτος τῆς Μεσσαορίας· οἱ διάφοροι οὗτοι χεῖμαρροι ἐκαλοῦντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Σάραχος (2), Κλάριος (3), Κουρίας, Λύκος (4 καὶ 5), Ἀμαθος (6), Σάτραχος (7), Τέτιος (8).

μαρτυρίαν ἐπικαλοῦνται, ἐννοεῖ ἀριδῆλως τὸ νῦν Τρώοδος: «Εἶτα Ἀμαθοῦς πόλις καὶ μεταξὺ Πολίχνη, Π α λ α ι ἄ καλουμένη, καὶ ὄρος μαστοειδὲς Ὀλυμπος.» Γνωστὸν δ' ὅτι τὸ χωρίον Π α λ α ι ἄ (Παλαίανδρος-Πελένδρια) εὐρίσκεται παρὰ τὸν νῦν Ὀλυμπον καὶ οὐχὶ παρὰ τὸ ὄρος τοῦ Σταυροῦ. Ὁ Στράβων ἀποκαλεῖ προσέτι Ὀλυμπον καὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἀκρωρείαν, τῶν περὶ τὴν Καρπασίαν ὄρεων.»

(1) Ἐχει τὰς πηγὰς του ἐκ τῶν ὄρεων τοῦ Μαχαιρᾶ (ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν Ὀλυμπίων) διέρχεται τὸ τμήμα τῆς Ταμασσοῦ, στρέφεται ἀρκτικῶς τῆς Λευκωσίας καὶ ρίπτεται εἰς τὰ ἔλη τῆς ἀρχαίας Σαλαμῖνος ἢ Κωνσταντίας πρὸς ἄρκτον τῆς Ἀμμοχώστου, διανύων κοίτην εἴκοσι λευγῶν.

(2) Ποτίζει τὰς γαῖας τοῦ Μόρφου.

(3) Ἐκδλύζων ἐκ τῶν ὄρεων Κακοπετριάς καὶ Γαλάτας, διέρχεται τὴν γῆν τῆς Πέτρας, καλούμενος τανῦν Σολίας.

Πηγαὶ ὑδάτων ἄξια λόγου εἰσὶ δύο, ἡ τῆς Κύθρου, ἐξ ἧς τίθενται εἰς κίνησιν περὶ τοὺς τριάκοντα ἄλευρό-
μυλοι καὶ ἡ τῆς Λαπίθου.

Ἄλυκίδες εἰσὶ δύο· ἡ τοῦ Κιτίου, ἡ καὶ σημαντικώ-
τερα καὶ ἡ τοῦ ἀκρωτηρίου Κουριάδος· ἡ τελευταία ἐπὶ
Ἐνετοκρατίας, ἦν εἰσέτι λίμνη ἰχθύων.

Λιμένων στερεῖται ἡ νῆσος, ἐκτὸς τοῦ τῆς Ἀμμοχώ-
στου καὶ τούτου ἤκιστα εὐρυχώρου, χρήζοντος ἄλλως τε
καθάρσεως καὶ ἐπισκευῆς καὶ τοῦ τῆς Κυρηνίας, στε-
νοτάτου καὶ ἀβαθοῦς· ὄρμους κέκτηται διαφόρους, ὧν
οἱ μᾶλλον ἀσφαλεῖς εἰσιν οἱ τῆς Λεμησοῦ καὶ Λάρνα-
κος, ἐκτεθειμένοι ὅμως πάντοτε εἰς τοὺς ἀνέμους τοὺς
ἀνατολικομεσημβρινούς.

Σημεριναὶ πόλεις τῆς Κύπρου εἰσὶ τρεῖς· Λευκωσία
ἡ καὶ πρωτεύουσα λόγῳ πληθυσμοῦ καὶ κεντρικῆς θέ-
σεως καὶ ἔδρα τοῦ Ἄρμοστοῦ, τοῦ Νομοθετικοῦ σώμα-
τος καὶ τοῦ Ἐφετείου, οὐχ ἦττον ἡ τοῦ ἀρχιεπισκόπου,
Λάρναξ καὶ Λιμησσός· κῶμαι δὲ καὶ χωρία, κατὰ τὴν

(4 καὶ 5) Ὁ Κουρίας ἔχει τὰς πηγὰς του ἐν τοῖς νοτίοις στέργοις τοῦ
Ἰολύμπου καὶ διαιρεῖται εἰς δύο βραχίονας, ὧν ὁ μὲν διερχόμενος κάτωθι
τοῦ Κοιλανίου καλεῖται Κουρίας, ὁ δὲ διὰ Καρδάμων καὶ Ἀμιάντου κα-
λούμενος Λύκος, ἐνοῦται μεθ' ἑτέρων παραποταμίων ὡς καὶ μετὰ τοῦ Κου-
ρίου καὶ Βλάσσου· εἶτα αὖθις διαιροῦνται καὶ ὁ μὲν ἀρδεύει τὰς γαίας τῆς
Ἐπισκοπῆς, ἐκβάλλων εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ δὲ τὰς τοῦ Κολοσσίου, ριπτό-
μενος εἰς τὴν ἀλυκίδα.

(6) Ὁ ποταμὸς τῆς Γερμασόγειας, ὁ κατὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν λεύγαν ἀφι-
στάμενος τῆς Ἀμαθοῦντος.

(7) Ἔχει τὰς πηγὰς του ἐκ τῶν Ἰολυμπίων, διέρχεται τὴν Λεύκαν καὶ
χύνεται εἰς τὸν κόλπον τῆς Πενθαγίας.

(8) Ἐκβλύζει ἐκ τῆς νοτίας κλιτύος τοῦ Μαχαιρᾶ καὶ ρίπτεται εἰς τὴν
θάλασσαν πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ζυγίου τῶν Κερατίων ἡμίσειαν λεύγαν, κα-
λούμενος ἤδη Βασιλοπόταμον.

επίσημον κατὰ τὸ ἔτος 1841 ὑπὸ τοῦ ὀθωμανοῦ διοικητοῦ Ταλαὰτ ἐφένδη γενομένην ἀπογραφὴν, ἀριθμοῦνται 700 περίπου. Σημερινὸς πληθυσμὸς περὶ τὰς 186 χιλιάδας, ὧν τὸ ἐν τέταρτον Ὀθωμανοὶ μετ' εὐαρίθμων Μαρωνιτῶν καὶ ἀλλοδαπῶν· περὶ τὸ τέλος τῆς Ἑνετικῆς ἐξουσίας ἠριθμοῦντο χωρὶα 850 καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τῶν Λουζινιάνων ἡγεμονίας, καθ' ἱστορικοὺς συγχρόνους, ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ὑπερέβαινε τὰς πεντήκοντα μυριάδας, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη ταύτης, ἔνεκεν πολέμων καὶ μεταναστεύσεων, κατῆλθεν εἰς 148 χιλιάδας, ἀνελθὼν εἶτα εἰς 197 χιλιάδας ἐντὸς τῶν 82 ἐνιαυτῶν τῆς Ἑνετικῆς ἐπικρατήσεως, ὧν 57 χιλιάδες ἐν μόνῃ τῇ Λευκωσίᾳ. Τόσοι ἦσαν κατ' ἐπισήμους πίνακας οἱ κάτοικοι τῆς Κύπρου τὴν προτεραίαν τῆς ἀποφράδος ἡμέρας, καθ' ἣν εἰσήλασαν αἱ τουρκικαὶ ὄρδαι, ἀλλ' ἡ ἀνήλιος ἐπαύριαν ἐδεκάτισεν ἀμείλικτον τὸν πληθυσμὸν τοῦ ὄλου τόπου, ἰδίᾳ τὸν τῆς Λευκωσίας, ὑποστάσης ἀληθῆ πανολεθρίαν, καθ' ἅπερ ὀψόμεθα ἐν τῷ περὶ Τούρκων κεφαλαίῳ.

Οἱ Ἱστορικοὶ δὲν ἀποφαίνονται ὀριστικῶς περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν, ἥτοι ἐπὶ τῆς ἀκμῆς καὶ ὀλβιότητος αὐτῆς. Κρίνοντες ὅμως ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ, τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ κάλλους πόλεων ἅμα καὶ κωμῶν, οὐχ ἥττον ἢ ἐκ τῶν μυριάδων θυμάτων τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀνταρσίας ἐπὶ τῶν Ρωμαίων, ἐπαγόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Κύπρου δὲν ἦσαν τότε ἥττονες τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα μυριάδων.

Ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἡγεμονίας, ἦν διηρημένη ἡ νῆσος εἰς ἐννέα βασίλεια διάφορα καὶ ἀνεξάρτητα·

Α'. Τὴν Σαλαμίνα, εἶτα μετακληθεῖσαν Κωνσταντιαν, ἧς τὰ εἰς κόνιν μεταποιηθέντα ἐρείπια κεῖνται παρὰ τὴν ἀκτὴν, πρὸς ἕω τῆς Ἀμμοχώστου καὶ τὸ νοσῶδες ἔλος, τὸ καλούμενον εἰσέτι Κωνσταντζα.

Β'. Τοὺς Σόλους, ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ κοιλάδι τῆς Σολιάς πρὸς ἄρκτον τοῦ Ὀλύμπου, ἐν τοῖς διαμερίσμασι Λεύκας καὶ Μόρφου.

Γ'. Τὴν Κουριάδα, ἧς τὰ ἐρείπια θαυμασίως ἀνιχνεύθησαν ὑπὸ τοῦ Cesnola.

Δ'. Τὴν Λάπιθον, παρὰ τὴν Κυρηνίαν.

Ε'. Τὴν Κυρηνίαν.

ΣΤ'. Τὴν Νέαν Πάφον, παρὰ τὴν θάλασσαν πρὸς νότον τῆς σημερινῆς πολίχνης Κτήματος.

Ζ'. Τὸ Κίτιον.

Η'. Τὴν πρὸς ἕω τῆς Λιμησοῦ Ἀμαθοῦντα.

Θ'. Τὴν Ληδρον, Λευτιεῶνα ἢ Λευκωσίαν.

Ἄξιον παρατηρήσεως τυγχάνει, ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ πρωτεύουσαι, ἐκτὸς τῆς Λευκωσίας, ἦσαν παράλιοι ἢ μικρὸν ἀφεστηκυῖαι τῆς ἀκτῆς.

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐτήρησαν τὰς διαιρέσεις ταύτας· ἐπὶ τῆς ἐπικρατήσεως αὐτῶν τέσσαρα μόνον ἦσαν τὰ διαμερίσματα τῆς νήσου, ἡ Σαλαμινία, ἡ Ἀμαθουσία, ἡ Παφία καὶ ἡ Λαπιθία· Ἔδρα δὲ τοῦ Ρωμαίου Ἀνθυπάτου ἦν ἡ Νέα Πάφος.

Ἦτι ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἦν διηρημένη ἡ νῆσος εἰς 15 ἐπαρχίας, καθ' ἃ βεβαιουῦσιν οἱ ὑπ' ὄψει ἡμῶν ιστορικοὶ, τυγχάνει καθ' ἡμᾶς σφαλερὰ ὑπόθεσις· Κωνσταντίνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὃν ἐπικαλοῦνται, μνημονεύει μόνον τῶν 15 πόλεων καὶ οὐχὶ τῶν διαμερισμάτων· ἰδοῦ

αὐταῖς λέξεσι πῶς ἀποφαίνεται· « Ἐπαρχία Κύπρου ὑπὸ Κονσουλάριον· πόλεις 15, Κωνσταντία μητρόπολις, Ταμασσός, Κίτιον, Ἀμαθοῦς, Κούριον, Πάφος, Ἀρσινόη, Σόλοι, Λάπιθος, Κερβοῖα, (;) Κύθροι, Καρπάσιον, Κυρηνία, Τρεμιθοώντων, Λευκουσία. » Πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἔμενον αἱ αὐταί, οἷαι ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων διαιρέσεις.

Ἐπὶ Λουζινιάνων καὶ Ἐνετῶν διηρέθη ἡ νῆσος εἰς ἔνδεκα περιοχάς (contrées ἐπὶ τῶν μὲν, contrade ἐπὶ τῶν δέ,) τὸ Βικοντέ, τὴν Μεσαορίαν, τὸ Καρπάσιον, τὴν Κυρηνίαν, τὰς Ἀλυκάς, τὴν Λιμησσὸν, τὴν Αὔδημον, τὴν Πάφον, τὴν Πενδαγίαν καὶ τὴν Χρυσοχοῦν· ἐπὶ δὲ τῶν Τούρκων εἰς 16 ἐπαρχίας (Καζάδες), τὴν τῆς Λιμησσοῦ, Λάρνακος, Ἐπισκοπῆς, Κοιλανίου, Αὔδήμου, Πάφου, Κουκλιῶν, Χρυσοχοῦς, Λεύκας, Μόρφου, Ὀρεινῆς, Κυθραίας, Κυρηνίας, Μεσαορίας, Ἀμμοχώστου καὶ Καρπασίου.

Τὸ σύνολον τῆς ἀξίας τῶν ἐνιαυσίως εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων, ληφθέντος, ὡς βάσεως, τοῦ μέσου ὅρου τῆς τελευταίας τριετίας, ἀνέρχεται ὡς ἑξῆς·

Ἐξαγωγή φράγκα 6,500,000. Εἰσαγωγή φράγκα 8,000,000.

Τὸ δὲ τὸ τῶν παντοίων φόρων συμπεριλήψει καὶ τῶν τελωνειακῶν προσόδων δὲν εἶναι ἔλαττον τῶν φράγκων 6,000,000.

Δυνάμει τοῦ παραρτήματος τῆς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας συμβάσεως τῆς 4 Ἰουνίου 1878, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ἀποτίνῃ ἐνιαυσίως τῇ Πύλῃ τὸ καθαρὸν διοικητικῶν δαπανῶν περίσσευμα τῶν τῆς Κύ-

πρὸς προσόδων, ὀρισθεισῶν εἰς 22,936 πουγγία, ἤτοι 110,468 ὀθωμανικὰς λίρας· ἀλλὰ βραδύτερον πῆς Πύλης προβαλούσης ἀξιώσεις μείζονας, συνεφώνηθη ἑκατέρωθεν ἡ ἐνιαυσία ἀπότισις 92,686 λιρῶν στερλινῶν, ἀπηλλαγμένων πάσης διοικητικῆς δαπάνης. Τὸ ποσὸν τοῦτο ὅμως δὲν εἰσρέει εἰς τὸ τουρκικὸν ταμεῖον, ἀλλὰ κρατεῖται ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως εἰς λογαριασμὸν τῶν τόκων τοῦ δανείου τοῦ 1855, τῶν ὑπὸ τῆς Τουρκίας ὀφειλομένων, δανείου, ὅπερ Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἠγγυήθησαν τοῖς δανεισταῖς, ἐκ 5 ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν καὶ ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ ἀφρητήρια τοῦ ὑπερόγκου τουρκικοῦ χρέους, εἰς ὃ βαθμιαίως περιεπλάκη ἡ πρὸ τῶν Κριμαϊκῶν ἀπηλλαγμένη ἐξωτερικῶν χρεῶν Τουρκία.

Ἡ Κύπρος ἔσχε ποικίλας κατ' ἀρχαιοτάτους χρόνους προσηγορίας· Χεττιμὰ ἦν τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄνομα, «Χέττιμος δὲ Χεττιμὰ τὴν νῆσον ἔσχε, Κύπρος αὕτη νῦν καλεῖται καὶ ἀπ' αὐτῆς νῆσοί τε πᾶσαι καὶ τὰ πλείω τῶν παρὰ θάλασσαν· μάρτυς δέ μου τοῦ λόγου μία τῶν ἐν Κύπρῳ πόλεων ἰσχύσασα τὴν προσηγορίαν φυλάξει· Κίτιον γὰρ ὑπὸ τῶν ἐξελληνισάντων αὕτη καλεῖται, μηδ' οὕτω διαφυγοῦσα τοῦ Χεττίμου τὸ ὄνομα» (Ἰώσηπος ἐν τῷ περὶ Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολογίας Βιβλ. Α'. Κεφ. Ζ') «Παντὶ δὲ δῆλόν ἐστι, ὅτι Κίτιον ἢ Κυπρίων νῆσος καλεῖται, Κίτιοι γὰρ οἱ Κύπριοι» (Ἱερὸς Ἐπιφάνιος Τόμ. Β'. Βιβλ. Α'). Μετὰ ταῦτα ἐκλήθη Κεραστία, λόγῳ τῶν παντοίων πρὸς τὴν θάλασσαν προβεβλημένων ἐξοχῶν αὐτῆς, Κρύπτος διὰ τὸ κεκρύφθαι ὑπὸ θαλάσσης, Κολλονία ἤτοι λοφώδης, καθ' ὃ ἀμοιροῦσα

ὄρέων ὑψηλῶν, ἐκτὸς τοῦ κυρίως Ὀλύμπου, Ἀκαμαντία, Κυθηραία, Παφία ἢ καὶ Πάφος, «Cyprus Insularisive Paphos, Veneri Consecrata est in Carpasio mare,» Ὀφιώδης, καθ' ὃ πλῆθουσα ὄφρων, Σφήκεια, ἐκ τῶν ἐκ Κρήτης ἀποικησάντων, οἵτινες ἐκαλοῦντο Σφήκες, Σαλαμινία, Μακαρία, ἐνεκεν τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους αὐτῆς, «Ἡ Κύπρος κατ' ἀρετὴν οὐδὲ μιᾶς τῶν νήσων λείπεται, καὶ γὰρ Εὐοινός ἐστι καὶ Εὐέλαιος, σίτω τε αὐτάρχει χρεΐται» (Στράβων). «Λέγουσι γὰρ Κύπριοι εὐγεων οἰκεῖν χῶρον καὶ ταῖς Αἰγυπτίων ἀρούραις τολμῶσιν ἀντικρίνειν τὰς σφετέρας Στέλλονται δὲ οἱ ἐν Σύροις ἔλαφοι ἐπὶ τὴν Κύπρον, πόθω πῶας τῆς ἐκεῖ, λέγονται γὰρ εἶναι βαθεῖαι καὶ νομάς ἀγαθὰς ἔχειν» (Αἰλιανός), Κύπρος, «Κύπρος ἡ νῆσος ἐν τῷ Παμφυλίῳ κόλπῳ ἀπὸ Κύπρου τῆς θυγατρὸς Κινύρου ἢ ἀπὸ τοῦ φυομένου ἐκεῖ ἄνθους Κύπρου λεγομένου ἢ Κυπρίνου» (Εὐστάθιος πρὸς Διόνυσ.) ἢ ἐκ πόλεως Κύπρου μεταξὺ Κυρηνίας καὶ Ἀλκάνθου (Ἀκαθοῦς) εὐρισκομένης, «Ἐκ τῆς πόλεως Κύπρου ληφθεῖναι βούλονται καὶ τὸ τῆς νήσου» (Ὀνώριος). «Cyprus insula a civitate Cypro, quae in ea est nomen accipit». (Ἰσίδωρος).

Τὸ κλίμα τῆς Κύπρου εἶναι ὑγιεινὸν, τὸ ἔδαφος πρόσφορον εἰς ποικίλην καλλιέργιαν, καὶ ἡ ποιότης τῶν πλείστων αὐτῆς προϊόντων ἀξιοσημείωτος. Δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ κυρίως, ὅτι ὑπόκειται εἰς περιοδικὰς ἀνομβρίας, ἀλλ' εἰς ἀτάκτους ὑετούς, ὧν τὰ ἀποτελέσματα τῇ ἀποβαίνουσιν ὀλέθρια, καὶ τοῦτο κατὰ χρονικὰ διαλείμματα:

Φυσικῶν καλλονῶν οὐ μόνον οὐδαμῶς ἀμοιρεῖ, ἀλλὰ καὶ ὑπερέχει ἐν τούτῳ πλείστων ἐτέρων ἑλληνίδων νήσων καὶ χωρῶν τῆς Ἑώας. Αἱ παρὰ τὰ σφυρὰ τῶν Ὀλυμπίων κῶμαι Μανδριά, Πλάτραι, Πέρα-Πεδι, ἢ ἐπὶ τῆς νοτίας αὐτῶν κλιτύος μονὴ τῆς Τρωοδιτίσσης, τὰ τοπία τῆς Μαραθάσης καὶ Μυριανθούσης, ἢ ἐκτενῆς δενδροστεφῆς ἀκτὴ τῆς Κυρηνίας καὶ Λαπίθου ἐρίζουσι, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ τε Mas Latrie καὶ Gaudry πρὸς τὰ γραφικώτερα τοπία τοῦ Βοσπόρου, τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Ἑλβετίας, ἐπισπάσαντα ἄλλοτε τὸν θαυμασμὸν τῶν Ρωμαίων.

Τὸ Α. μῆκος αὐτῆς εἶναι 35° τὸ δὲ Β. πλάτος 33° 30'.

ΣΗΜΕΡΙΝΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

1ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΛΑΡΝΑΚΟΣ.

Πρωτεύουσα Λάρναξ μετὰ 8,500 κατοίκων· δυτικομεσημβρινῶς τῆς πόλεως ἐκτείνονται εὐρεῖαι ἀλυσίδες, σχηματιζόμεναι ἐπὶ τῶν ὄχθων σειρᾶς μικρῶν ἐλῶν, κοινωνούντων μετὰ τῆς θαλάσσης· τὸ τέμενος τῆς Σουλτάνας, πρὸς δυσμὰς τῶν ἀλμυρῶν τούτων ἐλῶν, εἶναι λέγεται, ὁ τάφος τῆς Ὀμμ Χαράμ, ἑξαδέλφης τοῦ Προφήτου, θανούσης ἐν Κύπρῳ ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Μαβίου (647 Μ. Χ.)

Τὰ κυριώτερα τοῦ διαμερίσματος, μετὰ τὸ ὄρος τοῦ Σταυροῦ (Σταυροβοῦνι) ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν Ὀλυμπίων, ὕψους μόνον 700 μέτρων καὶ ἀφιστάμενον ὅ λεύγας

τῆς Λάρνακος, 4 δὲ τῆς ἀκτῆς, εἰσι—Κίτιον, παρὰ τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριο, — Λιδάδια, ἀρκτικοανατολικῶς, ἐπὶ ἐδάφους προσφυοῦς εἰς καλλιέργιαν τοῦ Ἐρυθροδάνου, — Πύλα, ἐπίσης ἀρκτικοανατολικῶς, γόνιμος εἰς δημητριακὰ καὶ βάμβακα, ἀρδευόμενα ὑπὸ δαψιλοῦς πηγῆς καὶ ἐπὶ Λουζινιάνων κλιτύων τοῦ Seigneurie de Pyle, — Κέλλια (Ouelle et Queilly), δυσμικῶς τῆς Πύλας, ἄλλοτε πύργον τῶν κομήτων τῆς Ἐδέσσης, — Χοιροκοιτία, δυσμικῶς τοῦ ὄρους τοῦ Σταυροῦ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Βασιλοποταμοῦ, ἣτις κατὰ τὸ 1426 διετέλεσε θέατρον μάχης ἐν ἣν ὁ βασιλεὺς Ἰανὸς (Janus) ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, — Μάριον, μεσημβρινῶς τῆς Χοιροκοιτίας.

Ὁ Μαζωτὸς τυγχάνει ἰδιαίτερον τμήμα τοῦ διαμερίσματος, ἀρδευόμενον ὑπὸ τοῦ Πεντασχίνου, ἐκβλύζοντος μεταξὺ τοῦ ὄρους τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν ὀρέων τῶν Λευκάρων ἐπὶ Λουζινιάνων ἀπετέλει ἰδίαν διοικητικὴν περιφέρειαν. Τὸ ἀκρωτήριο τῶν Κερατίων μεσημβρινῶς τοῦ Μαρίου, ὀφείλει τὴν ἑαυτοῦ προσηγορίαν εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν ἀφθονίαν τοῦ καρποῦ τούτου ἀνὰ πᾶσαν τὴν περιοχὴν· ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ φόρτωσις τῶν κερατίων λάμβάνει χώραν ἐν τῷ Ζυγίῳ, μικρῷ χώρῳ καὶ ἀκατοικήτῳ ἐν πάσῃ ἐτέρᾳ ἐποχῇ, ἐκτὸς τῆς τῆς συγκομιδῆς, εὐρισκομένῳ δὲ ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου.

Τὰ ὄρη τοῦ διαμερίσματος Λάρνακος, ἐπὶ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Μαχαιρᾶ, δίδουσι ἀριστον Κομανδερίτην οἶνον· αἱ ἄμπελοι τῆς Ὀρᾶς, ἀξιολόγου χωρίου πρὸς

τὴν δυσμικὴν τοῦ διαμερίσματος ἐσχατιὰν, πρωτεύου-
σιν· εἶτα ἔρχονται αἱ τῶν Λευκάρων, ἀξιολογώτερας
κώμης, πρὸς ἑω τῆς Ὀρᾶς καὶ αἱ τῆς Μελίνης, μεσημ-
βρινοδυτικῶς.

2ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΛΙΜΗΣΣΟΥ

Ἔδρα Λιμησσὸς μετὰ 6500 κατοίκων· δυτικομε-
σημβρινῶς αὐτῆς εἰσὶν αἱ ἀλυκίδες καὶ τὸ ἔλος, ὅθεν
ἀναδίδονται πυρετοφόροι ἀναθυμιάσεις, καθ' ἅπερ ἐκ
τῶν ἐλῶν τῆς Λάρνακος.

Ἐπιστεύετο ὅτι τὰ ὄρη τοῦ ἐν λόγῳ διαμερίσματος
περιέκλειον σμαράγδους, περὶ ὧν ἀφηγοῦντο θαυμάσια·
ὁ Στέφανος Λουζινιὰν ἀναφέρει, ὅτι μοναχὸς ὀρθόδοξος
εἶχε μάλιστα εὐρῆ ἓνα τῶν περικαλλῶν τούτων λίθων
παρὰ τὴν μονὴν τοῦ Ἀγροῦ, μεταξὺ τῶν ὀρέων Μα-
χαιρᾶ καὶ Ἀδελφῶν· ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη διεσκέδασε
τὴν πλάνην ταύτην· οἱ ὑποτιθέμενοι σμαράγδοι τῆς
Κύπρου εἰσὶν ἀπλῶς χαλκοειδεῖς οὐσίαι, ὃ δὲ πάφιος
ἀδάμας, κοινὸν ἀνάλκιμον.— Ἀμαθοῦς, 2 λεύγας ἀνα-
τολικῶς παρὰ τὴν ἀκτὴν. Τὰ ἀξιολογώτερα τοῦ δια-
μερίσματος χωρία εἰσὶν Ἀγρὸς, Πελένδρια (ἢ ἀρχαία
Παλαιὰ τοῦ Στράβωνος, ἢ Παλαίανδρος), Ἐπταγώνια,
Κελλάκι, Καλὸν Χωρίον, Γερμασόγαια, πάντα χριστιαν-
ικὰ, ὧν τὰ τρία προτελευταῖα παράγουσιν ἐξάαιρετον
Κομανδερίτην οἶνον. Τὸ ὅλον διαμέρισμα περιλαμβάνει
46 χωρία μετὰ πληθυσμοῦ 15,000 ψυχῶν.

3ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ.

Πλουσία ἐπαρχία καὶ γόνιμος εἰς σῖτον, βάμβακα,

μέταξαν καὶ καρπούς καλῆς τῆς ποιότητος. Ἐπισκοπή, (Ἡ ἀρχαία Κουριάς), τὸ πρωτεῦον χωρίον, τὸ λαμπρὸν κτῆμα τῆς οἰκογενείας Κορνάρου, ἣτις ἐκαλλιέργει ἐπὶ εὐρείας ἀκτῖνος τὴν Ζαχαροκάλαμον, χάρις εἰς τὴν γειτνίασιν τῶν δύο διακλαδώσεων τοῦ Λύκου, ἐξ ἧς ἐξήγετο σημαντικὸν ποσὸν ζαχάρεως.—Κολόσσι, πρὸς ἑω τῆς Ἐπισκοπῆς, ἐνθα εὐρίσκεται ἄθικτος εἰσέτι μεγαλοπρεπῆς τετράγωνος Πύργος μετ' ἐπάλλξεων, διετέλεσε τὸ διοικητικὸν κέντρον τῶν τῆς Ρόδου ἱπποτῶν.—Κιθίδες πρὸς τὴν δυσμικὴν τοῦ διαμερίσματος ἐσχατιάν, Φεουδὸν ἐπὶ Λουζινιάνων καὶ πατρωνυμικὸν ὄνομα Γαλατικῆς εὐγενοῦς οἰκογενείας. Τὸ Μοναστήριον τοῦ ἀγίου Νικολάου, πέραν τῶν ἀλυκίδων καὶ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Κουριάδα.

4ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΚΟΙΛΑΝΙΟΥ.

Μικρὸν καὶ γόνιμον διαμέρισμα ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὀρέων, δυτικοαρχτικῶς τῆς Λιμησοῦ· οἰνοφόρος κατ' ἐξαίρεσιν ἐπαρχία. Κοιλάνιον καὶ Βάσα παρασκευάζουσιν ἱκανὸν ποσὸν ξηρῶν σταφίδων δι' ἐξαγωγὴν. Κοιλάνιον, κώμη καὶ ἔδρα τὸ πρόσθεν τούρκου ἐπάρχου, κατασκευάζει μετὰξίνα ἑλαφρὰ ὑφάσματα, ὑποδεέστερα τῶν τῆς Λευκωσίας. Το ὄνομα τοῦ χωρίου Ἀμιάντου, δυτικοαρχτικῶς τοῦ Κοιλανίου, κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ δάσους τοῦ Ὀλύμπου, ὑποδείκνυσι τὰ στρώματα ἀμιάντου, τὰ ὑπάρχοντα ἐν τῷ ὄρει, μὴ ἐκμεταλλεόμενα πλέον. Περὶ Ἀμιάντου γίνεται ἐκτενεστέρα μνεῖα ἐν τῇ ὀνοματολογίᾳ τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς Κύπρου, ἐνθα παραπέμπομεν.

5ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΑΥΔΗΜΟΥ.

Τὸ διαμέρισμα τοῦτο διατελεῖ ὑπὸ τὰς αὐτὰς καὶ τὸ τοῦ Κοιλανίου συνθήκας. Προϊόντα τὰ αὐτὰ, ὑπέρτερα δὲ κατὰ ποιότητα· Ὀμοδος καὶ Ἄρσος (ἀρχαία Ἄρσινὴ) παράγουσι τοὺς καλλιτέρους μαύρους οἴνους τῆς Κύπρου· ἐν Ὀμόδῳ κατασκευάζεται τὸ μωσχάτον, ἐξάλλου ἠδύτητος οἴνος καὶ ἕτερος λευκός, ἢ μοροκανέλλα, εἰκότως καὶ οὗτος ἐκτιμώμενος καὶ ἄξιος ἐξαγωγῆς. — Ὀμοδος, κώμη χριστιανικὴ μετὰ Μονῆς τοῦ Σταυροῦ. — Αὐδήμου, (ἀρχαία Ἄρσινὴ), τουρκικὸν χωρίον, μεσημβρινῶς τοῦ διαμερίσματος, παράγουσι καπνοὺς ἐκλεκτοὺς· καίτοι ἀφισταμένη κατὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν λεύγαν τῆς ἀκτῆς, ἢ Αὐδήμου, δίδωσι τὸ ἴδιον ὄνομα εἰς ὄρμον, κείμενον πρὸς ἑὸν τοῦ ἀκρωτηρίου Φρουρίου τῶν ἀρχαίων (τανῦν ἄσπρου κάβου). Τὸ αὐτὸ ἀκρωτήριον σχέπει ἐπίσης ἕτερον ὄρμον, τὸν τοῦ Πισσουρίου, τῶν Βοοσούρων τοῦ Στράβωνος. Τὸ χωρίον Πισσούριον δεσπόζει τοῦ ὁμωνύμου ὄρμου ἀπὸ τοῦ ὕψους ἀπορρώγος Ὀρους, παρ' ὃ διήκει ἢ ἀπὸ Λιμησοῦ καὶ Κουριάδος εἰς Πάφον ὁδός· ὑφίστανται εἰσέτι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, στήλαι μιλιόσημοι καὶ γέφυρα, ἔχνη ἀρχαίας ῥωμαϊκῆς λεωφόρου. — Ἀνώγυρα (La Noyère), ἀρκτικῶς τῆς Αὐδήμου διετέλεσε Κομανδερία τοῦ Νοσοκομείου. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο παράγει κεράτια καὶ μέταξαν. Καθ' ἅπερ περὶ τὴν Ἐπισκοπὴν καὶ Λιμησσὸν εὕρισκει τις καὶ ἐνθάδε ἀπεράντους ἐλαιῶνας καὶ κερατεῶνας ἀγρίους καὶ ἐγκαταλελειμμένους, ὅθεν ἠδύνατο, ἀντὶ μικρᾶς ἐργασίας, νὰ πλουτήσῃ φιλόπονος πληθυσμός.

6ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΠΑΦΟΥ.

Μετὰ τὸ διαμέρισμα τῆς Χρυσοχοῦς, τὸ τῆς Πάφου τυγχάνει τὸ ὀρεινότερον τῆς νήσου, ἀλλ' ὑπὸ συνθήκας καλλιτέρας τῶν τοῦ γείτονός του πρὸς ἄρκτον, ὡς πρὸς τὸ ἄφθονον. τὸ ποικίλον καὶ τὸ ποιὸν τῶν προϊόντων. Ἡ τοῦ ἐδάφους μελέτη ἤγαγε τὸν Gaudry νὰ ἀνεύρη τοὺς γεωλογικοὺς λόγους τῆς τοιαύτης ὑπεροχῆς, οὗς ἐρμηνεύει ὡς ἐξῆς:

«Τὰ πλεῖστα τῶν καλλιτέρων προϊόντων συνενοῦνται ἐν « Πάφῳ· λέγεται μάλιστα—παράδοξος σύμπτωσης—ὅτι οἱ « τῶν Κυπρίων διακεκριμένοι εἶδον σχεδὸν ἅπαντες τὸ φῶς « ἐν Πάφῳ. Τὰ ὄρη τῆς Πάφου διατηροῦσι δροσερότητα « ἄγνωστον τοῖς ἐπιλοίποις μέρεσι τῆς νήσου· ἐν τῇ διηνεκεῖ « ταύτῃ ὀάσει, τὰ φυτὰ ἠδυνήθησαν νὰ διασώσωσιν ἐπὶ μᾶλ- « λον τὸ σθένος των καὶ οἱ ἄνθρωποι τὴν δρᾶσιν αὐτῶν.» Ὁ σίτος καὶ ἡ κριθὴ τῆς Πάφου πρωτεύουσιν ἐν τῇ νήσῳ· ἡ κιτρίνη μέταξά της, ἰδίᾳ ἀξιοσημείωτος διὰ τὸ σθεναρὸν τοῦ μίτου, ἐκτιμᾶται ἀποχρῶντως, οὐχ ἦττον ἢ οἱ καπνοὶ καὶ οἱ μικρόσωμοι καὶ εὐκίνητοι ἵπποι αὐτῆς.

Ἡ Πάφος εἶναι ἄθλιον χωρίον, κείμενον ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς νέας Πάφου, καλυπτόντων ἕκτασιν μιᾶς λεύγης. Στῆλαι τινες, ὄρθιαι εἰσέτι, ἕτεραι πλειότεραι ἐκ περικαλλοῦς γρανίτου ἀνεστραμμένα καὶ θλασμένα, λείψανα κρηνῶν καὶ οἰκοδομῶν ἀξίων λόγου, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ῥέει ὕδωρ διαφόρων χειμάρρων, παρὰ τὴν ἀκτὴν νοσηρὸν ἔλος, ἄλλοτε λιμῆν, ἤδη ἄμμου καὶ ἰλύος ἀνάπλεω, τοιάδε τυγχάνει τανῦν ἡ κατάστασις τῆς πρωτευούσης, ἔνθα ἠδρευεν ὁ Ρωμαῖος,

διοικητῆς Παῦλος Σέργιος, ὁ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου προσηλυτισθεὶς. Ἐτοιμόρροπον φρούριον φαίνεται προασπίζον τὴν ἀρχαίαν τοῦ λιμένος εἴσοδον. Δυσμικῶς τῶν ἐρειπίων τούτων, ἐν ἀποστάσει λεύγης, εὐρίσκεται ἀρχαία νεκρόπολις, μήπω ἀρκούντως ἀνιχνευθεῖσα. Ἐν τοῖς ἐκ τιτάνου βράχοις τοῖς κρασπεδοῦσι τὴν ἀκτὴν καὶ ἀνὰ τὸ πεδῖον ἐσπαρμένοις, εἰσὶ λελαξευμένοι πολυπληθεῖς τάφοι, ὧν τινες ἀποτελοῦνται ὑπὸ αἰθουσῶν εὐρειῶν, περιστηλίων ὠραισμένων διὰ στηλῶν καὶ μεγαλοπρεπῶν κιονοκράνων· παρόμοια σπήλαια ὑφίστανται πρὸς τὸ ἔτερον τῆς Πάφου μέρος ἕωθεν· οὐχὶ πόρρω, μετὰ τὴν ἀκτῆς καὶ ζώνης σκοπέλων ὑποστηριζόντων τὰς γαίας τοῦ χωρίου Ἱεροκηπίδος, ἀνελίσσεται πεδῖον μήκους ἡμισείας καὶ εὗρους τετάρτου λεύγης, χθαμαλὸν, εὐφυές, ἐνιαῖον, ἀρδευόμενον ὑφ' ὕδατος διοχετευομένου ὑπογείως ἐξ ἀποστάσεως δύο ἢ τριῶν λευγῶν. Ὁ ἐγκαταλελειμμένος οὗτος χώρος, ἔνθα οὐδὲν φύεται δένδρον, διετέλεσε, φαίνεται, τὸ ἀρχαῖον ἄλσος τῆς Ἀφροδίτης, ὁ Ἱερὸς τῆς Θεοῦ κῆπος· καλεῖται δὲ Ἱεροκηπία εἰσέτι καὶ οὗτος, καθ' ἅπερ τὸ ἐγγὺς χωρίον· οἱ περιβάλλοντες καὶ σκέποντες τὸ ἱερὸν πεδῖον βράχοι εἰσὶ διάτρητοι ἐκ σπηλαίων καὶ στοῶν.

Τὸ νοσηρὸν τοῦ κλίματος ἐφυγάδευσε τοὺς κατοίκους, μετενεχθέντας εἰς Κτῆμα, περὶ τὴν ἡμίσειαν λεύγαν ἀφιστάμενον. Ἐκεῖ ἐδρεύει ὁ διοικητῆς ἐν μέσῳ μιχτοῦ ἐξ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων πληθυσμοῦ. Ὁ Μητροπολίτης Πάφου προαιρεῖται νὰ διημερεύῃ ἐν τῇ θελκτικῇ μονῇ τῆς Χρυσορροιατίσσης. Γαλάται καὶ Ἐνετοὶ, ἀλλ' ἰδίᾳ Ἐνετοὶ, ἐπίσης κατέφευγον εἰς Κτῆμα, ὅπως ἀπο-

φεύγωσι τὸν λοιμώδη ἀέρα τῆς κάτω πόλεως· εἶχον οἰκίας περικαλλεῖς, ἀληθῆ μέγαρα μετὰ κήπων ἐκτενῶν, ἐκτενεστέρων τῶν ἐν Ἑνετίᾳ. Ὁραῖος δυτικὸς ναὸς μετεποιήθη εἰς τέμενος ὀθωμανικὸν καὶ ἕτερος τοιοῦτος εἰς δημόσιον λουτρῶνα. — Χρυσορροϊάτισσα, μονὴ πλουσία, ἀνεγηγερμένη εἰς θέσιν μαγευτικὴν, δώδεκα λεύγας ἀρκτικῶς τοῦ Κτήματος, ὅθεν ἡ ὄρασις ἐξικνεῖται ἄχρις Ἀκάμαντος, τῆς ἐσχατιᾶς τῆς νήσου. — Φοίνικας, τουρκικὸν χωρίον (La Féniqne) ἀνατολικοαρκτικῶς τοῦ Κτήματος. — Ἐγκλιστέρα (L'Englistre) μονὴ, ἀρκτικῶς. — Ἐμβρα (ἐπὶ Λουζινιάνων Embes), πρὸς δυσμᾶς. — Λέμβρα (Lembes) δυσμικώτερον, ἀρχαῖαι γαλλικαὶ γαῖαι ἢ τοῦ τάγματος τῶν Ἴπποτῶν τῆς Ρόδου. Ἐν τοῖς βουνοῖς τοῦ διαμερίσματος εὐρίσκεται ἀνάλιμον, λίθινον κρύσταλλον καὶ γρανίτης.

7ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΚΟΥΚΛΙΩΝ.

Τὸ διαμέρισμα τοῦτο ἀποτελεῖ ἐξάρτημα ἱστορικὸν, φυσικὸν καὶ διοικητικὸν τοῦ τῆς Πάφου. Κούκλια (ἢ ἀρχαία Κυθέρεια καὶ μετέπειτα πιθανῶς Νικόκλεια) ἄλλοτε κέντρον ἐκμεταλλεύσεως εὐφόρου κτήματος τῶν Λουζινιάνων, καλούμενον La Couvoele, καὶ πλουσία ἔπαυλις τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, χωρίον μικρὸν, ἀφίσταται τρεῖς λεύγας τῆς νέας Πάφου (Κτήματος.) Δύναται τις νὰ κατανοήσῃ τὴν ἀξιολογότητα τῆς παλαιᾶς πόλεως ἐκ τίνων τεμάχων τοίγων, ἀνεγηγερμένων ἐκ κολοσσιαίων λίθων, ἐκάστου μήκους πέντε μέτρων καὶ ὕψους δύο ἐπὶ κρηπίδος ἐξ ἔτι γιγαντωδεστέρων. Στη-

λῶν τμήματα, κιονόκρανα, λείψανα λιθίνων δοκῶν ἐκ μαρμάρου λευκοῦ ἀπαραμίλλου στιλπνότητος, κεῖνται ἀνά τὸ ἔδαφος ἐσπαρμένα. Τὰ ἐρείπια ταῦτα εἶναι πιθανώτατον, ὅτι εἰσὶ τῆς Κυθερείας, τῆς Alta Cythera, κατὰ τὸν Ρωμαῖον ποιητὴν. Λείψανα ἀρχαίου ἐργοστασίου ζαχάρεως φαίνονται εἰσέτι κάτῳ τῶν Κουκλίων, ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Ἱεροποτάμου. Ἀσχέλια, χωρίον ὅθεν διέρχεται ἀπερχόμενος εἰς Κτῆμα, ἡ ἀρχαία L'Éschelle τῶν Ἱπποτῶν τῆς Ρόδου.

8ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΧΡΥΣΟΧΟΥΣ

Ἡ προσηγορία τοῦ διαμερίσματος τούτου, τοῦ ὀρεινοτέρου τῶν τῆς νήσου ὑπομιμνήσκει τὸν ἀρχαῖον μεταλλικὸν πλοῦτόν του, ἥδη ἐγκαταλελειμμένον ἂν μὴ ἐξηντλημένον. Ὁ Gaudry εὔρεν ἐξορύξεις καὶ σκωρίας ἀπεράντου ἐκμεταλλεύσεως γενομένης κατὰ ἐποχὰς ἀρχαίας καὶ εἶτα ἐγκαταληφθείσης ἐν τοῖς ἐξῆς σημείοις: 1ον Ἐν τῇ πόλει τῆς Χρυσοχοῦς, ἔδρα τοῦ διαμερίσματος καὶ τῷ παραγωγωτέρῳ γῶρῳ, οὐχὶ πόρρῳ τῶν ἐκβολῶν τοῦ χειμάρρου Ἄσπρου Ἐρίμου. 2ον Ἐν Λίσσῳ, 3 λεύγας ἐκεῖθεν ἀφισταμένη πρὸς ἔω καὶ 3ον ἐν Κιγχούσῃ, ἡμίσειαν λεύγαν ἀρκτικῶς τῆς Λύσσου. Ἐκ τῶν μεταλλείων τούτων ἐξῆγον σίδηρον καὶ χαλκόν, ἀλλ' ἰδίᾳ χαλκόν, ὅθεν πιθανῶς ἔσχε καὶ ἡ νῆσος τὴν προσηγορίαν αὐτῆς· οὐδὲν ὑποδείκνυσιτὴν ὑπαρξιν χρυσοῦ· σφόδρα δ' ἀμφιβάλλεται ἂν σπουδαία ἔρευνα ἐπικυρώσῃ ποτὲ τὴν κοινὴν ιδέαν περὶ συνεχοῦς ἐμφανείας ψηγμάτων χρυσοῦ ἐν τοῖς ρεῖθροις τῶν χειμάρρων τοῦ διαμερίσματος. Συνέπεια τῶν μεταλλευτικῶν τούτων

ἐργασιῶν ὑπῆρξεν ἡ φαλάκρωσις πάντων τῶν περίξ ὀρέων, ἄλλοτε κεκαλυμμένων ὑπὸ πυκνῶν δρυμῶνων.

Ἡ Χρυσοχοῦ περικλείει εἰσέτι τὴν δυσμικὴν πλευρὰν τοῦ ἄλσους τοῦ Ὀλύμπου καὶ παρέχει ξυλείαν πλείονα τῆς ἐν τῇ νήσῳ καταναλισκομένης. Τὰ ἀρχαῖα ἄλση τοῦ Ἀκάμαντος, περὶ τὴν ἐσχατιὰν τῆς νήσου, ἔνθα ἡ Κρήνη τοῦ Ἐρωτος (Fontana Amorosa), ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς ἀκτῆς μετεποιήθησαν σήμερον εἰς λόχμας μὴ φιλοξενούσας πλέον οὔτε δορκάδας οὔτε ἐλάφους, οὔτε μούσμονας. Χοῖροι μόνον καὶ βόες ἄγριοι ἐκεῖσε διαιτῶνται.

Ἡ Χρυσοχοῦ ἔχει ἐμβαδὸν 45 τετραγωνικῶν λευγῶν καὶ πληθυσμὸν ἐννέα χιλιάδων ψυχῶν. Τὰ προϊόντα αὐτῆς εἰσὶν ἀνάλογα τοῖς τῆς Πάφου, ἀλλὰ κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν ὑποδεέστερα. Θεωρεῖται ὡς τὸ πενιχρότερον διαμέρισμα· πολλοὶ τῶν κατοίκων ἔζων ἄχρι τινὸς δίκην τρωγλοδυτῶν ἐν τοῖς σπηλαίοις τῶν βουνῶν, κατερχομένων ἐν τετῇ δυσμικῇ καὶ τῇ ἀρκτικῇ Πάφῳ ἄχρι τῆς ἀκτῆς. Ὁ γραμματεὺς τοῦ Ριχάρδου Α΄ τῆς Ἀγγλίας ἐναυάγησε παρὰ τὰς ὑφάλους ταύτας· χωρίτης ἐπώλησε τοῖς ἐν Λιμησῶ ἐστρατοπεδευμένοις τότε Ἀγγλοῖς (1191) τὴν βασιλικὴν σφραγιῖδα, ἣν ἔφερον ἐκεῖνος ἀνηρτημένην ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ.

Καθίγα ἢ Καίγα, ἐπὶ τῶν ὀρέων, παραγωγὸς οἴνου ἀξιολόγου· μικρὸν τι πόρρω τῆς Ἰαλλίας, τουρκικοῦ χωρίου πρὸς ἄρκτον τοῦ διαμερίσματος, ὑφίστανται εἰσέτι τὰ ἐρείπια τοῦ γαλλικοῦ ἡγουμενείου de Jaille. Σημειοῦνται ὡσεὶ χρήζοντες ἀνιχνεύσεως ὁ χώρος «εἰς τοὺς Ποταμούς», παρὰ τὴν ἀρκτικὴν θάλασσαν, δυσμικῶς τῆς πόλεως τῆς Χρυσοχοῦς καὶ ἀρχαῖα σπήλαια ἐπὶ τῆς

ἀντιπέραν ἀκτῆς, ἔναντι τοῦ νησιδίου τοῦ Κάππου ἢ Ἀχόνας. Ἐν ἀποστάσει τριῶν τετάρτων λεύγης και μεσημβρινῶς τῆς πόλεως τῆς Χρυσοχοῦς τῆς ἑδρας, εὐρίσκεται ὁμώνυμον χωρίον τουρκικόν, ὅπερ ἐπὶ Λουζινιάνων ἦν ἀρχαῖον κτῆμα τοῦ στέμματος «Chrusocque».

Πρὸς τὴν ἐωθινὴν ἐσχατιὰν τοῦ διαμερίσματος, παρὰ τὴν θάλασσαν, ὁ ὄρμος καὶ τὸ ἀκρωτήριο Ἀλεξανδρέττας ἢ Ἀγίας Ἐλένης, ἀναμιμνήσκει τὴν γειτνιάσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀλεξανδρείας· οὐκ ἦν ἀπλῆ τοπογραφικὴ ὑπόδειξις· ὑπῆρχεν ἐπὶ Λουζινιάνων χωρίον καὶ φέουdon τῆς Ἀλεξανδρέττας, ἀνῆκον κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς κόμητας τῆς Ἐδέσσης καὶ εἶτα περιελθὸν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ στέμματος. Τὰ περίξ ὄρη περικλείουσιν ἄφθονον ἐξ ἀναλκίμου κρύσταλλον, ἄλλοτε καλούμενον κύπριον ἀδάμαντα. Τὸ χωρίον Δρύμου πρὸς ἑω τῆς Καθίγας, νατεργάζεται κεντήματα ἐκ μετάξης ἐπὶ ὀθονῶν βαμβακῆρῶν ἢ λιναίων, φέροντα τὸν τύπον τῆς κομψότητος καὶ τοῦ καινοφανοῦς. «Ἐὰν ἡ βιομηχανία τῶν τῆς Δρύμου γυναικῶν, λέγει ὁ Gaudry, ἐγινώσκετο πέραν τῆς περιοχῆς των, τὰ τοιαῦτα ἐργόχειρα ἤθελον πωλεῖσθαι ἐπωφελῶς.»

9ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΛΕΥΚΑΣ ΚΑΙ ΣΟΛΙΑΣ.

Ἡ ἐπαρχία αὕτη γενικῶς καλουμένη διαμέρισμα Λεύκας καλεῖται ἐπίσης καὶ διαμέρισμα Σολίας, ὀνόματος τῆς περικαλλεστέρας τῶν κοιλάδων, ὅσαι ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς ἄρκτον διήκουσιν εἰς αὐτήν. Ὑπὸ τοὺς Λουζινιᾶνας, ἠνωμένη μετὰ τοῦ Μόρφου, ἐκαλεῖτο τότε περιοχὴ τῆς Πανδαίας (Contrée de Pandée.) Ἡ Πεν-

θάγια εἶναι ὄνομα μικροῦ πεδινοῦ χώρου, εὕρισκομένου κάτωθι Λεύκας καὶ Σολίας, παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ κόλπου τῆς Πενδαγίας. Ἡ Λεῦκα ἔχει ἕκτασιν 42 τετραγωνικῶν λευγῶν, 44 χωρίαι καὶ πληθυσμὸν περὶ τὰς ἑνδεκα χιλιάδας ψυχάς. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς περιλαμβάνει δύο χώρους ὄψεως καὶ φύσεως ἀλλοίας, ἀλλ' ἐξίσου γονίμους· ἀρκτικῶς εὕρισκεται τὸ χωρίον τῆς Πενδαγίας, προσκεκολλημένον πρὸς ἕω τῷ πεδίῳ τοῦ Μόρφου καὶ ζώνη ἄδενδρος ἀλλὰ δαψιλεστάτη, εἰς ἣν διήκει ἡ κοιλάς τῆς Λεύκας, συνέχεια καὶ προέκτασις τῆς ἀπαρμιλλοῦ κοιλάδος τῆς Μαραθάσης, ἡ νοτία πλευρὰ ἀποτελεῖται ὑπὸ τῶν ὀρέων τοῦ Τρωόδου καὶ τῶν Ἀδελφῶν, ὧν αἱ ἀκρῶρειαι συγκαταλέγονται ἐν τοῖς τοῦ διαμερίσματος συνόροις. Ἐκεῖ εὕρισκεται ἡ πλείστη μερίς τοῦ ἄλσους τοῦ Ὀλύμπου, ὁ χαρίεις χώρος τῆς Μυριανθοῦσης, ἀληθῆς ῥοδῶν, καὶ αἱ δύο κοιλάδες τῆς Μαραθάσης καὶ Σολίας, αἱ ἀξιολογώτεραι καὶ γλαφυρότεραι τῆς ὅλης νήσου.

Ἡ κοιλάς τῆς Μαραθάσης κεῖται πρὸς τὰ ἄνω τῆς μεγάλης κοιλάδος τῆς Λεύκας, σκιάζεται ὑπὸ τοῦ ἄλσους τοῦ Ὀλύμπου καὶ διήκει εἰς τὴν Μυριανθοῦσαν ἀνώμαλος καὶ συνεσταλμένη μεταξὺ δύο σειρῶν ὀρέων, ἐκτεινομένων παραλλήλως τοῦ Σατράχου, καταρδεύεται ὑπὸ πληθύος ῥυακίων. Εὕρισκεις ποικιλίαν ὀπωροφόρων δένδρων, ἀπὸ τῆς ῥοιᾶς καὶ τῆς πορτοκαλέας ἄχρι τῆς καρυᾶς, τῆς μηλέας καὶ αὐτῆς τῆς κεράσου, σπανίας ἄλλως τε ἐν Κύπρῳ. Οἱ παμπληθεῖς αὐτῆς κῆποι, κρεμαστοὶ ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν ὀρέων, ἔχουσι προτειγίσματα ἐκ ῥοδῶνων, καὶ πᾶσα ἡ περιοχὴ ἀνα-

πεταννύει γραφικώτατα καὶ θελκτικώτατα τοπία. Ἡ κοιλάς τῆς Μαραθάσης ἀριθμεῖ ἑπτὰ χωρία, ὧν τὰ κυριώτερα εἰσὶ, Καλοπαναγιώτης, Μουδουλλᾶς, ἀμφοτέρω ἔχοντα πηγὰς μεταλλικῶν ὑδάτων, Βεδουλλᾶς, καὶ ὁ Πρόδρομος, τὸ ἐγγύτερον τῇ τοῦ Ὀλύμπου ἀκρωρείᾳ. Οἱ κάτοικοι τῆς κοιλάδος, πάντες Ἕλληνες, εἰσὶ γενικῶς βιομήχανοι· κατασκευάζουσι ῥοδοστάγματα, συλλέγουσι πίσσαν ἐκ τοῦ δάσους καὶ περιφερόμενοι ἀνά τὴν νῆσον ἄπασαν πωλοῦσι τὰ προϊόντα τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς βιομηχανίας αὐτῶν.

Οἱ μοναχοὶ τοῦ ἀγίου Βασιλείου εἶχον ἀνεγείρει ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν Ὀλυμπίων διαφόρους μονὰς, κατεχούσας θαυμασίας θέσεις· ἡ ἐπισημοτέρα τούτων, ἡ τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου, ἔνθα ὁ μοναχὸς Νεόφυτος ἔζη κατὰ τὸ 1196 συγκεκινημένος μάρτυς τῆς κατακτήσεως τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἐγείρεται εἰς ὕψος 1100 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν κατὰ τὴν γένεσιν τῆς κοιλάδος τοῦ Κάμπου, παρὰ τὴν Μυριανθοῦσαν καὶ 4 λεύγας δυσμικῶ, τῆς ἀκρωρείας τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ ἱστορία τῆς μονῆς ταύτης, τῆς ἐχούσης καὶ κτήματα ἐν Ρωμουνία καὶ ἀλλαχοῖ, γραφεῖσα ὑπὸ Μελετίου, ἐξετύπώθη ἐν Ἐνετίᾳ κατὰ τὸ 1819. Μεταξὺ Κύκκου καὶ Τρωόδου, ἐν τῷ μέσῳ τῆς Μαραθάσης καὶ τῆς Μυριανθούσης, εὐρίσκεται παρὰ τὰ Καμινάρια ἡ μονὴ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Λαμπαδιστοῦ. Τὸ γραφικὸν τῆς θέσεως τῆς μονῆς τῆς Τρωοδιτίσεως, ἐν τῷ μεσημβρινωτέρῳ χώρῳ τοῦ διαμερίσματος ἐξάιρεται ὑπὸ τοῦ Gaudry ὡς ἐξῆς.

« Κειμένη ἐπὶ τῶν νοτίων τοῦ Ὀλύμπου κλιτύων ἐσκιασμένη,

« ἐκ δρυμώνων ἀειθαλῶν, δροσιζομένη ὑπὸ πηγῆς παγεροῦ
 « ὕδατος, ἀναθρώσκοντος ἐκ τῶν τοῦ ὄρους ἀκρωρειῶν, ἢ
 « Τρωοδίτισσα φαίνεται ὡσεὶ τέμαχος τῆς Ἑλβετίας, με-
 « τενεχθὲν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Ἑώας. Εὐρίσκει τις ἐκεῖ
 « βοτάνας καὶ προϊόντα ζωνῶν συγκερασμένων.»

Ἡ κοιλάς τῆς Σολίας εἶναι ἥττον γραφικῆ, ἀλλ' εὐ-
 ρυτέρα καὶ δαψιλεστέρα τῆς τῆς Λεύκας· καθ' ἅπαν
 αὐτῆς τὸ μῆκος ἀρδεύεται ὑπὸ τοῦ Ἐηροποτάμου ἢ
 Κλαρίου, τοῦ ἐκβάλλοντος ἐν τῷ τῆς Πενδαγίας κόλπῳ·
 αἱ γόνιμοι αὐτῆς γαῖαι παράγουσιν ἀφθόνως μέταξαν,
 βάμβακα, λίνον, σήσαμον, ὄσπρια, κολοκυνθίδα καὶ τινα
 δημητριακά. Τὸ χωρίον Εὐρύχου εἶναι τὸ ἀξιολογώτε-
 ρον τῶν τῆς κοιλάδος· ἀφίσταται δύο λεύγας τῆς ἀρ-
 χαίας πόλεως Σόλων· γαλλικὰ ἔγγραφα ἀρχαῖα μνη-
 μονεύουσι τῆς περιοχῆς τῆς Σολίας (contrée de la Solie),
 ἣτις εἶναι ἡ κοιλάς ἢ τὸ χωρίον Εὐρύχου. Ὁ Gaudry
 ἐξαίρει τὰς γαίας τῆς Εὐρύχου καὶ τὰς τῆς Γαλάτας,
 ἀνωτέρῳ κειμένης ἐν τῇ κοιλάδι, ὡς τὰ μέρη τῆς νήσου
 τὰ παράγοντα τὰ ποικιλώτερα τῶν προϊόντων· μόνον
 τὰ πεδία τῆς Λαπίθου καὶ τοῦ Λαπαῖς τοῖς ὑπερτεροῦ-
 σιν· οἱ βάμβακες τῆς Εὐρύχου καὶ Σολίας εἰσὶν οἱ ἄρι-
 στοὶ τῶν τῆς νήσου, ἀλλ' αἱ φυτεῖαι γίνονται ἐν ταῖς
 κοιλάσι ταύταις ἐφ' ἥττονος ἀκτῖνος ἢ ἐν τοῖς πεδίοις. —
 Κακοπετριά, ὑψηλότερα καὶ τῆς Γαλάτας, καὶ παρὰ
 τὰ κράσπεδα σχεδὸν τοῦ Ὀλύμπου, ἀφθονεῖ εἰς καρπούς
 καὶ οἰκοδομήσιμον ξυλείαν. — Κυριακοῦ, μέγα χωρίον,
 πιθανῶς ἢ ἀρχαῖα Λιμενία τοῦ Στράβωνος, σχεδὸν ἕναν-
 τι τῆς Εὐρύχου, διετέλεσέ ποτε Φέουδον τῶν Ἰβελίνων.

Λεῦκα, ἔδρα τοῦ διαμερίσματος ἐκ τῶν μεγαλλιτέ-

ρων καὶ καλλιτέρων κωμῶν, μετὰ 2300 κατοίκων, ὧν πολλοὶ Τούρκοι· ὁ κύριος L. de Mas Latrie ἐρωτᾷ ἂν δέον νὰ θέσωμεν ἐνθάδε τὴν ἀρχαίαν πόλιν Σάτραχον ἢ ὃ χιλιάμετρα πρὸς ἔω, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ εἰς γῶρον κεκαλυμμένον ὑπὸ ἔρειπίων καὶ καλούμενον εἰσέτι Παλιόχωρον. Ἡ Λεῦκα κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σατράχου, δύο λεύγας ἀφισταμένη τῆς ἀκτῆς· τὸ ἔδαφος αὐτῆς ἀρδεύεται ὑπὸ αὐλάκων· αἱ δὲ οἰκίαι, καλῶς ὠκοδομημέναι, περιβάλλονται ὑπὸ εὐρέων κήπων, μεστῶν παντοίων ὀπωροφόρων δένδρων καὶ βανανῶν, ἀμιλλωμένων πρὸς τοὺς κήπους τῆς Χρυσοχοῦς καὶ τοῦ Κιτίου· ἐνθάδε παράγονται οἱ ἐκλεκτότεροι καρποὶ τῆς νήσου, ὧν γίνεται καὶ ἐξαγωγή. Ὁ ὄρμος Καραβοστάσι, προσδέχεται ἐνιαυσίως διάφορα πλοῖα, παραλαμβάνοντα ξυλείαν διὰ τὴν Κιλικίαν καὶ σῖτον καὶ κριθὴν δι' Εὐρώπην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου· εἶναι ὁ λιμὴν τῶν Ὀλυμπίων ὀρέων. Δυσμικῶς τοῦ διαμερίσματος κάτωθι τοῦ Πύργου, χωρίου κεκτημένου τοὺς ἀρίστους ἐλαιῶνας, εὕρισκεται μικρὸς ὄρμος, ὅθεν ἐξέρχονται διὰ τὴν Συρίαν φορτία ξυλείας· ὑπὲρ τοὺς βράχους φαίνεται εἰσέτι ὁ κατηρειπωμένος πύργος τοῦ ἀρχαίου φάρου, ὃν Λουζινιᾶνες, πιθανῶς δὲ καὶ Ἐνετοὶ, διετήρουν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν ἐκείνων χάριν τῶν ναυτιλλομένων. Καλεῖται εἰσέτι τὸ Φανάρι.

10ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΜΟΡΦΟΥ.

Ἀποτελεῖ τὸ δυσμικὸν μέρος τοῦ ἐκτενοῦς κεντρικοῦ πεδίου τῆς νήσου, ἔνθα λήγουσι πρὸς δυσμὰς μὲν καὶ νότον αἱ τελευταῖαι ἐξάρσεις τῶν Ὀλυμπίων, πρὸς

ἄρκτον δὲ οἱ ἔσχατοι λόφοι τῆς σειρᾶς τῶν ὀρέων Κυρηνίας καὶ Λαπίθου. Δυσμικῶς καταβρέχεται ἐπ' ἐκτάσεως 4—5 λευγῶν ὑπὸ τοῦ κόλπου τῆς Πενδαγίας καὶ περιλαμβάνει ἅπαν το ἐωθινὸν μέρος τῆς περιοχῆς τῆς Πενδαγίας. Τὸ ὁμώνυμον χωρίον πόρρω μίαν λεύγαν τῆς ἀκτῆς, κεῖται παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Κλαρίου. Δυσμικῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ εὐρίσκεται ὁ ὄρμος τοῦ ἀγίου Εἰφου. Ἐνθάδε πιθανῶς οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ βασιλέως Ἰανου καὶ ὁ μέγας Μαγίστωρ τῆς Ρόδου παρεγένοντο ὅπως συναντηθῶσι τῷ στρατάρχῃ Βουσικῶ (de Boucicaut), ἵνα μετ' αὐτοῦ ἐπικυρώσωσι τὴν σύμβασιν τῆς 7 Ἰουλίου 1403. Ἡ κοιλάς τελευτᾷ σχεδὸν παρὰ τὸ σημεῖον, ἔνθα ὁ Κλάριος εἰσβάλλει εἰς τὰς χθαμαλὰς γαίας τοῦ Μόρφου· τὸ ἔδαφος ἀρδευόμενον τοῦ χειμῶνος ὑπὸ διαφόρων χειμάρρων στερεῖται τέλεον ὕδατος τοῦ θέρους· εἶναι ὅμως γονιμώτατον καὶ τὸ ἐρυθρόδανον εὐστοχεῖ ἰδιαζόντως· σῖτος, κριθή, παράγονται ἀφθόνως, ὡς καὶ ἕτερα διάφορα προϊόντα· τὸ ὀρεινὸν μέρος νοτιοδυτικῶς τοῦ Ὀλύμπου δίδωσιν οἴνους ἐλαφροὺς, καρπούς καὶ ξυλείαν, ἀλλ' ἀρκτικοδυσμικῶς ἀπειλεῖται ὑπὸ κινδύνου· ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης προχωρεῖ ἐκάστοτε πρὸς τὰ πρόσω· αἱ θῖνες προέβησαν ἤδη ἱκανῶς ὅχρι μιᾶς λεύγης βάθους ἐπὶ ἐκτάσεως δύο λευγῶν ἀπὸ τοῦ χειμάρρου τοῦ Μόρφου ἄχρι τῶν πέριξ τοῦ Κρομμίου ἐν Λαπίθῳ.

Μόρφου (κατὰ τοὺς ἀρχαίους Μορφῶ), ἔδρα τοῦ διαμερίσματος, ἐπὶ Λουζινιάνων κτῆμα τοῦ στέμματος Le Morf· κεῖται ἐν τῷ δαφιλεστέρῳ τμήματι τῆς κοιλάδος, μίαν καὶ ἡμίσειαν λεύγαν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ

ἀριθμεῖ περὶ τὰς 350 οἰκογενείας.—Περὶστερόνα, παρ' ἀρχαίαν γέφυραν, ἐπὶ τῆς πρὸς Λευκωσίαν λεωφόρου.— Αὐλῶνα, ἀνατολικώτερον.— Αἰγλία, Πέτρα, ἀρχαῖα Γαλλικὰ Φέουδα.— Συριανοχωρί, βορειοδυσμικῶς τοῦ Μόρφου, χωρία ἐρηπωθέντα ἄρδην ἐκ τῆς πενίας καὶ τῆς διοικητικῆς ἀθλιότητος τῶν Τούρκων.— Ἡ μονὴ τῆς Ἀσιᾶς, ἢ Ἀζίνης δυτικομεσημβρινῶς τοῦ διαμερισματος, εὐρίσκεται πιθανῶς ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀσίνης, ἴσως Ρωμαϊκῆς κατὰ Mas Latrie, κατ' ἄλλους Δρυοπικῆς ἢ Λακωνικῆς.

11ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΟΡΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΥΛΙΡΙΑΣ

Διαμέρισμα ἀνώμαλον καὶ ποικίλον ἐν τε τῷ σχήματι τῶν ἐδάφει καὶ τοῖς προϊούσι του· ἐκ τοῦ πεδίου τῆς Λευκωσίας, οὔτινος περιλαμβάνει τὸ δυσμικὸν μέρος, διαστέλλον οὔτω τὸ πεδίον τοῦ Μόρφου τοῦ τῆς Μεσαορίας, ἀνέρχεται ἄχρι τῶν ὀρέων τοῦ Μαχαιρᾶ καὶ περικλείει καὶ τὴν ἀκρώρειάν των αὐτὴν, οὐ πόρρω τῆς ὁποίας κεῖται ἡ ὁμώνυμος μονή. Τὸ χθαμαλὸν πρὸς τὴν Λευκωσίαν μέρος εἶναι ἀνώμαλον, λιθῶδες καὶ αὐχμηρὸν, καὶ οὐδὲν ἤττον εἰσὶ περιζήτητα τὰ δημητριακὰ, τὸ ἔλαιον καὶ ὁ βάμβαξ τῆς Λακαταμίας, πλουσίου χωρίου δυσμικῶς τῆς Λευκωσίας, ἀρχαίου φεούδου de Lacadamie.— Δεφθερά, ἣν ἀρδεύει ὁ Πεδαῖος, παράγει σῖτον, κριθὴν, μέταξαν καὶ βάμβακα.— Τυλιρία, τὸ ὀρεινὸν μέρος παράγει μέταξαν, σταφίδας, ξηρούς καρπούς, ἔλαιον, χαρούπια, μέλι, τυρούς καὶ κοινὸν οἶνον οὐχ ἤττον ἢ Κομανδερίτην. Τὸ διαμέρισμα

Λάρνακος, ὅπερ περιλαμβάνει τὸ νότιον μέρος τοῦ ὄρους Μαχαιρᾶ, περιέχει τὰς ἀμπέλους Ὀρᾶς καὶ Λευκάρων, ἤτοι 1 καὶ 4 βαθμοῦ: αἱ τῆς Τυλιριᾶς τοῦ Μαχαιρᾶ σημειοῦνται 2. 3. 6. 7. καὶ 8. βαθμοῦ.

Ὁ Κομανδερίτης οἶνος τοῦ Λιθροδόντα, ἔδρας τοῦ διαμερίσματος μετὰ διακοσίων οἰκογενειῶν, θεωρεῖται ἐκ τῶν πρώτων τῆς ἐπαρχίας καὶ ὁ δεύτερος τῆς νήσου· εἶναι ἐλαφρὸς, ἥκιστα πνευματώδης καὶ διαυγέστατος. Οἱ μεγάλοι ἀμπελῶνες τοῦ Πέρα δίδουσι προϊόν τοῦ 3 βαθμοῦ· εἶτα ἔρχονται οἱ οἶνοι τῆς Βαβατζινιᾶς, μονο-νοῦ μελανοὶ καὶ οἱ τῆς Ὀδοῦς καὶ Ἀγιοῦς, βαθύτατοι καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων. Τὸ ὄνομα Ἀγιοῦς τυγχάνει πιθανῶς σύντμησις τοῦ «Εἰς τοὺς Ἀγίους»· τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται δυσμικῶς τῆς Δεφθερᾶς καὶ εἶναι πεδινόν. — Ἀγία Βαρβάρα, ἀρκτικῶς τοῦ Λιθροδόντα, παράγει σταφίδας ἀρίστας. — Φαρμακᾶς, τερπνότατον χωρίον μετὰ καρυῶν καὶ κρυσταλλίνων ὑδάτων, παρὰ τὰ σφυρὰ καὶ δυσμικῶς τοῦ Μαχαιρᾶ, παράγει ἔλαιον· φαίνονται παρὰ τὸ χωρίον Καπέδες, ἀρκτικῶς τοῦ Λιθροδόντα ἔχνη ἀρχαίων μεταλλείων χαλκοῦ· κέντρον πολλῶ ἀξιολογωτέρας ἐκμεταλλεύσεως ἦν ἄλλοτε ἡ Ταμασσός· ὁ Ὅμηρος μνημονεύει τοῦ πράγματος καὶ ὁ Στράβων τὸ ἐπικυροῖ ἀκριβέστερον· ἡ ἀρχαία Ταμασσός, ἥς τὰ ἐρείπια κεῖνται δυσμικῶς τῶν Καπέδων, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πεδαίου, ἦν εἰσέτι κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἔδρα Ὀρθοδόξου Ἐπισκοπῆς, καταργηθείσης ὑπὸ τῶν Λουζινιάνων. Κατὰ τὸν Φλώριον Βουστρωῶνα καὶ τὸν ἡμέτερον Κυπριανόν, ἡ πόλις αὕτη ἀντικατέστη τανῦν ὑπὸ τοῦ χωρίου Πολιτικοῦ. Ὁ Δανβίλ (D'An-

ville) κρίνων διὰ τοῦ θαυμασίου τῆς ἐπιστήμης ἐν-
 στίκτου, τίθησι τὴν Ταμασσὸν παρὰ τὸ Πισκοπεῖον,
 καὶ ἀκριβῶς τὸ μικρὸν τοῦτο χωρίον δὲν ἀφίσταται ἢ
 ἡμίσειαν λεύγαν πρὸς ἄρκτον τοῦ Πολιτικοῦ. Τὸ σύνο-
 λον τοῦτο τῶν χωρίων τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ Λιθροδόντα
 καὶ τῆς Τυλιριᾶς ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄχθων τοῦ Πε-
 δαίου ἀπὸ Κοτζατῆς ἄχρις Ἐργατῶν καλεῖται Ταμασία
 καὶ εἶναι γονιμώτατον. Ἐνθάδε ἡ Ἀφροδίτη ἔδρεψε τὰ
 δύο χρυσᾶ μῆλα, δι' ὧν ὁ Ἴππομένης ἤνεγκεν εἰς πει-
 ρασμὸν τὴν περικαλλῆ Ἀταλάντην.

12ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΚΥΘΡΟΥ.

Κατὰ τὸ κοινὸν φρόνημα τοῦ τόπου ὁ θελκτικὸς χώ-
 ρος ὁ κλείων πρὸς ἄρκτον τὸ ὅλον διαμέρισμα καὶ πρὸς
 ὁ δίδωσι τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα, εἶναι ἡ ἀρχαία Κυθραία
 τῆς Ἀφροδίτης. Ὁ L. de Mas Latrie συμμερίζεται
 τὴν ιδέαν ταύτην καὶ εὐρίσκει σφαλλόμενον τὸν ἡμέτε-
 ρον Κυπριανὸν, ἀποφαινόμενον ὅτι ἡ Κυθραία ἦν ἐν Πάφῳ
 ἐν τῷ σημερινῷ χώρῳ τῶν Κουκλίων. Τὸ ἐφ' ἡμῖν, ἔχομεν
 λόγους νὰ φρονῶμεν, ὅτι ἡ ἀρχαία Κύθρος ἦκατὰ τοὺς Βυ-
 ζαντινοὺς «οἱ Κύθροι ἢ Χύτροι», οὐκ ἦν ἡ Κυθέρεια τῆς
 Θεᾶς, ἔχοντες κατὰ τοῦτο σύμφωνον καὶ τὸν Στέφανον
 Λουζινιᾶνα· πρῶτον, ἄλλο Κυθέρεια καὶ ἄλλο Κύθρος ἢ
 Χύτρη, εἶτα γνωστὸν τυγχάνει ὅτι ἡ Ἀφροδίτη ἐν Πάφῳ
 εἶχε τὸ κέντρον τῆς λατρείας· ἐκεῖσε καὶ κῆποι ἱεροὶ καὶ
 βωμοὶ καὶ ἀγάλματα· τὰ δὲ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τῆς
 Κυθερείας, παρὰ τὰ Κούκλια, δὲν εἶναι μαρτύριον τοῦ
 κάλλους καὶ τῆς ἄλλοτε ἀκμῆς τῆς πόλεως ταύτης τῆς

ἀξίας τῆς Θεᾶς; Ἀρνούμενοι τὴν ὑπαρξιν τῆς ἐν Πάφῳ Κυθερείας ἐρωτῶμεν εἰς ποίαν ἐπίσημον πόλιν ἀνήκουσι τὰ παρὰ τὰ Κούκλια ἐρείπια; Ὅτι δὲ ὑπῆρξε πόλις Κυθέρεια, μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ Οὐίργιλιος διὰ τοῦ *Alta Cythera*, ἐνῶ προκειμένου περὶ Κύθρου, ἤθελεν εἰπῆ *Cythro*. Τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως ταύτης, ἄλλως τε δευτερευούσης ἄλλοτε, φαίνονται εἰσέτι ἐν τόπῳ καλουμένῳ Παλαικύθρῳ, παρὰ τὸν Πεδαῖον.

Κυθραία σήμερον καλεῖται ἄθροισμα διαφόρων κέντρων πληθυσμοῦ πέντε ἢ ἕξ, ἐσπαρμένων ἐν κήποις περισκίους καὶ ἐχόντων ἰδίαν ἐκάστου προσηγορίαν· τὸ χωρίον Ἀγία Μαρίνα, ἐν τῶν ἀξιολογωτέρων τῆς νήσου θεωρεῖται ὡς ἔδρα τοῦ διαμερίσματος. Ἐπὶ Λουζινιάνων, ἢ τανῦν Κυθραία, ἦν ἐκ τῶν καλλιτέρων κτημάτων τοῦ στέμματος· ἐκαλεῖτο *La Quithrie*· ἢ γειτνιάσις τῆς πρὸς τὴν Λευκωσίαν, ἢ δαψίλεια τῶν ὑδάτων τοῦ Κεφαλοβρύσου, τὸ ὑγιεινὸν τοῦ τόπου καὶ τὸ γενικῶς γόνιμον τοῦ ἐδάφους ἐπέσυρον ἐπὶ Λουζινιάνων πολὺν τὸν πληθυσμόν.

Ἡ περιοχή καὶ πᾶσα ἡ ἀρκτική τοῦ διαμερίσματος μερὶς ἄχρι τοῦ Πεδαίου, παράγει πολλὴν μέταξαν, ἔλαιον, βάμβακα, καρπούς καὶ δημητριακά· τὰ ἐλαιόδένδρα τῆς Κυθραίας δίδουσι καρπὸν μεγέθους ἀσυνήθους· οἱ βόες καὶ αἱ ὄρνεις τοῦ διαμερίσματος εἰσὶν ἐκ τῶν ἀρίστων· ἰδίαι αὖ τῆς Βώνης εἰσὶ κατ' ἐξάίρεσιν, παχεῖαι καὶ περιζήτητοι. Ἐν Βώνῃ ἐπ' ἐσχάτων ἀνεκαλύφθη ἀρχαῖος ναὸς ἐλληνικὸς μετὰ πολλῶν ἀγαλμάτων, τῶν μὲν ἀκαιρέων, τῶν δὲ ἠκρωτηριασμένων. Τὸ κέντρον τοῦ διαμερίσματος, μετὰξὺ τοῦ Πεδαίου καὶ Ἰδαλίου, ἀποτελεῖ

μέρος τῆς Μεσαορίας καὶ, καθ' ἅπερ αὐτὴ, τυγχάνει γόνιμον εἰς σῖτον, βάμβακα καὶ οὐσίας ἐλαιώδεις. — Ὑέρη, γνωστὴ διὰ τὴν καλλιεργίαν τῆς κολοκυνθίδος, πικροῦ καθαρτηρίου ἐξαγομένου δι' Εὐρώπην. — Ψιμολόφου, (Psimolofo) ἐν τῶν περικαλλῶν Φεσούδων τοῦ Καρόλου Λουζιניᾶνος, εὐρίσκεται ἐν τῇ περιουχῇ ταύτῃ· δίδωσιν ἔλαιον, βάμβακα καὶ τευτλόριζον. Τὸ νοτιώτερον μέρος θίγει τὰ ὄρη τοῦ Μαχαιρᾶ καὶ τὸ Σταυροβούνιον, τὰς ἐσχάτας τῶν Ὀλυμπίων ἐξάρσεις· παράγει μέταξαν, δημητριακὰ καὶ βάμβακα καλλίστης ποιότητος, ἰδίᾳ τὸ Ἰδάλιον· τό χωρίον τοῦτο, ἡ ἀρχαία πόλις Ἰδάλιον, κέκτηται δάσος ἐξ ἐλαιώνων καὶ ἀμπελώνων ἐκτεινόμενον ἄχρι Λουριγγίνας· συλλέγουσιν ἄφθονον οἶνον κοινόν, ἀλλ' αἱ ἱστορικαὶ αὐτοῦ ἀναμνήσεις εἰσὶν ὅλως ἀλλοίας σημαντικότητος· εἶναι γνωστὸν ὅποιαν πολυπληθῆ καὶ περίεργον συλλογὴν ἀγαλμάτων ἐξ ὀπτῆς ἀργίλου, ἐπιγραφῶν, κοσμημάτων, ἀγγείων, ἀμφορέων, κυπέλλων καὶ λοιπῶν ὑελίνων δοχείων, παρέσχον τὰ ἐρείπια καὶ οἱ τάφοι τοῦ Ἰδαλίου τοῖς μεταγενεστέροις ἀνιχνευταῖς, ἰδίᾳ τῷ εὐτυχεῖ καὶ ἀκαμάτῳ Cesnola.

13ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΚΥΡΗΝΙΑΣ ΚΑΙ ΛΑΠΙΘΟΥ.

Τὸ διαμέρισμα τοῦτο περιλαμβάνει τὰς δύο κλιτύας τοῦ δυσμικοῦ μέρους τῆς σειρᾶς τῶν ὀρέων Κυρηνίας, ἄλλοτε καλουμένων τοῦ Καρπασίου, ἔνθα εἰσὶν οἱ ὀνομαστοὶ Πύργοι τοῦ ἀγίου Ἰλαρίωνος καὶ Βουφαβέντου (Buffavent)· ἀντίκειται τῇ θαλάσῃ τῆς Κιλικίας ἐπ' ἐκτάσεως 14 λευγῶν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κρομμύου

ἄχρι τοῦ χωρίου τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου· τὸ μεσαῖον πλάτος του εἶναι τριῶν λευγῶν· ἀριθμεῖ περὶ τὰ 40 χωρία καὶ πληθυσμὸν 15,000 ψυχῶν. Κυριώτερον χωρίον Κορμακίτη (Κρόμμυον) ἐπὶ τῆς δυσμικῆς ἀκτῆς τοῦ ἀγόνου καὶ μονήρους ἀκρωτηρίου, εἰς ὃ δίδωσι τὸ ὄνομα. Οἱ Μαρωνῖται κατέχουσι εἰσέτι τὰ χωρία Ἀσώματον, Γαμβίλην, Καρπάσχαν καὶ ἕτερα ἅτινα περὶ τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, συνήθη διαμονὴν τοῦ Μητροπολίτου Κυρηνίας· αἱ ἐγκαταλελειμμέναι καλύβαι τοῦ Μαργκί, πρὸς δυσμὰς τοῦ Κουδουνᾶ, αἱ τῆς Βηδηλίας παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ ἄλλαχοῦ μαρτυροῦσι τὴν ἐλάττωσιν τῶν Μαρωνιτῶν, ὧν ὁ ἀριθμὸς μειοῦται ὀσημέραι.

Ὅσῳ τὰ ὀροπέδια τὰ ἀπὸ Κρομμύου ἄχρι Γαμβίλης εἰσὶ θλιβερά καὶ φαλακρά, τόσῳ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ διαμερίσματος εἶναι γόνιμον καὶ χάριεν· ὁ Gaudry ἀποκαλεῖ αὐτὸ ἐν τῶν δαφιλεστέρων διαμερισμάτων καὶ ἀδιστάκτως τὸ περικαλλέστερον· ἀπέραντοι ἐλαιῶνες καὶ κερατειῶνες ἐκτείνονται ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς κλιτύος τῶν ὀρέων ἀπὸ Βασιλείας καὶ Λαπίθου ἄχρι καὶ πέραν τοῦ Λαπαίς· ἡ ποιότης τῶν ἐλαιῶν εἶναι ὑπερτέρα τῆς τῶν κερατίων, ὄντων ὑποδεεστέρων τῶν τῆς Λιμησοῦ καὶ Λάρνακος. — Λαπαίς ἢ Μπέλλα—Πεή, ὠραίζεται ἐκ δαφιλοῦς φυτείας ἐλαιῶν καὶ ἐτέρων δένδρων ὀπωροφόρων· αἱ γαῖαι αἱ περιβάλλουσαι τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου ἡγουμενείου τῶν Πρεμαντρέ εἰσι πᾶσαι γόνιμοι. Ἡ προσηγορία αὕτη Λαπαίς ἢ Μπέλλα—Πεή ἠρμηνεύθη ἄχρι τοῦδε ἀδοκίμως, καίτοι πο-

λυειδῶς. Ὁ ἡμέτερος Κυπριανὸς παραδοξολογεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὡς ἐξῆς:

« Δέλλ' Ἀπαῖς, λέξις φραντζέζικη, δηλοῖ τοῦ ταπεινοῦ ἢ
 « τῶν ταπεινωμένων· τὸ τάγμα τοῦτο ἐσυστήθη ἔτος 1180
 « ἐπὶ Φριδερίκου ἱμπεράτορος Ρωμαίων· οὗτος πολεμῶν τὴν
 « Λομπαρδίαν ἐσκλάβωσε πολλοὺς, οἵτινες μετὰ καιρὸν ἐνδυ-
 « θέντες λευκὸν φόρεμα πτωχικόν. ἐπαραστάθησαν εἰς τὸν
 « ἱμπεράτορα μετὰ ταπεινώσεως καὶ ζητήσαντες τὴν ἐλευ-
 « θερίαν των τὴν ἔλαβον, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις. . . Μετὰ
 « καιρὸν ἡ ῥωμὰνα ἐκκλησία τοὺς ἐσυγχώρησε νὰ ζοῦν ὡς μο-
 « ναστηριακοὶ, φέροντες τὸ λευκὸν φόρεμα καὶ τὸ ὄνομα
 « Οὐμιλιάτοι κ. τ. λ. Ἐκ τοῦ τοιούτου τάγματος εἶναι καὶ
 « αὐτῆς τῆς Ἀββαδίας, ἄνευ ὁμῶς γυναικὸς οἱ φράτορες.»

Ἴσως αἰνίττεται εἰς τὸ τάγμα τῶν Πρεμοντρέ, ὃ δὲ Σακελλάριος, ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει τῶν Κυπριακῶν αὐτοῦ, περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν περιελθόντι εἰς τὴν κατοχὴν ἡμῶν ἀποκαλῶν τὴν μονὴν Λαπάσιον ἢ Λά-
 πασιν, ὑποσημειοῖ τὰ ἐξῆς: « Τὸ ὄνομα Λάπασις, οἱ μὲν
 « ἐκ τοῦ Λάπαθος(;) παράγουσιν, ἔνιοι δὲ καὶ ἐκ τῆς
 « ὠραίας θέσεώς του belle (;) pays, καθότι κοινῶς ἤδη
 « bella paissi ἢ pella paissi λέγεται.»

Ταῦτα πάντα εἰσὶ προδήλως ἐσφαλμένα. Δὲν ἀπέχο-
 μεν τῆς ἀληθείας ἐρμηνεύοντες ἡμεῖς ὧδε: Ἡ λέξις belle
 δὲν ἐδίδετο τῇ περιοχῇ ἔνθα ἦν τὸ ἡγουμενεῖον, ἀλλ' εἰς
 αὐτὸ τοῦτο, γαλλιστὶ Abhaye. Ἡ ἐν λόγῳ μονὴ, ἀνή-
 κουσα εἰς τὸ τάγμα τῶν Πρεμοντρέ, εἶχεν ἀνεγερθῆ ἐπὶ
 Οὕγου τοῦ τρίτου, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14 αἰῶνος καὶ
 καταστραφῆ ἐν μέρει κατὰ τὴν ἐπὶ Λουζινιᾶνος Ἴανου
 λαβοῦσαν γῶραν εἰσβολὴν τῶν Μάμελούκων (1425-26).
 Ἦν λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆς οἰκοδομὴ, καθ' ἃ μαρ-

τυροῦσιν αἱ καὶ σήμερον διασωζόμεναι εἰσέτι στοαὶ καὶ τὰ περικαλλῆ περιστύλια, ὁ δὲ Ρὸς ἀποκαλεῖ αὐτὴν τὸ ἄριστον τῶν τοῦ μεσαιῶνος Γοθθικῶν ἔργων καὶ αὐτῶν τῶν τῆς Ἰταλίας. Ἐντεῦθεν ἔσχε καὶ τὴν προσηγορίαν Belle Abbaye, παραφθαρεῖσαν εἰς τὸ Ππέλλα Πεή. Ἐὰν προέκειτο περὶ τῆς καλλονῆς τοῦ χώρου ἤθελον εἰπῆ beau pays, λαλοῦντες δὲ διὰ τοῦ θηλυκοῦ belle, προδήλως ἀποδίδουσι ταύτην εἰς τὸ Abbaye. Ἄλλως τε ἡμεῖς δὲν βλέπομεν οὔτε πολὺ, οὔτε ὀλίγον νὰ παρεφθάρῃ ἐν τῇ προφορᾷ Μπέλλα-Πεή καὶ Μπέλλ-Αμπέη εἰς ἰσονοῦν ταῦτοπρόφερτα. Ὁ κ. Mas Latrie σιγαῖ ὅλως ἐπὶ τοῦ προκειμένου.—Τὸ Καζάφани γεωργεῖ καπνὸν ἄφθονον καὶ περιζήτητον, καίτοι τοῦ Παφίου ὑποδεέστερον· πρὸς δυσμὰς παρὰ τὸν Καραβᾶν αἱ χθαμαλαὶ καὶ καλῶς ἀρδευόμεναι γαῖαι τῆς Ἀχειροποιήτου δίδουσι βάμβακα καλὸν, δημητριακὰ καὶ κολοκάσῃν· ὑπερβαίνων τὴν Λάπιθον καὶ Βασίλειαν, ἵνα ὀδεύσῃς πρὸς δυσμὰς καὶ εἰσέλθῃς εἰς τὰ Μαρωνιτικὰ χωρία, διέρχεσθαι τὸν Πανάγραν. Ἄνωθεν τοῦ ὄρους τοῦ δεσπόζοντος τοῦ χειμάρρου ὑφίστανται ἐρείπια, πιθανῶς τῆς ἀρχαίας Πανάκρου (Panacreum) κατὰ τὸν Mas Latrie.— Λάπιθος, φέουδον ἐπὶ Λουζινιάνων κώμῃ ἐκ τῶν ὠραιότερων καὶ μεγαλλιτέρων τῆς νήσου· ἀφίσταται τῆς ἀκτῆς ἡμίσειαν λεύγαν, ὑπὸ τὴν σκιὰν κερατειῶν, φοινίκων, ροιῶν, πορτοκαλεῶν καὶ ὀπωροφόρων δένδρων· δαψιλῆς χεῖμαρρος, διατηρῶν διὰ παντὸς τοῦ ἔτους τὰ ὕδατα αὐτοῦ, χάρις εἰς τὴν βραχεῖαν ἔκτασιν τῆς κοίτης του, δροσίζει καὶ γονιμοποιεῖ τὰς γαίας της. Τὸ καθαρὸν τοῦ ἀέρος καὶ τὸ ἡδὺ τῆς θερ-

μοκρασίας καθιστῶσι τὴν Λάπιθον τερπνότατον ἐνδιαίτημα. Ἡ εὐεστὴ αὐτῆς δύναται νὰ συμπληρωθῇ ἅμα ἢ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Λευκωσίας συγκοινωνία καταστῆ εὐχερεστέρα· στιγμὴ κατάλληλος τοῖς κερδοσκόποις, ὅπως ἀποκτήσωσι γαίας. Οἱ κάτοικοι δὲν στεροῦνται καὶ βιομηχανίας· παρ' εὐδόκιμον τοῦ ἐδάφους καλλιέργιαν, ὑφαίνουσιν ὑφάσματα ἐκ βάμβακος, κατεργάζονται κοινὰς ἔδρας, καὶ πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων πήλινα ἀγγεῖα, κοινὰ ἄλλως τε, λόγῳ τοῦ ὑποδεοῦς ποιοῦ τῆς ἀργίλου.

Κυρηνία, ἄλλοτε διαμονῆς πόλις Γαλάτου Ἐπάρχου καὶ ἔδρα ὀρθοδόξου μητροπολίτου, παράλιος πολίχνη, ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ἀρχαίας Κυρηνίας. Ὁ ὀχυρὸς πύργος, ἔνθα κατέφυγεν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Μαμελούκων, καὶ ὅστις ἀντέσχεν εἶτα ἐφ' ἐν ἔτος πρὸς Ἰάκωβον τὸν νόθον, σήμερον εἶναι κατηρειπωμένος. Ὁ μόνος ἄξιός τοῦ ὀνόματος λιμὴν καθ' ἅπασαν τὴν ἀρκτικὴν τῆς νήσου ἀκτὴν, εἶναι ἤδη ἀνάπλευς ἄμμου καὶ δὲν προσλαμβάνει ἢ πλοῖα μικρᾶς χωρητικότητος. Ἡ Κυρηνία συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Λευκωσίας, ἧς ἀφίσταται πέντε λεύγας δι' ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ, καθισταμένης ἐπὶ μίαν λεῦγαν στενῆς καὶ ἀνωμάλου ἐν τῇ κλεισωρείᾳ, ἣν ἀποτελοῦσιν ἔνθεν μὲν τὰ ὄρη τοῦ ἀγίου Ἰλαρίωνος, ἔνθεν δὲ τὰ τοῦ Βουφαβέντου· ὁ ἐν τῷ βάθει ῥέων χεῖμαρρος Θερμιᾶ, τίθησιν εἰς κίνησιν τινὰς ἀνεμομύλους. Κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς κλεισωρείας πρὸς τὴν Λευκωσίαν, εὐρίσκεται τὸ χωρίον Ἀγρίδι, ἔνθα ὁ γηραιὸς σερ τῆς Βηρυτοῦ, ἐνίκησε τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Φρειδερίκου Β'. (1232.) Νοτιοδυτικῶς, ἐπὶ τοῦ πεδίου

τοῦ Μόρφου, εἶναι ἡ Βλέσσια, ἴσως Le Plessie, φέου-
δον διαπρεποῦς οἰκογενείας· πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσ-
σης καὶ δυσμικῶς τῆς λεωφόρου εἶναι ἡ Κομανδερία
τῆς Τέμπλου, ἤδη τουρκικοῦ χωρίου Τίμβρου καὶ πα-
ρέχει ἡ ἀξιόλογος ἔπαυλις Φουγκι, γνωστὴ ἀνὰ πᾶσαν
τὴν νῆσον ἐπὶ τῇ ἀφθονίᾳ τῶν προϊόντων αὐτῆς, δημη-
τριακῶν, ἐλαίου καὶ κτηνῶν.

14ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΜΕΣΑΟΡΙΑΣ.

Τὰ πεδία τῆς Μεσαορίας, κατὰ τὸν Gaudry, τυγ-
χάνουσιν ἐκ τῶν γονιμωτέρων τοῦ κόσμου, δικαίως κλη-
θέντα ὁ σιτοβολῶν τῆς νήσου· ἀτελεύτητοι ἀγροὶ, κα-
λυμμένοι ὑπὸ σίτου, κριθῆς καὶ βάμβακος, ἀποδίδουσι
κατ' εὐτυχεῖς ἐνιαυτοὺς, εἰκοσάκις τὸν σπόρον. Ἡ Με-
σαορία τρέφει πολυαριθμοὺς ἀγέλας προβάτων, βόας
ικανοὺς καὶ σχεδὸν πάσας τὰς καμήλους, ἃς κατέχει ἡ
νῆσος· συνέχεια τοῦ πεδίου τῆς Λευκωσίας, ἄρχεται ἐν
τῷ διαμερίσματι τῆς Κύθρου, διέρχεται ἐκ δυσμῶν
πρὸς ἑὼ τὸ διαμέρισμα Μεσαορίας, εἰς ὃ δίδωσι τὸ ὄνο-
μα καὶ λήγει περὶ τὰ πρόθυρα τῆς Ἀμμοχώστου. Παρὰ
τὴν πλείστην τῆς Μεσαορίας, τὸ διαμέρισμα περιλαμ-
βάνει ἀρκτικῶς πέντε ἢ ἕξ λεύγας ἐκ τῆς γραμμῆς τῶν
ὀρέων Κυρηνίας, καὶ νοτίως πρὸς τὰ ἀκρωτήρια Δάδας
καὶ Πηδάλιον, λόφους τινὰς βραχώδεις, καλυμμένους
ὑπὸ λοχμῶν, ἔνθα ἀτταγῆνες καὶ ἐρυθραῖ πέρδικες πολ-
λαπλασιάζονται· τὰ ὄρη καὶ αἱ γαῖαι τῆς ἄρκτου ἤττον
ἄγωνα, δίδουσι σῖτον, ἔλαιον καὶ ξυλείαν· κέκτηνται δὲ
καὶ πολλὰ ποίμνια ἐκ προβάτων καὶ αἰγῶν.— Ἀκανθοῦ

ἡ Ἀκαθθοῦ (ἡ ἀρχαία Ἀλκάνθου), πέραν τῶν ὄρέων Κυρηνίας, ἔκτενές χωρίον, παράγει τυρούς ὀνομαστούς ἐν Κύπρῳ, ἀλλὰ μὴ δυναμένους νὰ παραβληθῶσι πρὸς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς. Ἐν μέσῳ τοῦ διαμερίσματος καὶ τοῦ πεδίου εὐρίσκεται ἡ ἔδρα Βατιλή· δυσμικῶς φαίνονται τὰ ἀρχαῖα τῶν Λουζινιάνων κτήματα d'Asquie καὶ de l'Orniphe, δίδοντα δημητριακὰ, βάμβακα καὶ σισάμην· ἀρκτικῶς κεῖται τὸ Λευκόνικον, μέγα χωρίον γόνιμον εἰς σῖτον καὶ βάμβακα· τὰ αὐτὰ προϊόντα εὐρίσκονται ἐν τοῖς ἐγγύς χωρίοις Ἀγκεστίνα καὶ Μαραθοβοῦνα ἐν Ἰενάγρα καὶ Σίντα, ἀρχαίῳ γαλλικῷ φεούδῳ De Sindes. Ἡ Γαϊδούρα, ἦπτον αὐχμηρὰ, προστίθησι καὶ τινα ποίμνια.

Τὸ μέρος τοῦ πεδίου, ἔνθα διήκει ὁ Πεδαιῖος πρὸς τὴν Ἀμμόχωστον, ἐκαλεῖτο ἄλλοτε ἡ Σίβουρη ἢ Σίγουρη· ἐπὶ Λουζινιάνων ἡ προσηγορία αὕτη ἐδίδετο εἰς ἅπασαν τὴν περιοχὴν τῆς Μεσαορίας· τὸ χωρίον Πραστιὸν τῆς Σίγουρης, παρὰ τοὺς Στύλους, πρὸς τὴν Σαλαμίνα, τὸ ἀναμιμνήσκει εἰσέτι· εἰς πύργος εἶχεν ἀνεγερθῆ ἔκει πλησίον, ὅπως ὑπερασπίσῃ τὴν Μεσαορίαν κατὰ τῶν Γενουηνσίων κυρίων τότε τῆς Ἀμμοχώστου.—Μεσημβρινῶς εὐρίσκεται ἡ Καλοψίδα, ἔνθα συλλέγεται, παρὰ τὸν σῖτον καὶ τὸν βάμβακα, ἰκανὴ ποσότης σαπονοφόρου βοτάνης, διδούσης σόδαν· ἄχρι τοῦ 17 αἰῶνος παρήγαγεν ἡ Κύπρος περὶ τὰ χίλια σακκία τέφρας τῆς σόδας, τιμώμενα δέκα σκουῖδα ἕκαστον·—δυσμικῶς ἡ Λύσσα, δίδουσα βάμβακα πρώτης ποιότητος· νοτίως, παρὰ τὸν Στρόβιλον, ἐν γῶρῳ καλουμένῳ Μαυροβουνίῳ, συλλέγεται ἐπίσης ἐκλεκτὴ ποιότης φαιᾶς γῆς

(terre d' ombre). — στρεφόμενος πρὸς ἑώ καὶ νότον, εὐ-
ρίσκεις τὸ Πιστάκι καὶ τὴν Αὐγοροῦν, ἀρχαῖα γαλ-
λικά φέουδα, du Ristac καὶ d'Avigore, ἔχοντα ποι-
μνια καὶ παράγοντα δημητριακά. — Ὀρομίδια, ἔνθα ὁ
Cesnola τίθησι τὴν ἀρχαίαν πόλιν Θρόνους, ἐσφαλμέ-
ως καθ' ἡμᾶς, διότι κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Στράβω-
νος, αὕτη δέον νὰ τεθῆ ἀπωτέρω τῆς Ὀρομιδίας, ἀνα-
τολικῶς, κατὰ δύο καὶ ἐπέκεινα λεύγας, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς,
ἐνῶ ἡ σημερινὴ Ὀριμέδια τυγχάνει καὶ κᾶπως μεσο-
γαία· τοῦλάχιστον δὲν εἶναι παράλιος· ἀξιοσημεῖωτος
διὰ τοὺς κήπους αὐτῆς ἐκ ῥοιῶν καὶ ἐτέρων ὀπωροφόρων
δένδρων καὶ τὴν καλλιέργιαν τοῦ ἐρυθροδάνου. — Σω-
τῆρα, παρὰ τὴν ὄχθην λίμνης ἐκ γλυκέος ὕδατος, κα-
λουμένης παραλίμνης, συνεσταλμένη ἐν τῷ διαμερί-
σματι Ἀμμοχώστου, εἶναι γόνιμος εἰς μέταξαν καὶ
ῥόας· νοτιώτερον, παρὰ τὴν θάλασσαν, οἱ σχῆνοι καὶ οἱ
ἀμπελῶνες τῆς ἀγίας Νάπας ἐπισύρουσι κατὰ Σεπτέμ-
βριον σμήνη συκαλίδων, ἀξίων τραπεζῶν ἡγεμονικῶν.

Τὸ μέρος τοῦτο τῆς Νήσου, καθ' ἅπερ ἡ Κύθρος καὶ
ἡ ἀρκτική Μεσαορία ἢ συνορεύουσα αὐτῷ, εἰσὶν οἱ χῶ-
ροι, ἔνθα πλείοτερον διετηρήθησαν χριστιανικαὶ οἰκογέν-
ειαι μὴ Ἑλληνικαὶ, οἷον Λατινικαὶ, Μαρωνιτικαὶ,
Ἀρμενικαὶ, ἀναγκασθεῖσαι ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ μεταναστεύ-
σεως καὶ ὑπὸ τὸ ἄγχος τῶν φόρων νὰ ἀποσκιρτήσωσι
πρὸς τὸν Ἰσλαμισμόν· τὸ Λιοπέτρι, μεταξὺ Αὐγοροῦς
καὶ ἀγίας Νάπας, εἶναι γνωστὸν διὰ τοὺς λινοβαμβά-
κους του· (οὕτω καλοῦνται ἐν Κύπρῳ Τοῦρκοι, κατ'
ἐπίφασιν φαινόμενοι τοιοῦτοι ἐν τοῖς κατὰ τὴν λατρείαν)
πρὸς ἄρκτον τοῦ διαμερίσματος σημειοῦται τὸ τουρκι-

κὸν χωρίον Πλατάνι, ἄλλοτε Ἄρμενικόν.— Κορνόκηπος, ἀρκτικῶς τῶν ὀρέων καὶ ἐμφανῆς ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἦν ἐπίσης χωρίον ἀρμενικόν, ὡς καὶ τὸ Σπατάρικον, τανῦν Ἑλληνικόν, ὅπερ εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐωθινήν ἐσχατιὰν τοῦ διαμερίσματος, πρὸς τὸν κόλπον τῆς Ἄμμοχώστου· τέταρτον Ἄρμενικόν χωρίον, ἅγιος Μάκαριος, μὴ ὑπάρχον πλέον, εὐρίσκετο παρὰ τὰ μὴ ἀρκούντως διαγεγραμμένα σύνορα Μεσαορίας, Κυρηνίας καὶ Κύθρου.

Αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Cesnola ἐπικυροῦσιν ὅ,τι ἄλλοτε ὑπετέθη, ὅτι ὁ ἀρχαῖος λιμὴν Λεύκολλα ἔδει νὰ ἦ ἐπὶ τῆς ἐωθινῆς ἀκτῆς τοῦ ἀκρωτηρίου Πηδαλίου, καὶ ὅτι οἱ Θρόνοι ἦσαν ἐκεῖθεν τῆς ἁγίας Νάπας ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο ἀκρωτηρίων Πηδαλίου καὶ Δαδῶν· ἐν τῷ ἀβαθεῖ ἄλλ' εὐόρμῳ λιμένι τῆς ἁγίας Νάπας, ἀπεβιδάσθη κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1571 ἡ στρατιὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ὀδεύσασα ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Ἄμμόχωστον, ἵνα συνενωθῇ μετὰ τῆς Μουσταφᾶ, τοῦ πορθητοῦ τῆς Λευκωσίας, πολιορκούντος τότε τὴν Ἄμμόχωστον.

Αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ αἱ ἔρευναι τοῦ Vogué ὥρισαν τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Γόλγων, παρὰ τὴν ἐτέραν τοῦ διαμερίσματος ἐσχατιὰν, ἀρκτικῶς καὶ ἐγγὺς τῆς Ἀθηαίνου· ὁ Cesnola ἐπόμενος ταῖς ὑποδείξεσι τοῦ Vogué, ἤγαγεν εἰς φῶς ἐν τῷ ἰδίῳ ἐκείνῳ χώρῳ τὸν ναὸν τῆς Γολγίας Ἀφροδίτης μετὰ παμπληθῶν ἀγαλμάτων, ὧν τινὰ ἀλώβητα καὶ περικαλλῆ, οὐχ ἦττον ἢ ὀλόκληρον νεκρόπολιν.— Ἀθηαίνου, μέγα χωρίον, σταθμὸς ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀπὸ Λευκωσίαν εἰς Λάρνακα ὁδοῦ καὶ

έντευκτῆριον ἀγωγέων, δίδωσι δημητριακὰ καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν εὐπόρων τῆς νήσου.

Οὐδὲν ὠραίξει τὴν θλιβεράν τῆς Μεσαορίας ὄψιν· αἱ πλήμμυραι τοῦ Πεδαίου καὶ ἐτέρων μικρῶν χειμάρρων ἀρδεύουσιν ἀρκούντως αὐτὴν τοῦ χειμῶνος καὶ ἐναποτίθενται ἰλὸν ἐκτάκτου γονιμότητος, ἀλλ' ἡ πεδιάς στερεῖται τέλεον ναματιαίων ὑδάτων· ἡ καταστροφή φρεάτων, ἄλλοτε ἀναρίθμων καὶ ἀλλήλοις κοινωνούντων, ἐπήνεγκε τὸν αὐχμὸν. Μετὰ τὸν θερισμὸν, ἡ θαυμαστὴ καὶ δαψιλῆς Μεσαορία μεταποιεῖται μονοноῦ εἰς ἔρημον.

15ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ.

Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο διαμέρισμα, ἥκιστα ἐκτενές, συνενοῦται τῷ τοῦ Καρπασίου ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν διαχείρισιν· ὑπὸ τὴν γεωργικὴν ἄποψιν. συμμετέχει τῆς Μεσαορίας καὶ τοῦ Καρπασίου· τὸ ἔδαφος τοῦ εἶναι ἀμμῶδες· θῖνες ἀνυψοῦνται παρὰ τὰς ἀκτὰς· παράγει σῖτον, κριθὴν, βάμβακα, μέταξαν, μέλι καὶ ἔρια· αἱ ἐπιδεκτικαὶ ἀρδεύσεως γαῖαι αὐτοῦ, καθ' ἅπερ τὰ Βαρῶσια καὶ τὰ πεδία τοῦ Πεδαίου, πρὸς ἕω τῶν ἐλῶν τῆς Σαλαμῖνος, δίδουσι πολὺ ἐρυθρόδανον.— Βαρῶσια, ὀνομαστά διὰ τὴν ἀκμὴν τῶν κήπων των, τρεφόντων Λάρνακα καὶ Λευκωσίαν· πολυειδεῖς καρποὶ εὐστοχοῦσιν ἰδιαζόντως ἐν αὐτοῖς· τὸ εὐπορον τοῦτο χωρίον ἀφίσταται τετάρτου λεύγης τῶν τειχῶν τῆς Ἀμμοχώστου, ἔνθα μόνον εὐάριθμοι Τοῦρκοι εἰσὶν ἐγκατεστημένοι. Ἐν Ἀμμοχώστῳ τὰ πάντα εἰσὶν ἀνεστραμμένα· ναοὶ, ἀνάκτορα, οἰκίαι, κρηπίδες, ὄχυρώ-

ματα, οὐδὲν ἔμενεν ἄθικτον· ἀπὸ τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν σιγῇ καὶ ἐρημία ἐπικάθηνται τῶν ἐρειπίων τῆς· οὐδεμία ἐν τῷ μεταξὺ ἐπισκευὴ ἐπεχειρίσθη. Πρᾶγμα ἀπίστευτον, ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ἀληθές· μόνον ἑκατοστὺς πυροβολιστῶν εἶχεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας τὴν κληρονομικὴν φρούρησιν τῆς νεκροπόλεως· καὶ σήμερον εἰσέτι δὲν ἐπῆλθεν ἀξία λόγου τίς ἀλλοίωσις.

Ἡ Ἀμμοχώστος ἀναμιμνήσκει τὴν ἀνεπίληστον ἄμυναν τῶν Ἐνετῶν καὶ πάσης τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν τῆς νήσου, ἅμα δὲ καὶ ἐν τῶν στυγερωτέρων ἀνοσιουργημάτων, ὅσα ἀνέγραψαν τὰ Τουρκικὰ Χρονικὰ, ἀλλὰ περὶ τούτου γενήσεται λόγος ἐν οἰκείῳ τόπῳ. — Ἅγιος Δέργιος, ἐκτενὲς χωρίον πρὸς ἕω τῆς Ἀμμοχώστου, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς Σαλαμῖνος καὶ οὐχὶ πόρρω τῶν ἐλῶν αὐτῆς, δίδωσι βάμβακα καὶ ἐρυθρόδανον ἀρίστης ποιότητος. — Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πεδίου εὐρίσκεται ἡ ἀρχαία καὶ περίπυστος μονὴ τοῦ ἀγίου Βαρνάβα· ἡ ἀνακάλυψις τῶν λειψάνων τοῦ ἀποστόλου τούτου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῷ χώρῳ, παρέσχε τῇ Κυπρίῳ Ἐκκλησίᾳ τὰς προνομίας τοῦ αὐτοκεφάλου, ἃς νέμεται εἰσέτι. Πρὸς νότον τοῦ διαμερίσματος, τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Παραλίμνης ἐπιτρέπουσι τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐρυθροδάνου ἐπὶ τῶν ὄχθων αὐτῆς καὶ προσθέτουσι τοὺς ἰχθύας τῆς εἰς τὴν ποικιλίαν τῶν τῆς νήσου προσόδων.

16ον ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΚΑΡΗΑΣΙΟΥ.

Τὸ ὀξὺ τρίγωνον τὸ σχηματίζον τὸ διαμέρισμα τοῦτο

ἔχει βάσιν περίπου ἕξ λευγῶν καὶ δέκα ὀκτώ τοῦλάχιστον ἑκτασιν ἄχρι τῆς ἄκρας τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Χάρις τῇ διπτῇ αὐτοῦ ἐκθέσει, τοῖς ὄρεσιν αὐτοῦ, ὧν τὸ ὑψηλότερον, ἡ Καντάρρα, ἔχει ὕψος ἑξακοσίων μέτρων καὶ τοῖς μικροῖς αὐτοῦ πεδίοις, τυγχάνει ἐκ τῶν μερῶν τῆς νήσου τῶν κεκτημένων προϊόντων ποικιλίαν· δίδωσι μέταξαν, βάμβακα, σῖτον, ἐρυθρόδανον, καπνόν, βούτυρον, τυρούς, καρπούς, λαχανικὰ, κολοκάσσην, μέλι, ξυλείαν καὶ ἄνθρακας· ἐρυθραῖ πέρδικες, ἀτταγῆνες καὶ λαγωοὶ εἰσὶ κοινότατοι· πρὸς τὴν ἐωθινὴν ἐσχατιάν, εἰσιν ἀπειροπληθῆ ἄλση, ἔνθα βόσκονται κερασφόρα ζῶα καὶ ἵπποι ἡμιάγριοι· τῆδε κακεῖσε λόχμαι ἐξ ἀρκεύθων, σχίνων μαστιχοφόρων καὶ κυπαρίσσω· ἀγροὶ ἐκ γεννημάτων καὶ βάμβακος, οὓς περιβάλλουσι φραγμοὶ· συκάμινοι περὶ τὰς οἰκίας πάσας, κερατονέαι καὶ ἐλαῖαι ἄγριαι, ἃς οἱ κάτοικοι κατακόπτουσιν ὡς καύσιμον ξυλείαν, ἔλλειψις μεγάλων χειμάρρων, ρύακές τινες μόνον, πανταχοῦ ἀγέλαι ἐξ αἰγῶν καὶ προβάτων· τοιάδε τυγχάνει ἡ καθ' ὅλου ὄψις τοῦ Καρπασίου.

Τὸ διαμέρισμα τοῦτο εἶναι τὸ ἐκτενέστερον τῆς νήσου καὶ τὸ ἥττον σχετικῶς κατωκημένον. Οἱ Τοῦρκοι εἰσὶ πολυπληθεῖς λόγῳ τῆς εὐκρασίας καὶ τῆς μονώσεως τοῦ ἀποκέντρου τούτου χώρου. — Ριζοκάρπασον ἡ ἅγιος Ἀνδρέας, ἔδρα τοῦ διαμερίσματος, τὸ ἀρχαῖον φρέουδον de Carpas, ἀνυψωθὲν εἰς κομητείαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰακώβου τοῦ Β'. καὶ εἶτα δοθὲν τοῖς Giustiniani ἐξ Ἐνετίας· ἐν τοῖς πέριξ χωρίοις κατοικεῖ πληθυσμὸς κυανόφθαλμος καὶ ξανθότριξ, συλλέγων σῖ-

τον καὶ ξυλείαν, ἐξ ὧν μετὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν του, πωλεῖ καὶ δι' ἐξαγωγὴν.

Τῶν ὁρέων ἡ σειρὰ ἀνελίσσεται ἐγγύτατα τῆς ἀρκτικῆς ἀκτῆς καθ' ἅπαν αὐτῆς τὸ μῆκος· αἱ κοιλάδες περιλαμβάνουσι χωρία τινὰ σποραδικὰ· τὸ ἀξιολογώτερον ἡ Ἰαλοῦσα, παρ' ἀκρωτήριοι καὶ ὄρμον, ἔνθα εὐρίσκονται ἀρχαῖα ἐρείπια, ἴσως τῆς πόλεως Ἀκτῆς Ἀχαιῶν τοῦ Στράβωνος. Μετὰ τοῦ ἐγγύς ἀγίου Ἀνδρονίκου, ἡ Ἰαλοῦσα παράγει τὴν πλείστην τῆς μετέξῃς τῆς συλλεγομένης ἐν τῷ διαμερίσματι. — Πλατανίου, τουρκικὸν χωρίον, γόνιμον εἰς δημητριακὰ, πρὸς δυσμᾶς τοῦ ἀγίου Ἀνδρονίκου, δὲν πρέπει νὰ συγχισθῇ μετὰ τοῦ Πλατανίου, ἄλλοτε ἀρμενικοῦ, ἤδη τουρκικοῦ καὶ εὐρισκόμενου πρὸς τὰ ἄνω τῆς Μεσαορίας παρὰ τὴν Κυθραίαν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τῆς Καντάρας ἦν ἀνεγνηγερμένος ὁ ὁμώνυμος Πύργος, κυριευθεὶς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ αὐτοκράτορος Φρεδερίκου Β'. κατὰ τὴν ἀνηλικότητα Ἐρρίκου τοῦ Α'. Λουζιניᾶνος, ἀνακτηθεὶς ὑπὸ Φιλίππου τῆς Ναβάρρας, μάτην πολιορκηθεὶς ὑπὸ τῶν Γενουηνσίων κυρίων τῆς Ἀμμοχώστου κατὰ τὸν 15 αἰῶνα, καὶ κατεδαφισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ὅταν εἶχον συγκεντρώσῃ τὴν ἄμυναν τῆς νήσου ἐν Λευκωσίᾳ καὶ Ἀμμοχώστῳ· τὰ ἐρείπιά του σώζονται εἰσέτι καὶ εἰσὶν ἄξια λόγου. — Κάτωθι τῆς Καντάρας, ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς καὶ οὐχὶ πόρρω τοῦ χωρίου Καστριῶν, φαίνονται ἐν τόπῳ καλουμένῳ Κάστρω τὰ ἐρείπια ἐτέρου πύργου τοῦ τῆς Καστρίας (La Castrie), ὃν εἶχον καταλάβῃ οἱ Ναῖται καὶ εἶτα οἱ ἱππῶται τοῦ Νοσοκομείου. — Ἀρκτικοδυτικῶς τῆς Καστρίας

εὑρίσκεται τὸ χωρίον Καμάρες.—Θήρα εὐτυχῆς ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ταῖς δειρᾶσι μεταξύ Καμαρῶν καὶ Τρικώμου.

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ.

1ον

Σῖτος καὶ κριθή— Βάμβαξ — Ἐρυθρόδανον— Καπνὸς — Κεράτια— Ἐλαιον— Οἶνοι— Σήσαμον— Λίνον— Κάνναβις— Κολοκυνθίς — Κολοκασία— Διάφορα.

Ἐπὶ ἐπιφανείας ἐνὸς ἑκατομμυρίου πλέθρων (1) καλλιεργησίμου γῆς, οἱ Κύπριοι μόλις καλλιεργοῦσι τὸ τρίτον, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ γαῖαι μένουσιν ἐπὶ δύο καὶ τρία ἔτη νεαταί, δύναται τις νὰ εἴπη, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν ὅλῃ τῇ νήσῳ 500 χιλιάδες πλέθρων, ἀλληλοδιαδόχως καλλιεργουμένων· ἡ λίπανσις εἶναι ἄγνωστος καὶ ἀνωφελής, ἐξαιρέσει μόνον τῶν λειμῶνων, (λιβαδιῶν) ἀμμωδῶν ἑδαφῶν, ἐπιφυλαγμένων τῇ καλλιεργίᾳ τοῦ ἐρυθροδάνου· ἀνάπαυσις καὶ ἐπιπόλαιος ἀροτρίωσις ἀρκοῦσιν ἐν γένει ταῖς γαίαις τῆς Κύπρου. Ὁ χωρίτης μόλις θίγει τὸ ἔδαφος, ρίπτων ἀμελῶς τὸν σπόρον· ἐὰν ὁ χειμὼν ἀποβῆ ὑετώδης καὶ δὲν ἐνσκήψωσιν ἀκρίδες, συλλέγει πεντάκις καὶ ἑξάκις τὸν σπόρον αὐτοῦ, ἔσθ' ὅτε καὶ εἰκοσάκις, ὡς Μεσαορία· ἐὰν δὲ οἱ ὑετοὶ ἔλθωσιν, ἀραιοὶ, αἱ νύκτιοι δρόσοι καρῆχουσι συγκομιδὴν μετρίαν.

Συνοψίζομεν παρακατιόντες ὅ,σι δέον νὰ λεχθῆ περὶ τῶν πόρων τοῦ ἐκ προνοίας εὐνοηθέντος τούτου ἑδάφους.

(1) Τὸ πλέθρον, (hectare) ἀντιστοιχεῖ πρὸς τρία Κυπριακὰ στρέμματα (σκάλας), καθ' ἃ φρονοῦμεν· τοῦλάχιστον οὕτως ἡμεῖς τὸ ἐννοοῦμεν.

ΣΙΤΟΣ ΚΑΙ ΚΡΙΘΗ.

Εἰσὶ τὰ πρωτεύοντα προϊόντα, λόγῳ ποσοῦ καὶ ἀξίας, ὧν γίνεται ἰκανὴ ἐξαγωγή διὰ Συρίαν, Κιλικίαν, νήσους τοῦ Αἰγαίου, Ἀφρικὴν καὶ Εὐρώπην· ὁ σῖτος εἶναι καλῆς ποιότητος· ὁ τῆς Πάφου, κεκαθαρμένος, εἶναι ἐκ τῶν οὐσιαστικωτέρων καὶ ἀξιολογωτέρων τῆς Ἀνατολῆς· εἰς δαψιλεῖς εισοδείας, ἢ παραγωγή τοῦ μὲν σίτου ἀνέρχεται ἀνω τῶν δύο ἑκατομμυρίων κοιλῶν, τῆς δὲ κριθῆς ἀνω τῶν τριῶν, ἀλλὰ τὰ τρία τέταρτα τοῦ ἔλου παραγομένου ποσοῦ μένουσιν ἐν τῷ τόπῳ πρὸς σπορὰν καὶ τροφήν τῶν κατοίκων καὶ τῶν ζώων. Ἡ καλλιέργεια γίνεται ἰδίᾳ ἐν τοῖς ἀγροῖς τῆς Μεσαορίας, τοῦ Μόρφου τῆς Πάφου, Λάρνακος καὶ τῷ πεδίῳ τῆς Λευκωσίας.

Ἐπὶ Ἐνετῶν, ἢ παραγωγή ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν ἀνήρχετο εἰς 4 ἑκατομμύρια μόδια (18 ἑκατομ. κοιλῶν), κατὰ τὰς στατιστικὰς τῆς τότε ἐποχῆς, ἃς ἔδειξεν ἡμῖν ἐν Ἐνετίᾳ ὁ κόμης Mocenigo.

ΒΑΜΒΑΞ.

Μετὰ τὸν βάμβακα τῆς Αἰγύπτου, ὁ τῆς Κύπρου εἶναι ἐφάμιλλος τῶν καλλιτέρων τῆς Μεσογείου διὰ τε τὸ ἀπαλὸν καὶ τὸ λευκὸν του, καλλιεργούμενος περὶπου ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀγροῖς καὶ ταῖς αὐταῖς περιοχαῖς, ἔνθα καὶ τὰ δημητριακὰ· ὁ τῆς Εὐρύχου εἶναι ὁ ἐκλεκτότερος οὐχ' ἥττον ἢ ὁ τῆς Σολίας, ἐν τῇ κοιλάδι πρὸς ἄρκτον τοῦ Ὀλύμπου. Ἐπὶ Ἐνετῶν ἡ νῆσος ἐξῆγε κατὰ τὸν Mariti, περὶ τὰς 30 χιλιάδας δέματα· σήμερον μόλις ἐξέρχονται ἐνιαυσίως 1 ἄχρι 5 χιλιάδων δεμάτων, τῶν ἑκατὸν ὀκκάδων ἐκάστου· πρὸ τριακονταετίας, ἢ ἐξα-

γωγὴ ἀνήρχετο ἄχρις 8 χιλιάδων δεμάτων, ὥστε ἡ παραγωγὴ τοῦ προϊόντος τούτου διατελεῖ εἰς μείωσιν, εἴτε λόγῳ τῶν περιοδικῶν ἀνυδριῶν, ἢ τῶν ἀτάκτων ὄμβρων, εἴτε διότι οἱ γεωπῶνοι εὐρίσκουσι συμφροτέραν ἀντικατάστασιν.

ΕΡΥΘΡΟΔΑΝΟΝ.

Καὶ τούτου ἡ καλλιέργια ἐσμικρύνθη ὑπερβαλλόντως λόγῳ τῆς ἀπὸ τινος ἐν Εὐρώπῃ ἐπελθούσης σπουδαίας ὑποτιμήσεως τοῦ εἶδους ἀντικαθισταμένου, φαίνεται, ὑφ' ἐτέρων βαφῶν· καλλιεργεῖται ἐν ἀμμῶσι λιμῶσι, μᾶλλον παραλίοις. Κατὰ τὸν Gaudry, τὰ χωρία καὶ αἱ γαῖαι τὰ παράγοντα τὸ καλλίτερον ἐρυθρόδανόν εἰσι τὰ ἐξῆς: Ἀγία Εἰρήνη, ἀρκτικῶς τοῦ Μόρφου, Μόρφου, Σωτῆρα, παρὰ τὴν Παραλίμνην, ἐν Μεσαορίᾳ, ἅγιος Σέργιος, ἀνατολικοαρκτικῶς τῶν ἐρειπίων τῆς Σαλαμίνας, Βαρῶσια, παρὰ τὴν Ἀμμόχωστον, ἡ ἐωθινὴ τῆς Λάρνακος πεδιάς ἄχρι Πύλας, καὶ αἱ γαῖαι τοῦ Κιτίου, δυτικομεσημβρινῶς τῆς Λάρνακος. Μέρος τῆς εἰσοδείας ἀναλίσκεται καὶ ἐπιτοπίως πρὸς χρῆσιν τῶν βαφείων, ἅπερ ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἀλλοδαπῶν ὑφασμάτων δὲν κατέστρεψεν εἰσέτι τέλεον.

ΜΕΤΑΞΑ.

Καὶ ταύτης ἡ συγκομιδὴ ἡλαττώθη σπουδαίως· πρὸ τριακονταετίας ἡ ὄλη συλλεγομένη ποσότης ἀνήρχετο εἰς 25 καὶ 30 χιλιάδας ὀκκάδας κατ' ἔτος, ἧς τὴν πλείστην ἐχορήγει τὸ διαμέρισμα Πάρου, ἔνθα εὐρίσκονται αἱ παλαιότεραι συκάμινοι, ὑπερέχουσαι κατὰ τε τὴν χροιάν καὶ τὸ σθεναρὸν τοῦ μίτου· τὸ ὑπόλοιπον δίδωσι Μαρα-

θᾶσα, Κυθραία καὶ Βαρῶσια, ποιότητος ὑποδεεστέρας, ἴσως διότι αἱ συκάμινοι δὲν γηράσκουσι, καθ' ἅπερ ἐν Πάφῳ· ἀπὸ 12—15 ἐτῶν, μόλις παράγεται τὸ τρίτον τοῦ ποσοῦ, καὶ τοῦτο οὐχὶ εἰς μέταξαν ἀλλ' εἰς βόμβυκας ξηρούς, ἀποστελλομένους εἰς Μασσαλίαν.

ΚΑΠΝΟΣ.

Ὁμοδος καὶ Κοιλάνιον παράγουσι τὸν οὐσιωδέστερον καὶ εὐωδέστερον· ὁ τῆς Πάφου ἀφθονώτερος ἀλλ' ὑποδεέστερος. Ἀπὸ τοῦ μονοπωλίου, ὅπερ ἐπεφυλάχαστο δι' ἑαυτὴν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, καὶ ὅπερ υἱοθέτησε καὶ ἡ ἀγγλικὴ, ἀναγκαίως ἐπῆλθε σπουδαιοτάτη ὑποτίμησις καὶ ἔνεκεν τούτου ἡ φυτεία τέλεον παρημελήθη. Αἱ ἀκρίδες καταστρέφουσι τὸ φυτὸν τοῦτο ἐκ προτιμῆσεως τῶν λοιπῶν.

ΚΕΡΑΤΙΑ.

Αἱ κερατωνίαι, αἱ ἐλαῖαι καὶ αἱ συκάμινοί εἰσι σχεδὸν τὰ μόνα δένδρα, ἅπερ κατασκιάζουσι τοὺς κυπρίους ἀγρούς, ἐξαίρεσι τῆς ζώνης τῶν ὑψηλῶν βουνῶν, καὶ τῶν ἐν τοῖς κήποις ὀπωροφόρων δένδρων. Ὁ Gaudry θεωρεῖ τὴν κερατωνίαν ὡς τὸ δένδρον τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς Κύπρου· αὐτομάτως φύεται πανταχοῦ· σύντροφος πιστὸς τῆς ἐλαίας σχηματίζουσιν ὁμοῦ εὐρείας ταινίας διαστελλούσας, κατὰ πᾶσαν τῆς νήσου τὴν περιφέρειαν, τὰ πεδία τῶν ὀρέων· τὸ φύλλωμα αὐτῆς τὸ πυκνὸν καὶ ἀειθαλὲς δίδωσι πολύτιμον τοῦ θέρους σκιάν, ὃ δὲ ζαχαρώδης βολβὸς καθίστησι τὸν καρπὸν ἡδὺν τὴν γεῦσιν, καὶ κατάλληλον πρὸς βρῶσιν ἅμα δὲ καὶ κατασκευὴν οἰνοπνεύματος ἢ μελιπήκτου· ἡ συνήθης συγκο-

μιδὴ ἀνέρχεται περὶ τὰς 160—180 χιλιάδας καντάρια (τῶν 100 χιλιογράμμων)· πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀνῆλθεν ἐκτάκτως εἰς 380 καὶ ἐπέκεινα χιλιάδας καντάρια, ἀλλ' ἡ συγκομιδὴ ἐκείνη ὑπῆρξε διὰ τὸν τόπον ὄντως πρωτοφανῆς· Ἀγγλία, Γαλλία, Ἰταλία, Ρωσσία καὶ Αἴγυπτός εἰσιν αἱ ἀγοραὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ καρποῦ. Ἡ Ἀγγλία μόνις πρὸ 9—10 ἐτῶν ἤρξατο λαμβάνουσα μεγάλα φορτία, ἐξ ὧν ἐξάγουσιν ἐλαιώδη ἢ ζαχαρώδη οὐσίαν, τῶν περιπτώματων χρησιμευόντων εἰς κτηνοτροφίαν.

ΕΛΑΙΟΝ.

Καὶ τούτου ἡ συγκομιδὴ ὁσημέραι ἐλαττοῦται· τὸ παραγόμενον ποσὸν ἐπαρκεῖ μόνον εἰς τὴν τοπικὴν ἀνάλωσιν· πρὸ τριακονταετίας, ὀλόκληρα φορτία ἐσχηματίζοντο διὰ τὴν ἀλλοδαπὴν. Τὰ ἐλαιόδενδρα φύονται ἐν πᾶσιν τοῖς διαμερίσμασιν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν Κύθρῳ, Ἀκανθοῦ, Λαπαίς, Κυρηνία, Φουγκί, Λαπίθῳ, Βασιλείᾳ, Πύργῳ, κάτωθι τῶν ὄρέων τῆς Λεύκας, Σολία καὶ τῆς πλουσία αὐτῆς κοιλάδι, Λιθροδόντα, Λευκάρους καὶ τέλος ἐν τῇ μακρᾷ ζώνῃ τῇ ἐκτεινομένη ἀπὸ ἀγίου Θεοδώρου ἄχρι Πάφου.

ΟΙΝΟΙ.

Καίτοι τῆς ἀμπέλου φυτευομένης ἐν πᾶσι μονοῦ τοῖς διαμερίσμασιν, ἡ μεγάλη καλλιέργεια συγκεντροῦται παρὰ τὰ Ὀλύμπια, πρὸς ἄρκτον παρὰ τὰς γαίας τοῦ Ἰδαλίου, τοῦ Λιθροδόντα καὶ τῆς Ταμασσοῦ ἢ Πέρα, ἰδίᾳ δὲ πρὸς νότον ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Μαχαιρᾶ καὶ τοῦ Ἰρωόδου, ἀπὸ Λευκάρων ἄχρις Ἀρσους ἐν τῇ Αὐδῆμου. Οἱ ἀμπελῶνες τῆς Κύπρου καλύπτουσιν ἐπι-

φάνειαν εἴκοσι πέντε χιλιάδων πλέθρων καὶ ἀποδίδουσιν ἐνιαυσίως περὶ τὰς 110-120 χιλιάδας ἑκατόλιτρα οἴνου.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων συλλεγομένων ποιότητων, δύο εἰσὶν οἱ ἄφθονοι καὶ ἀντικείμενον συναλλαγῶν· ὁ μέλας οἶνος, καλούμενος οἶνος τῆς τραπέζης, ἢ κοινός, καὶ ὁ ζαχαρώδης, ὁ Κομανδεριτίης, ὁ καὶ γνωστός μόνος καὶ ἄξιός νὰ γνωσθῇ ἐν Εὐρώπῃ· ὁ κοινός, εἶναι χροιαῖς ἐρυθραῖς τεινούσης πρὸς τὸ μέλαν, καρηβαρικός καὶ ἀναδίδων ὄσμην πίσσης· ἐξάγεται εἰς Συρίαν, Αἴγυπτον, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἀπὸ τινος ζητεῖται καὶ ἐκ Γαλλίας.

Ὁ ἐν Εὐρώπῃ γνωστός εἶναι ὁ Κομανδεριτίης, ὀφείλων τὴν προσηγορίαν ταύτην εἰς τὴν Κομανδεριάν τοῦ Κολοσσίου, ἔνθα οἱ Ναίται καὶ μετὰ τούτους οἱ ἰππόται τοῦ Νοσοκομείου ἰδρυσαν τὸ κυριώτερον ἀποταμιευτήριον τῶν ζαχαρωδῶν οἴνων τῶν κτημάτων των. Κατὰ τὸν Gaudry ἡ μεταφύτευσις τοιούτων ἀμπέλων ἐν Γαλλίᾳ ἤθελεν ἀποβῆ ματαία, διότι ὁ οἶνος οὗτος δεῖται τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ οὐρανοῦ, οἵτινες τὸν ἐδημιούργησαν· ἡ δαπανηρὰ ἀπόπειρα, ἣν ἐπεχειρίσατο ἐν Φοντενβλώ Φραγκῆσκος ὁ Α΄. δὲν ἐπέτυχε· καὶ οὐδὲν ἤττον ὁ οἶνος τῆς Μαδέρας δὲν εἶναι ἡ Κομανδεριτίης. Τὰ πρῶτα κλήματα μετηνέχθησαν ἐκ Κύπρου κατὰ τὸν 15^{ον} αἰῶνα εἰς τὴν ἰσπανικὴν νῆσον καὶ ηὐδοκήμησαν πληρέστατα, καὶ ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ ποιότης αὕτη, ἄγνωστος τὸ πρόσθεν· πιθανῶς εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην νὰ συνέβαλον αἱ αὐταὶ γεωλογικαὶ καὶ ἀτμοσφαιρικαὶ συνθήκαι, οἷαι καὶ ἐν Κύπρῳ. Ὁ Gaudry τάττει ὡς ἔπεται, λόγῳ ἀξίας καὶ ποιότητος, τοὺς τῶν ἐκλεκτῶν οἴνων ἀμπελῶνας:

1. Τοὺς τῆς Ὀρᾶς ἐν τῷ διαμερίσματι Λάρνακος.
2. Τοὺς τοῦ Λιθροδόντα ἐν τῇ Ὀρεινῇ.
3. Τοὺς τοῦ Πέρα ἐν τῇ Ὀρεινῇ.
4. Τοὺς τῶν Λευκάρων ἐν τῷ διαμερίσματι Λάρνακος.
5. Τοὺς τοῦ Κοιλανίου ἐν τῷ διαμερίσματι Λιμησοῦ.
6. Τοὺς τῆς Βαβατζινιάς ἐν τῷ διαμερίσματι Ὀρεινῆς καὶ Μόρφου κάτωθι Μαθιάτη καὶ Λιθροδόντα.
7. Τοὺς τῆς Ὀδοῦς ἐν τῇ Ὀρεινῇ.
8. Τοὺς τῶν Ἀγιοῦς » » »
9. Τοὺς τῆς Μελίνης » » »
10. Τοὺς τῆς Σανίδας ἐν τῇ Λιμησῶ.

Καθ' ἡμᾶς ὁ Κ. Gaudry δὲν ἐστάθη πολὺ ἐπιτυχῆς περὶ τὴν ταξινόμησιν· πιθανῶς δὲν ἐγεύθη τοὺς Κομανδερίτας οἴνους τοῦ Καλοχωρίου, Κλοναρίου, Ἀκαπνοῦς καὶ προσωτέρω κάτωθι τοῦ Ὀλύμπου, τοὺς τοῦ ἀγίου Μάμαντος καὶ Λάνιας.

Πάντες οἱ οἴνοι οὗτοι, γεύσεως καὶ ποιότητος ποικίλης, εἰσὶν ἰδιαζόντως ἐκλεκτοὶ, διατηρούμενοι ἐπ' ἄπειρον· ἡλικιούμενος ὁ Κομανδερίτης οἴνος καθίσταται ἀληθῶς σπάνιον τι ποτόν. Βεβαίως ἐὰν οἱ Θεοὶ κατώκησαν τὸν Κύπριον Ὀλυμπον, λέγει ὁ Gaudry, διατί νὰ μὴ παραδεχθῶμεν τὸν οἶνον τοῦτον ὡς τὸ νέκταρ, ὅπερ τοῖς ἔχεεν ὁ Γανιμήδης.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Ἡ σήσαμος τῆς Κύπρου εἶναι καλλίστης ποιότητος· οἱ παραγωγότεροι τόποι εἶναι ἡ Σολία, ἡ Λάπιθος καὶ ἡ Πάφος. Γίνεται ἐξαγωγή μερίδων τινῶν εἰς Γαλλίαν πρὸς κατασκευὴν ἐλαίου.

Τὸ λίνον καλλιεργεῖται ἰδίᾳ ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ Μόρφου· ἡ κάνναβις, σπανία σήμερον, ἐκαλλιεργεῖτο ἀξιολόγως ἐπὶ τῶν Γάλλων καὶ Ἑνεῖων.

Ἡ κολοκυνθίς, εἰδικὸν σχεδὸν προῖον τῆς Κύπρου καὶ τῶν ἀγρῶν τῆς Ἰόπης, καλλιεργεῖται ἰδίᾳ ἐν τῷ χωρίῳ Ἰέρι, πρὸς νότον τῆς Λευκωσίας, ἐν τῇ Κυθραίᾳ· ἐξέρχεται εἰς Τεργέστην καὶ Ἀγγλίαν, ὅθεν μεταφέρεται εἰς Ὀλλανδίαν· οἱ κτηνίατροι τὴν μεταχειρίζονται ὡς καθαρτήριο τῶν ἵππων. — Ἡ κολοκασία, ἄγνωστος εἰς Εὐρώπην, ἀντικαθίστησιν ἐπιτυχῶς τὰ γαιώμηλα· τὸ φυτὸν τοῦτο, κοινότατον εἰς τὴν νέαν Ὀλλανδίαν, ἦν γνωστὸν ἐν Κύπρῳ καὶ κατὰ τὸν μεσαῖωνα· τὰ περικαλλῆ αὐτοῦ φύλλα βλέπει τις ωραίζοντα συχνὰ τὰ κιονόκρανα τῶν ναῶν τοῦ 13^{ου} καὶ 14^{ου} αἰῶνος.

Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι πάντων τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν σημειωθέντων προϊόντων ἡ καλλιεργία ἀπὸ τινος χωλαίνει· μόνον ἡ τῶν σιτηρῶν, τῶν οἴνων καὶ τῶν κερατίων γίνεται ἐπὶ ἐκτενοῦς ἀκτῖνος, καὶ ταῦτα δύναται τις νὰ προεικάζῃ, ὅτι αὐξηθήσονται ἐπαισθητῶς καὶ καταστήσονται τὰ κυριώτερα ἐμπορεύματα τῆς ἐξαγωγῆς καὶ τῶν συναλλαγῶν, ἢ δὲ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀποστολῆ των ἐπισύρει, παρὰ τὰ ἀτμόπλοια, ἑκατοστυίας ἰστιοφόρων εἰς τοὺς διαφόρους ὄρμους τῆς νήσου.

ΚΑΡΠΟΙ, ΟΣΠΡΙΑ ΑΝΘΗ.

Τὰ πορτοκάλεα, τὰ κῆτρα, τὰ βερούκοκκα, αἱ ρόαι, τὰ σῦκα, κατώτερα τῶν τῆς Σμύρνης, οἱ ὑδροπέπονες, οἱ πέπονες καὶ τέλος αἱ παικίλαι καὶ ἡδεῖαι σταφυλαί

είσιν οἱ μᾶλλον ἀφθονοῦντες ἐν τῇ νήσῳ καρποὶ· αἱ ἀφρικανικαὶ συκαῖ εἰσι πανταχοῦ· αἱ καρυαὶ, αἱ ἀμυγδαλέαι, αἱ ζιζυφέαι, αἱ πιστάκαι εἰσὶ σπάνιαι· σπανιώτεραι δὲ αἱ ἰδαῖαι βᾶτοι, οἱ ῥεβισῖαι καὶ αἱ καστανεαὶ· αἱ μηλέαι καὶ αἱ ἄπιοι δίδουσι ὑποδεεῖς καρπούς· τὰ ῥοδάκηνα καὶ τὰ κεράσια εἰσὶ μετριώτατα· αἱ βανάναι, ἄλλοτε κοινόταται ἐν Κύπρῳ, εἰσὶ σπανιώταται. Τὰ χαμοκέρασα εἰσιν ἄγνωστα· οἱ φοίνικες, ὠραῖοι καὶ πολυπληθεῖς ἰδίᾳ ἐν τοῖς τουρκικοῖς χωρίοις, δίδουσι καρπὸν μὴ ἀφικνούμενον εἰς ὠρίμανσιν.

Τὰ ὄσπρια τῆς νήσου εἰσὶ τῶν καρπῶν αὐτῆς ὑποδεέστερα, λέγει ὁ σοφὸς φυσιολόγος, οὗτινος συνοψίζομεν τὰς παρατηρήσεις· ὁ λόγος ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι τὰ ὄσπρια χρήζουσιν ἐπιμελείας ἐνῶ τὰς σταφυλὰς καὶ τὰ κῆτρα ὠριμάζει καὶ ὁ ἥλιος μόνος. Τὰ γεώμηλα σπανίζουσιν· ἄχρι δὲ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς τούτων καλλιέργειας ἀντικαθίστανσαι ὑπὸ τῆς κολοκασίας.

Ἡ κυπρία χλωρὴ ποικίλη, εἶναι περικαλλῆς ἰδίᾳ τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ ἔαρος. Αἱ ἀνεμῶναι, τὰ βατράχια, οἱ ὑάκινθοι, οἱ νάρκισσοι φύονται αὐτομάτως· αἱ ῥοδωνιαὶ, αἱ ῥοδοδάφναι, οἱ ἴασμοι, αἱ μύρτοι, οἱ ζιζυφοὶ εὐδοκιμοῦσι πανταχοῦ, ἀλλὰ τὰ περικαλλῆ τούτων ἄνθη δὲν ἀντέχουσιν εἰς τὰ θερινὰ θάλπη ἢ μόνον ἐν κήποις ἀρδευομένοις.

ΔΑΣΗ—ΔΙΑΦΟΡΑ.

Κατὰ τὴν πρώτην ἀρχαιότητα πᾶσα ἡ νῆσος περιεῖχε τοσαῦτα δάση, ὥστε ἡ καλλιέργεια ἐγένετο δυσχερῶς· αἱ μεταλλευτικαὶ ἐργασίαι εὕρισκον οὕτως ἐπιτοπίως

πολύτιμον καὶ ἀναπόφευκτον ὕλικόν. Ἐπὶ Στράβωνος ἡ νῆσος ἦν εἰσέτι δασηρά· ὅ,τι ἀπομένει τῶν ἀρχαίων αὐτῆς ἀλσῶν σχηματίζει ἤδη δυσμικῶς τῆς νήσου στενήν ταινίαν 15 λευγῶν ἀνελίξεως καὶ τριῶν λευγῶν ἐν ἐλαχίστῳ πλάτους· τὸ νεώτερον τοῦτο δάσος ἀρχεται δυτικῶς ἐκ τῶν χωρίων τοῦ Μαθιάτη ἐν τῇ Ὀρεινῇ καὶ τῶν Λευκάρων καὶ λήγει ἄχρι τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου γαλλικοῦ ἡγουμενείου Jaille καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Λύσσου εἰς Χρυσοχοῦν· συμπεριλαμβάνει τὰς τρεῖς κυριώδεις ἀκρωρείας τῶν Ὀλυμπίων, τὴν τοῦ Ὀλύμπου, τὴν τῶν Ἀδελφῶν καὶ τὴν τοῦ Μαχαιρᾶ, ἀλλὰ καλύπτει μόνον τὰ ἀνώτερα μέρη τῶν κοιλάδων Σολίας, Λεύκας καὶ Κάμπου, ὧν τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὴν Μυριανθοῦσαν.

ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΜΟΣ ΞΥΛΕΙΑ, ΡΗΤΙΝΗ ΚΑΙ ΠΙΣΣΑ.

Τὰ δάση τοῦ Ὀλύμπου γορηγοῦσιν οἰκοδομήσιμον καὶ καύσιμον ξυλείαν, ἐξαγομένην διὰ τοῦ Καραβοστασίου καὶ τοῦ Πύργου ἐν τῇ Λεύκᾳ. Καὶ τὸ Καρπάσιον ἐξάγει ἐπίσης τὰ περισσεύματα τῆς ἐκ κερατειῶν καὶ ἐλαιῶν ξυλείας του.

Ἡ ῥητίνη τῶν πιτύων τοῦ Ὀλύμπου ἀπολαύει ἀρχαίας καὶ δικαίας φήμης· ῥέει διαυγῆς καὶ δαψιλῆς τῶν ἐντομῶν, ἅς ποιοῦσι διὰ τρόπου καταστρεπτικοῦ ἐπὶ τῶν κλάδων καὶ τοῦ στελέχους· μεγαλοπρεπεῖς πεῦκαι ἐντέμνονται ἐνίοτε ἄχρι τοῦ στέατος καὶ δὲν βραδύνουσι νὰ ξηρανθῶσιν· ἡ συλλεγομένη ῥητίνη ἐκ κλάδων ῥιπτομένων ἐν τοῖς κλιβάνοις καθίσταται μελανῆ ὑπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ πωλεῖται ὡς πίσσα.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΔΕΝΔΡΥΛΛΙΑ.

Μαστίχη—Λάδανον—Ροῦς—'Αλόη—Κάνθη.

Μεταξὺ τοῦ χώρου τῶν πιτύων καὶ τῶν πεδίων, ἔνθα αἱ ῥοδοδάφναι καὶ λαμπραὶ μύρτοι στέφουσι τὰς ὄχθας τῶν ρυάκων καὶ τοὺς ἀκαλλιεργήτους ἀγροὺς ἀνελίσσεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον διάμεσός τις ταινία λόφων καὶ μικρῶν κοιλάδων· ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ ἀναπτύσσονται αἱ κερατεῖαι καὶ αἱ ἐλαῖαι· ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐπίσης ὑψωμάτων εὐρίσκονται αἱ ἄρκευθοι, αἱ κυπάρισσοι, οἱ μαστιχοφόροι σχῖνοι, οἱ κόμαροι, αἱ δάφναι, αἱ σφένδαμνοι, αἱ τερέβινθοι, ὁ ῥοῦς, ἐξ ὧν σύγκεινται τὰ περικαλλῆ ἄλση τῆς νήσου, τὰ συνήθη καταγώγια τῶν ἀτταγῆνων, τῶν ἐρυθρῶν περδίκων καὶ τῶν λαγωῶν. Τὸ δένδρον τῆς μαστίχης, ὁ μαστιχοφόρος σχῖνος, εὐρίσκεται ἐν πάσῃ ἀκαλλιεργήτῳ γῆ τῆς νήσου· ἡ ῥητίνη του ἡ εὖοσμος, εἶναι περιζήτητος ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἀρεσκομένων νὰ τὴν μασῶνται· οἱ κίστοι μετὰ τῶν ῥοδοχρῶων ἀνθέων των εὐρίσκονται ἐφ' ὄλων τῶν λόφων, ἀπὸ Καρπασίου ἄχρις Ὀλυμπίων. Τὸ λάδανον ἐκχέεται ἐκ τῶν βελουδίνων φύλλων τοῦ δενδρυλλίου τούτου· ἐγκολλᾶται τῆς ἐσπέρας ἐπὶ τῶν τριχῶν τῶν τράγων καὶ αἰγῶν, ὅθεν ἀποσπᾶται ὑπὸ τῶν ποιμένων· ἦν ἄλλοτε ἄρθρον Κυπρίου ἐμπορίου ὀνομαστόν.—Ροῦς (*Rhus Coriaria*), εὐρίσκεται ἐπίσης ἐν τῇ μεσαίᾳ ζώνῃ τῆς νήσου· ὡς ἐπὶ τοῦ μεσαιῶνος τὰ φύλλα του χρήσιμα διὰ τὴν κατεργασίαν καὶ τὴν βαφὴν τῶν δερμάτων, χρησιμοποιοῦνται ἐν γένει ἐπιτοπίως καὶ ἐν μέρει ἐξάγονται· κατὰ τὸ 1872 ἡ Ἀγγλία ἔσχεν ἐκ τούτων ἀξίας τριάκοντα χιλιάδων φράγκων· ἡ ἀλόη, ἄλλοτε ἄφθονος ἐν Κύπρῳ, σήμερον

εἶναι σπανιωτάτη· ὁ Gaudry παρατήρησεν ἐν Ἀμμοχώστῳ λείψανα μεγάλων φυτειῶν τοῦ μεσαιῶνος, αἵτινες παρεῖχον τῷ ἐγχωρίῳ ἐμπορίῳ εἶδος ἐξαγωγῆς ἀξιόλογον καὶ ἐπικερδές. — Κάνθη ἢ Κύπρις ἕτερον δενδρόυλιον, οὕτινος τὸ προϊόν, καθ' ἅπερ ἡ ἀλόη, εἶναι χρησιμον τῇ θεραπευτικῇ, δὲν εὐρίσκεται πλέον ἐν Κάπρω.

Z Ω A.

Ἡ Κύπρος ἐκέκτητο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Γάλλων ἄριστον εἶδος λαγωνικῶν κυνῶν ἐκ Κιλικίας, ὅπερ καίτοι ἐκφυλισθὲν διατηρεῖται εἰσέτι ἐν Μεσαορίᾳ· οἱ βούβαλοι (Buffles) ἐξέλιπον τέλεον· οἱ ἵπποι ὀλίγοι, ἐκτιμῶνται οἱ μικρόσωμοι τῆς Πάφου· οἱ ἡμίονοι, ὑποδεέστεροι τῶν τῆς Συρίας, κέκτηνται ἱκανὰ προσόντα· οἱ ὄνοι, τῶν τῆς Αἰγύπτου κατώτεροι, εἰσὶν ἀξιολόγου εἶδους· αἱ κάμηλοι πολλαὶ, εἰσὶ διὰ τὸ ἀγώγιον· τὸ τρίχωμα αὐτῶν, ἐξ οὗ ἄλλοτε κατεσκευάζοντο αἱ λεπταὶ καμηλωταὶ τῆς Κύπρου, περιζήτητοι ἐν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Ἀνατολῇ, χρησιμεύει τανῦν εἰς ὕφανσιν χονδροειδεστάτων ὑφασμάτων.

Εἰς τόπον, ἔνθα ἐλλείπουσιν αἱ νομαὶ, ὁ ἀριθμὸς τῶν βοῶν περιορίζεται εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν γεωπονικῶν ἐργασιῶν· ἐξαιρέσει τῶν τῆς Κύθρου, οἱ λοιποὶ εἰσι μικροὶ καὶ ἰσχυροί. Οἱ κριοὶ καὶ αἱ αἴγες ἀφθονοῦσι· παμπληθεῖς οἱ χοῖροι· οἱ ἔριφοὶ εἰσι τρυφεροὶ καὶ λεπτοφυεῖς, τοῦ δέρματός των ἐξερχομένου εἰς Γαλλίαν· ὄρνια εἰσι κοινὰ ἐν Κύπρῳ, καθ' ἅπερ ἐν Αἰγύπτῳ· αἱ Ἰνδιαναὶ ὄρνεις εἰσὶν ἀξιοσημεῖωτοι. — Χῆνες καὶ νῆσσαι ὀλίγισται, ἔνεκεν τῆς σπάνεως ὑδάτων.

·Οἱ εὐγενεῖς τοῦ μεσαιῶνος ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῖ ἦσαν κατειλημμένοι ὑπὸ τῆς μανίας τῆς κυνηγετικῆς· ὁ κόμης τῆς Ἰόπης ἐν Κύπρῳ διετήρει ἀγέλην ἐκ 500 κυνῶν θηρευτικῶν. Δορκάδες καὶ σύναγροι δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἐν Κύπρῳ. Τινὲς μούσμονες εὐρίσκονται εἰσέτι ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ὀλύμπου.— Παμπληθεῖς οἱ λαγωοὶ, ἀποτέλεσμα τῆς τῶν δημητριακῶν δαψιλείας· ὁ λαγιδεὺς δὲν ὑπάρχει· ὁ ἀτταγὴν εὐρίσκεται ἐν πᾶσι τοῖς διαμερίσμασι, καθ' ἅπερ ἡ ἐρυθρᾷ πέρδιξ, πρὸς ἣν ἀμιλλᾶται λόγῳ οὐσίας, καὶ ἦν ὑπερτερεῖ κατὰ τὸν ὄγκον. Τὰ σῦκα τῶν Λευκάρων καὶ τὰ τῆς ἀγίας Νάπας ἐπισύρουσι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρυγητοῦ σμήνη συκαλίδων ἢ κυγχράμων διατηρουμένων ἐντὸς Κομανδερίτου οἴνου ἢ καὶ ὄξους χωρὶς νὰ ἀλλοιοῦται τὸ παράπαν ἢ τοῦ λίπους τῶν λεπτότης· ὁ Στέφανος Λουζινιὰν ἀφηγεῖται, ὅτι ἡ ναῦς, ἐφ' ἧς ἐπέβαινεν, ἐκλείπων τὴν Κύπρον ἀνεπιστρεπτεῖ, μετέφερεν εἰς Ἐνετιὰν ὀγδοήκοντα χιλιάδας συκαλίδων οὕτωςι παρεσκευασμένων.

ΜΕΤΑΛΛΑ.

Αἱ ἔρευναι τοῦ Gaudry δὲν ἐπεκύρωσαν πᾶν ὅ,τι μεταγενέστεροι συγγραφεῖς ἔγραψαν περὶ ὑπάρξεως χρυσοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τῆς Κύπρου· οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐξήνεγκον τοιαύτην τινὰ ιδέαν· ὁ Στράβων καὶ ὁ Πλίνιος παραδέχονται ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Κύπρου περιέχει ἄργυρον καὶ μόλυβδον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἐπεκυρώθη· ὁ σοφὸς γεωλόγος, οὗτινος τὰς γνώμας πλέον ἢ ἅπαξ ἐπικαλούμεθα, οὐδαμοῦ εὔρεν ἶχνος ἢ σύμπτωμα ἐμφανείας πο-

λυτίμων μετάλλων, οὔτε μολύβδου, οὔτε ζίγκου, εἴτε κατὰ τὰς ἐπιχειρηθείσας ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκαφάς, εἴτε ἐν- τὸς τῶν παμπληθῶν μεταλλικῶν σκωριῶν, ἃς ἀνέλυσε· δέον λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι χρυσὸς καὶ ἄργυρος, οὓς κατηργάζοντο ἄλλοτε ἐν εὐρεί τῷ κύκλῳ ἐν Κύπρῳ, εἰσῆρχοντο ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ὁ χαλκὸς καὶ ὁ σίδηρος ὑπῆρξαν ἀπ' ἐναντίας, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἀντικείμενον εὐρυτάτης ἐκμε- ταλλεύσεως ἐν Κύπρῳ, καὶ κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα τὰ ὄρη τῆς νήσου ἐγκλείουσιν ἐν τῷ βάθει αὐτῶν, με- γάλας μετάλλων ποσότητος, ἃς αἱ ἀρχαῖαι ἐργασίαι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαγάγωσιν.

Ὁ Gaudry εὔρε τὴν εἴσοδον ἀρχαίων μεταλλείων καὶ σκωρείας μεταλλουργείων ἐν τοῖς ἐξῆς χώροις: Πα- ρατηρητέον ὅτι ἡ ὀνοματολογία των βαίνει ἐπὶ γραμ- μῆς συνεχοῦς ἐκ δυσμῶν πρὸς ἑὼ διὰ μέσου τῆς τῶν Ὀλυμπίων σειρᾶς.

1. Ἐν τῇ πόλει τῆς Χρυσοχοῦς, ἐν Λίσσῳ καὶ Κιγ- χούσῃ ἐν τῷ διαμερίσματι Χρυσοχοῦς.

2. Ἐν ταῖς ἀρκτικαῖς ὑπωρείαις τοῦ Τρωόδου καὶ τοῖς ὄρεσι, ἐν τῇ Σολίᾳ, τῆς ὀμωνύμου κοιλάδος.

3. Παρὰ τὴν Ἀριδιοῦ, Λιθροδόνταν καὶ Καπέδες, πρὸς ἄρκτον τοῦ Μαχαιρᾶ, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ταμασοῦ.

4. Ἐν Λευκάροις καὶ Κόρνῳ, δυσμικῶς τοῦ διαμε- ρίσματος Λάρνακος.

Ἐκ τῶν ἐν λόγῳ μετάλλων ἡ βιομηχανία παρήγαγε ποικιλίας μιγμάτων ἐμφανιζόντων νέα μέταλλα καὶ βαφάς· τὸ νίτρον καὶ ἡ χαλκάνθη ἐξήρχοντο ἐκ τῶν μεταλλουργείων τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ταμασοῦ.

ΛΙΘΟΙ, ΚΕΡΑΜΟΙ.

Τὸ μάρμαρον ἐλλείπει ὀλοσχερῶς ἐν Κύπρῳ· ἐν τούτῳ ζητητέον πιθανῶς τὸν λόγον τοῦ ὀλέθρου τῶν ἀρχαίων ναῶν τοῦ Ἰδαλίου, τῆς Πάφου, τῆς Ἀμαθοῦντος, τῶν Γόλγων καὶ τῆς Σαλαμῖνος· ἀνεγερθέντες φαίνεται ἐξ ἐγγωρίου λίθου ἀντέσχον ἤττον τῶν τῆς Ἀττικῆς, μὴ ἐξαφανισθέντων οὔτε ὑπὸ τοῦ χρόνου οὔτε ὑπὸ τῶν ὀλμων τῶν Τούρκων ἢ τῆς τῶν ἀρχαιοφίλων ἀπληστίας. Διάφοροι λίθοι, πρόσφοροι πρὸς οἰκοδόμησιν, βρίθουσιν ἐν Κύπρῳ· Γύψος ἀρίστης ποιότητος ὑπάρχει ἄφθονος, οὐχ ἤττον ἢ χονδρὴ ἄργιλος πρὸς κατασκευὴν κεράμων· κοινὰ μάρμαρα ἐπίσης εὐρίσκονται ἱκανά.

ΛΙΘΟΙ ΣΚΛΗΡΟΙ, ΛΙΘΟΙ ΠΟΛΥΤΙΜΟΙ,

ΑΜΙΑΝΤΟΣ ΦΑΙΑ ΓΗ.

Χωρὶς νὰ κέκτηται πάσας τὰς ποικιλίας σκληρῶν καὶ πολυτίμων λίθων, δι' ὧν ἐνησμένισαν νὰ τὴν προικίσωσι, δὲν δύναται τις νὰ εἶπη ὅτι καὶ στερεῖται ὄλως τοιούτων ἢ Κύπρος. Τὸ λίθινον κρύσταλλον εἶναι κοινὸν ἀπανταχοῦ τῆς νήσου καὶ ἰδίᾳ ἐν Πάφῳ. Ἀμέθυστοι, ὑποδεεῖς πάντοτε καὶ γρανίτης εὐρίσκονται ἐπίσης. Ἰασπιδες ἀξιοσημειώτου κάλλους δὲν λείπει καὶ χρήζει ἐκμεταλλεύσεως, εἶναι πρασινόχρους, κίτρινος, ἐρυθροῦς καὶ μέλας· ὁ Gaudry ὑποδείκνυσι τοὺς περικαλλεστέρους τούτων ἐν Πλατανίσσου καὶ ἀγίῳ Ἀνδρονίκῳ παρὰ τὰ ὄρη τοῦ Καρπασίου, ἐν Μαυροβουνίῳ, ἀγίῳ Ἡρακληδείῳ καὶ Βισακτιά παρὰ τὰ σφυρὰ τοῦ ὄρους Ἀδελ-

φῶν, καὶ ἐν τῇ Μονῇ, ἀρκτικῶς τῆς Ἀμαθοῦντος· ὁ ἀχάτης εὐρίσκεται δαψιλῆς παρὰ τὴν Μονὴν καὶ τὸ πρὸς ἑω αὐτῆς Πεντάκωμον. Δὲν ὑπάρχουσιν ἀληθεῖς ὀπάλλιοι ἐν τῇ νήσῳ, οὔτε ἀδάμαντες ἢ σμάραγδοι· οἱ ὑποτιθέμενοι ἀδάμαντες τῆς Κύπρου εἰσὶ λίθινον κρυστάλλον· ὁ Gaudry ἀνεγνώριεν ἐν αὐτοῖς τὸ ἀνάλιμον· ὁ σοφὸς γεωλόγος συνήγειρεν ἱκανὸν ποσὸν κρυστάλλου ἐξ ἀναλίμου ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τῶν συνόρων Χρυσοχοῦς καὶ Λεύκας, ἀκριβῶς ἔνθα ὁ Στέφανος Λουζινιὰν εἶχεν ἰδῆ, καθ' ἃ λέγει, τοὺς ἀδάμαντας τῆς Κύπρου.

Οἱ ἀρχαῖοι οὐχ ἤττον ἢ οἱ σοφοὶ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ οἱ συγγραφεῖς μεταγενεστέρων χρόνων ἐπίστευον εἰς τὴν ὑπαρξιν σμαράγδων ἐν Κύπρῳ· ὁ Στέφανος Λουζινιὰν δὲν τυγχάνει ἤττον ἐν τούτῳ καταφατικὸς τοῦ Πλινίου καὶ Θεοφράστου· οἱ λίθοι οἱ οὕτως βαπτισθέντες ὑπ' αὐτῶν, οὐκ εἰσιν ἄξιοι οὔτε τῆς προσηγορίας σμαράγδων· εἰσὶν οὐσίαι ὑπόχαλκοι, κουάρκεροι πράσινοι.— Ἀμίαντος, συνήθης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, ἤδη ὀλοσχερῶς ἡμελημένος, εὐρίσκεται ἄφθονος ἐν τοῖς κυματοειδέσι βουνοῖς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Σολίας· ὁ Mariti σημειοῖ λατομεῖον ἀμιάντου παρὰ τὴν Παλαιάνδρον (Πελένδρια) καὶ πρὸς δυσμὰς αὐτῆς εἰς θέσιν λεγομένην εἰσέτι Ἀμίαντον· ὁ Mariti προστίθησιν ὅτι τότε ἦν ἀπηγορευμένον ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως νὰ ἐξορύττωσι τὸν ἀμίαντον ὡς καὶ νὰ συλλέγωσι τὸν κύπριον ἀδάμαντα.

Παρὰ τὸ ἐρυθρόδανον καὶ τὰς ἄλλας μεταλλικὰς βαφὰς τὰς ὑπὸ τοῦ νίτρου καὶ τῆς χαλκάνθης παραγο-

μένας, ἡ Κύπρος δύναται νὰ προσθέσῃ πολλὰ εἶδη λεπτοῦ χῶματος, ὧν κέκτηται ἄφθονον παρακαταθήκην· πράσινον χῶμα συλλέγεται ἐπὶ τῆς ἀρκτικῆς κλιτύος τῶν Ὀλυμπίων· δαψιλὲς ἐτέρου χῶματος πρώτης ποιότητος λατομεῖον εὐρίσκεται παρὰ τὸ Μαυροβούνιον ἐγγὺς τοῦ Στροβίλου ἐν Μεσαορίᾳ· τοῦτο ἀποστέλλεται εἰς Γένουαν καὶ Ὀλλανδίαν. — Σόδα, ἄλλοτε ἄρθρον ἐξαγωγῆς, ἧς ἐξήρχοντο χίλια σακκία, χρήσιμος εἰς σαπωνοποιίαν καὶ εἰς στίλβωσιν τῶν καμηλωτῶν μετὰ τὴν ὕφανσιν· ἡ Καλοψίδα, ἐν τῇ Μεσαορίᾳ, παρήγαγεν ἱκανὴν συγκομιδὴν.

Α Λ Α Τ Α.

Ἡ νῆσος κατέχει δύο ἄλμυρά ἔλη, ἀνέκαθεν προσοδοφόρα, τὸ ἐν παρὰ τὴν Λάρνακα καὶ τὸ ἕτερον παρὰ τὴν Λιμησσόν. Ἐπὶ Λουζινιάνων καὶ Ἐνετῶν ἐξεμεταλλεύετο τὸ τῆς Λάρνακος ἢ κυβέρνησις, διότι τὸ τῆς Λιμησσοῦ ἐπὶ Ἐνετῶν ἦν ἀκόμη λίμνη ἰχθύων.

Ἡ τουρκικὴ ἐξουσία ἐξεμίσθου πρότερον ἀμφότερα ἀντὶ 30 χιλιάδων φράγκων κατ' ἔτος, ἀλλ' ἐν τέλει εἶχεν ἐπιληφθῆ τῆς ἀμέσου καὶ ἀποκλειστικῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ εἰσέπραττε, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐκ τοῦ μονοπωλίου τούτου περὶ τὸ ἐν ἑκατομμύριον φράγκα. Τὸ μονοπώλιον τοῦτο δὲν κατηργήθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Τὸ κύπριον ἄλας ἐστὶ διαυγὲς καὶ καλῆς ποιότητος· ἐκ τούτου ἐπρομηθεύοντο Συρία καὶ Κιλικία, Κωνσταντινούπολις καὶ Σμύρνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΑΡΧΑΙΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.

Παλαίπαφος· ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Πάφου, βασιλέως αὐτῆς, ἐκ τῆς δυναστείας τοῦ ἐκ Κιλικίας Πυγμαλίωνος κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα Π. Χ. ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ἀκτῆς τῆς νήσου, παρὰ τὸ ἀκρωτήριο Ζεφύριον ἢ Δρέπανον, κατὰ τὸν Κλαύδιον Πτολεμαῖον· διετέλεσε πρωτεύουσα ἐπὶ τῶν ἐννέα Ἑλληνικῶν βασιλείων· ἐν αὐτῇ ἦν ποτε ὁ περίπυστος ναὸς τῆς Ἀφροδίτης ἔνθα συνέτρεχον ἐκ τῶν τεσσάρων τοῦ ὀρίζοντος σημεῖων μετὰ ζήλου οἱ πιστοὶ, πλουσιώτατον κεκτημένος ἱερατεῖον ἐκ βασιλικῶν γένους καταγόμενον· οἱ μυσταγωγοὶ οὗτοι ἐκαλοῦντο Κινυράδαι (1), ἐκ τοῦ πρώτου ἱερατεύσαντος βασιλέως Κινύρα, ἅμα δὲ καὶ Θαμιράδαι ἢ Ταμιράδαι ἐκ τοῦ ἐκ Κιλικίας Ταμίρεως· ὁ ἐξίσου ὀνομαστὸς κῆπος τῆς Θεοῦ δὲν ἀπέιχε πολὺ τῆς πόλεως, Ὁ ναὸς κατεδαφισθεὶς μετὰ τῆς πόλεως ὑπὸ φοβερῶν σεισμῶν, ἀνηγέρθη αὐθις μεγαλοπρεπέστερος ἐν τῇ νέᾳ Πάφῳ ὑπὸ τοῦ Ἀγαπήνορος. Περὶ τοῦ παρὰ τὴν πόλιν ποταμοῦ μνημονεύει ὁ Εὐριπίδης ἐν ταῖς Β ἀ κ χ α ι ς ὡς ἐξῆς:

. . . Πάφον θ', ἅν Ἐκατόστομοι
βαρβάρου ποταμοῦ ῥοαὶ
καρπίζουσιν ἄνομβρον.

Ἐν τῷ ναῷ ἦν κολοσσιαῖον ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, κατὰ

(1) Ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς Παλαιπάφου ἐπὶ στηλοβάτου ἀνηυρέθη:

ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ
Ο ΑΡΧΟΣ ΤΩΝ ΚΙΝΥΡΑΔΩΝ
ΚΑΙ Η ΓΥΝΗ ΕΥΝΙΚΗ
ΤΗΝ ΕΑΥΤΩΝ ΘΥΓΑΤΕΡΑ
ΑΡΙΞ. . . . ΗΝ

τὸν Μάξιμον Τύριον· Παφίοις μὲν Ἀφροδίτη τὰς τιμὰς ἔχει, τὸ δ' ἄγαλμα οὐκ ἂν εἰκάσαις ἄλλω τῷ ἢ Πυράμιδι λευκῇ.

Νέα Πάφος· ἀνηγέρθη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας ὑπὸ τοῦ Ἀγαπήνορος, ναυάρχου τοῦ Ἀγαμέμνονος, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐρημωθείσης παλαιᾶς, πόρρω καὶ νοτίως ταύτης σταδίους ἐξήκοντα κατὰ τὸν Στράβωνα. Φθαρεῖσα καὶ αὕτη ὑπὸ σεισμῶν, ἐπὶ τῶν Ρωμαίων, ἀνεκαινίσθη ἐπὶ Αὐγούστου Καίσαρος, (14 Π.Χ.), χορηγήσαντος τούτου τὰ χρειώδη καὶ μετακαλέσαντος αὐτὴν Αὐγοῦσταν· παλαιόθεν ἐκέκτητο πρὸς τὴν θάλασσαν δύο φρούρια, ἐπὶ Λουζινιάνων καταστάντα ὀχυρώματα, ἄλλ' ἄπερ κατηδάφισεν ἡ ἐνετικὴ κυβέρνησις, φόβῳ ἐπιβουλῆς.

Κυθήρεια· παλαιοτάτη καὶ αὕτη πόλις, τρεῖς λεύγας ἀφισταμένη τῆς νέας Πάφου, καὶ πρὸς ἑω αὐτῆς· παρὰ τὴν ἀκτὴν. Ἐνθάδε μετηνέχθη ἐκ τοῦ Ἀφροδισίου, τοῦ λίχνου αὐτῆς, ἡ Ἀφροδίτη· ἐντεῦθεν ἔσχεν ἡ Θεὸς καὶ τὴν προσηγορίαν Κυθήρεια καθ' Ἡσίοδον. Περὶ τῆς πόλεως ταύτης λέγει ὁ Βαλέριος Φλάκκος: «*Idalium Furto subit aut dilecta Cythera*» καὶ ὁ Βιργίλιος: «*Hunc ego Sopitum somno super alta Cythera*»· τανῦν καλεῖται Κούκλια, (πιθανῶς ἄλλοτε Νικόκλεια, ἐκ τοῦ τελευταίου αὐτῆς βασιλέως Νικοκλέους). Ἄχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διεσώζοντο αὐτῆς πολλὰ εἰρηπια καὶ τοιαῦτα, ἐξ ὧν διетρανοῦτο τὸ ἄλλοτε περικαλλὲς αὐτῆς· εὐρέθησαν δὲ καὶ πήλινα ἀγγεῖα καλλιτέχνης τέχνης, καὶ γυναικεῖα ἐκ χρυσοῦ κοσμήματα, καὶ μεγάλη ποσότης ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἐκ τάφου κρύφα ἀνοιχθέντος. Ἐν τοῖς ἐν λόγῳ εὐρήμασιν ἰδιαζόντως ἐξήρθη θαυμαστὴ τις λυχνία ἐκ πορφυροῦ μαρμάρου μετὰ βαθρου, τετορνευμένον καὶ τεχνικώτατον σκεῦος, ἀγορασθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Ποδοκατάρου, ἐπάρχου Λιμησοῦ (Capitano di Limassol) ἐπὶ Ἐνετοκρα-

τίας. Τίς οἶδεν ὅποια εἰσέτι ἔργα τέχνης κρύπτονται ὑπὸ τὴν κατοπιν ἐπισωρευθεῖσαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς κόνιν !

Ἄρσινὴ· μία τῶν τεσσάρων, ἃς ἀνήγειρε Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος, ἐγγὺς τῆς θαλάσσης τέσσαρας λεύγας ἀφισταμένη τῆς Κυθереίας ἢ Νικοκλείας, πρὸς ἑω· ἄλλοτε εἶχε λιμένα καὶ δάσος μέγα πρὸς ψυχαγωγίαν τῶν κατοίκων· τανῦν καλεῖται Αὐδήμου· (διόλου παράδοξον τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄνομα νὰ ᾗν Αὐδημος, καὶ νὰ μετεκλήθῃ εἶτα Ἄρσινὴ, ἐπισκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου)· τὰ δάση αὐτῆς ἀποτελοῦνται ἤδη ἐκ χαρουποδένδρων καὶ ἐλαιοδένδρων. Κατὰ τὸν Στράβωνα ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα Ἄρσινὴ, ἐν τῷ μυχῶ τοῦ κόλπου, ὃν περ σχηματίζει τὸ ἀκρωτήριο Ἀκάμας· οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμωνύμων τούτων πόλεων ἀνέρχεται εἰς πέντε· ἂν δὲν ὑπάρχη σύγχυσις τις θέσεων.

Κουρία ἢ Κουριάς (1)(ἢ τανῦν Ἐπισκοπή), Ἀρχαιοτάτη καὶ πρωτεύουσα ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, ἀφισταμένη τῆς Ἄρσινῆς (Αὐδήμου) τρεῖς λεύγας πρὸς ἑω καὶ τῆς ἀκτῆς περὶ τὴν μίαν λεῦγαν. Ἀνηγερθὴ τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἀργείων κατὰ τὸν 16 αἰῶνα Π. Χ. καὶ ἑκατὸν ἔτη πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς παλαιᾶς Πάφου· δεῦτερος αὐτῆς οἰκιστὴς λέγεται ὁ Κούριος ὁ υἱὸς τοῦ Κινύρα, ἐξ οὗ ἔσχε καὶ τὴν προσηγορίαν· ἔσχατος τῶν βασιλέων αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Στησίνωρ, ἀκολουθήσας τῷ μεγάλῳ Ἀλεξάνδρῳ εἰς τοὺς κατὰ Περσῶν πολέμους. Ἐπὶ Λουζινιά-

(1) Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην ἐξέχωσε πρὸ δέκα περίπου ἐτῶν ὁ γνωστὸς Κοσ de Cesnola, τὸ θησαυροφυλακεῖον τοῦ ἀρχαίου ναοῦ αὐτῆς ἐκ τεσσάρων προσκεκολλημένων ὀωματίων ἀλλήλοις συγκοινωνούντων, ἐνθα ἀνευρέθησαν χρυσᾶ κοσμήματα ἀργυρᾶ καὶ χάλκινα σκευῆ καὶ πήλινα ἀγγεῖα, πρὸς δὲ καὶ σκῆπτρον ἐξ ἀχάτου, κατὰ κατηγορίαν τεταγμένα ἐν ἐκάστῳ ὀωματίῳ, ὧν ἡ συστατικὴ ἐν συνόλῳ ἀξία, ὑπελογίσθη εἰς ἑκατὸν χιλιάδας φράγκα. ἡ δὲ ἀρχαιολογικὴ εἰς τριακοσίας, ἃς ἀπέτισε τὸ Μουσεῖον τῆς Νέας Ὑόρκης, προσλαβὼν τὸν Κύπριον θησαυρόν. Οἱ Γάλλοι ἀρχαιολόγοι μνημονεοντες τῆς ἐν λύγῳ ἀνασκαφῆς ὡς λαβούσης χώραν παρὰ τὸ Κούριον. ταυτίζουσι τοῦτο μετὰ τῆς 2 1)2 λεύγας ἐκεῖθεν ἀφεστῶσης Κουριάδος.

νων και Ἐνετῶν ἠρίθμει χιλίας οἰκίας· ἦν τότε δαφιλῆς εἰς βάμβακα και ζάχαριν· ἐκ ταύτης ἀνεδείχθησαν Ἀριστοκλῆς και Κλέων κατὰ Πλίνιον. (2)

Κούρη ἢ Κούριον· ἀρχαία και αὐτὴ πόλις ἐν μέσῳ τοῦ ἀκρωτηρίου Κουριάδος (κάβο-Γάττα) και ἀφεστῶσα μίαν λεῦγαν ἐκατέρωθεν τῆς ἀκτῆς. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν Δουκῶν, ἦν πόλις πολυάριθμος, ἀκμαία και εὖπορος και δι' οἰκοδομῶν ὠραϊσμένη ἀξίων λόγου, ἀλλὰ κατόπιν κατῆλθεν εἰς πολίχνην κληθεῖσα Ἁγιον Ἰωάννην· ὄψιαιτέρον ἐξηφανίσθη, τέλεον, σωζομένων εἰσέτι μόνον στηλῶν τινῶν μαρμαρίνων, κεχωσμένων ἐν τῇ γῆ, τῶν μόνων μαρτυριῶν παρωχημένης ἀκμῆς· ἀνηγέρθη και αὐτὴ, κατὰ τὸν Ἱστορικὸν Στέφανον, ὑπὸ τοῦ Κουρίου.

Λιμησσός (Νεάπολις). Ὅτι αὕτη ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν Λουζινιάνων, καθ' ἃ διατείνονται οἱ ὑπ' ὄψει ἡμῶν ἱστορικοὶ, τυγχάνει ἀντικρυς ἐσφαλμένον, ἀφοῦ και ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν· φαίνεται ὅτι τότε ἦν οἰονεὶ προάστειον τῆς Ἀμαθοῦντος και ἐκαλεῖτο Νεάπολις. Κατὰ τὸν Mas Latrie ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ ἐγκατεστημένοι ἔμποροι Λατῖνοι, ὅτε ἐγένετο ἡ ἀπόβασις τοῦ Λεοντοθύμου Ριχάρδου· ὁ πρῶτος Λουζινιαν Γουίδος ἐμεγέθυνε μόνον και ὠράτισε τὴν πόλιν (1192—1194), δώσας αὐτῇ και νέον ὄνομα, *Limeçon* και *Némosie* γαλλιστί, *Limocium* και *Nemocium* λατινιστί. Ἐπὶ Λουζινιάνων ἀνηγέρθησαν πολλοὶ ναοὶ και μοναί· ἐκτὸς τοῦ καθεδρικοῦ

(2) Πιέτρος ὁ Α'. ἐκ τῶν Λουζινιάνων ἐν Κύπρῳ βασιλέων, ἐπιχειρήσας κατὰ τὸ 1362 περιοδεῖαν εἰς Εὐρώπην, διαρκέσασαν τριετίαν, και ξενισθεὶς ἐν Ἐνετίᾳ παρὰ τῇ οἰκογενεῖᾳ Κορνάρου, παρ' ἧς ἐδανείσθη ἐξήκοντα χιλιάδας χρυσᾶ δουκάτα, παρεχώρησεν εἰς ἀπότισιν τῆς ὀφειλῆς τὴν Κουριάδα μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς (Κολοσσίου) και ἔκτοτε ἤρξαντο τὰ δικαιώματα τῆς ἐν λόγῳ οἰκογενείας, ἐπὶ τῆς λεγομένης Κομμένδας τῆς Ἐπισκοπῆς (*Commenda di Piscopi*)· ἡ Τουρκικὴ κατάκτησις κατέλυσεν εἶτα ἅπαν τὸ Τιμαριωτικὸν σύστημα.

ναοῦ τῶν Λατίνων (τῆς σημερινῆς Ἐκκλησίας Καθολικῆς) ἦν ὁ τῶν Ναϊτῶν, ἕτερος τῶν ἱπποτῶν τοῦ Νοσοκομείου, νεκροταφεῖον, τέσσαρες μοναί· τῶν Μενδίκων, Ἀγίου Δομινίκου, Φραγκήσκου καὶ Αὐγουστίνου καὶ τῶν Καρμηλιτῶν. Κατὰ τὸ 1425, ἐπὶ τοῦ Λουζινιᾶνος βασιλέως Ἰανοῦ, κατηρημώθη τέλειον ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων Μαμελούκων, ἀλλὰ προηγουμένως εἶχεν ὑποστῆ ἑτέραν φθοράν, ἐπὶ Ἐρρίκου Λουζινιᾶνος τοῦ Α΄., ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Φρεδερείκου Β΄. (1232). Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἅγιος Λουδοβίκος (Saint Louis) ἀπεβιάσθη ἐνθάδε (1248), ἐνθα εἶχεν ἐπισωρεύσει ἀπείρους προμηθείας τροφῶν διὰ τὴν ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἐκδρομὴν του. Τέλος κατὰ τὸ 1570 ὑπέστη τὸν ἐμπρησμόν καὶ τὴν δῆωσιν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ Λουζινιάνων, μετὰ τὴν κατάληψιν ἰδίᾳ τῆς Ἀμμοχώστου ὑπὸ τῶν Γενουησιῶν (1373-1464) κατέστη τὸ κυριώτερον ἐμπορεῖον τῆς νήσου, ἐνθα ἦσαν ἐγκατεστημένα ἐμπορικὰ Πρακτορεῖα τῆς Ἐνετίας, Πίζης, Μασσαλίας καὶ Βαρκελόνης, ἅμα δὲ καὶ Προξενεῖα Ἐνετικά, Ἰταλικά, Γαλλικά καὶ Ἰσπανικά. Λόγῳ τοπογραφίας θεωρεῖται ὡς ἡ ἀρίστη τῶν ἐν Κύπρῳ καταστήσεται δὲ καὶ ἡ κομψοτέρα, ὡς ἐκ τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνεγερθεισῶν ἐρρύθμων οἰκοδομῶν καὶ εὐγενοῦς τινος ἀμίλλης τοῦ Δήμου, τοῦ εὐπορωτέρου τῶν ἐν Κύπρῳ, εἰς ὠραϊσμόν τῆς πόλεως.

Ἀμαθοῦς· ἀρχαιοτάτη καὶ μία καὶ αὐτὴ τῶν 9 πρωτευουσῶν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἡγεμονίας, κειμένη ἐπὶ λόφου, παρὰ τὴν νοτιάν τῆς νήσου ἀκτὴν, πρὸς ἑὼ τῆς Λιμησσοῦ, ἧς ἀφίσταται δύο λεύγας. Λέγεται ὅτι ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων, ἐξ ὧν ἔσχε καὶ τὸ ὄνομα, ἐνῶ καθ' ἑτέρους, ἐκλήθη Ἀμαθοῦς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους Ἀμαθοῦντος ἢ ὑπὸ τῆς Κινύρου μητρὸς Ἀμαθούσης. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦν περίπυστος ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τὴν γῆν αὐτῆς μετάλλοις, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ ποιηταὶ ἐκάλεσαν αὐτὴν ἔγκυον μετάλλων, (Amathun—

ta gravidamque metallis). Ἐκέκτητο περικαλλεῖς οἰκοδομὰς· ἤκμασεν ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν Δουκῶν, ἐνθα εἶχον τὴν ἔδραν αὐτῶν· εἶχε περίφραγκτον λιμένα καὶ φρούριον παράλιον, οὗ τινος τμῆμα διασώζεται ἄχρι τοῦδε. Πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τῆς νήσου, ὑπῆρχον εἰσέτι ἐσπαρμένα πολλὰ λείψανα ἀρχαίας τέχνης καὶ κίονες, πάντα εἶτα ἐξαφανισθέντα καὶ θρυμματισθέντα. Ἐπὶ τῶν Λουζινιάνων εἶχον ἀνευρεθῆ οἱ δύο γνωστοὶ πίθοι, ὧν ἕκαστος περιελάμβανε 220 κοιλὰ σίτου, ἐκ κοινοῦ λίθου, ἔργον ἐποχῆς Ρωμαϊκῆς καὶ ὧν ὁ εἰς διατηρηθεὶς ἀλώβητος, μετηνέχθη κατὰ τὸ 1865 εἰς Παρισίους, ἵνα κοσμήσῃ καὶ αὐτὸς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ἄχρι τῶν Λουζινιάνων ἐσώζετο εἰσέτι ἀκέραιος ὁ καθεδρικός Ναὸς τοῦ ἐκεῖ Ὀρθοδόξου Μητροπολίτου, ἐπὶ τῶν Δουκῶν, ὧν ἔσχατος διετέλεσεν Ἰσαὰκ ὁ Κομνηνός· ἡ ὑπὸ τοῦ Ριχάρδου τῆς Ἀγγλίας δῆωσις αὐτῆς ὑπῆρξεν ἀνεπανόρθωτος· εἶχε περικαλλῆ τῇ Ἀφροδίτῃ ναὸν, καθὼ οὔσα μία τῶν τεσσάρων πόλεων τῶν ἀφιερωμένων τῇ Θεᾷ, καὶ πολλοὺς ἑτέρους ναοὺς τοῖς λοιποῖς Θεοῖς· ὁ κύριος Cesnola ἐξέχωσε καὶ ἐντεῦθεν κομψοτάτους ἐκ μαρμάρου σαρκοφάγους ἀθίκτους, πρῶτυπα ὄντως καλλιτεχνίας· ἀγνοοῦμεν ἂν ὠραίουσι καὶ οὗτοι ἤδη τὸ Μουσεῖον τῆς Νέας Ὑόρκης.

Κρόμμυον· ἀρχαιοτάτη πόλις ἢ μᾶλλον κωμόπολις ἐγγὺς τοῦ Κουρίου καὶ παρὰ τὴν δυσμικὴν ἄκραν τοῦ ἀκρωτηρίου Κουριάδος. Συντηρημῶθη μετὰ τοῦ Κουρίου· ἐνθάδε ἤγαγον καὶ κατεπόντιζον τοὺς συλοῦντας τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος Ὑλάτου, κληθέντος οὕτω ἕνεκεν τοῦ δάσους, ὅπερ περιέβαλλε τὸν ναὸν, δάσους πυκνοτάτου ἐκτεινομένου ἀπὸ Κουρίου ἄχρι Κρομμύου. « Ἀρχὴ οὖν τοῦ δυσμικοῦ περίπλου τὸ Κούριον, τοῦ βλέποντος πρὸς Ρόδον καὶ εὐθύς ἐστὶν ἄκρα (τὸ Κρόμμυον;) ἀφ' ἧς ρίπτουσι τοὺς ἀψαμένους τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος» (Στράβων). Παρατηρητέον, ὅτι ἡ δημώδης πα-

ράδοσις ἐν Κύπρῳ, τίθησι πρὸς δυσμὰς τῆς Κουριάδος (τανῦν Ἐπισκοπῆς) ἐπὶ λόφου, τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Μάριον· ἀρχαία πόλις, κληθεῖσα καὶ Ἀρσινόη, κατὰ Πλί-
νιον, ἀφισταμένη, 4 λεύγας τῆς Ἀμαθοῦντος πρὸς τὴν μεσο-
γαίαν. Ἐπανερχομένη ἡ ἀγία Ἑλένη ἐξ Ἱεροσολύμων ἠγ-
κυροβόλησε παρὰ τὴν ἐγγυτέραν τοῦ Μαρίου ἀκτὴν κατὰ τὰς
ἐκβολὰς τοῦ Τετίου (τανῦν Βασιλοποτάμου), ἐξ ἐκείνης σχόν-
τος τὴν προσηγορίαν. Κατὰ τὸν Mas Latrie διετελεσέ ποτε
καὶ τὸ Μάριον πρωτεύουσα, ὅπερ δὲν φαίνεται ἡμῖν πιθανόν.

Κίτιον· πόλις παναρχαία καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ
πρώτη τῶν ἐν Κύπρῳ ἀνεγερθεῖσα ὑπὸ Χεττίμου ἢ Κιτίου ἢ
Κιθίνου, δισεγγόνου τοῦ Νῶε καὶ ἀφισταμένη 5 λεύγας τοῦ
Μαρίου πρὸς ἑῷ· ἐκέκτητό ποτε ἀσφαλῆ καὶ εἰργμένον λιμένα·
ἀνεκαινίσθη εἶτα ὑπὸ Βήλου βασιλέως τῆς Τύρου, χρηματίσα-
σα καὶ αὐτὴ μία τῶν ἐννέα Ἑλληνικῶν πρωτευουσῶν. Ἐσχα-
τον βασιλέα ἔσχε τὸν Πύματον, δωρήσαντα Ἀλεξάνδρῳ τῷ
μεγάλῳ βαρύτιμον ξίφος, ὅπερ οὗτος ἐζώσθη καὶ δι' αὐτοῦ
ἐνίκησε τὸν Δαρεῖον, κατὰ Πλούταρχον. Οἱ Λουζινιᾶνες εἶχον
ἐνθάδε ἐξοχικὸν πύργον (Le château du Quid), ἀλλὰ καὶ ἡ
πόλις μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἦν φέουδον τοῦ Καρόλου Λου-
ζινιᾶνος· ἐπὶ δ' Ἐνετοκρατίας ἐξηγοράσθη ὡς τοιοῦτον ὑπὸ
τοῦ εὐγενοῦς Κυπρίου Ἡρακλέους Ποδοκατάρου (1). Ἐγεν-
νήθησαν ἐν Κιτίῳ ὁ φιλόσοφος Ζήνων, ἕτερος ῥήτωρ Ζήνων,
ὁ ἰατρὸς Ἀπολλώνιος, Ἰσήγων, Περσαῖος καὶ λοιποί.

Θρόνοι· κατὰ τὰς νεωτέρας ἀνασκαφὰς καὶ τὰς ὑποδείξεις
τοῦ Στράβωνος ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο περὶ τὴν ἡμίσειαν λεύγαν
νοτίως τῆς Ἀγίας Νάπας καὶ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ὥστε δὲν δύνα-
ται νὰ εἶναι τὰ μεσόγαια χωρία Λιοπέτρι ἢ Ξηροφάγον, καθ'

(1) Οἱ Ποδοκατάρου, οἱ Συγλητικοί, οἱ Παλαιολόγοι, οἱ Τιλιδάντοι,
οἱ Βικοὶ ἦσαν ἀρχαῖαι εὐγενεῖς Κύπριαὶ οἰκογένειαί.

ἃ ὑποθέττουσι Στέφανος Λουζινιὰν καὶ Κυπριανὸς, οὔτε ἡ Ὁρομίδα ἀφισταμένη 2 1)2 λεύγας τῆς Ἀγίας Νάπας, καθ' ἃ ἀποφαίνεται ὁ Κορ Cesnola.

Ἐξτρέμα· κώμη μεγάλη παρὰ τὸ ἀκρωτήριο Πηδάλιον (κάβο γραίας.) Τὸ ὄνομα φαίνεται Ρωμαϊκόν, ἀλλ' ἐλλείπουσι καθέκαστα.

Ἀρσινόη, τανῦν Ἀμμόχωστος, οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου (274 Π. Χ.) εἰς τιμὴν τῆς ὁμωνύμου ἀδελφῆς αὐτοῦ, μεθ' ἑτέρων τριῶν, τῆς Αὐδήμου, Λεύκας καὶ Ἄρσους (τοῦ Στράβωνος μνημονεύοντος καὶ ἑτέρας Ἀρσινόης ἐν τῷ μυχῶ τοῦ κόλπου τῆς Χρυσοχοῦς)· ἐκλήθη εἶτα Ἀμμόχωστος, καθὸ κεχωσμένη ἐν τῇ ἄμμῳ, ὅθεν καὶ τὸ παρεφθαρμένον Famagosta· ἡ ἱστορικὴ ναυμαχία μεταξὺ τῶν Πτολεμαίων, κυρίων τότε τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς νήσου, καὶ τοῦ ἐκ Μακεδονίας Δημητρίου Ἀντιγόνου, ἥτις ἀπέληξε εἰς τὴν ἦτταν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν δωδεκακισχιλίων μετὰ τοῦ Μενελάου καὶ τοῦ Λεύκου, κατὰ τινὰς ἔσχε χώραν ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἀμμοχώστου, κατ' ἄλλους ἐν τῷ τῆς Σαλαμῖνος, καὶ κατὰ τὸν L. de Mas Latrie, ἐν τῷ τῆς Λευκόλλας, παρὰ τὸ ἀκρωτήριο Πηδάλιον. Ἡ πόλις ἐπεσκευάσθη καὶ ἀνεκαινίσθη καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ ῥινοτμήτου κληθεῖσα καὶ νέα Ἰουστινιανή, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Λουζινιάνων, Γενουησιῶν καὶ Ἐνετῶν ὠχυρώθη φοβερῶς, ἰδίᾳ ἐπὶ Ἐνετῶν οἵτινες καὶ τὴν ἐκάλλυνον ἀποχρώντως· εἰς ὕπατον βαθμὸν ὀλβιότητος, πλούτου καὶ ἐμπορικῆς ἀκμῆς ἀνῆλθεν ἰδίᾳ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 14ου αἰῶνος, ἐρίζουσα, κατ' ἀξιοπίστους μαρτυρίας, πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἀλεξάνδρειαν, ἀλλ' ἐκτενεστέρα περὶ τούτου μνεῖα γενήσεται ἐν τῷ περὶ Λουζινιάνων Κεφαλαίῳ. Ἦν περιτετειχισμένη μετὰ πυργωμάτων· ἐκέκτητο λαμπρὸν λιμένα, εὐρεῖαν πλατεῖαν, ἀναριθμούς ναοὺς ὀρθοδόξων καὶ δυτικῶν καὶ τέσσαρας μονάς·

ὑπόδειγμα γοτθικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἀληθὲς καλλιτέχνημα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Σοφίας, ὅστις μικροτέρων διαστάσεων ἢ ὁ ὁμώνυμος αὐτῷ τῆς Λευκωσίας, ὑπερέχει ὁμως ἐκεῖνου κατὰ τὴν συμμετρίαν, τὴν χάριν καὶ τὸ ἐναρμόνιον τῶν ἀναλογιῶν· πιθανῶς ἀνηγέρθη καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α΄. Ἀθικτότατος διαμείνας, μετεποιήθη εἰς τέμενος ὀθωμανικόν. Οἱ Ἄγγλοι κύριοι σήμερον, τοῦ τόπου, ἔστω καὶ τίτλω ἐφημέρω, ἤθελον διαπράξῃ ἔργον, ἐφ' ᾧ πᾶσα ἡ χριστιανικὴ συνείδησις ἤθελεν ἐπικροτήσῃ, ἂν ἀπέδιδον τοὺς δύο τούτους τοῦλάχιστον ναοὺς εἰς τὴν ὀρθόδοξον λατρείαν, δι' ἣν ἐκλήθησαν ἀρχῆθεν, ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι, ἡκιστα ἐπιρρέπεις πρὸς αἰσθηματικὴν πολιτικὴν, οὐδὲν ἕτερον θηρεύουσιν ἢ τὴν ἀποκλειστικὴν καὶ ἀντὶ πάσης θυσίας τῶν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν αὐτῶν συμφερόντων θεραπείαν, ἀφροντιστοῦντες ὅλως περὶ τῶν λοιπῶν· ἀλλὰ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐπι-
κεῖται. . . .

Ἐν Ἀμμοχώστῳ, μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Σαλαμῖνος, μετώκησαν πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων, μετενεχθείσης ἐνθάδε καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀρχιεπισκοπῆς ἄχρι τοῦ ἔτους 1255 ὅτε, ἐγκρίσει τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου Δ΄., ὠρίσθη αὐτῷ ἔδρα ἡ Λευκωσία. Κατὰ τῶν προσβολῶν τῶν Τούρκων ἀντέστη σθεναρῶς· οὗτοι εἰσήλασαν ἐν θριάμβῳ περὶ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου τοῦ 1571 μετὰ δεκάμηνον πολιορκίαν, διώξαντες ἐκεῖθεν τοὺς Λατίνους πάντας καὶ ἀφήσαντες τοὺς Ὀρθοδόξους ἐν τῇ πόλει.

Σαλαμίς, ἐπὶ Βυζαντινῶν Κωνσταντία, πόλις ἀρχαιοτάτη καὶ πρωτεύουσα πρωτευουσῶν τῆς νήσου· ἀνηγέρθη κατὰ τὴν γνῶμην διαφόρων ἱστορικῶν, ὑπὸ Τεύκρου υἱοῦ τοῦ Τελαμώνος, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας, περὶ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος Π. Χ. δόντος αἰτῇ τὸ ὄνομα τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος· ἀφίσταται περὶ τὰς δύο λεύγας τῆς Ἀμμοχώστου καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκτῆς, ἀνατολικώτερον· μετεκλήθη εἶτα Κωνσταντία,

ἀπὸ τοῦ Κώνστα, πατρὸς τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, ἡγεμονεύσαντος αὐτῆς. Ἦρξαν αὐτῆς ἐπὶ πολὺ οἱ διάδοχοι τοῦ Τεύκρου, ἐξ οὗ κατήγοντο ὁ Φιλόκυπρος, ὁ Εὐαγόρας καὶ ὁ περίπυστος Κλεόβουλος ὁ σοφός. Τελευταῖον βασιλεῖα ἔσχε τὸν Νικοκρέοντα, τὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου ἐταῖρον καὶ ἀρχηγὸν τοῦ στόλου αὐτοῦ, τὸν ἐπιβαλόντα τῷ φιλοσόφῳ Ἀναξάρχῳ τὸν διὰ κοπανισμοῦ θάνατον. Κρίνοντες ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θυμάτων τῆς τῶν Ἰουδαίων ἐπιθέσεως ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Τραϊανοῦ, θυμάτων ἀνεληθόντων εἰς 24 μυριάδας, ἐπαγόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἦν ἡ μᾶλλον πολυάνθρωπος πόλις τῆς Κύπρου καὶ ἐκ τῶν πολυάνθρωποτέρων τῆς ὅλης Ἑώας· ἦν ἀναμφιρρήστως καὶ ἡ περικαλλεστέρα τῶν ἐν Κύπρῳ, κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῶν ἱστορικῶν· ἡ ἔκτασις καὶ ἡ πληθὺς τῶν ἐρειπίων μαρτυρεῖ, τούλάχιστον, τὸ ἄλλατε μεγαλεῖον αὐτῆς. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου (615) ἠρμώθη ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων Σαρηκηνῶν, καὶ ἔκτοτε κυρίως ἤρξατο καταλαμβάνουσα τὴν θέσιν αὐτῆς ἡ Ἀμμόχωστος. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐνταῦθα εἶχε τὴν ἑδρὰν αὐτοῦ τὸ Ὀρθόδοξον Ἀρχιεπισκοπεῖον τῆς νήσου, μετενεχθὲν εἴτα εἰς Ἀμμόχωστον καὶ τέλος, ἐπὶ Λουζινιάνων, εἰς Λευκωσίαν.

Καρπασία· ἀρχαία πόλις, ἀνεγερθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πυγμαλίωνος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἑλλανίκου ἐν τοῖς Κυπριακοῖς, ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου « . . . εἴτα
« Καρπασία πόλις λιμένα ἔχουσα· κεῖται δὲ κατὰ τὴν ἄκρην
« τὴν Σαρπηδόνα· ἐκ δὲ τῆς Καρπασίας ὑπέρβασις ἐστὶ ἰσθμοῦ
« 30 σταδίων, πρὸς τὰς νήσους τῆς Καρπασίας καὶ τὸ νότιον
« πέλαγος» (Στράβων). Ἐκέκτητο τὸ πάλαι ναὸν τοῦ Σαρπηδόνοιο υἱοῦ τοῦ Διός. Παρ' αὐτὴν ἦν ἑτέρα πόλις, ἡ Οὐρανία, ἴσως τὸ σημερινὸν χωρίον Γεράνι.

Βοὸς οὐρὰ, ἀφισταμένη τοῦ ἀκρωτηρίου Σαρπηδόνοιο (ἁγίου Ἀνδρέα), 30 μίλια, πρὸς ἑῷ, παράλιος.

Ἄκτῃ Ἀργείων, ἀρχαιοτάτη πόλις καὶ ἡ πρώτη ὑπὸ τῶν Ἀργείων ἀνεγερθεῖσα, πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Κουριάδος, περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος Π. Χ. πρὸς ἄρκτον, παρὰ τὸ Ἀφροδίσιον· ἡ ἀκτὴ Ἀχαιῶν, περὶ ἧς μνημονεύει ὁ Στράβων, καθ' ἃ φαίνεται, τυγχάνει αὐτὴ ταύτη ἡ ἀκτὴ Ἀργείων. Ὅτι τὴν θέσιν αὐτῆς κατέχει σήμερον τὸ χωρίον Ἀκαθθοῦ, καθ' ἃ διατείνονται Στέφανος Λουζινιανὸν καὶ Κυπριανὸς, εἶναι ὑπόθεσις ὅπως ἡμαρτημένη, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι ἡ Ἀκαθθοῦ εἶναι μεσογαία.

Νάγιδος· ἀρχαία μεγάλη πόλις παράλιος, παρὰ τὴν Κυρηνιαν· ὁ Πύργος κληθεὶς τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἐρωτος, ὄχυρωθεὶς ὑπὸ τῶν Λουζινιανῶν, καὶ οὐτινος ὑφίστανται εἰσέτι λείψανα, ἔκειτο πλησίον.

Κυρηνία· ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Κύρου ἢ ἀνεκαινίσθη καὶ ὠχυρώθη ὑπ' αὐτοῦ, καθ' ἣν ἐποχὴν εἶχε καταστήσῃ ὑποτελεῖς αὐτῷ τοὺς ἐννέα βασιλεῖς, πρὸς ἄρκτον, παράλιος, ἀφισταμένη 5 λεύγας τῆς Λευκωσίας καὶ 17 τῆς Ἀμμοχώστου· ἐκέκτητο φρούριον, ὠκοδομημένον ἐπὶ βράχου, μετακτισθὲν ὑπὸ τῶν Λουζινιανῶν καὶ ὄχυρωθὲν ἀσφαλέστερον ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ἀλλ' ἤδη κατηρειπωμένον.

Λάπιθος· ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν Λακώνων καὶ τοῦ Πραξάνδρου καὶ ἀφίσταται τῆς Κυρηνίας δύο λεύγας πρὸς δυσμὰς αὐτῆς. Κατ' ἄλλους πρῶτοι ἀνήγειρον αὐτὴν οἱ Φοῖνικες ἐπὶ Βήλου βασιλέως τῆς Τύρου. Ἐνθάδε εἰσῆχθη πρῶτον ἡ κεραμικὴ ὑπὸ τοῦ Κυνάρα· ἦν ἄλλοτε ἐπίσημον ἐμπορεῖον. Διετέλεσε καὶ αὐτὴ μία τῶν ἐννέα Ἑλληνικῶν πρωτευουσῶν, ἔσχατον βασιλέα σχοῦσα τὸν Πεισίστρατον, συνεκστρατεύσαντα μετὰ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου· ἐπὶ Λουζινιανῶν περιελάμβανε μυρίους κατοίκους καὶ ἦν φέουδον τοῦ Καρόλου Λουζινιανῶν (le fief de la Pison)· ἐπὶ Βυζαντινῶν ἦν ἔδρα Ἐπισκόπου.

Κρόμμυον· ἀρχαία πόλις ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου.

Σόλοι ἢ Σολία· (Αἰπεῖα τὸ πρόσθεν καλουμένη) ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ Φιλοκύπρου βασιλέως Σαλαμίνος, κατ' εἰσήγησιν τοῦ Σόλωνος καὶ σχοῦσα ἔνεκεν αὐτοῦ τὴν νέαν προσηγορίαν περὶ τὰ τέλη τοῦ βου Π.Χ. αἰῶνος· πρῶτον βασιλέα ἔσχε τὸν Ἀριστόκυπρον υἱὸν τοῦ Φιλοκύπρου καὶ κατέστη τότε ἡ ἐνάτη πρωτεύουσα· ἀφίσταται τοῦ Κρομμύου περὶ τὰς 6 λεύγας· ἐκέκμητο περικαλλῆ ναὸν τῆς Ἀφροδίτης καὶ Ἰσιδος. Ἐπι Λουζινιάνων (1255), ἔνεκεν διενέξεων μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Λατινικοῦ κλήρου, εἰσηγήσει τῆς βασιλίσσης τῆς Κύπρου Πιατζένσας καὶ ἐντολῇ τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου 4ου ὁ καθολικὸς ἀρχιεπίσκοπος Λευκωσίας ἐκλήθη ἀρχιεπίσκοπος Σολίας καὶ ὠρίσθη αὐτῷ ἔδρα ἡ πόλις αὕτη. Κατηρειμώθη ἀνεπανορθώτως ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν.

Ἀρσινόη (Λεῦκα)· ἀνηγέρθη καὶ αὕτη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ἐν τῷ τῆς Πενδαγίας κόλπῳ, ἀφισταμένη μικρὸν τῆς ἀκτῆς.

Καλλινοῦσα· ἀνηγέρθη εἰς τιμὴν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Χρυσοχοῦς· διόλου παράξενον νὰ ᾔηται ἡ Ἀρσινόη, περὶ ἧς λαλεῖ ὁ Στράβων: «εἶτα πρὸς ἔω μετὰ τὸν « Ἀκάμαντα πλοῦν εἰς Ἀρσινόην πόλιν καὶ τὸ τοῦ Διὸς « ἄλσος.»

Ἀκαμαντίς· ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων, ἣν ἀνήγειρεν Ἀκάμας ὁ Ἀθηναῖος, παρὰ τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριο, καθ' ὃν χρόνον ἀνηγείροντο ἡ τε νέα Πάφος καὶ ἡ Σαλαμίς· ὁ Ἀκάμας μετὰ τῶν ἑαυτοῦ διαδόχων ἐβασίλευσεν ἐν αὐτῇ· ἡρημώθη κατὰ τὰς διαφόρους ἐπιδρομὰς, ἃς ὑπέστη ἡ νῆσος καὶ δὴ καὶ τοσούτῳ ὥστε οὔτε ἶχνος αὐτῆς ἀπέμεινεν.

Ἱεροκηπίς· ἔσχε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ παρ' αὐτὴν κήπου τῆς Ἀφροδίτης, ὄντος κατὰ τὰς περιγραφὰς τῶν Ἱστορικῶν, ἀληθοῦς Παραδείσου καὶ ἀνταξίου τῆς τοῦ κάλλους Θεᾶς καὶ τῆς ἀπαραμίλου φιλοκαλίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐγγὺς τῆς Νέας Πάφου. «Μικρὸν δ' ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ ἡ Ἱεροκηπίς· εἶθ' ἡ Πάφος κ.τ.λ. (Στράβων.).

Ταμασσός· μεσογαία, ἄγνωστος ὁ κτίτωρ αὐτῆς· ἀφίσταται τῆς Λευκωσίας πέντε λεύγας, κειμένη παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Πισκοπεῖον. Ὀνομαστὴ ἄλλοτε ἐπὶ τῇ ἀφθονίᾳ τοῦ χαλκοῦ αὐτῆς· «Μέταλλά τε χαλκοῦ ἐστὶν ἀφθονα τὰ ἐν Ταμασσῶ» (Στράβων). Ὁ Ταλμεισιακὸς οἶνος περὶ οὗ λαλεῖ ὁ Πλίνιος εἶναι ὁ τῆς Ταμασσοῦ.

Τριμηθοῦς, ἐν Μεσαορίᾳ, δυσμικῶς τῆς Λευκωσίας καὶ οὐ πόρρω αὐτῆς. Ἐσώζοντο ἄχρι τινὸς ἔγνη φρουρίου καὶ ἄλλα ἐρείπια μαρτυροῦντα τὴν ἔκτασιν τῆς πόλεως παθούσης ὑπὸ Ριχάρδου τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸ ἔτος 1191, ἀλλ' ἐπὶ Βυζαντινῶν ἀκμαζούσης εἰσέτι καὶ οὔσης ἐδρας ἐπισκόπου· ἐπὶ Ἐνετῶν, ἦν φέουδον τῆς οἰκογενείας Βαβίνου.

Λευκωσία (Ληδρος-Λευτεῶν) ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ αὕτη Κυπριακῶν πόλεων κειμένη ἐν τῷ μέσῳ τῆς νήσου· ἄγνωστος ὁ πρῶτος ἀνεγείρας αὐτήν· ὁ Λεῦκος, υἱὸς τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου, τὴν ἀνεκαίνισε, μετακαλέσας αὐτὴν Λευκωσίαν ἢ Λευτεῶνα. Ὁ Θεῖος Ἱερώνυμος, ἐξαίρων τὴν ἀρχαιότητα αὐτῆς, μνημονεύει τοῦ ἀγίου Τριφυλλίου, ὡς χρηματίσαστος αὐτῆς Ἱεράρχου· «ἦν γὰρ ὁ « Τριφύλλιος τῆς Ληδρου πόλεως τῆς Κύπρου ἢ Λευτεῶνος « ἐπίσκοπος». Ὁ Γουίδος Λουζινιᾶν ἀνέδειξεν αὐτὴν πρωτεύουσαν (1194) καὶ ὠράϊσε δι' οἰκοδομῶν μεγαλοπρεπῶν. Ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἡγεμονίας ὑποτίθεται ὅτι ἦν καὶ αὕτη μία τῶν πρωτευουσῶν. Ἐκέκτητο μέγαθαυμαστῆς ἀρχιτεκτονικῆς, Ναοὺς Ὀρθοδόξων, Δυτικῶν, Ἀρμενίων, Κοπτῶν, Μαρωνιτῶν, Νεστοριανῶν, Ἰακωβιτῶν, Ἰβήρων, διαφόρους μονὰς, ἐν ὧν περὶ τοὺς 250 ναοὺς, ὧν ὁ περικαλλέστερος καὶ μεγαλοπρεπέστερος ὁ τῆς ἀγίας Σοφίας, ὃν ἀντιποιοῦνται οἱ Λατῖνοι ὡς ἀνεγερθέντα ὑπὸ τῶν Λουζινιάνων, ἀλλ' ὅστις ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α'. καὶ διέμεινεν ἄχρι τοῦδε ἀλώθητος, μεταποι-η

θείς εἰς τέμενος ὀθωμανικόν. Τὰ νῦν ὑφιστάμενα τείχη τῆς πόλεως, ἔχοντα περιφέρειαν τριῶν λευγῶν, εἰσὶν ἔργον τῶν Ἑνετῶν, κατεδχρισάντων τὰ παλαιὰ, ἅπερ εἶχον ἀνεγείρει οἱ Βυζαντινοί, ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου· ἡ Λευκωσία ἀφίσταται τῆς Κυρηνίας 5 λεύγας, τῆς Λάρνακος 8, τῆς Ἀμμοχώστου 12, τῆς Λιμησοῦ 18, καὶ τῆς Πάφου (Κτήματος) 32.

Χύτρη ἢ Χύτροι, καὶ Κύθρος ἢ Κύθροι· (ἡ τανῦν Κυθραία) ἀφίσταται 2 λεύγας τῆς Λευκωσίας· ἡ θέσις τῆς παλαιᾶς πόλεως εἶναι ἐν τῷ νῦν λεγομένῳ Παλαικύθρῳ, ἔνθα σώζονται εἰσέτι ἐρείπια· «Χύτρη ἢ Χύτροι, πόλις Κύπρου, ἦν ὀνομάσθαι « μὲν Ξυναγόρας φησὶν ἀπὸ Χύτρου τοῦ Ἀλίδου τοῦ Ἀκάμαντος». Τὰ ὕδατα αὐτῆς διωχετεύοντο εἰς Σαλαμίνα δι' ἀψίδων καὶ αὐλάκων, ὧν ἵχνη φαίνονται ἔξωθεν τῆς Σαλαμίνας· συνιστάτο ἡ καλὴ ποιότης τοῦ ἐνθάδε παραγομένου μέλιτος· «ἄριστον μέλι τὸ Ἀπτικόν, καὶ τοῦ Ἀπτικοῦ τὸ Ὑμῆτιον καὶ τοῦ Κυπρίου τὸ Χύτριον» (Διοσκούρ. Γεωπονικὰ Βιβλ. ΙΕ').

Ἰδάλιον· ἀρχαιοτάτη πόλις, ἀνηγέρθη πρὸ τῶν βασιλέων Θεῶν, ὑπὸ Χαλκάνορος ἡγεμόνος αὐτῆς, ὅστις, συμβουλῇ τοῦ χρησμοῦ, ἀνήγειρε πύλιν, ἐν ᾧ σημείῳ ἤθελεν ἰδῆ ἀνατέλλοντα τὸν ἥλιον, ἐξ οὗ καὶ ἡ προσηγορία Ἰδάλιον· ἀφίσταται περὶ τὰς 3 1)2 λεύγας τῆς Λευκωσίας. Μία καὶ αὐτὴ τῶν τεσσάρων πόλεων τῶν ἀφ' ἐρωμένων τῇ Ἀφροδίτῃ, κατὰ τὸν Βιργίλιον, ἧς ἐκέκτητο θαυμάσιον ναὸν, (ὃν ἐξέχωσεν ὁ Κορς Censoria πρὸ δεκαπέντε περίπου ἐτῶν) μετ' ἄλλους, κατὰ τινὰς φοινικιστὶ καλουμένους Ἰδαλάχ, ὅπερ δηλοῖ ἡ χώρα τῆς Θεοῦ, ἐξ οὗ τὸ Ἰδάλιον.

Ἄρσινὴ (τὸ τανῦν Ἄρσος)· μεσογαία ἐν τῷ διαμερίσματι Πάφου, ἔδρα ἄλλοτε τοῦ Μητροπολίτου Πάφου.

Λιμενία· μεσογαία· ὀπισθεν τοῦ Ὀλύμπου ἐν τῇ δυσμικο-αρκτικῇ ζώνῃ, κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Στράβωνος· οὕτως

ἡ ἰδία, ἣν ἐξήνεγκον Κυπριανὸς καὶ Στέφανος Λουζινιάν, ὅτι τὴν θέσιν τῆς ἐν λόγῳ πόλεως κατέχει σήμερον τὸ χωρίον Λιμνάτι, τυγχάνει ὅλως ἡμαρτημένη.

Παλαιὰ (Παλαιάνδρος — Πελένδρια): μεσογαία παρὰ τὰ σφυρὰ τοῦ Ὀλύμπου· τὴν θέσιν αὐτῆς κατέχει τανῦν τὸ ὁμώνυμον χωρίον Πελένδρια, ἀφιστάμενον 8 λεύγας τῆς Λιμησσοῦ καὶ 12 τῆς Λευκωσίας· εἶτα Ἀμαθοῦς πόλις, καὶ μεταξὺ πολίχνη, παλαιὰ καλουμένη καὶ ὄρος μαστοειδὲς Ὀλυμπος (Στράβων.)

Ἐπίδαυρος· ἀρχαιοτάτη πόλις, ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν Ἀργείων μετὰ τῆς Κουριάδος καὶ ἀκτῆς Ἀργείων καὶ εἶτα ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων παρὰ τὰ κράσπεδα τοῦ Ὀλύμπου· ἐν τῷ σημερινῷ χωρίῳ Πιθαρίοις φαίνονται εἰσέτι τὰ ἔχνη τῆς πόλεως ταύτης, οὔσης ἄλλοτε ἀξίας λόγου.

Κορίννιον· ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ αὐτὴ πόλεων καὶ σύγχρονος τῆς ἀνεγέρσεως τῆς παλαιᾶς Πάφου, παρὰ τὰ σφυρὰ τοῦ Ὀλύμπου, ἀφισταμένη 4 λεύγας τῆς Παλαιάνδρου καὶ 6 τῆς Λιμησσοῦ. Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἠρίθμει περὶ τὰς χιλίας οἰκίας καὶ ἐκαλεῖτο τότε Κούριον. Τὴν θέσιν αὐτῆς κατέχει τανῦν τὸ χωρίον Κοιλάνιον. Ἐνθάδε κατέφυγε ὁ Δοῦξ Ἰσαὰκ ὁ Κομνηνὸς μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, ἠττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ριχάρδου τῆς Ἀγγλίας ἐν Λιμησσοῦ. Ἐπὶ Ἐνετοκρατίας ἐκέκτητο τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς δώδεκα ἐκ τῶν προϊσταμένων τῆς κοινότητος, ἵνα διευθύνωσι τὰ κατ' αὐτὴν ἀνεξαρτήτως τῆς Διοικητικῆς Ἐποπτείας.

Ἀμιάντος· κωμόπολις οὐ μικρὰ, ὀνομαστὴ ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἐπὶ τῇ παρ' αὐτὴν ἐξαγωγῇ τοῦ Ἀμιάντου λίθου (βαμβακοπέτρας), ὃν εἰργάζοντο καὶ μεταποιοῦν εἰς σάκκους, ἐν οἷς ἔθεττον τὰ σώματα τῶν αὐτοκρατόρων. μὴ πυρπολουμένους· ἔκειτο μεταξὺ Παλαιάνδρου καὶ Κοριννίου, ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ Ὀλύμπου: «Ἀμιάντος, γεννᾶται μὲν ἐν Κύπρῳ στυπτη-

« ρία σχιστῆ ἑοικώς, ὃν ἐργαζόμενον, ὑφάσματα ποιοῦσιν ἐξ
 « αὐτοῦ, ὄντος ἱμαντώδους πρὸς θεάν, ἃ βληθέντα εἰς πῦρ,
 « φλογοῦνται μὲν, λαμπρότερα δὲ ἐξέρχονται, μὴ κατακαϊό-
 « μενα.» (Διοσκορ. Βιβλ. Α'. Κεφ. ΡΙΖ). «Γίνεται δὲ ὁ λί-
 « θος οὗτος καὶ ἐν Καρυστῶ μὲν, ἐφ' οὐ καὶ τὸ ὄνομα ἔλαβε·
 « πολὺς δ' ἐν Κύπρῳ καταβαινόντων ἀπὸ τοῦ Γεράνδρου, ὡς
 « ἐπὶ Σόλους πορευομένοις, ἐν ἀριστερᾷ τοῦ Ἐλμαίου ὑπο-
 « κάτω πετρῶν» ('Απόλλ. Ἱστορ. Θαυμαστ.)

Γόλγοι· πόλις ἀρχαιοτάτη, ἐγερθεῖσα ὑπὸ Γόλγου τοῦ ἡ-
 γησαμένου τῶν Σικυωνίων ἀποικίας, ἐξ οὗ Γολγία ἢ πρῶτον
 ἐν αὐτῇ λατρευθεῖσα ὡς Θεὸς ἢ Ἀφροδίτη καὶ ἔνθα ναοὶ τὸ
 πρῶτον αὐτῆς ἡγέρθη: «Δέσποινα ἃ Γόλγον τε καὶ Ἰδάλιον
 ἐφίλασας». (Θεόκρ. Ἀδύλλ. ΙΕ'.) Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Cesnola
 ὤρισαν ἀκριβῶς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως περὶ ἧς πρό-
 τερον ἐξεφέροντο ἀπλαῖ εἰκασίαι.

Παρὰ τὰς πόλεις ταύτας, ὧν ἡ θέσις τυγχάνει κατὰ τὸ
 μᾶλλον καὶ ἤττον ἐξηκριδωμένη, ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα
 πλεῖσθ' ἕτεραι, ὧν ἐνίων μὲν ἐλησμονήθησαν ἢ παρεφθάρησαν
 τὰ ὀνόματα. ἐνίων δ' ἀγνοεῖται ἢ ἀκριβῆς τοποθεσία. Ἐκ τῶν
 τελευταίων ἀναγράφομεν τὰς ἐξῆς· Ἀσίνην, Λεύκολλαν, Τρή-
 ταν, Βοόσουρα, ἢ Βοόσουρον, Δυωνίαν, Ἐλαιάν, Ἐρύσθειαν,
 Ἀλεξάνδρειαν, Ἀφροδίσιον, Ἀλκάνθου, Ἀκτὴν Ἀχαιῶν, Κερ-
 βοϊαν, Σάτραχον, Τέμβρον, Πάνακρον, Τεγησσόν, Ἄργος, Κύπ-
 ρον, Λακεδαίμονα, Μαλὸν, Κυναρίαν, Ἀμαμασσόν, Μακαρίαν,
 καὶ ἡ μὲν Ἀσίνη πιθανῶς ἔκειτο ἔνθα τὸ σημερινὸν χωρίον
 Ἄσια, ἢ Λεύκολλα ἐπὶ τῆς ἐωθινῆς ἀκτῆς τοῦ ἀκρωτηρίου
 Πηδαλίου, ἢ Τρήτα, ἧς μνημονεύει ὁ Στράβων, ὡς κειμένης
 μεταξύ Κουρίου καὶ Βοοσούραν, κατεῖχεν ἴσως τὸν χῶρον τοῦ
 σημερινοῦ Παραμυκλίου, τὰ δὲ Βοούσουρα τὸν τοῦ Πισσου-
 ρίου, καθ' ὅσον ἡ προσηγορία εἶναι ἢ αὐτῇ, παραφθαρεῖσα.
 Ἡ Διωνία θὰ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ χωρίου Δένιας, ἢ

Ἐλαία, Ἐρύσθεια καὶ Ἀφροδίσιον, κατὰ τὰς ἀρκτικὰς ἀκτὰς τοῦ Καρπασίου, ἡ Ἀλεξάνδρεια παρὰ τὴν ὁμώνυμον ἄκραν, ἡ Ἀλκάνθου, ἔνθα καὶ ἡ νῦν Ἀκαθθοῦ, ἡ δ' Ἀκτὴ Ἀχαιῶν ἦν ἴσως ἡ Ἀκτὴ Ἀργείων· τὴν Κερβοῖαν τίθησιν ὁ Δαμβιλ ἐπὶ τῆς Κρομμύου ἄκρας, τὴν Σάτραχον ἢ Σέτραχον δέον νὰ ζητήσωμεν παρὰ τὴν Πενδαγίαν καὶ τὴν Τέμβρον, παρὰ τὴν ἐν τῇ Σολίχ Τεμπριάν. Αἱ περὶ τῆς τοποθεσίας τῶν λοιπῶν ἐξενεχθεῖσαι γινῶμαι εἰσιν ἀπλαῖ ὑποθέσεις.

Ἐκ τῆς ἐξηκοντάδος ταύτης τῶν γνωστῶν ἀρχαίων πόλεων, δὲν ἔμεινον ὄρθιαι ἐπὶ Βυζαντινῶν ἢ μόνον δέκα καὶ πέντε, ὧν καὶ ἐμνημονεύσαμεν ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, περιορισθεῖσαι μόνον εἰς τέσσαρας ἐπὶ Λουζινιάνων, τὴν Λευκωσίαν, Ἀμμόχωστον, Λιμησοῦν καὶ Πάφον.

ΦΡΟΥΡΙΑ ΚΑΙ ΠΥΡΓΟΙ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ.

Τὰ σωζόμενα εἰσέτι φρούριά εἰσι τὰ τῆς Λιμησοῦ, Ἀμμοχώστου, Κυρηνίας καὶ Πάφου, ὧν τὰ δύο τελευταῖα, μονοῦ ἐτοιμόρροπα, μετὰ τοῦ Πύργου τοῦ Κολοσσίου, οἱ δὲ κατετριπωμένοι πύργοι, οἱ τοῦ Βουφαβέντου, τοῦ Θεοῦ τῆς Ἐρωτος καὶ τῆς Καντάρας. Τὸν ἐν Κολοσσίῳ πύργον ἀνήγειρον οἱ Ναίται, ὧν φέρει καὶ τὸ ἔμβλημα, δύο λέοντας ἔχοντας ἄνωθεν σταυρὸν, μολονότι καθίσταται ἄπειρον πῶς ἠδυνήθησαν νὰ συμπληρώσωσι τὴν οἰκοδόμησιν πελωρίου ἔργου κατὰ τὴν δεκαπεντάμηνον ἐν Κύπρῳ παραμονὴν αὐτῶν. Ὁ πύργος οὗτος ἐδόθη εἶτα τοῖς ἱππόταις τῆς Ρόδου ὑπὸ τῶν Κορνάρων, ἀρχόντων Ἐνετῶν. Οἱ Γενουήνσιοι μῆτε αὐτὸν μῆτε ἕτερον τῆς Κυριαδος, ὑπάρχοντα ἐπὶ Λουζινιάνων, ἠδυνήθησαν νὰ ὑποτάξωσι. Τὴν προσηγορίαν Κολόσσιον ἔδωκαν αὐτῷ οἱ τῆς Ρόδου ἱππῶται εἰς μνήμην τοῦ ἐκεῖσε Κολοσσοῦ.

Παρὰ τὸν ἐξαφανισθέντα τῆς Κυριαδος ὑπῆρχον καὶ ἕτεροι ἐξαφανισθέντες, ὧν εἷς ἐν Χοιροκοιτίῃ, ἐκ τοῦ ὕλικου τοῦ

ὁποίου, ἐπὶ Λουζινιάνων, εἶχεν ἀνεγερθῆ βασιλικοπρεπῆς ἀγροικία, κατεδαφισθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἕτερος ἐν τῷ χωρίῳ Σιγούρη, ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τοῦ Λουζινιᾶνος βασιλέως Ἰακώβου τοῦ πρώτου, ὡς ἀμυντήριον κατὰ τῶν Γενουησίων, κυρίων τότε τῆς Ἀμμοχώστου, ἧς ἀφίστατο τέσσαρας λεύγας, καταστραφεῖς ἄνευ λόγου ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, τρίτος, ἐν Ποταμιᾷ, τῇ ἀληθεῖ ὀάσει τῆς τοῦ Ἰδαλίου κοιλάδος, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἀνεγερθεὶς καὶ οὗτος (1390) καὶ παρεμφερῆς πρὸς ἐξοχικὴν ἔπαυλιν, ἄρδην ἐξαφανισθεὶς. Ἐν Ἀκάμαντι ὑπάρχει χῶρός τις καλούμενος Πύργος τῆς Ρήγενως, ἀλλ' οὐδὲν ἔχνος πύργου. Ἐτερον φρούριον ἦν ἐν τῇ Πάφῳ, ὅπερ κατηρεῖπωσαν οἱ Ἐνετοὶ. Ὁ πύργος τοῦ Βουφαβέντου ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας ἀκρωρείας τῶν ὀρέων τῆς Κυρηνίας καὶ ὁ μονοноῦ ἀπροσπέλαστος τοῦ Θεοῦ τοῦ ἔρωτος, (τανῦν ἅγιος Ἰλαρίων) ὡς ἐπίσης καὶ ὁ τῆς Καντάρως, ἀπωτέρωκείμενος κατὰ τὸ διαμέρισμα Καρπασίου, εἰσὶ πάντες ἔργα τῶν Λουζινιάνων, ἀντισχόντες ἐπιτυχῶς ταῖς τῶν Γενουησίων ἐφόδοις. Οἱ Ἐνετοὶ κατηρεῖπωσαν καὶ αὐτούς ἐν μέρει, διότι ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσι πιθανῶς ὡς καταφύγια ἅμα καὶ ὀρμητήρια ἐξαπίνης ἐπισκηπτόντων ἐπιδρομέων, ἀλλ' οἱ ἐν τίσιν πέρα τοῦ δέοντος προνοητικοὶ Ἐνετοὶ, ἀνεφάνησαν ἐν σπουδαιοτέροις ὄλως ἀβέλτεροι, καθ' ἃ διетραινῶθη κατόπιν ἅμα τῶν Τούρκων ἐπιδραμόντων.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΤΕΡΩΝ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Διορθώσω. γραπτέον διορθώσω, δὲν γνωρίζω, γρ. δὲν γινώσκω, ἐν ἑτέροις σημείοις. γρ. εἰς ἕτερα σημεία, εἰδειτικώτερον. γρ. εἰδικώτερον, Κυθεραία, γρ. Κυθήρεια, ἐκληροδότησαν, γρ. ἐκληροδοτήθησαν, ἐπισκεπτόντων. γρ. ἐπισκηπτόντων, οἰκονομολογική καχεξία, γρ. οἰκονομική καχεξία, καθειμαγμένον, γρ. καθημαγμένον, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς, γρ. ἂν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς, ὁ δίκαιος ἄλλος, γρ. τὸ ἔπαθλον, Παμγυλίας, γρ. Παμφυλίας, Πενδάγια, γρ. Πενδαγία, σαπυνοφόρου, γρ. σαπανωφόρου, ἐπεχειρήθη, γρ. ἐπεχειρήθη, Σωτήρα, γρ. Σωτήρα, Ναίται, γρ. Ναίται, Γαῖδοῦρα γρ. Γαῖδοῦρα, 4 ἑκατομ. μύδια, γρ. 3 ἑκατομ. μύδια, (σελ. 44) 1—5 χιλ. δέματα, γρ. 4—5 χιλ. δέματα (σελ. 44), παρατρέχοντες, ἐλλείψει γώρου, τὴν διορθώσω ἐτέρων τινῶν ὡς καὶ τῆς περὶ τὴν στίξιν ἀνωμαλίας.

Διορθωτέον ἐπίσης, Μετὰ τὸ ἀκρωτήριον Κρόμμυον, (ἀντὶ τῆς ἄκρας Ἀλεξανδρείας, ὡς ἐσημειώθη προηγουστέως), ἀπαντᾷ ἡ ἄκρα Καλλινοῦσα (ἀγίας Ἑλένης) καὶ εἶτα ἡ ἄκρα Ἀλεξανδρεία (κάθο λιμνίτη) σελίς 1.)

Ἀντὶ τὸ ἀκρωτήριον Ἀλεξανδρέττας ἡ ἀγίας Ἑλένης, ἀπλῶς, τὸ ἀκρωτήριον Ἀλεξανδρέττας. (σελ. 20.)

Ἀντὶ τὸ ἡγουμενεῖον τῶν Πρεμοντρέ εἶχον ἀνεγερθῆ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος, εἶχεν ἀνεγερθῆ κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος. (σελίς 32).

Ὁ πίναξ τῶν περιεχομένων δημοσιευθήσεται ἐν τέλει τοῦ δευτέρου τεύχους μετὰ τοῦ τῶν ὀνομάτων τῶν συνδρομητῶν.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ (I)

Εἰς τέσσαρας διακεκριμένους περιόδους ὀνομαζομένης γὰ ὑπερ-
χθῶσιν αἱ ἱστορικαὶ τύχαι τῆς μεγαλονήσου Κύπρου. Ἡ πρώτη
τούτων ἀρχομένη ἀπὸ τῶν πρώτων ἀποίκιων, διήκει διὰ δια-
φόρων ἐπιδρομῶν καὶ καταλήγει περὶ τὰ τέλη τῆς δωδεκάτης
Π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἢ κυριωδέστερον μετὰ τὸ πέρας τοῦ
Τρωϊκοῦ πολέμου, ὅπερ, κατὰ νεωτέρους ἱστοριογράφους, ἐπῆλ-
θε καθ' ἑκατὸν ἐξήκοντα ἔνα ἐνιαυτοῦς ὀψιμαίτερον τῆς κοινῆ ἀ-
ρχῆς τοῦδε παραθεδεγεμένης χρονολογίας. Ἡ δευτέρα, ἡ οὐσιω-
δῶς Ἑλληνικὴ περίοδος, ἀνατέλλει μετὰ τῆς καθόδου τῶν Ἑλ-
ληνικῶν ἀποικιῶν ἄμα τοῦ Ἰλίου ἀλωθέντος καὶ ἐκπίπτει σὺν
τῇ Κυπριακῇ ἐλευθερίᾳ ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ κατακτήσει. Ἡ τρίτη, ἡ
Ρωμαιο-Βυζαντινὴ, μακροχρονιωτέραν ἀριθμοῦσα ὑπαρξίν, κα-
ταλήγει περὶ τὴν ὄσιν τοῦ δωδεκάτου Μ. Χ. αἰῶνος. Ἡ δὲ

(I) Προθυμούμεθα νὰ δηλώσωμεν ὅτι τῷδε τὸ δικίμοιον, ἐν πολλοῖς
συμπληρωθὲν, ἐν τισιν ἀλλοιωθὲν, ἔσται πάντως ἥττον ἀνακρίβες ἢ
ὅ,τι κατ' ἀρχὰς ὑπελαμβάνομεν. Νεώτεροι περὶ Κύπρου πραγμα-
τεῖα παραγενόμενα εἰς γνῶσιν ἡμῶν, παρέσχον ἡμῖν σπουδαίαν καὶ
ἐπίκαιρον ἐπικουράν.

Τοῖς ἀπεθουασιν ἡμῖν παρατηρήσεις περὶ χωρογραφικῶν καὶ
ἐτέρων ἀακριβειῶν, ἐν αἷς, κατ' ἐκείνους, ὑπεπέσκαμεν ἐν τῷ
πρώτῳ τεύχει, ἀποκρινόμεθα ὅτι ὡς πρὸς μὲν τὸ μῆκος τῆς νήσου,
ἐπιμένομεν εἰς τὸν ἐξ ἐχθόντα ὀρισμὸν, καταγγέλλοντες τὴν ἀτύγ-
γνωστον πλάνην ἀνδρῶν ἐπιστημόνων. οἷος ὁ Κίππερτ, ἐλαττούντων
αὐτὸ κατὰ τὸ ἐν τρίτον, ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐπιφάνειαν ἐπίσης ἐπικου-
ροῦμεν τὰ προλεχθέντα, προσθεμέσιοι ὅτι αἱ 500 τετραγ. λεῦγαί
ἀποτελοῦσιν 1 225,000 πλέθρα (hectares), ὧν τὸ ἐν ἑκά σμυμύ-
ριον εἶναι κιλιοεργήτιμον, τὰ δὲ μειοντι φύσει ἀνετίδεκτα κιλιοεργ-
γίας. Περὶ ἐτέρων γενήσεται λόγος ἐν τῷ κειμένῳ.

τετάρτη καὶ ἐσχάτη, εἰκότως δύναται νὰ κληθῆ ἡ τῆς ἐνδε-
λεχοῦς ξενοκρατίας περιόδου, ἐρ' ἑπτὰ αἰῶνας παρατεινομένη
ἄχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν.

Ἐκάστη τῶν ἐν λόγῳ ἱστορικῶν περιόδων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
ἐκάστη τῶν ὑποδιαίρέσεων αὐτῆς, φέρει τὸν ἰδιόζοντα αὐτῆ
τύπον τὸν συμφυῆ τῷ πνεύματι τῶν καιρῶν, ταῖς ἔξεσι,
ταῖς τάσεσι καὶ ταῖς ὁρμαῖς τῶν κατ' αὐτὴν πρωταθλητῶντων
λαῶν.

Σκοπία, σύγχυσις, ἀσάφεια, πρὸ παντὸς δὲ χαλαρωτᾶτη
χρονολογία προΐσταται καὶ ἐξακολουθῆσει προΐσταμένη τῶν
τῆς πρώτης ἰδία περιόδου συμβαμάτων, ἂν μὴ πλέον πεισιμόνως
ἀνιχνευομένη ἡ γῆ, ἀποδώσῃ εἰς τὸ φῶς πειστήρια καὶ μαρ-
τύρια, εἴτε συμπληροῦντα εἴτε ἀνατρέποντα τὴν συγκεχυμένην
περὶ πολλὰ παράδοσιν καὶ οὕτως ἢ ἄλλως διαλευκαίνοντα
τὰ ἐκκρεμῆ ἱστορικὰ προβλήματα.

Ἄφρου, κατὰ τὸν Κούρτιον, οὐδενοὶς ἔθνος ἢ ἀρχὴ τυγχάνει
ἱστορικῶς γνωστὴ καὶ ἀπιθαίνει ἐντεῦθεν ματαιοπονία ἀντικρυς
τὸ ἐρευνῆσαι τίς ἢ φυλὴ ἤτις κατόκει τὴν Κύπρον κατὰ τοὺς
προϊστορικοὺς χρόνους, ὅσον νὰ λάβωμεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἀφετη-
ρίαν τῆς πρώτης ἱστορικῆς ἡμῶν περιόδου τὴν εἰς Κύπρον
κίθοδον, κατὰ τὸ ἐνὸν ἐξηκριβωμένην, τῶν πρώτων ἀπρίκων.
Καὶ τούτους μὲν ἢ παράδοσις ἡγεῖται τοὺς περὶ τὸν Κεττίνον ἢ
Χέττιμον, δισέγγονον τοῦ Νῶε, κατελθόντας μεσοῦσης τῆς
24ης ἑκατονταετηρίδος, ἐνῶ νεώταται ἱστορικῶς ἐξακριβώσεις
ὑποδεικνύουσι δύο κλάδους τῆς Χαναναίας φυλῆς, τοὺς Ἀμαθίτας
(Hamathites) καὶ Κιττίτας, ὡς τοὺς πρώτους ἀποικησαντας
τὴν Κύπρον, ἤδη κατοικημένην, καὶ ἀνεγείραντας Ἀμαθῶντα
καὶ Κίτιον. Θυσιάζοντες καὶ ἡμεῖς τὴν παράδοσιν εἰς τὰ παρί-
σματα μᾶλλον περωτισμένων ἐρευνῶν, ἄπερ ὁμως καταγγέλλομεν
ἀπλῶς ἐπὶ μὴ ὑποδείξει ρητῆς χρονολογίας, ταπτόμεθα τῇ δευ-
τέρᾳ γνώμῃ. Τούτου ἀνομαλόγητου, διεδέξαντο πράγματι

ἔχεινους μετὰ ταῦτα ἐν ἐπιλληλία, Φοίνικες, Ἀσύριοι, Αἴγυπτιοι, Ἀργεῖοι, Ἴωνες καὶ Κίλικες ἄχρι τῶν μετὰ τὰ Τρωϊκὰ κατελθουσῶν νέων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν; Τὸ ἐφ' ἡμῖν, ἐκ τῶν παντοίων περὶ τοῦ προκειμένου ἐξανεχθεισῶν γνωμῶν, ἄς συνοψίζομεν ἐν τῷ προσεχεῖ πρώτῳ κεφαλαίῳ καὶ τῶν κατὰ τοὺς Φοίνικας ἱστορουμένων κατὰ παναρχαίους χρόνους, ἀρούμεθαι μονοῦ τὴν πεποίθησιν ὅτι πρῶτοι ἐπέσκηψαν οἱ Φοίνικες ἐν καταστάσει νομαδικῇ. Ἱστορικῶς πρόκειται μεμαρτυρημένον ὅτι οἱ Ὑξοὶ (Hyksos) ἐξ ὧν κατήγοντο Φοίνικες ἄμικ καὶ Εβραῖοι, ἐπέδραμον κατὰ τὸν 22ον αἰῶνα Π. Χ. τὸ Δέλ-α τοῦ Νείλου, δίκην νομάδων ὀρδῶν, ἐδήωσαν ἄνω καὶ κάτω Αἴγυπτον, κατηράεψαν τοὺς ναοὺς καὶ κατέσφαξαν τὰ ἱερά τῆς χώρας κτήνη, δεσπόσαντες ἐπὶ πέντε αἰῶνας μέχρις ὅτου ἀπεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀμάσιδος ἢ Ἀχμές, τοῦ πρώτου Αἴγυπτίου βασιλέως τῆς 18ης δυναστείας.

Ἡ Κύπρος, ἐγγυτέρα τῆς Φοινίκης ἢ ἡ Αἴγυπτος, ὑπέστη κατὰ πᾶσαν τὴν πιθανότητα καὶ προτοῦ ταύτης, τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἀτιθάσων τούτων ἐπιδρομῶν, ἔκτοτε δὲ τὸ Φοινικικὸν στοιχεῖον διὰ περιοδικῶν συνοικισμῶν κατέστησε τὴν Κύπρον μόνιμον κέντρον ἐκμεταλλεύσεως καὶ ὀρμητήριον τῆς ναυτιλίας αὐτοῦ. Οἱ Φοίνικες δὲν ἦσαν κατακτητικὴ πλήμμυρα, δὲν ὤρειλον ν' ἀποπέμψωσιν ἑτέρους κατακτητὰς, μήτε πάλιν νὰ ἀποπεμφθῶσιν ὑπὸ τούτων. Στοιχεῖον οὐσιωδῶς ἐμπορικόν, ναυτικόν, βιοτεχνικόν, περὶ οὐδὲν ἕτερον ἐύρβαζεν ἢ περὶ παντοῖον βιοπορισμὸν. Ἐντεῦθεν ἐρμηνεύεται εὐχερῶς ἡ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας παραμονὴ αὐτῶν ἐν τῇ νήσῳ, παρακαθεῖσα ἄχρι τοῦ πέμπτου καὶ τῶν τελῶν τοῦ τετάρτου Π. Χ. αἰῶνος ὅτε πλέον τὸ Ἑλληνικὸν ρεῦμα ἢ τὸς κατέκλυσε τέλος ἢ τοὺς ἐφυγάδευσαν, ἀδυνατοῦντας ν' ἀνταγωνισθῶσι πρὸς πολλοαριθμοτέρους, δεξιωτέρους καὶ νοημονεστέρους ἀσσιτέχνους.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τοὺς Φοίνικας. Ἡ μὲν Ἀσσυριακὴ

κατάκτησις, περί ἧς διεξοδικῶς λαλοῦσι Στέφανος Λουζινιάν καὶ Κυπριανός, ἐν ταῖς δηλώσεσι τῶν ὁραίων, καθ' ἡμᾶς ὑπάρχει πάντοτε πυρὴν τῆς ἀληθείας, γρηῃ δὲ διαλευκάντεως. Ἡ Αἰγυπτιακὴ ἐπιδρομὴ εἶναι ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένη, καίτοι τῆς χρονολογίας κυμαινομένης μεταξύ τῶν τελῶν τῆς 16ης καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος Π. Χ. Ἡ δὲ καθόδος τῶν Ἑλλήνων εἴτε ἐκ τοῦ Ἄργους, εἴτε ἐκ τῆς Λυκίας, θεωρεῖται καὶ αὐτὴ βεβαία, ἄνευ τακτῆς χρονολογίας, ἀλλὰ πάντοτε πρὸ τῆς 16ης Π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Τὰ περὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Κιλικίων ἄχρι τῆς νέας καθόδου τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὰ Τρῳικά, ἐνδεχόμενον γὰρ μὴ ὦσιν ἄμοιρα ποιᾶς τινος ὑποστάσεως. Ὁ Κίλιξ Θάμιρις ἢ Τάμιρις ἦν ἐν Πάφῳ ἱεροφάντης τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, ἡ δὲ Φοῖνιξ Κινύρας ἔγημε, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὴν θυγατέρα τοῦ Κίλικος Πυγμαλίωνος Μεθάρμην.

Λοιπὸν, μετὰ τοὺς πρώτους ἀποίκους, Φοῖνικες, Αἰγύπτιοι, Ἕλληνες, πιθανῶς ἐν τέλει καὶ Κίλικες, ἐπῆλθον ἀλλεπάλληλοι, καὶ διὰ τῆς καλλιεργίας σφριγῶντος ἐδάφους, γονίμου εἰς προϊόντα καὶ μέταλλα, τῆς πρὸς τὰ ἔξω ἐπικοινωνίας, τῆς διαμείψεως ἐμπορευμάτων, τῆς ἐν γένει ἀποκαταστάσεως καὶ ἀναπτύξεως συναλλαγῶν, καὶ ηὔξηθησαν καὶ ηὑπόρησαν καὶ ἐξίκοντο εἰς βαθμὸν ἡμερώσεως καὶ εὐημερίας καθὼ ἀνεγείραντες καὶ ἐκτενεῖς πόλεις, οἷαι, τὸ Κίτιον, ἢ Ἀμαθῦς, τὸ Ἀφροδίσιον, οἱ Γόλγοι, τὸ Ἰθάλιον, ἢ Παλαίπαφος, ἢ Ἀκτὴ Ἀργείων ἢ Ἀγαιῶν, αἵτινες καὶ ὡς ἐκ τῶν προσηγοριῶν αὐτῶν προδίδονται ὡς αἱ ἀρχαιότεραι πασῶν τῶν ἐν Κύπρῳ πόλεων, τῶν δὲ διαφόρων ἐκείνων ἀποίκων καὶ ἐπιδρομῶν, γονιμονέστεροι καὶ ἐπιχειρηματικώτεροι πάντως ἦσαν Φοῖνικες καὶ Ἕλληνες, οἷς κυρίως ὀφείλεται ἡ προκαταρκτικὴ τοῦ τόπου ἐξημέρωσις, πρώτων διδασκάλων διατελεσάντων τῶν Φοινίκων.

Ἡ ἀλληλουχία αὐτῆ τῶν ἐπιδρομῶν διήρκεσεν ἄχρι τοῦ τέλους

τῶν Τρωϊκῶν, ἀποτελοῦσα, κατὰ τὴν ἡμετέραν διαίρεσιν, τὴν πρώτην Ἱστορικὴν Κυπριακὴν περίοδον.

Ἡ δευτέρα, ἡ ἄχρι τινὸς χρονικοῦ σημείου, Φοινικοελληνικὴ ἐν μέρει, εἶτα δὲ ἀκραϊφνῶς καὶ καθόλου Ἑλληνικὴ, διετέλεσεν ἡ τῆς πυρετώδους δράσεως περίοδος, τῆς ἡμερώσεως, τῆς ποι- κίλης ἐκμεταλλεύσεως τῶν πικνοῦσιν πόρων γῶρας εἰς ἐπίφθο- νον βαθμιαίως ἀνελθούσης ἀκμὴν ἐν τοῖς γράμμασι, ταῖς ἐπιστήμασι, τῇ καλλιτεχνίᾳ, τῇ γεωπονίᾳ, τῇ μεταλλουργίᾳ, τῇ ναυτιλίᾳ καὶ τῇ ἐμπορικῇ καὶ πολιτικῇ ὁράσει. Τὸ δαιμό- νιον τῶν Ἑλλήνων πνεῦμα, τὸ οὐσιωδῶς ἐκπολιτιστικόν, εὐρὸν ἐν Κύπρῳ εὐδωρομον στάδιον, ἀνεστήλωσεν ἐν αὐτῇ τὰ αἰωνό- θια αὐτοῦ ἐμβλήματα, ἐνεκέντρισε τὸν ἑλληνισμόν ἢ μᾶλλον τὸν ἐξεκόλαψεν ἐν ἐμβρουώδει καταστάσει διατελοῦντα καὶ ποδη- γῆσαν καὶ προαγαγὸν τὴν γῶραν ἀνέδειξε ἐν αὐτῇ ἀθύπαρκτον κράτος ἢ κυριωδέστερον ὀμοσπονδίαν μικρῶν ἀθύπαρκτων κρατῶν, ἀυτάρχη οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔξω τελεσφόρως ἐπίδρωσαν. Οἱ τὰς τε δυσμικὰς καὶ νοτίους τῆς νήσου ἀκτὰς καταλαβόντες μετὰ τὰ Τρωϊκὰ Ἑλληνες, διαβιώσαντες παραλλήλως τοῦ ἤδη ἐν τῷ τόπῳ ὑφισταμένου μίκτου πληθυσμοῦ ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ ἀρχαγόνου ἰθαγενοῦς στοιχείου καὶ ἐκ Φοινίκων μετὰ λει- ψάνων Ἀργείων ἢ Ἰώνων καὶ πιθανῶς Κιλικίων, δὲν περιωρί- σθησαν εἰς μόνον τὰ παράλια σημεῖν, ἀλλ' ἐπέξετάθησαν ἐκα- σταχοῦ τῆς νήσου, γινόμενοι ἐργάται ἀνεγέρσεως. Οὕτως ἡ παράλιοι καὶ μεσόγαῖαι ἀνέθρυσαν περικαλλεῖς πόλεις, ὧν αἱ ἀκραϊφνῶς Ἑλληνικαὶ προσηγορίαι ἀριδῆλως μαρτυροῦσι τίνες οἱ τούτων ἱδρυταί. Ἡρέμα δὲ καὶ κατὰ μικρὸν ἐνεκαίνισαν πο- λίτευμα διὰ τῆς εἰσαγωγῆς Ἰερονισίας, Βουλῆς καὶ Δήμου, λειτουργῆσαν καὶ διαρκούσης τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπικρατήσεως. Ὑπὸ τῆς μεγαλοῦ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνος διανοίας ἐδημι- ουργήθη οὕτω παρὰ τὴν ἐωθινὴν ἐσχάτην τῆς Μεσογείου, ἀπο- κεκοιμημένος ὑπὸ τῶν θαλασσῶν, ἀλλὰ θαλαρῶς, ἀκμαῖος

εὐπραγῶν, φαεινός τις Ἑλληνικός μικρόκοσμος, καλλιεργημένος ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, καθωραϊσμένος διὰ ναῶν περιπύστων, δι' ἀγαλμάτων ἀναρίθμων, δι' ὀνομαστῶν πόλεων, ἐμπορείων καὶ κωμῶν, διὰ κήπων καὶ ἀλσῶν ἱερῶν, δι' ἐργοστασιῶν καλλιτεχνίας, δι' ἐνδιαιτημάτων μαθήσεως ἅμα καὶ ψυχαγωγίας, διὰ φρουρίων ἐπὶ τε τῶν ἀκτῶν καὶ τῶν βουνῶν, διὰ στόλων καὶ τριήρων, περιζωννύοντων καὶ φρουρούντων πᾶσαν τῆς νήσου τὴν περιφέρειαν. Ἐν τῷ μικρῷ σχετικῶς χώρῳ συνεπυκνώθησαν ἐν δεδομένοις κειροῖς ἑκατὸν πενήκοντα, πιθανῶς δὲ καὶ διακόσιαι μυριάδες Ἑλλήνων καὶ ἐξελληνισθέντων καὶ κλιμακῆδόν παρετάχθησαν, παρὰ τὰς τρεῖς πόλεις, μεγαλοπρεπεῖς πρωτεύουσαι, ἔδραι τῶν βασιλείων, τῶν αὐτοτελῶν μὲν καὶ ἀλλήλοις ἀνεξαρτήτων, ἀλλ' ὁμοπραγούντων καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἀντεπεξερχομένων κατ' ἐξωτερικῶν πολεμίων. Ἐναργὲς τῆς συμποίας ταύτης τεκμήριον οὐχ ἤττον ἢ τῆς συνοχῆς, τοῦ σθένους καὶ τῶν ἀμυντικῶν ἐστ' ὅτε καὶ ἐπιθετικῶν πόρων, ὧν ἐκέκτηντο, πρόκειται ἡ ἄλξις τῶν Πτολεμαίων συντήρησις αὐτῶν, τὸ ἀδιάσπαστον τῆς ἐξουσίας αὐτῶν καὶ ἡ ἐνδελεχῆς τῆς νήσου ὀλβιότης, μεθ' ὅλας τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιθέσεις μεθ' ὅλην τὴν ταύταις προμαρτήσασαν τοῖς Πέρταις ἢ καὶ ἑτέροις ὑποτέλειαν, ἧτις οὐδέποτε οὐδαμῶς ἠλλοίωσε τὸ ἐν τῇ χώρῳ καθεστῶς.

Παραλλήλως τῇ πολιτικῇ καὶ ὕλικῇ ταύτῃ ἀνθηρότητι ἐχώρει ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις. Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ περίοδον ἀνεδείχθησαν καὶ φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ καὶ ἱστορικοὶ καὶ μυθογράφοι, οἷοι ὁ Στασίνοσ, οἱ ἐκ Κουρίας Κλέων καὶ Ἐρμείας, οἱ ἐκ Πάφου Σώπατροσ καὶ Ἴστροσ ὁ μαθητὴσ Καλλιμάχου, ὁ ρήτωρ καὶ μυθογράφοσ Θέων, ὁ Ἀρχέλαοσ, Ἰγῆσανδροσ, Δημήτριοσ, Κλεόβουλοσ καὶ Ἀριστοσ οἱ Σαλαμίνιοι, ὁ Ἐρημιανῆσ, ὁ Ἰσίγονοσ, ὁ Νικάνωρ, ὁ ἐξ Ἀμαθοῦντοσ Παίων, Κλέαρχοσ ὁ Σολιεύσ, οἱ δύο Ζήνωνεσ, ὁ Διοσκορίδησ, ὁ Εὐδῆμοσ,

ὁ Δημόναξ, ὁ Φιλόλαος, ὁ ἰατρός Ἀπολλώνιος, ὁ Περσαῖος.
ὁ Ἀριστοκλῆς, ὁ Ἡγησίας, ὁ Ἡδύλος καὶ ἕτεροι.

Καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ πολέμου δὲν ἐφάνησαν οἱ Κύπριοι κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ὑποδεέστεροι τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν ναυτῶν τοῦ Θεμιστοκλέους. Αἱ ἀθάνατοι μάχαι τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ἡ τῆς Σαλαμῖνος ναυμαχία ἐπανελήφθησαν καὶ ἐν Κύπρῳ κατὰ τῶν Περσῶν ὑπὸ τοῦ Ὀνησίλου καὶ Εὐαγόρου ἐπὶ ταῖς αὐταῖς ἀνίστοις συνθήκαις, ἀλλὰ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνδρίας ἠθικοῦ ἐξαγομένου· ἡ δ' ὅλη πολιτεία τοῦ Εὐαγόρου, τοῦ πορθητοῦ τῆς δυσκλώτου Τύρου, τοῦ δαφνοστεφοῦς συμμάχου τῶν Ἀθηναίων, προδίδει τὸν ρέκτην, τὸν τολμητίαν, τὸν δεξιὸν πολιτευτήν, τὸν ἀληθῆ στρατηγὸν καὶ ἀρήϊον ἄνδρα, ὅστις ἤθελεν ἐπιτελέσει θαυμαστώτερα εἰ ἐκέκτητο μέζονας πόρους καὶ εὐρύτερον στάδιον δράσεως.

Ρωμαῖοι κατὰ πρῶτον καὶ εἶτα Βυζαντινοὶ ἀπασχολοῦσι τὴν τρίτην τῶν ἱστορικῶν τῆς Κύπρου περιόδων ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ 57 ἔτους Π. Χ. καὶ λήγουσαν ἄχρι τοῦ 1191 Μ. Χ. ἤτοι διαρκέσασαν ὀδώκα καὶ ἡμισὺν αἰῶνας. Ἡ Ρωμαϊκὴ ἐπικράτησις ἐν Κύπρῳ προδίδωσιν ἐναργῶς τὴν κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ τύπον ξενοκρατίαν. Πρόκειται ἀληθές ὅτι λαοὶ τινες καθάπερ τὰ ἀνίστου βαρύτητος ὑγρὰ, ἀπερ καίτοι ἀναμιγνύμενα διαμένουσιν οὐχ ἥττον ἀλλήλων κεχωρισμένα, ἀποβαίνουσιν ἀνεπίδεκτοι ἀφομοιώσεως καὶ μετὰ τῶν κατακτητῶν αὐτῶν συγχωνεύσεως, εἴτε λόγῳ θρησκευτικῶν καὶ φυλετικῶν ἀντιθέσεων, εἴτε λόγῳ διανοητικῆς ἀνισότητος καὶ δυσναλογιῶν ἠθικῶν, διατρανουμένων κατὰ τὴν παντοίαν ὑποτύπωσιν καὶ ἐξωτερικέυσιν τοῦ διανοητικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου. Οἱ Ρωμαῖοι, διαμείναντες ἐν Κύπρῳ δίκην κατασκευαστῶν, εἶχον πιθανῶς ἀντιληφθῆ ὅτι ἤθελεν εἶσθαι ἀντικρὺς ματαιοπονία ὁ ἐκφυλισμὸς ὑπερτέρας ἐκείνων ἐν πολλοῖς, ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ

μόνιμος μεταποίησις τοῦ κυπρίου ἐδάφους εἰς ἀναπόσπαστον καὶ ἐξερωμαϊσμένον τέμαχος τοῦ πελωρίου ὄλμου τῆς ἑαυτῶν ἐπικρατείας. Ἐντεῦθεν τὸ θέμα ὅπερ δεῖκνυται ἡ ἱστορία φοβρᾶς μὰ τὴν ἀλήθειαν κυβερνητικῆς ἀπραγμοσύνης, ἧς τὸ μονότονον διάκοπτεν ἡ ἰδιωτικὴ ὄρασις, πρὸς ἣν ἡ πρόσθεν ἀκμὴ παρῆγεν εἰσέτι στοιχεῖα ἐκτενοῦς ἐκμεταλλεύσεως. Οὕτωςι τὸ κοσμοκράτορ ἔθνος. ἐρμηνεύον τὰς ἀπὸ τῆς κατακτήσεως ὑποχρεώσεις ἐν τῇ μᾶλλον περισταλμένῃ τοῦ ὄρου ἐννοίᾳ, ἄφιε τὰ πάντα γὰ βαίνωσι τὸν φυσικὸν αὐτῶν ροῦν ἄνευ τελεσιουργοῦ πρωτοβουλίας, ἄνευ μερίμνης λυσιτελοῦς. Ἐνεκεν τούτου καὶ ἐτέρων τινῶν ἀπαισίων περιπτώσεων, κί-τοι διαμείνας ὁ τόπος ὅλως ἀπρόσβλητος ὑπὸ πολεμίων ἐξωτερικῶν, καθ' ἅπασαν τὴν Ρωμαϊκὴν περίοδον, ἀφέθη ἐν καταστάσει ἀληθοῦς ὀλέθρου καὶ ἀπιστεύτου ἐξοντώσεως. Ἐνταῦθα ἐγείρεται ὅμως ἀπόρημά τι, ἂν οἱ Ρωμαῖοι ἀπεχώρησαν πρῶτα τῆς Κύπρου ὅτε συνετελέσθη ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς ὑπὸ τῆς πείσμονος ἐκείνης ἀλομβρίας ἢ παρέμεινον καὶ κατ' αὐτὴν καὶ μετ' αὐτὴν, ἡ δὲ νῆσος μετέστη ἄνευ διχλείμματος ἀναρχίας τοῖς Βυζαντινοῖς.

Ἡ Βυζαντινὴ ἐπικράτησις συνετέλεσεν ὡς τὰ πολλὰ εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν κατὰ τὸν τόπον. Ἡ νόμιμος αὐτῆς βᾶσις ἔταττεν ἐν ἧσσονι μοῖρα ἐτέρας ἀσχημίας καὶ ἐμείου τὸ ἐν τισι πλημμελὲς καὶ τὴν ἀπὸ τούτου ἐπήρειαν. Ἡπία ἅμα καὶ δεσποτικὴ, ἀρρενωπὸς καὶ ἐκτεθυλημένη, ἀποκρούουσα ἐπιδρομὰς ἢ ὑποκύπτουσα εἰς ταύτας, ἀποσπωμένη κατὰ καιροὺς τῆς ἐν Βυζαντίῳ κεντρικῆς ἀρχῆς καὶ πάλιν αὐτῇ συναπτομένη, διεληθῶσα διὰ σάλων καὶ περιπετειῶν, ἦν πάντοτε κυβερνησις ἐθνικὴ. ταυτίσασα τὴν ἑαυτῆς τύχην μετὰ τῆς τῶν ἀρχομένων οὐς τὸ γένον κοινὸν θρήσκευμα οὐχ ἧττον ἢ ἡ γλῶσση συνέδεεν ἀρρήκτως. ἅμα δὲ τὸ ὁμοιόμορφον τῶν ἠθῶν μετὰ τῆς κοινότητος τοῦ μέλλοντος. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς

τοῦ τετάρτου Μ. Χ. αἰῶνος ἡρημωμένη Κύπρος, ἐναντίον θηώσεων ἐξωτερικῶν πολεμίων καὶ ἐμφυλίων συμπλοκῶν. κατωκεῖτο ὑπὸ πεντήκοντα μυριάδων πληθυσμοῦ καὶ διετήρει δέκα καὶ πέντε πόλεις ὅτε ἐπῆλθεν ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Λεοντοθύμου Ριχάρδου τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ τετάρτη καὶ ὑστίατη περίοδος, ἡ τῆς ξενοκρατίας, ἦν ἐξήσκησαν ἐπὶ μικρὸν Ναῦται, ἐπὶ πολὺ Λουζινιᾶνες, ἐν μέρει Γενουήγσιοι, εἶτα Ἐνετοὶ καὶ Τοῦρκοι, διετέλεσεν ἡ σπασμωδικὴ οὕτως εἰπεῖν περίοδος, ἣτις ἤγαγε τὸν τόπον εἰς τὸ σημεῖον τῆς πενίας καὶ ἀφρανείας, ἐξ ὧν χερσὶ τε ποσὶ τε σκληριπτόμενος, μόλις ἤρξατο ἀπὸ τινος μικρὸν νὰ ἀνακύπτῃ.

Οἱ Ναῦται παρέστησαν πρῶτοι ἐπὶ τῆς σκηνῆς μετὰ τῆς πανοπλίας ἀφηνιῶντος, ἀτιθάσσου καὶ ἀναισχύντου κυβερνητικοῦ ὀργιασμοῦ, παρασχόντος ἐκ πρώτης ἀφρητηρίας τοῖς νησιώταις τὸ μέτρον τοῦ ἀλλοφυλοῦ ζυγοῦ. Οἱ Λουζινιᾶνες, ἥτις ἐκείνων ὠμοί, δὲν ἦσαν βεβαίως ἐξουσία οὐσιωδῶς τυραννικὴ, ἀλλ' ἡ συγκέντρωσις ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν τοῦ ἐγγείου πλούτου, καθὼς γενομένων κυρίων τῶν τε γαιῶν καὶ τῆς ὅλης ἐξουσίας τοῦ τόπου, δυνάμει τοῦ μετὰ τοῦ Ριχάρδου συμβολαίου αὐτῶν, μετεποίει τὸν Κύπριον εἰς εἴλωτα ἀληθῆ, ἀπεμπλούμενον μετὰ τοῦ κτήματος, ὅπερ μισθουργὸς ἐκαλλιέργει. Ἡ τάξις τῶν γαιοπόνων, ἡ τῶν ἀστῶν, ἡ τοῦ λαοῦ οὐ μόνον διετέλου ἐν πενίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παχυλῇ ἀμαθείᾳ, ἣν ὁ λατινικὸς κληρὸς ἐναμίλλως μετὰ τῶν κρατούντων περιέβαλλον σκοπίμως. Ὁ ὀρθόδοξος κληρὸς ἐσκήζετο καὶ πρηγκωνίζετο ὑπὸ τοῦ πρυτανεύοντος δυτικοῦ ἱερατείου· οὕτως ὅλος ὁ ἐλληνισμὸς ἐν Κύπρῳ ἐτίθετο ἐν μοίρᾳ καταφύρου δουλοσύνης. Παρὰ ταῦτα, γαῦρος ἐσόθει ἡ ἀκολασία, ἡ πλεονεξία, ἡ διχόνοια, ἐκ τῶν ἄνω ἀπορρέουσαι· τὸ δὲ δίκαιον τοῦ ἐγγχειριδίου καὶ τοῦ δηλητηρίου εἶχε παραγκωνίσει πάντα ἄλλον νόμον παρὰ τοῖς ἀυλικαῖς καὶ τῷ βασιλικῷ οἴκῳ. Ἡ κατὰ καιροὺς διατρανωθεῖσα ἀνδρεία ἐν ἐξωτε-

ρικοῖς ἀγῶσιν, ἐπλήχθη οἰκτρῶς ἐν τοῖς ἔσω ὑπὸ τῶν Γενουην-
σίων ἐπὶ πολὺ ἐγκαταστάντων· ἐν Ἀμμοχώστῳ, ὑπὸ τῶν
Μαμελούκων, οἱ δὲ γάλλοι τῆς Κύπρου βασιλεῖς δὲν ἠσχύνθη-
σαν νὰ τεθῶσι φόροντῳ σουλτάνῳ τῆς Αἰγύπτου, (ὄν φόρον
ἐτέλουν καὶ οἱ Ἑνετοὶ] προελόντες τὴν κατασχύνην ταύτην
τῆς ἐνδεχομένης ἀπωλείας τοῦ ἐκδεδιητημένου καὶ εὐμαροῦς
βίου, ὄν διήκυσον ἐν Κύπρῳ, μεταποιηθείσῃ εἰς χλιδῆς, ἡδυ-
παθείας καὶ καθόλου ἐντροφήσεως ἐνδιαίτημα.

Οἱ ἐξαίροντες τὴν πολιτικὴν ἀνθρωπότητα Ἀμμοχώστου καὶ
Λιμησοῦ, κατὰ τὴν Λουζινιανικὴν ἐπικράτησιν καὶ προβάλλ-
λοντες ταύτην ὡς μαρτύριον τῆς καθόλου εὐπραγίας τοῦ τόπου
ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν πεφωτισμένων δῆθεν καὶ τὴν κοινὴν
προαγωγὴν θηρευόντων ἡγεμόνων, ἐπιλανθάνονται ὅτι πρῶτον
μὲν ἦν παριδική, εἶτα δ' ὅτι ἀπέρρεεν ἀπλῶς ἐκ τοῦφυσικοῦ πλού-
του τῆς χώρας, ἐκ τῆς ἀξίας τῶν τότε καλλιεργουμένων ἐκλεκτῶν
προϊόντων οἷον ζαχάρως, ἀλόης, βάμβακος κτλ. καὶ τῶν
ἐπισωρευθέντων μέσων κατὰ μακροχρόνιον πορισμὸν. Ὅποιαν
δὲ ἀντιτάξωσιν ἀπολογίαν ὅταν ζητηθῇ αὐτοῖς λόγος τῆς ἐλατ-
τώσεως ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Λουζινιάνων τῶν πόλεων τῆς
Κύπρου εἰς μόνον τέσσαρας καὶ τοῦ ἐκ πεντήκοντα μυριάδων
πληθυσμοῦ, ὄν παρέλαθον, εἰς μόνον δεκατέσσαρας καὶ ἡμίσειαν
ὅτε διεδέξαντο αὐτοὺς οἱ Ἑνετοὶ; Ἄν τοῦτο λέγηται αὐξήσις
καὶ προαγωγή, καθὰ ἰσχυρίζονται γάλλοι τινὲς ἱστοριογράφοι,
οἱ περαδέδεγμένοι ἄχρι τοῦδε λογικῆ καὶ ἀριθμητικοῦ ὄροι δέον
νὰ ἀνατραπῶσιν ἄρδην.

Οἱ Ἑνετοὶ ἀπεδείχθησαν ἐν Κύπρῳ ἤττον ἐντεθλυτημένοι τῶν
Λουζινιάνων ἀλλ' ἀσυνειδητότεροι κερδοσκόποι καὶ δεσπότηι,
δι' ὀμμάτων Ἄργου ἐπιτηροῦντες τὰς εἰσπράξεις, ὧν ἐξεμύζουν
σημαντικὰ ποσὰ, ἀπλήστως καρπωθέντες ἐκ τῶν γαιῶν τοῦ
στέμματος, ὧν προῖκα ἐγένοντο κ. ριοι, καὶ ἅς ὁδρῶς ἐξεποίησαν,
προμηθεῖς ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν, ἀλλ' ἐπιμηθεῖς ὡς

πρὸς τὴν ἄμυναν τοῦ τόπου, ὃν ἀφῆκαν γεγυμνωμένον πάντων τῶν χρειωδῶν εἰς ἀπόκρουσιν σθεναρᾶς ἐξωτερικῆς προσβολῆς, καὶ ὃν ἐκλελυμένως κατ' ἀρχάς ὑπερήσπισαν, ἀντιτάξαντες μόνον ἀπέλπιδα ἡρωϊσμὸν ἐν Ἀμμοχώστῳ ὅτε πλέον ἐώρων ὅτι ἐκινδύνευε νὰ τοῖς ἐκφύγη ἡ ποθητὴ λεία, καὶ οὕτως ἡρωϊσμοῦ σκληρῶς ἀπέτισαν τὰ ἀντίποινα.

Αἱ δισδραματισθεῖσαι σκηναὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Λιμητσῶ εἶτα δὲ καὶ ἰδίᾳ ἐν Λευκωσίᾳ καὶ Ἀμμοχώστῳ μετὰ τὴν πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς καὶ τοὺς Κυπρίους συμπλοκὴν καὶ τὴν ὀριστικὴν διὰ τῆς ἀλώσεως τῶν ὄσῳ τούτων ερουρίων, νίκην, παρέσχον ἐξ ὑπαρχῆς ἰδέαν τῶν θηριωδῶν καὶ αἰμοχαρῶν ἐνστίκτων τῶν νέων ἐπιδρομέων. Ἐκτοτε ἔμενε πλέον ἡ Κύπρος ἔκθετος, ἀπεστερημένη πάσης ἀνθρωπίνης ἀντιλήψεως, ταῖς ἐκμυζητικαῖς καὶ καταθλιπτικαῖς ὀρέξεσιν ὀρθῶν, ὧν χεῖρονες ὅεν εἶχον πατήσῃ τὸ ἔδαφος αὐτῆς. Μετέστημεν πλέον εἰς ὅλως ἄλλοῖον στάδιον· πᾶς διανοητικὸς, κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς βίος ἀνεστάλη οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πᾶσα πρὸς οἰανδῆποτε παλινόρθωσιν πρωτοβουλία εἶτε ἐκ τῶν ἄνω, εἶτε ἐκ τῶν κάτω, ἐκεῖθεν μὲν λόγῳ πωρώσεως, ἐντεῦθεν δὲ λόγῳ ἐπιβεβλημένης πικραλύσεως, ἀπομεινάντων τῶν πάντων ἐκθέτων εἰς τοὺς σιδηροῦς νόμους τοῦ μαρασμοῦ καὶ τοῦ ὀλέθρου, καθ' ὧν οὐδεὶς ἠγείρετο βραχίων ὅπως ἀντεπεξέλθῃ διασώζων καὶ ἀνορθῶν. Ἡ ἱστορικὴ αὕτη περίοδος ὅθεν εἶναι δυνατὸν ἀποχωρῶντως νὰ εἰκονισθῇ, οὔτε προσηκούσης νὰ τύχῃ προσηγορίας, ἅτε τοῦ ἐγκαινισθέντος διοικητικοῦ καθεσιῶτος ὄντος, ὄντως, ἀκατονομάστου, τῶν δὲ διαθέσεων τῶν κρατούντων καὶ ὡς ἐξουσίας καὶ ὡς λαοῦ πρὸς τοὺς κατεκτημένους φερουσῶν ἀδιαλείπτως τὸν τύπον ἀνιάτου, τετυφλωμένης, λυσσαλέας φυλετικῆς ἐχθρότητος. Οἱ Τούρκοι ἦσαν οἵονεὶ κατεσκηνωμένοι ἐν τῇ νήσῳ. Οὐδαμοῦ ἡ ἱστορία παρέχει ἕτερον παράδειγμα λαοῦ κατακτητοῦ οὐδὲν κυριολεκτικῶς ἐπιχειρήσαντος ὑπὲρ τοῦ κατακτηθέντος τόπου, ὁπόθεν

πάλιν πρῶτος ἐκεῖνος ἤθελεν ἀρυσθῆ ὄφελος. Μήτε πόλις ἀνέθρωσεν ἐπὶ τούτων, μήτε κώμη, μήτε πολίχνη, μήτε λιμὴν, μήτε περικυμαία, μήτε κρηπὶς, μήτε ὁδὸς, μήτε γέφυρα, μήτε φάρος, μήτε αὐτῶν τῶν ἐτοιμορρόπων ἐπισκευὴ ἐπέχειρήθη, ὅπερ βεβαίως ἀποτελεῖ τὸ ἔπακρον τῆς πωρώσεως.

Ὡς πρὸς τὸ δικαστικὸν σύστημα, εἶναι γνωστὸν κατὰ τὴν αὐτὴν τρόπον ἐλειτουργεῖ καὶ διὰ τινος μεθόδου ἐφήρμοζον αὐτὸ οἱ προϊστάμενοι καὶ ὑφιστάμενοι ἱεροδίκαι. (Μουλλάδες καὶ Καδῶδες)· γνωστότατον δ' ἐπίσης ὅτι πᾶσα μικτὴ δίκη, χορήζουσα μαρτυριῶν, ἀπερρίπτετο, μὴ ὑπαρχόντων Τούρκων μαρτύρων· ἀλλ' ἡ δύναμις αὕτη τῆς τῶν δύο τούρκων μαρτυρίας οὐκ ἦν ἀπλῶς ἀρνητικὴ· ἐπὶ δύο τοιούτων ψευδομαρτύρων ἐρειδόμενος ὁ παρνανομῶν ἱεροδίκης καὶ ὁ στρεψιδίκος καὶ ἀδικοπραγῶν ὀθωμανὸς ἐνάγων ἢ ἐναγόμενος διέθετον, ἐν κοινῷ συμφέροντι, τὴν τιμὴν, τὴν οὐσίαν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν τοῦ ἀντιδίκου χριστιανοῦ. Συνελόντι εἰπεῖν, Μουλλάς, Καδῆς καὶ ὁμιλὸς τις ἐξ ἐπαγγέλματος στρεψοδίκων δικολάβων ἀπετέλουν ἐπίσημον πολυμελῆ ἐταιρισμὸν ἀσυνειδήτου ἐκμεταλλεύσεως οὐ μόνον τῶν ἀπλουστέρων, ἀλλὰ πίντων ἐν γένει καὶ δὴ τοσοῦτον ἀσφαλεστέρως, κηθόντων αὕτη ἦν ἐν σκέπη πάσης νομίμου προσβολῆς, τοῦ δικαστηρίου τοῦ Μουλλά ἀποτελοῦντος τὸ ἐφετεῖον τοῦ τόπου, ἀνεκκλήτως ἐπικυροῦν τὰς τερατώδεις ἐκείνας ἐτυμηγορίας. Ὡς πρὸς δὲ τὰς θουληθείσας προνομίας τὰς παραχωρηθείσας τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ δημογέρουσιν αὐταὶ παρεστάθησαν ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον, χαρακτηρισθεῖσαι ὡσεὶ ἀστική τις αὐτονομία. Αἱ ἐν λόγῳ προνομίαι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιδράωσιν ἐφ' ἐλὸς αὐθαριέτου καὶ φαύλου καθεστῶτος, ὅπερ διετέλει ἐν σκέπη πάσης προσβολῆς, ἀλλὰ μόνον καὶ ἐν μέρει ἐπὶ τῆς ἐξίσου φαύλης αὐτοῦ λειτουργίας. Ὑπὸ τὴν ἄποψιν ταύτην δύνανται νὰ τύχωσι ποιῶς τινος ἐκτιμύσεως τὰ δικαιώματα ἐκεῖνα, ὧν, ἄλλως τε, ἡ ἐνάσκησις ἐγένετο δειλῶς καὶ μονοουχίτικῶς.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀποκλειστικὴν τοῦ κλήρου δικαιοδοσίαν ἐπὶ δικαστασιῶν ἀστικῆς φύσεως οἷον διαζυγίῳ, συμβουσίῳ καὶ ἐτέρῳ, τοιαύτων ζητημάτων, αὕτι, ἀπέρρευε ἐξ αὐτοῦ τοῦ σθένους τῶν πραγμάτων, ὅπερ ἐγκαίρως κατενοήθη ὅτι τῶν κρατούντων, ὧν ὁ πολιτικὸς καὶ θρησκευτικὸς κώδικς ἐπὶ οὐδενὶ λόγῳ ἠδύνατο νὰ λειτουργήσῃ ἐν κοινωνίᾳ χριστιανικῇ.

Ὅτι ὁ Κύπριος δὲν ἀφροικιώθη τῷ Τούρκῳ δὲν ἀπέρρευεν ἐκ τοῦ συστήματος τοῦ ἀστικοῦ δικασμοῦ τοῦ ἐπικρατήσαντος μεταξὺ τῶν δύο ἔθνων, ἀλλ' ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ προσφυῶς τῷ Ἕλληγι, ὅστις ἀπικσιώτης νὰ ἀφροικιώθῃ πρὸς μᾶλλον ἡμερωμένους δεσπότας, καὶ δὴ καὶ χριστιανούς, πολλῶ ἤττιν ἠδύνατο νὰ συνταχθῆ μετὰ φυλῆς, ἣν μυρίως ἐβδελύσσεται, πρὸς ἣν οὐδέποτε συνεχώρησεν οὔτε τὴν ἀμεπληστον κτελέτησιν τοῦ ἀγλαοῦ κέντρῳ τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξιας, οὔτε τὸ ἄλλο παρελθὸν καὶ ἧς ἡ παρὰ φύσιν πολιτεία συζευγνυμένη μετὰ τούτου διὰ ταραστίου ὄγκου ἀναμνήσεων, ἐκέπνεε καὶ ὑπέθιλλεν ἀήτητον ἀποτροπισμὸν.

Καὶ ἡ μὲν Κύπρος πολυειδῶς ἐταλαιπώρησε καὶ ἐδυσπράχασε κατὰ τὴν τελευταίαν ἱσυχίαν ἱστορικὴν περὶ δὲν ἄλλο μόνον ἔμενεν ἄτριτον καὶ ἀλώδητον ἐκ συμφορᾶς ταυούτων ὁσκιμασιῶν εἶναι ἡ ἔθνη καὶ θρησκευτικῆς αὐτῆς συμειδότης. Οὔτε ὑπὸ τοῦ Φράγκου, οὔτε ὑπὸ τοῦ Τούρκου ὁ Κύπριος ἐκλονήθη ἐν ταῖς περὶ πίστεως, ἔθνισμοῦ καὶ πατριδοσχευαῖς του. Τὰ ἀτελεῖ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σχολεῖα τῷ ἀνεπόλουν τὸ μέγα παρελθὸν, εἰ δὲ πενιχροὶ ναὶ, ἔθθα εὔρισκε σκιγμαῖαν παρμιθίαν, τὸν μετήγαγον εἰς ὀρίζοντες χριστιανικοῦ καὶ ἐκδικητικοῦ μέλλοντος. Διετήρησεν ἀνόθευτον τὴν γλῶσσάν του, ἐνέμενε ἐν τῇ πίστει τῶν πατέρων του, ἀπηγαγόνισθη, ἐκκρατημήθη, ἀνεσκαλοπίσθη, ἀλλὰ δὲν ἐξώμοσεν, ἐτραύσθη ἀλλὰ δὲν ἐκάμαθη καὶ σφάζόμενος οὔτε κᾶν κατηράτο τῶν δημίων του. Ὁρθῶς ἐγαρκαίησε τοὺς Κυπρίους, οὗς ἐμελέτησεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, δια-

κακριμένος Ιταλός, ὁ Marcello Cerrutti, ἄλλοτε πρεσβευτῆς
 νῦν δὲ Γερουσιαστῆς, εἰπὼν μοι πρὸ τινῶν ἐπισημοῦ Ῥώμη « Ἡ
 Κύπρος εἶναι ἡ εὐγενεστέραι φυσιογνωμία τοῦ Ἑλληνισμοῦ.
 (Cipro è la più nobile fisionomia del grecismo.)

Ἐστιαγραφήσαμεν ἤδη τὰς τέσσαρας κυριώδεις ἱστορικὰς
 περιόδους τῆς Κύπρου, παρασχόντες οὕτω τῷ ἀναγνώστῃ τοῦ
 χαρκτηῆρος καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν ἔστω καὶ ἀτελεῖ ἰδέαν,
 ὅπως παρασκευασθῆ εἰς ἀκριβεστέραν ἐκτίμησιν τῶν κατ'
 ἐκείνας διαδραματισθέντων ἐπισημοτέρων γεγονότων, καὶ τῆς
 τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ τόπου,
 κατὰ τὰς παντοίας αὐτῆς ἀνελίξεις. Ἡ πρὸς τὴν παρακμὴν καὶ
 τὴν ἐρήμωσιν φορὰ αὐτοῦ χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ τέλους
 τοῦ 12οῦ μ.Χ. αἰῶνος, ὅτε ἑτερόφυλοι, ἑτερόθρησκοι καὶ ἑτερό-
 γλωσσοι κατακτητοὶ ἤρξαντο ἀλλήλους διαδεχόμενοι ἄχρι τῆς
 σήμερον. Πρῶτον ἄλλο τρανώτερον τεκμηρίον ὅτι ἡ ξενοκρατία
 ἀποβαίνει τοῖς λαοῖς ὑπὸ παντοίας τὰς ὑπόψεις, φαγέδαινα
 ἀληθῆς, καὶ ὅτι ἔνθα οὐδεὶς ὑφίσταται συνεκτικὸς δεσμὸς ταυτό-
 τητος συμφερόντων καὶ σκοπῶν, οὐδεμία μετὰξὺ ἀρχόντων καὶ
 ἀρχομένων πραγματικὴ ἀλληλεγγύη, οὐδὲ νόμιμον ἀμφιβαρὲς
 συμβῆλαον πολιτικόν, τὰ πάντα εἰσὶ φαινομενικὰ, ὅ,τι δὲ
 οὐσιωδῶς λυσιτελεῖ, μονίμως προαγωγὸν, τελεσφόρως σωστι-
 κὸν, οὔτε ἐγκαινίζεταί εἰλικρινῶς, οὔτε ἐγκαινιζόμενον ριζο-
 θολεῖ; ἀπ' ἐναντίας μάλιστα, πάντα τὰ μέτρα τῶν κρατούντων
 εἴτε ἐκ προθέσεως εἴτε ἐξ ἀμαθείας λαμβανόμενα, περιλαμβά-
 νουσι τὸ σπέρμα πρῆξ τινος ἀποσυνθέσεως, καταστροφῆς εἴτε
 ὑλικῆς εἴτε ἄλλης. Ἐνὶ λόγῳ, αἱ ξενοκρατίαι καὶ αἱ μᾶλλον
 ἀνεκταὶ καὶ ἀνεκτικαὶ καὶ αἱ μᾶλλον ἡμερωμένα καὶ εὐροκοί,
 εἰσὶν αἰείποτε μητρικαὶ, οὐδέποτε μητέρες, ἀλλ' ἡ τῶν θετῶν
 μητέρων περιλήξις, ὡς πρὸς τὴν Κύπρον τοῦλάχιστον, ἃς ἐλπί-
 σσαμεν ὅτι συμπληρώθη. Ἡ ἀληθῆς προφρὰ καὶ γενέτειρα,
 ἡ γενεαὶα μήτηρ, ἢ ἐπὶ πολὺ παρεγκλινομένη καὶ νεκρὰ ὑπο-

ληφθεῖσα, ἀλλ' ἀπλή, μόνον ὑποστᾶσα νεκροφάνειαν, ἀναρρω-
 νύσασα καὶ τοῦ κρᾶθῆτος ἐγεσθεῖσα συναγείρει περὶ ἑαυτὴν
 ἓνα πρὸς ἓνα τοὺς ἀποπλανηθέντας αὐτῆς βλαστούς. Προσῆλθε
 πρῶτον τὸ σεμνὸν σύμπλεγμα τῶν νήσων τοῦ Ἴονίου καὶ εἶτα
 παρηκολούθησαν ἕτεροι περίπυστοι ἔθραι τοῦ ἀρχαίου Ἑλλη-
 νισμοῦ Ἡ Κύπρος σήμερον, αὔριον, οὐκ εἰς μακρὸν, μεθίσταται
 καὶ αὐτῆ, σκιρτώσα καὶ ἀλλομένη, δίχην ὀρχάδος, εἰς τὴν
 πρίμνην τὴν ἐθνικὴν ὅπως ἀπολυμανθῆ τοῦ ἀπὸ τῆς ὀυλοσύνης
 ρύπου, καὶ ἀμφιεννυμένη τὴν πικηγυρικὴν αὐτῆς περιβολὴν,
 συναναλάβη μετὰ τῶν ἤδη λελυρωμένων, καὶ τῶν προσεχῶς
 λυρωθησομένων ὁμαζόνων αὐτῆς τὸν διακοπέντα τῆς ἡμερώ-
 σεως ἄθλον, ὃν τῆ ἐκκληροδότησαν οἱ πρόγονοι αὐτῆς, οἱ ἀπκρά-
 βλητοι ἐκείνοι σκαπανεῖς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ὑπὸ τὰς παντοίας
 αὐτοῦ φάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

ΠΡΩΤΟΙ ΑΠΟΙΚΟΙ — ΔΙΔΦΟΡΟΙ ΕΠΙΔΡΟΜΕΙΣ.

Τὴν πρώτην Ἱστορικὴν Κυπριακὴν περίοδον συνοψίζομεν ἐν ἐνὶ καὶ μόνῳ κεφαλαιῷ, καθόσον τὰ κατὰ ταύτην ἱστορούμενα καὶ περιληπτικῶς ὑποτυποῦνται καὶ ἀσαφῆ εἰσι καὶ ἐν τισὶν ὑποθετικῶ, παρενείροντες τὰς διαφορὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐξενεχθεῖσας γνώμας, ἐξ ὧν ἡμεῖς ἠρύσθημεν πορίσματα, ἀπερὶ διετυπώσαμεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ.

Καὶ ὅθι, κατὰ τὸν Στέφανον Λουζινιᾶνα καὶ τὸν ἡμέτερον Κυπριανόν, ταχθέντος τῇ γνώμῃ τοῦ Ἰωσήπου, ὁ ἐκ τῶν δισηγγόνων τοῦ Νῶε, υἱὸς τοῦ Ιαυάν καὶ ἕγγονος τοῦ Ἰάφεθ, Κεττίνος ἢ Χέττιμος, μετὰ τὸν κατακλυσμόν καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων διασπάραν προσαράξας κατὰ πρῶτον τῇ ἀκτῇ τοῦ Κιτίου ἐπήρξεν ἐκεῖ που μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν τὰς πρώτας καλιὰς, αἵτινες βαθμιαίως αὐξήθεισαι καὶ εἰς οἴκους μεταποιηθεῖσαι ἀπετέλεσαν τὴν πόλιν Κίτιον, λαβοῦσαν τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ ὥστε ἀνευδομάστως παραδέχονται ὅτι αὕτη ὑπήρξεν ἡ πρώτη τῶν ἐν Κύπρῳ πόλεων, μεταδώσασα τὸ ἴδιον ὄνομα κατ' ἀρχὰς καὶ τῇ τέως ἀνωλύμῳ καὶ ἀκατοικήτῳ νήσῳ. Ἡ μικρὰ ἀποικία ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν καὶ ἀνεπτύχθη καὶ ἐπέξετάθη ἀνὰ τὴν νῆσον, καλλιεργοῦσα καὶ ἐκμεταλλευομένη τὴν γῆν καὶ πρὸς ἑτέρους γείτονας διαμείβουσα προϊόντα, θύουσα τῷ ἀληθεῖ Θεῷ, τῷ τῆς οἰκογενείας τοῦ Νῶε λυτρωτῇ, καθ' ὃν χρόνον ὁ λοιπὸς κόσμος ἢ δὲν εἶχε θεὸν ἢ θεοὺς, ἢ ἂν εἶχεν, ἐξεπροσωπεύοντο αἱ θεότητες αὗται διὰ ζώων καὶ εἰδωλῶν. Ὁ ἀμέριμος ὁμοῦς βίος τῶν Κιτιέων ἐταράχθη ἐν τέλει ὑπὸ τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Κελίκων, ἀλλ' ἴδια τῶν Φοινίκων, οἵτινες ῥέκται, ἐπιχειρηματῆαι καὶ πλεονέκται κερδοσκόποι ἔσπευσαν νὰ τοὺς ἐπισηκ-

φθῶσι, πλέον ἢ ἅπαξ ἀναγκάσαντες τοὺς εὐαγῶγους Κιτιεῖς νὰ καταφεύγωσιν εἰς δάση καὶ ἄντρα, ὅπως ἀπαλλάττωνται τῶν θρασέων ἐπισκεπτῶν, ζητούντων ληστροικώτατα τοὺς καρποὺς τῶν ἰδρώτων τῶν φιλεργῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐν τέλει, διδάχθέντες, ἀνταπέδιδον τὰ ἴσα, ποιῶντες καὶ αὐτοὶ ἐκδρομὰς εἰς τὰς ἀντιπέραν ἀκτὰς, ὁπόθεν ἐκάστοτε ὠρμῶντο οἱ διώκται αὐτῶν. Ἡ τοιάδε ἐκτόπισις ἐγένετο αὐτοῖς καὶ κατ' ἄλλον τρόπον λυσitteλής διότι ἠὔξανον τὰς γνώσεις καὶ τὴν πεῖράν των. Ἐπὶ δύο αἰῶνας διέμενον κύριοι τῆς Κύπρου μὴ ὑποστάντες ἐν τῷ χρονικῷ τούτῳ διαλείμματι ἢ τὰς περιοδικὰς ἐπισκέψεις καὶ ταλαιπωρίας ὀχληρῶν γειτόνων, ἀλλ' ἐπέπρωτο ἐπιδρομὴ σπουδαιότερα νὰ καταλύσῃ ἀποτόμως τὴν αὐθυπαρξίαν μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς αὐτῶν κράτους.

Νῆνος βασιλεὺς Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων, κατακτήσας ἐκτενῆ γῶρον Ἀσιάτιδος γῆς μεσογαίας, εἶχε κατέλθει ἄχρι τῆς ἀκτῆς, ὁπόθεν ἐπέδραμε κατὰ τῆς Κύπρου, ἣν εὐχερῶς καθυπέταξε, καταδιώξας εἰς τὰ ἑαυτιῶν κρησφύγετα τοὺς Κιτιεῖς, κατατρύσας αὐτοὺς παντοιοτρόπως καὶ ἐν τέλει κατατροπώσας. Κατέστησεν ἐν τῷ τόπῳ Ἀσσύριον νομάρχην, ἐπιβαλόντα τὴν λατρείαν τοῦ Βήλ, ἣ παρωμάρτει ἢ ἀνθρωποθυσία παρὰ τὴν θυσίαν τῶν βοῶν καὶ τῶν ἀμνῶν, ἔθος διατηρηθὲν ἐπὶ πολὺ ἄχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Διφίλου, (καὶ οὐχὶ Δημοφίλου) Κυπρίου βασιλέως, πιθανῶς χρηματίσαντος τοιούτου, οὐχὶ καθὰ ἐκ παραδρομῆς, ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ πρώτου τεύχους εἴπομεν, ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς ἡγεμονίας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς Ρωμαικῆς ὅτε, μετὰ τὴν περίοδον τῶν ἀνθυπάτων, διωρίζοντο βασιλεῖς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐν Κύπρῳ. Οἱ Ἀσσύριοι ἐπέβαλον ἐπίσης τὴν ὑποχρέωσιν τῆς τῶν γαιῶν ἀποχερσώσεως, παραχωρήσαντες ἀλλοδαποῖς τε καὶ ἡμεδαποῖς τὸ τῆς ἰδιοκτησίας δικαίωμα ἐπὶ ἀπαραιτήτῳ ὄρω καλλιέργειας. Ἡ παρομοία ἄδεια ἐπεσπᾶτο πολλοὺς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ κατωχεῖτο μὲν οὐτιῶσὶ ὁ τόπος,

ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐπιμιξία διέφθειρε τὰ ἦθη τῶν ἀπλοϊκῶν νησιωτῶν. Παρὰ ταῦτα, τῆς ναυτιλίας ἀναπτυσσομένης καὶ τῆς πειρατείας ἀνεγνωρισμένης ὡς νομίμου καὶ λόγῳ ἀσφαλείας κατ' ἔξωθεν ληστῶν καὶ λόγῳ ὑλικῆς ὠφελείας ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. ἡ τάσις πρὸς λήστευσιν ἐπὶ μᾶλλον ἀφυπνίζετο καὶ ἐρριζοβόλει. Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ Κύπριοι ἐφάνησαν τότε δεξιοὶ περὶ τε τὴν ἐκμάθησιν καὶ τὴν ἐνάσκησιν τοῦ κερδαλέου ἐπιτηδεύματος. Οἱ Ἀσσύριοι ἔμενον κύριοι τῆς νήσου περὶ τὰ 370 ἔτη, (2150—1780 π. Χ.) καθ' ὃν χρόνον ἀνηγέρθησαν πόλεις, φρούρια, ναοὶ καὶ ἔρρυθμοὶ οἰκοδομαί. Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων ἀνεγερθεισῶν πόλεων, μνημονεύεται ἰδιαζόντως ἡ Ἀμαθοῦς, (Ἀμαθοῦς, Ἀσσυριστί=διαυγῆ νερά) ἐτέρων διατεινομένων ὅτι ἡ προσηγορία εἶναι ἑλληνικὴ καὶ ἐκλήθη οὕτως ἡ πόλις ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους Ἀμαθοῦντος, ἢ Ἀμάθους, ἐνῶ κατ' ἄλλους πάλιν ἔσχε τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Κινύρου μητρὸς Ἀμαθούσης.

Ὁ τῆς Ἀφροδίτης θρύλος ἔσχε τὴν γένεσιν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἀσσυριακῆς ἐπικρατήσεως. Εἴτε ἡ Ἀφροδίτη ἦν, κατὰ τὸν Πausανίαν θεότης οὐσιωδῶς Ἀσσυριακῆ, εἴτε, πράγματι, ὑπῆρξε γυνή τις ὄντως περικαλλῆς. οἱ ἡμέτεροι ἱστορικοὶ διαθεβαιοῦσιν ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου αἰῶνος τῆς τῶν Ἀσσυρίων ἐπὶ τὴν Κύπρον εἰσελάσεως, ἡ Ἀφροδίτη αὕτη ἢ ὁ θρύλος αὐτῆς ἔσχε τὴν γένεσιν ἐν τῇ δυτικῇ τῆς νήσου πόλει Ἀφροδισίῳ, ἣτις ἄγνωστον ἂν ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς θεοῦ ἢ τὸ μετέδωκεν εἰς ἐκείνην. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην, γυνή τις ὑπάτης καλλονῆς καὶ φιληδονίας ἐπεφάνη τότε, ἢ συνεχρωτίσθησαν μεγιστᾶνες καὶ ἀριστοκράται. καὶ ἦν ἡ τῶν καιρῶν ἀκολασία ἠβουλήθη νὰ ἀποθεώσῃ διὰ τῆς ἀνεγέρσεως ναῶν καὶ ἀγαλιμάτων ἐν διαφόροις τῶν πόλεων τῆς Κύπρου. Παρὰ τὸν μετὰ ταῦτα εἰς τιμὴν αὐτῆς ἀνεγερθέντα ἐν Παλαιᾷ Πάφῳ ναὸν, ἐφυτεύθη καὶ ἱερὸς κῆπος ἀφιερωμένος αὐτῇ, τηρουμένης τῆς

προσηγορίας ἄχρι σήμερον, δι' ἧς οὕτω καλοῦσι πολίχνην τινὰ μεσογαίαν, οὐ πόρρω τῆς Πάφου κειμένην. Ἡ ἀνέγερσις, ἄλλως τε, τῶν ναῶν καὶ ἡ τριαύτη ἀποθέωσις συνεβάλλοντο εἰς τὴν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπικοινωνίαν καὶ εἰς τὸν τοῦ τόπου πλουτισμὸν, διότι πλεῖστοι ὅσοι ἐκ τῶν ἔξω παρεγένοντο ὅπως τελέσωσι τὰς θυσίας αὐτῶν ἐν τῷ περιπύστῳ ναῷ, ὑπὸ ἐνθίου ζήλου ἐλαυνόμενοι,

Τῆς τῶν Ἀσσυρίων δυνάμεως ἀρξάτης νὰ μειοῦται καὶ τοῦ κράτους νὰ κατακερματίζεται, ἦν πρόδηλον ὅτι ἡ Κύπρος ἤθελε περιέλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν κραταιτέρων κατακτητῶν, καὶ ὄντων ὑπετάγη τοῖς Αἰγυπτίοις, ἐπὶ τοῦ Ἀμάσιδος, κηρύξαντος κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πόλεμον τοῖς Ἀσσυρίοις. Τούτους κατατροπώσαντες καὶ ἐν Κύπρῳ οἱ Αἰγύπτιοι παρὰ τὸ Κίτιον καὶ τὴν Ἀμθούνα, ἠρήμωσαν τὰς πόλεις αὐτὰς μεθ' ἑτέρων· κατόπιν ὅμως ἐπανώρθωσαν αὐτὰς καὶ ἀνέγειραν καὶ ἄλλας, διαμείναντες ἐν Κύπρῳ περὶ τοὺς ἑκκτὸν τριάκοντα ἑνιαυτούς. (1780—1650 Π. Χ.)

Διάδοχοι τῶν Αἰγυπτίων ἐγένοντο οἱ Ἀργεῖοι, μεσοῦνος τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος Π. Χ. ἐπὶ Κράττου, υἱοῦ Ἄργου, περιθλέπτου καταστάτης ἐν πολέμοις, διώξαντες τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ ἀνεγείραντες κατὰ πρῶτον τὴν ἀκτὴν Ἀργείων εἰς ἀνάμνησιν τῆς τροπαιούχου εἰσβολῆς, βραδύτερον τὴν Κουριάδα καὶ ἐν τέλει τὴν Ἐπίδουρον, παρὰ τὰ σφυρὰ τοῦ Ὀλύμπου, ἦν ἀνεκαίνισαν οἱ Ῥωμαῖοι. Ἡ τῶν Ἀργείων ἐξουσία δὲν διήρκεσε πέρα τῶν ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὑποχωρήσασα τῇ τῶν Κιλικίων, ἐπὶ Πυγμαλίωνος υἱοῦ Κιλικίου βασιλέως τῆς Κιλικίας, ἄρξαντος ἐν Κύπρῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἑκτου αἰῶνος. Ὁ Πυγμαλίων λόγῳ φυσικῶν καὶ ἄλλων προσόντων ἠύδοκίμησεν ἐν Κύπρῳ καὶ δὴ καὶ τοσοῦτω ὥστε νὰ τύχη τῆς προσηγορίας θεοῦ. Ἀνήγειρε πόλεις καὶ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων φρούρια καὶ διέπραξε πολλὰ τὰ λυσιτελῆ ὑπὲρ τοῦ τόπου.

Μετὰ θάνατον, οἱ εὐεργετηθέντες Κύπριοι ἔστησαν αὐτῷ ἀνδριάντι εἰς μαρτύριον εὐγνωμοσύνης αἰδίου.

Διεδέξατο αὐτὸν ὁ υἱὸς Πάφος, θεὸς-βασιλεὺς καὶ αὐτὸς, καθάπερ ὁ πατήρ. Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν ὁ Κινύρας (1), ὃν ὁ Ἀπολλόδωρος γαμβρὸν τοῦ Πυγμαλίωνος ἀποκαλεῖ, καθὸ συζευχθέντα τὴν θυγατέρα τούτου Μεθάρμην. Ὁ Κινύρας συνεπλήρωσε τὴν ἀνέγερσιν τῆς παλαιᾶς Πάφου, δοξασθεὶς καὶ αὐτὸς μᾶλλον τῶν προκατόχων αὐτοῦ. Συνέστησε τὸ ἱερατεῖον τῆς Ἀφροδίτης ἐν Πάφῳ, καταστάς πρῶτος τοῦ βωμοῦ μυσταγωγὸς, ἔδωκε σπουδαίαν ταῖς τέχναις ὥθησιν, ὠράϊσε τὰς πόλεις καὶ πρῶτος εἰσήγαγε τὴν Κεραμικὴν, ἣν εἰσέτι κατεργάζονται ἐν Λαπίθῳ.

Ἡ δυναστεία τοῦ Πυγμαλίωνος—Κινύρα διήρκεσεν ὑπὲρ τὰ τριακόσια ἔτη. Ἡ προσηγορία Θεῶν, δι' ἧς περιεβάλλοντο οἱ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ δεσπόσαντες ἐν Κύπρῳ, ἀξιολόγως ἐξυπηρετεῖ τὰ δυναστικά αὐτῶν συμφέροντα οὐχ ἥσσον ἢ τὰ πολιτικά καὶ ὑλικά συμφέροντα τοῦ τόπου. Συγκεντροῦντες ἐν ἑαυτοῖς ἀνθρωπίνην καὶ θεῖαν ἐξουσίαν, ἐπεβάλλοντο τελεσφόρως ἐπὶ τοῦ δεισιδαίμονος λαοῦ. ἀδυνατοῦντος ἐκάστοτε νὰ ἀφηνιάζῃ πρὸς οὕτως καθεστηκυῖαν τάξιν. Μέθοδον τοιαύτην, συμβάλλουσαν εἰς χρονιωτέραν καὶ εὐχερεστέραν ἐπικράτησιν.

(1) Καὶ περὶ τοῦ βαθυπλούτου καὶ περιπύστου τούτου βασιλέως ἀντιφατικά· ἐξηνέχθησαν γινῶμαι. Θετικώτερον τυγχάνει ὅτι ἦν Φοῖνιξ, ἀλλ' ἡ χρονολογία τῆς βασιλείας αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς. Κατὰ τὸν Ὅμηρον ἦν σύγχρονος τῶν Τρωϊκῶν, ὅπερ φαίνεται ὅλως ἀπίθανον. Εἴτε παραδεχθῶμεν ὅτι συνεδέθη διὰ τοῦ γάμου τῇ δυναστείᾳ τοῦ Πυγμαλίωνος, εἴτε μὴ, ὁ Κινύρας αὐτὸς ἤρξεν ἐν Πάφῳ αἰῶνας ὄλους πρὸ τῆς καθόδου τῶν μετὰ τὰ Τρωϊκὰ κατελθόντων Ἑλλήνων, οἵτινες εὖρον ἐγκατεστημένους ἐν τισὶ σημεῖοις τῆς γῆσου καὶ βασιλεύοντας τοὺς διαδόχους αὐτοῦ.

ἐφήρμοσαν, κατ' αἰῶνας δεισιδαιμονίας, Αἰγύπτιοι, Βαβυλώνιοι, Πτολεμαῖοι καὶ αὐτοκράτορες Ρωμαῖοι.

Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τοὺς δύο χρονογράφους Λουζινιᾶνον καὶ Κυπριανόν, ἄπερ ἕτεροι ὄλως ἄλλοίως παριστῶσιν. Ἐκ τούτων ὁ ἡμέτερος συμπολίτης κ. Ἰερώνυμος Μυριανθεὺς ἐν τῇ «Περὶ τῶν ἀρχαίων Κυπρίων» Πράγματεῖα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος συνεπάγεται τὰ ἑξῆς : «Πρὸ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος Π. Χ. κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μία μοῖρα τῶν Πελασγολεγεγικῶν φύλων (ἐν οἷς καὶ Ἴωνες), τῶν κατοικούντων τὰ ἀπὸ Λυκίας μέχρι Τρωάδος δυτικὰς παραλίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας μετηνάστευσαν εἰς Κύπρον· τῇ ἀρχαιοτάτῃ ταύτῃ μεταναστεύσει ἠκολούθησαν, προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ ἄλλαι τῆς αὐτῆς καταγωγῆς φύλων, μάλιστα Ἴωνικῶν. Αἱ πρῶται αὗται ἐκ Μικρασίας ἀποικίαι ὑπῆρξαν ἢ κυρία βάσις τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Κύπρου. Πρὸς αὐτοὺς ἦλθον τὸ πρῶτον εἰς συνεπιμιξίαν οἱ Φοίνικες, οἷινες ἔκτισαν ἐπὶ τῆς νήσου καὶ ὤκισαν τὴν πόλιν Κίτιον, καὶ ἤρξαντο μικρὸν ἐπὶ μικρὸν ἐκτείνειν τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ ἐξασχεῖν ἐπιρροὴν τινα ἐπὶ τοῦ βίου τῶν Κυπρίων, μέχρις οὗ, μετὰ τὰ Τρωικὰ, πολλὰί νέαι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἔλθοῦσαι ἐκ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἰδίως ἐκ τῆς Ἀττικῆς καὶ Πελοποννήσου, ἐξηπλώθησαν ἐφ' ὅλης τῆς Κύπρου ἀνήγειραν νέας πόλεις ἢ κατώκισαν τὰς παλαιὰς καλῶς, ἐξέβαλον ἐκ τοῦ τόπου τὰ ἐναπολειφθέντα τῶν Φοινίκων λείψανα, ἀπεδίωξαν πᾶν ξενικὸν στοιχεῖον καὶ οὕτως ὀλόκληρος ἡ νῆσος ἐμορφώθη εἰς βίον καθαρῶς ἑλληνικόν.»

Ἐτέρωθεν, γαλάτης ἱστορικὸς ὁ Λακρουᾶ, περὶ τῶν πρώτων τῆς νήσου ἀποίκων, ἀποφάινεται ὧδε : « Ἡ Κύπρος ἔσχε τοὺς πρώτους αὐτῆς κατοίκους ἐκ τῆς γείτονος ἠπείρου Ἐξ ἀπωτάτων χρόνων, τὸ Φοινικικὸν ἔθνος ἀναπτύσσον ὀραστηριότητα καὶ πνεῦμα φιλοκίνδυνον, περιῆλθε τὸν ἀρχαῖον κόσμον καὶ διέσπειρε τὰ περισσεύματα τῆς πληθύος αὐτοῦ ἐπὶ πاصῶν τῶν

ἀκτῶν καὶ τῶν νήσων τῆς Μεσογείου. Ἡ Κύπρος διετέλεσε, ἐκ τῶν πρώτων, ἃς ἐπεσκέψατο καὶ συνώκισεν ὁ ἐμπορικὸς οὗτος λαὸς, ἀλλ' ἀποβαίνει ἡμῖν ἀδύνατον νὰ ὀρίσωμεν τὸν χρόνον τῶν ἐν λόγῳ ἰδρυμάτων καὶ νὰ δηλώσωμεν ἂν ταῦτα ἐγένοντο ἢ ἀρχέγονος πηγῆ, ἐξ ἧς ἀπέρρευσε ὁ πληθυσμὸς τῆς Κύπρου. Οἱ Φοίνικες μεγίστην ἐξήσκησαν διὰ τοῦ πλούτου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν τεχνῶν αὐτῶν ἐπίδρασιν, εἰκότως ὑπολαμβάνομενοι οἱ ἀναμορφωταὶ τῆς χώρας ταύτης. Πρῶτοι, κατὰ τὸν Στράβωνα, μετέγαγον τὴν γεωργίαν εἰς Κύπρον, καλλιεργήσαντες τοὺς ἀγροὺς καὶ ἀνορύξαντες τὰ μεταλλεῖα αὐτῆς. Αἱ θεωρούμεναι ἐν γένει Ἀσιατικῆς ἢ Φοινικικῆς καταγωγῆς τρεῖς πόλεις εἰσὶ τὸ Κίτιον, ἢ Πάφος καὶ ἢ Ἀραθοῦς . . . Ἀδύνατον νὰ ὀρίσωμεν ἐπίσης ὀπόσῃν ὀφείλει χάριν ὁ Κύπριος λαὸς εἰς τὰς τῶν Κιλικίων ριψοκινδύνους ἐτιδρομάς, ὡς πειρατῶν καταδιωκομένων ὑπὸ τῶν Φοινίκων, ἀλλὰ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τακίτου ἢ συμμετοχῇ αὐτῶν εἰς τὰ τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐν Πάφῳ λατρείας, διατρανοῖ τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἐξήσκουν οἱ Κίλικες ἐν Κύπρῳ, τοσοῦτῳ ἐγγὺς τῶν Κιλικικῶν ἀκτῶν κειμένη. Ὁ ναὸς τῆς Πάφου, λέγει ὁ Τάκιτος, ἰδρῦθη ὑπὸ τοῦ Κινύρα, ἀλλὰ τὸ τῶν ἱεροσκόπων ἐπιτήδευμα ὀφείλεται τοῖς ξένοις, ἰδίᾳ τῷ Κίλικι Ταμίρα. Προσέτι συνεφωνήθη ὅπως ἢ ἱερωσύνη διανέμηται μεταξὺ τῶν ἀπογόνων ἀμφοτέρων τούτων τῶν οἰκογενειῶν.»

Καὶ ἀλλαγῶν, ἐπιπροστίθισιν· «Ἐκ τῆς διαβεβαιώσεως τοῦ Ἡροδότου δύνανται τις νὰ ἀποδώσῃ μερίδα τινὰ τοῦ Κυπρίου λαοῦ εἰς ὀρχαίαν Αἴγυπτίων ἀποικίαν σύγχρονον τῇ τῶν βασιλέων Ποιμένων εἰσβολῇ καὶ τῇ τοῦ Κέκροπος μεταναστεύσει. Καὶ ταῦτα μὲν εἰσιν ἀπλᾶ εἰκοτολογίαι. Οὐδεμία ὑφίσταται θετικὴ μαρτυρία ὅτι ἢ Αἴγυπτος συνετέλεσε εἰς τὸν συνοικισμὸν καὶ ἐκπολιτισμὸν τῆς Κύπρου, ἢν βραδύτερον ὑπέταξεν, ἀλλὰ περὶ τῶν μεταξὺ τῆς Κύπρου καὶ τῶν Φρυγικῶν καὶ Πε-

λατγικῶν λαῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας σχέσεων, οὐδείς ἀπομένει ἐνδοιασμός». Ὁ δὲ κ. Σακελλάριος ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ τοῦ πρώτου τεύχους τῶν «Κυπριακῶν», τὸ αὐτὸ πραγματευόμενος συνοπτικῶς θέμα, παρενεῖρει τάδε : . . . « Ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ὑπῆρχον ἐν Κύπρῳ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, ἐπειδὴ καὶ ἡ Νέα Πάφος πρὸ τοῦ Ἀγαπήνορος ἐκαλεῖτο Ἐρυθρὰ, καὶ οἱ Γόλγοι ἔτι πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρχον καὶ ἡ Ἀσίνη, ἡ Δρουπικὴ ἐκείνη πόλις εἰς παναρχαίαν ἐποχὴν φαίνεται ὅτι ἐν Κύπρῳ ἦν ὠκισμένη. Ὅπωςδὴποτε ὅμως καὶ πρὶν τούτων ἡ Κύπρος ἅπασα σχεδὸν ὑπὸ Φοινίκων εἶχεν οἰκισθῆ, καὶ ἡ μὲν Πάφος, ἡ Ἀμαθοῦς καὶ ἡ Σαλαμὶς ὑπὸ Κινύρα καὶ τῶν αὐτοῦ ἀπογόνων τὸ δὲ Κίτιον καὶ ἡ Λάπιθος κατὰ τὸν μῦθον, ὑπὸ τοῦ Βήλου».

Ὅτι ἡ Σαλαμὶς καὶ ἡ Ἀμαθοῦς ἀνηγέρθησαν ὑπὸ τοῦ Κινύρα, φαίνεται ἡμῖν ὑπόθεσις τὰ μάλα παρακεκινδυνευμένη.

Ἴδου δὲ καὶ τὰς τοῦ κ. Ρ. Λάγκ δηλώσεις περὶ τῶν κατὰ τοὺς παναρχαίου σκαιροῦς ἐπιδραμόντων εἰς τὴν νῆσον: « Πάντων μονογού τῶν Μεσογειορρύτων κρατῶν ἡ ἱστορία ἀρχεται ἀπὸ τῶν πρὸς τὴν Αἴγυπτον σχέσεων αὐτῶν, ἡ δὲ Κύπρος συμπεριλαμβάνεται ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐταῖς. Ἄχρι τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος ἡ ἱστορία τῆς νήσου εἶναι σκοτεινὴ καὶ τὰ περὶ αὐτῆς λεγόμενα ὑποθετικά. Ἐν τούτοις, ἐπιστάμεθα θετικῶς ὅτι καὶ προτοῦ ἀποικοῦ ἀριανῆς καταγωγῆς κατῆλθον εἰς Κύπρον ἐκ Λυκίας καὶ δὲν ἦσαν οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ διότι εὔρον αὐτόχθονα ἐν αὐτῇ πλῆθυσμόν, Πελασγοὺς ἢ Ἑλληνας. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Τουθμώσεως τοῦ τρίτου, ὑπετάξαντος τὴν Ἀβυσσινίαν, τὸ Σουδάν, τὴν Νουβίαν, τὴν Συρίαν κτλ., ἡ Κύπρος δὲν διέφυγε τὴν ἐπικράτησιν αὐτοῦ. Τιοῦτον τυγχάνει τὸ πρῶτον γνωστὸν ἱστορικῶς γεγονός περὶ Κύπρου [1].

(1) Κατὰ τὸν Μαριέττη, ὁ Τουθμωσις αὐτὸς εἶναι ὁ Μαῖρις τοῦ Ἡροδότου· ἤρξατο δὲ ἡ βασιλεία αὐτοῦ τῷ 1703 Π. Χ., κατὰ τὸν αὐτὸν, ἐνῶ κατὰ τὸν Λεῖψιον, τῷ 1590 Π. Χ.

« Ἀγνοοῦμεν ἐν τίνι μέτρῳ ἐξησφαλίσατο ἡ Αἴγυπτος ἑαυτῇ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κύπρου, ἀλλὰ φαίνεται· ὁ τόπος δὲν ἠνείχθη τὴν ἐπικράτησιν αὐτὴν, διότι, κατὰ τὸν Ἰώτηπον, βασιζόμενον ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Μανέθωνος, Σίθων ὁ πρῶτος ἐδέησε νὰ ἐπιχειρήσῃ νέαν στρατείαν κατὰ τῆς Κύπρου, ἧς ὅμως ἡ ὑποταγὴ δὲν διήρκεσε πέρα τοῦ ἐνὸς αἰῶνος, διότι πολεμικὴ τις φυλὴ τῆς Συρίας οἱ Κίται (Αἰτιεῖς) συμμαχήσαντες πρὸς τοὺς Φοίνικας κατὰ τῶν Αἰγυπτίων προσέλαβον καὶ ἐκ Κύπρου σῶμα ἐπικουρικόν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ραμσῆ τοῦ τρίτου τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ τὸ ἐγχείρημα δὲν ἐστέφθη δι' ἐπιτυχίας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ διαδόχου τοῦ Ραμσῆ, διάφοροι ἐπρχίαι ἀπέσεισαν τὸν Αἰγυπτιακὸν ζυγόν, ἐν αἷς πιθανώτατα καὶ ἡ Κύπρος, διότι δὲν ὀρῶμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς ἕτερα ἔχνη πάλης πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ἢ τὴν ἐπὶ Ραμσῆ τοῦ τρίτου.

« Ἐνῶ ἢ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ αὐθεντία τῆς Αἰγύπτου ἐμειοῦτο, ἡ ἀξιολογότης τῆς Φοινίκης ἐμεγεθύνετο ὀσημέραι. Λαὸς οὐσιωδῶς ἐμπορικὸς οἱ Φοίνικες, καθάπερ οἱ Ἀγγλο-Σάξωνες τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, χωρὶς νὰ ἀνατρέχωσιν εἰς κατακτήσεις συνίστων πανταχοῦ ἀποικίας ἐπὶ ἀποκλειστικῷ σκοπῷ τῇ δι' ἀνταλλαγῆς ἐμπορίας. Οὕτως ἐν ἡσυχῶς καὶ εἰρηνικῶς ἐγκαθιδρύθησαν ἐν Κύπρῳ καὶ βαθμιαίως ἐκτήσαντο τὴν ὑπέροχον ἐκείνην θέσιν, ἣτις παρομαρτεῖ πάντοτε τῷ πλούτῳ. Τὸ Κίτιον ὑπῆρξε πιθανῶς τὸ πρῶτον Φοινικικὸν ἐν τῇ νήσῳ καθίδρυμα, οὐ δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὴν χρονολογίαν, ἀλλ' ἣτις δὲν ἀνέρχεται πέρα τοῦ 13ου αἰῶνος Π. Χ. Τὸ πρῶτον ἱστορικὸν γεγονός ὅπερ γινώσκομεν περὶ τῶν Φοινικῶν τῆς Κύπρου, εἶναι ὅτι ὁ Χιράμ βασιλεὺς τῆς Τύρου καὶ σύγχρονος τοῦ Σολομῶντος, ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν κατοίκων τοῦ Κιτίου, ἀποποιούμενων νὰ ἀποτίνωσι τὸν συνήθη φόρον τῆς ὑπατελείας καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἐπαναστάντας νὰ ὑποταχθῶσιν».

Ὁ δὲ πολὺς Μασπερὼ θεωρεῖ πρῶτους τῆς νήσου ἀποίκους,

παραδεχόμενος οὐναμα καὶ τὴν ὑπαρξιν ἐν αὐτῇ αὐτόχθονος πλιθυσμοῦ, δύο κλάδους τῆς Χαναναίας φυλῆς, τοὺς Ἀμαθί-
τας καὶ Κιτιίτας, οἵτινες ἀνήγειραν τὰς πόλεις Ἀμαθοῦντα καὶ
Κίτιον, τὴν δὲ Φοινικικὴν πόλιν Βύβλον ὡς τὴν πρώτην ιδρύ-
σασάν τὸ μέγα θυσιαστήριον τῆς Πάφου.

Ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν παρατεθέντων ἀπορρέει ὅτι κατὰ
τοὺς μὲν, μετὰ τοὺς πρώτους ἀποίκους, πρῶτοι ἐπέδραμον οἱ
Φοίνικες, ἐνῶ κατὰ τοὺς δὲ, πολὺν πρὸ τῶν Φοινίκων χρόνον
ὑπῆρχον ἐγκατεστημένα ἐν τῇ νήσῳ φυλὰ Ἑλληνικὰ, Ἴωνες
καὶ Πελασγοί. Ἡ γειτνίασις τῆς Φοινίκης μετὰ τῆς Κύπρου,
ἢ εἰς Αἴγυπτον ἐπιδρομὴ τῆς ἀρχεγόνου Φοινικικῆς φυλῆς, κατὰ
τὸν 22ον αἰῶνα Π. Χ , καθίστησι πολλῶ πιθανωτέραν τὴν
πρώτην ὑπόθεσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΕΛΛΗΝΕΣ (1184 [1] — 317 Π. Χ.)

Ο χρόνος τῆς καθόδου τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὰ Τρωϊκὰ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸς, καθόσον δὲν τυγχάνει ἐξηκριθωμένον ἂν κατρυθύνθησαν εἰς Κύπρον, κατὰ τὴν ἐκ τῆς Τροίας παλινόστησιν αὐτῶν εἰς Ἑλλάδα ἢ μετὰ ταῦτα. Ὅπως ἂν ᾖ, οἱ πάντες συμφωνοῦσιν ὅτι, μετὰ τὰ Τρωϊκὰ, Ἕλληνες ἡγεμόνες, ναύαρχοι καὶ στρατηγοί, ἐν οἷς Ἀγαμέμνων καὶ Μενέλαος μετὰ τῶν περὶ αὐτούς, εἴτε ἄθροοι, εἴτε ἐπάλληλοι, κατῆλθον ἄποικοι εἰς Κύπρον. Μεταξὺ τούτων, ὁ Σαλαμίνιος Τεῦκρος ὁ Τελαμῶνος, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος παραγενόμενος εἰς Κύπρον· ἀποπεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς, καθὼ μὴ ἀναγκαιτίσας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Αἴαντα νὰ αὐτοκτονήσῃ, ἐστράφη πρὸς τὴν Κύπρον, προσαράξας κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀκτὴν Ἀργείων, ὀπόθεν προέβη πρὸς τὰ ἑῶν μέρη τῆς νήσου καὶ ἀνήγειρεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τὴν πόλιν Σαλαμίνα, ἣτις κατέστη μετὰ ταῦτα ἡ ὀνομαστοτέρα καὶ περικαλλεστέρα τῶν ἐν Κύπρῳ πόλεων, οὓς τῇ νέα πόλει τὴν προσηγορίαν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος προμηθευθεὶς δὲ τὰ πρὸς οἰκισμὸν αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς νήσου καὶ ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος, κατεστάθη ὁ πρῶτος αὐτῆς ἀναξ, δια-

(1) Ἐσημειώσαμεν τὸ ἔτος 1184 Π. Χ. ὡς τὴν κοινῇ παραδεδεγμένην χρονολογίαν τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας, ἀλλ' ὁ γαλλῆς Marius Fontaine τάττει ταύτην ἐνωρίτερον κατὰ 161 ἔτη ἐν τῷ ἐσχάτως ἐκδοθέντι τεύχει τῆς «Παγκοσμίου Ἱστορίας» τοῦ τῷ τιτλοφορουμένῳ «Ἑλλάς». «Ἱστορικῶς, λέγει, τὰ τῆς Τύρου χρονικὰ τάττουσιν τὴν πρῶσιν τῆς Τρωάδος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας Ἰράνου τοῦ Β΄ υἱοῦ τοῦ Ἀβεσθᾶ βασιλέως τῆς Τύρου. Ἡ ὑπόδειξις αὕτη συνάδει πρὸς τὰ λεγόμενα τοῦ Κτησία καὶ δίδωσι τῇ χρονολογίᾳ τὸ ἔτος 1023. Π. Χ.»

τηρηθείσης τῆς δυναστείας αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ καὶ δὴ ἄχρι τοῦ Εὐαγόρου· ἕτερος δὲ ὁ ναύαρχος Ἀρχάδων Ὁ Αγαπήνωρ, προσωρμίσθη εἰς Παλαίπαρον, ἔνθα ἐφυγάδευσε τοὺς διαδόχους τοῦ Κινύρα, ἐκυρίευσε τὴν πόλιν, ἀνθ' ἧς ἀνήγειρε νοτιώτερον ἑτέραν, τὴν νέαν Πάρον, μετ' ὀχυρωμάτων καὶ ναοῦ κολοσσιαίου τῆς Ἀφροδίτης. ἀναγορευθεὶς ἄμω καὶ βασιλεὺς τῆς πόλεως, τῆς δυναστείας τοῦ Κινύρα προσφυγούσης εἰς Ἀμαθοῦντα καὶ Κουριάδα· τρίτος δὲ στρατηγὸς ὁ Ἀκίμας κατώκισε τὸν κατὰ τὰς δυτικὰς τῆς νήσου ἀκτὰς χώρον, καλούμενον ἄλλοι τοῦδε Ἀκάμαντα, καὶ ἀνήγειρεν ὁμώνυμον πόλιν τὴν Ἀκμαντίδα, ἧς οὐδὲν διεσώθη ἕγχοσ, διὰ τὸν οἰκισμόν τῆς ὁποίας ἐπέσπασε καὶ ἔξωθεν κητοίκους. Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπτου χρόνον, ἕτερος οἰκιστῆς, ὁ Πράξανδρος, κατὰ τοὺς μὲν ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Λαπίθων, κατὰ τοὺς δὲ ἐκ τῆς τῶν Λακώνων, κατώκισε τὴν Λάπαθον ἢ Λάπιθον καὶ ἤρχεν αὐτῆς ὡς βασιλεὺς, ἄλλων ἀποικιῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δημοφῶντος, τοῦ Φαλήρου, τοῦ Ἀλέδρου καὶ τοῦ Χύτρου καταλαβουσῶν τὰ πεδία τῆς Μεσσαρίας. Μετὰ ταῦτα κατῆλθον καὶ ἕτεραι ἕξ Ἑλλάδος πατριάι. Ἐν Ἀμαθοῦντι καὶ Κουριάδι ἤρχον οἱ ἐκ τῆς δυναστείας τοῦ Κινύρου, ἐν δὲ τῇ Λευκωσίᾳ ἦν τότε βασιλεὺς τις, ἀλλ' ἄγνωστοι· τίς οὗτος. Τὸ Κίτιον κατείχετο τότε, μονοῦ θετικῶς, ὑπὸ τῶν Φοινίκων, ἀλλ' ὀφιαίτερον ἐγένετο καὶ τοῦτο ἔλλην. πρωτεύουσα, οἰκουμένη ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑπὸ μικτοῦ πληθυσμοῦ Ἑλλήνων καὶ Φοινίκων.

Ὅτι εἰς ὀκτώ ἦν ὀιηρημένη ἡ νῆσος βασιλεια, ἀνεληθόντα εἶτα εἰς ἐννέα διὰ τῆς ἀναδείξεως τῆς Αἰπειάς ὡς πρωτεύουσας, μετακληθείσης Σόλων, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Σόλωνος, καθὰ ἰσχυρίζεται ὁ Πλούταρχος καὶ καθὰ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐμνημονεύσαμεν ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει, ἐξελέγχεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἡμαρτημένον ἐξ Ἀσσυριακῶν ἐπιγραφῶν. Ἐκ τούτων ἀποροεῖ ὅτι τὸ μὲν βασιλεια καὶ ἡ πόλις Σόλοι ὑπῆρχον ἕνα

αἰῶνα πρὸ τοῦ Σόλωνος, ἀφοῦ καὶ τῷ 680 Π. Χ. ὁ Εὐρύαλος βασιλεὺς τῶν Σόλων συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἀποστειλάνων δῶρα εἰς ὠραϊσμὸν τῆς Νινευῆ, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν τότε βασιλέων ἀνῆρχετο εἰς δέκα. Ἐπειδὴ δ' ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς δὲν μνημονεύονται καὶ ἕτεροι γνωσταὶ πρωτεύουσαι, δεόν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι, κατὰ πᾶσαν τὴν περίοδον, τῆς εἰς μικρὰ κράτη διαίρεσεως τῆς Κύπρου, τινὰ τούτων ἤκμαζον ἐπὶ τινι χρόνον καὶ εἶτα συνεχωνεύοντο μεθ' ἑτέρων, καὶ ὅτι κατὰ καιροὺς ὑπῆρχον συγχρόνως δέκα τοιαῦτα, καὶ μόνιμοι μὲν πρωτεύουσαι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἕμενον ἢ Σαλαμίς, τὸ Κίτιον, οἱ Σόλοι, ἢ Λάπιθος, ἢ Αμαθοῦς, ἢ Πίφος καὶ ἢ Κουριάς· διετέλεσαν δὲ τοιαῦτα κατὰ χρονικὰ διαλείμματα ἢ Λύδρος ἢ Λευκωσία, τὸ Ἰθάλιον, ἢ Ταμασσός, ἢ Κυρηνία, τὸ Μάριον, ἢ Ἀκαμαντίς, ἢ Κυθήρεια ἢ Νικόκλεια καὶ ἕτερα τις πόλεις Χύτροι ἢ Κύπρος. Ἐπίσης ἐκ τῶν Ἀσσυριακῶν ἐπιγραφῶν τεκμαιρόμεθα ὅτι εἰς ἢ δύο βασιλεῖς ἦσαν τότε Φοινικες. Τὰ ὀνόματα Ρουμιτζοῦ καὶ Βουτζοῦ, ἐὰν δὲν τυγχάνωσι παρεφθαρμένα, δὲν εἶναι βεβαίως ἑλληνικά. Ἐπίσης Φοινικικὰ ὀνόματά εἰσι καὶ τὰ τοῦ Μελυκιάτιν καὶ Ναμβιτιν υἱοῦ τούτου, βασιλευσάντων ἐν Κιτίῳ, Ἰθαλίῳ καὶ Ταμασσῷ, ὥστε ἐπαγόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐν τοῖς σημείοις τούτοις ἐπεκράτει μᾶλλον τοῦ ἑλληνικοῦ τὸ φοινικικὸν στοιχεῖον, ἢ ὅτι καὶ ἐκ τῶν Φοινίκων, ἄνδρες κερκημένοι ὡς ἐκ τοῦ πλούτου, τῆς νοημοσύνης καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν, τοπικῆς ἐπιρροῆς, ἀνεδείχθησαν ἐπὶ τινι χρόνον ἡγεμόνες ἐν Κιτίῳ, Ἰθαλίῳ καὶ Ταμασσῷ, ἂν μὴ καὶ ἀλλαχοῖ, τῶν δύο τελευταίων πόλεων συγχωνευθεισῶν ὀψιαιότερον ἐν τῷ κράτει τοῦ Κιτίου, ὅπερ τότε κατεῖχε τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς πόλεως Σκάλας (Λάρνακος) καὶ οὐχὶ τῆς νοτιώτερον κειμένης κώμης Κιτίου, καθὰ ἡμαρτημένως ἀπεφάνθη ὁ Δαμβίλ. Ἴδου τί εὐρίσκομεν ἐν τῇ περὶ Κύπρου πραγματείᾳ τοῦ κ. Λάγκ περὶ τοῦ προκειμένου:

« Ἐπιγραφή (Ἀσσυριακὴ) διατηρουμένη ἐν τῷ Βρετανικῷ Μουσεῖῳ καταφῶρως ἀποδείκνυσιν ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀσσαχαρδῶνος (680 Π. Χ.) ἡ Κύπρος ἦν τραπεινή ὑποτελής τῆ Ἀσσυρία. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιγραφή μεταδίδωσιν ἡμῖν ὀνοματολογίαν εἴκοσι δύο βασιλέων, δώδεκα τῆς Συρίας καὶ ὀκτώ τῆς νήσου Κύπρου, τῆς ἐν μέσῃ θαλάσσης, πάντων συνεισηνεγκόντων εἰς τὸν ὠραϊσμόν τῆς Νινευῆ· οἱ τῆς Κύπρου βασιλεῖς εἰσιν οἱ ἑξῆς: 1ον Ἐκιστοῦζ ἢ Αἴγισθος, βασιλεὺς τοῦ Εὐαχάλ ἢ Ἰδαλίου 2ον Πιζοῦαγοῦρα ἢ Πυθαγόρας βασιλεὺς τοῦ Κιτιοῦ ἢ Κιτίου· 3ον Ἴτουδαγὼν ἢ Ἰθοδάγων (πιθανώτερον Ἰθηδάγων) βασιλεὺς τοῦ Παπαῖ ἢ Πάφου· 4ον Ἐριλί ἢ Εὐρύκλος βασιλεὺς τοῦ Σιλλοῦ ἢ Σόλων· 5ον Δαμαστοῦς (Δαμάστης) βασιλεὺς τοῦ Κοῦρι ἢ Κουρίας· 6ον Ρομιτσοῦ ἢ Χάρμις(;) βασιλεὺς τῆς Ταμεζοῦς ἢ Ταμασοῦ· 7ον Ἐριζοῦ (Ἐρισεύς;) βασιλεὺς τῆς Σαλκμῖνος. 8ον Δάμας ἢ Δαμουζης (πιθανώτερον Δάμασις) βασιλεὺς τοῦ Ἀμτικατάστα ἢ Ἀμμοχώστου (ἀντὶ Ἀμαθοῦντος)· 9ον Οὔναζαγοῦς ἢ Οὔνασσαγοῦρα [ὀρθότερον Ὀνησίγων ἢ Ὀνησαγόρας] βασιλεὺς τοῦ Λιδινί (πιθκνῶς Λύδρου)· 10ον Βοιτσοῦ ἢ Πούζους [Βόωσις πιθκνῶς] βασιλεὺς τοῦ Οὔπρι ἢ Ἀφροδισίου [ὀρθότερον τῆς πόλεως Κύπρου ἢ Χύτρων].

Τῶν βασιλέων τούτων ἕκαστος ἔφερεν ἐπὶ κεφαλῆς μίτραν, σῆμα βασιλικῆς ἀξιώματος καθ' Ἡρόδοτον· περὶ θε αὐτοὺς συνῳθεῖτο ἀριστοκρατία, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς χώρας οἰκογενειῶν, ὧν πιθανῶς τὸ μόνον προσὸν ἦν ὁ ἀπλοῦς ἀρχαῖσμός αὐτῶν. Ἐκ τούτων ἐλαμβάνοντο οἱ κόλακες εἰς δύο τάξεις διηρημένοι, τὴν τῶν Γεργίνων καὶ τὴν τῶν Προμαλάγων. Οἱ μὲν Γεργίνοί, συγχρωτιζόμενοι τοῖς λοιποῖς τῶν πολιτῶν ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ταῖς πλατεαῖς, ἀνέφερον καθ' ἕκαστην τοῖς ἀναξί πάνθ' ὅσα περὶ τούτων ἤκουον, οἱ δὲ Προ-

μάλαγγες ἐκέκτηντο τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξελέγχειν τὰς τῶν Γεργίνων εἰσηγήσεις, ἦσαν οἷονεὶ ἐλεγκταὶ τῶν ὠτακιστῶν, ἐφ' ᾧ καὶ ἰδιοζόντως ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ ἐπήροντο ἐπὶ τῇ λειτουργίᾳ αὐτῶν.

Ἡ γῆ ἦν διαμεμερισμένη τοῖς πολίταις, αἵτινες ἀπέτιον ὠρισμένον τέλος καὶ ἦν ἐκαλλιέργου αὐτοὶ τε οὐχ ἦττον ἢ οἱ κατάδικοι καὶ οἱ δοῦλοι ἐμμίσθως.

Τοιαύτη διετέλεσεν ἡ ἀφειτηρία τῆς ἐλληνικῆς ἐν Κύπρῳ ἐπικρατήσεως, βαθμιαίως ἀναπτυχθείσης καὶ προαχθείσης, χάρις εἰς μακροχρόνον περίοδον ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς εἰρήνης. Εἰς τὴν ἐκτάντως αἰσίαν ταύτην περίπτωσιν, τὸ γόνιμον τοῦ ἐδάφους, τὸ ἐκπολιτιστικὸν καὶ μεγαλεπήβολον τοῦ Ἑλληνος, ὀφείλεται ἡ τεραστία εὐημερία εἰς ἣν ἐξίκετο ἡ χώρα, ἥτις, παρὰ τὰς μετὰ ταῦτα ἐπεληθούσας περιοδικὰς δοκιμασίας, διετηρήθη ἀμείωτος ἄχρι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ κατ' αὐτοὺς εἰσέτι ἐπὶ χρονικόν τι διάλειμμα.

Ἡ ναυτικὴ ἀκμὴ τῆς Κύπρου ἰδίᾳ ἐξαίρεται κατὰ τὸν ἕνατον αἰῶνα Π. Χ., ἐπὶ τριακονταετίαν θηλασοκρατησάσης. Τότε ἐξέπεμψε καὶ ἀποίκους ἢ νῆσοι εἰς τὴν ἀπέναντι Συρίαν, τὴν Ἑλλάσσονα Ἀσίαν καὶ ἀπωτέρω εἰς Μακεδονίαν καὶ Σικελίαν. Ἡ δὲ τοιαύδε κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴ διοστράνου καὶ τὴν παράλληλον ἐμπορικὴν τοῦ τόπου κίνησιν, ἧς τὰ πρωτεύοντα κέντρα ἦσαν τὸ Κίτιον, τὸ πρῶτον ἐξ ὑπαρχῆς ἐμπορεῖον καὶ ἀδιαλείπτως τηρῆσαν πρὸς διαφόρους τῆς Φοινίκης πόλεις σχέσεις ἢ Σαλαμίς, ἢ Ἀμαθοῦς καὶ πιθανῶς ἢ νέα Πάρος· στόλοι δὲ ἐξ ἑκατὸν καὶ διακοσίων τριήρων ἕκαστος ἀποτελούμενοι, ἰσάριθμοι τοῖς κράτεσιν, ἐφρουροῦν πᾶσαν τῆς νήσου τὴν περιφέρειαν.

Ἡ ἐξουσία τῶν Ἑλλήνων βασιλέων εἴτε ἐκ διαδοχῆς εἴτε ἄλλως μεταβιβαζομένη, παρετάθη ἄχρι τῶν χρόνων τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ δέον γὰρ σημειωθῆ ὅτι ἀπὸ τῶν

ἀρχῶν τοῦ ὀγδόου αἰῶνος Π. Χ., καθὰ παρακατιόντες ὀφόμεθα, ἐγίνοντο κατὰ καιροὺς ἀπλῶς ὑποτελεῖς ἰσχυροτέρων κατακτητῶν, ἐκινδύνευσαν δὲ νὰ ἀποβάλωσι καὶ ὅλως τὴν κυριαρχίαν καὶ αὐθυπαρξίαν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Εὐαγόρου, ὅστις ὅπως ἀναδείξῃ τὴν Κύπρον κρατικωτέραν καὶ ἀπαιχτάξῃ αὐτὴν τῇ Περσικῆς ὑποτελείας εἶχε συλλάβει ἐν νῶ τὸ σχέδιον τῆς καταλύσεως τῶν μικροσκοπικῶν βασιλείων τούτων καὶ τῆς ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ συγκεντρώσεως τῆς Παγκυπρίου ἡγεμονίας, καὶ ἀποδυθῆ μάλιστα καὶ εἰς τὸ ἐγχείρημα, ὅπερ ἐματαιώθη ἐν τέλει ἐκ τῆς καταπληκτικῆς ἀριθμητικῆς ὑπερρχῆς τῶν Περσῶν, στιφηδὸν ἐπιπεσόντων κατὰ τοῦ Εὐαγόρου.

Ἐν πρώτοις, λέγεται ὅτι κατὰ τὸν ὀγδόν Π. Χ. αἰῶνα τῆς Τύρου ἀνεληθούσης εἰς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τῆς ἑαυτῆς εὐδοξίας, ὑπέπεσε καὶ ἡ Κύπρος εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς, ὁ δὲ Μένανδρος ἀφηγεῖται ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἐλουλαίου, βασιλέως τῆς Τύρου, οἱ Κιτιεῖς ἐπανάστησαν, ἀλλ' ὅτι οὗτος παρεγένετο εἰς τὴν στασιάσασαν πόλιν καὶ τὴν καθυπέταξε, καὶ ταῦτα μὲν, ἰδίᾳ ἢ ὑποταγῇ τῆς ὅλης νήσου, εἰσὶν ἀπλαιῖ ὑποθέσεις. Ὅ,τι δὲ τυγχάνει ἀρχαιολογικῶς μεμαρτυρημένον εἶναι ἡ ἐθελουσία ὑποτελεία τῶν Κυπρίων τοῖς Ἀσσυρίοις κατὰ τὸ ἔτος 707—708 Π. Χ. Τούλάχιστον ἐκ τῶν Ἀσσυριακῶν ἐπιγραφῶν ἀπορρέει ὅτι, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Σαργίν, ἐν τοῖς πρεσβυταῖς, οἷς οὗτος ἔδοτο ἀκράσιν ἐν Βαβυλῶνι, συγκατελέγοντο καὶ ἑπτὰ Κύπριοι ἀνακτες, προσκομίσαντες αὐτῷ φόρον εἰς χρυσόν, ἄργυρον, ἀγγεῖα, ἔβενον καὶ ἕτερα τῆς χώρας αὐτῶν προϊόντα, μαρτύρια τοῦ ὄλθου τοῦ ἐνυπάρχοντος τότε ἐν τῇ χώρᾳ, ὁ δὲ μέγας βασιλεὺς εἰς ἀντάλλαγμα ἐδωρήσατο αὐτοῖς ἀνάγλυφον τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ φέροντα ἐκνενη σφηνοειδέσι γράμμασιν ἐπιγραφὴν ἀσσυριακὴν, περὶ οὗ ἐμνημονεύσαμεν ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ πρώτου τεύχους· ἢ ἐν λόγῳ ἐπιγραφῇ εἶναι τὰ μάλα ἐνδιαφέροντα, ἐ-

δὲ τοῦ πνεύματος αὐτῆς ἀπορρέει· ὅτι ἐθελουσίως ἐγένοντο οἱ Κύπριοι ὑποτελεῖς τῇ Ἀσσυρίᾳ, διότι χωρίον τι ἐρμηνεύεται φθδε : «Οἱ Κύπριοι ἤκουσαν λαλουμένους τοὺς γενναίους ἄθλους οἵτινες ἐγένοντο ἐν Χαλδαίᾳ καὶ Συρίᾳ μέση καὶ κατελήφθησαν ὑπὸ λιποθυμίας καὶ δέους». Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀσσαχαρδῶνος (680 Π. Χ.) νέαν αὐθις ὀρώμεν προσφορὰν τῆς Κύπρου τῇ Ἀσσυρίᾳ εἰς ὠραϊσμόν τῆς πόλεως Νινευῆ, περὶ ἧς ἤδη ἐλάλησαμεν. Τὰς τοιαύτας προσφορὰς ἱστοριογράφοι τινες ὑπολαμβάνουσιν ὡς συμπτώματα πραγματικῆς καὶ κανονικῆς ὑποτελείας, ὅπερ τυγχάνει συζητήσιμον. Ἐνδέχεται νὰ ἦσαν ἀπλᾶ τεκμήρια τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς τῶν Ἀσσυρίων δυνάμεως, μεθ' ὧν οἱ Κύπριοι ἠθροῦλοντο νὰ συζῶσιν ἐν ἀρμονίᾳ καὶ διετρᾶνον τὴν τοιαύτην ἐθελημοσύνην διὰ τῆς ἀποστολῆς κατὰ καιροὺς πλουσιῶν δωρεῶν. Παρατηρητέον μάλιστα ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἑπτὰ μόνον ἐκ τῶν δέκα τότε ὑπαρχόντων βασιλέων ἀπέστειλαν προσφορὰς καὶ ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔσχον εἰς ἀντάλλαγμα τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ἀσσυρίου δυνάστου.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀσσυριακοῦ κράτους, ἡ Κύπρος ὑπέκειτο πιθανῶς εἰς παρεμφερῆ ὑποτελείαν τοῖς δυνάστοις τῆς Βαβυλωνος, τοῦλάχιστον συνετάχθη μετ' αὐτῶν καὶ τῶν Φοινίκων κατὰ θάλασσαν κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ Ψαμμητίχου τοῦ γ' ἢ Ἀπρία (588 Π. Χ.). Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Ναβουχοδονόσορος [1], τοῦ κατακτητοῦ τῆς Τύρου, ἔσχεν ἰδιαίτερα τεκμήρια εὐνοίας ὑπὸ τοῦ μονάρχου τούτου ἕνεκα τῆς ἐχθρικῆς αὐτῆς στάσεως κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ λόγος περὶ ἀληθοῦς ὑποτελείας δὲν δύναται νὰ γείνη οὔτε ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ.

(1) Τὸ ἀληθὲς ὄνομα τοῦ μεγάλου βασιλέως εἶναι Νάβου-
 κουδουρρουσοῦρ, ὅπερ ἀσσυριστὶ σημαίνει, ὁ Νάβου ὑπε-
 ρασπίζει τὸν οἶκόν μου.

Τὴν ἀρωγὴν τῶν Ἀθηναίων ἐπεκαλέσθησαν κατὰ πρόωτον οἱ Κύπριοι βασιλεῖς διὰ τοῦ Σόλωνος κατὰ τῶν Μεγαρέων, παντοιοτρόπως κατατροχόντων αὐτούς. Πρὸ τῆς ἰκανῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἦν ἤγαγε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Σόλων, οἱ Μεγαρεῖς ἀπεκρούσθησαν καὶ ἡ ὑποτέλεια τούτοις ἀπετερματίσθη διηρκέσασα τέσσαρας ἐνιαυτούς. Ἡ ἐπικουρικὴ αὕτη τῶν Ἀθηναίων στρατεία ἐγένετο ἀφειρητῆρα ποιᾶς τινος συμμαχίας καὶ συμπράξεως μετὰ τῶν Ἀθηναίων, συνεπαγαγοῦσα καὶ τὴν ἐπὶ τινὸς χρόνον ἀπότισιν φόρου τινὸς ὑποτελείας. Ὁ Σόλων ὑπέστρεψε μετὰ ταῦτα εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ βραδύτερον ἐπανέκμηψεν εἰς Κύπρον, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσεν (ᾠδὴ Π. Χ.)

Ἐν τούτοις, οἱ τὰς γείτονας ἡπείρους κατοικοῦντες κατκτητικοὶ λαοί, περιοδικῶς ἀνεπολοῦντο τῶν ἀνθηρῶν χωρῶν Κύπρου καὶ Φοινίκης. Ὁ τοῦ Ψαμμητίχου ἑγγονος καὶ υἱὸς τοῦ Νιχάω Ἀπρίης (Οὐχάφρα) μετὰ πολυαριθμοῦ στρατιᾶς καὶ κραταιοῦ στόλου ἐπέπεσεν ἐξ Αἰγύπτου κατὰ τῆς Φοινίκης, ἐξ ἐφόδου ἀλώσας τὴν Σιδῶνα καὶ καταναυμαχήσας τῶν συνησπισμένων Κυπρίων καὶ Φοινίκων. Μετὰ ταῦτα, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐκείνου Ἄμισις ἐπετέθη κατὰ τῆς νήσου μετὰ πολλῆς ναυτικῆς καὶ χειρσαίας παρασκευῆς καὶ δρωσας πόλεις, ὑπεχρέωσε τοὺς Κυπρίους, μετὰ συγκροτηθεῖσαν νικηφόρον μάχην, καθ' ἣν ἐφανεύθη ὁ τῶν Σόλων βασιλεὺς Ἀριστόκυπρος ὁ Φιλοκύπρου (1), γὰρ τελῶσιν αὐτῷ φόρον ὑποτελείας (ᾠδὴ Π. Χ.). Ἱστοριογράφοι τινὲς ἀναγράφουσι ὅτι κατέκτησε τὴν νῆσον, ἀλλ' ἡ κατάκτησις συνεπάγεται συνήθως ἀλλοίωσιν τοῦ καθεστῶτος, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ ἔμενον ἀείποτε ἀλώθητα τὰ διάφορα αὐτῆς μικρὰ

(1) Ὁ Γαλάτης κ. Λακρουά θέλει τὸν Ἀριστόκυπρον φανευθέντα βραδύτερον ἐν τῇ κατὰ τὴν Σαλαμίνα συμπλοκῇ τῶν Κυπρίων πρὸς τοὺς Πέρτας (ᾠδὴ Π. Χ.) ὅπερ ἐξελέγχεται ὅλως ἡμερημένον, διότι ὁ σύγχρονος τοῦ Σόλωνος βασιλεὺς αὐτός δὲν ἦτο δυνατὸν γὰρ ἔξῃ τῷ ᾠδῇ Π. Χ.)

κράτη, οὔτε ἡ ἱστορία ἐμνημόνευσέ ποτε σατραπῶν Αἰγυπτίων ἢ Περσῶν διοικησάντων τὸν τόπον.

Τὴν ὑποτελείαν αὐτῶν τοῖς Πέρσαις ὑπέστησαν κατόπιν οἱ Κύπριοι ἐπὶ Κύρου κατὰ Ξενοφῶντα, ἐνῶ καθ' Ἡρόδοτον καὶ Θεουκιδίδην ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Καμβύτου, τοῦ κατανικήσαντος τὸν Ψαμμήτιχον, υἱὸν τοῦ Ἀμάσιδος (525 Π. Χ.) καὶ ἐπιβαλόντος τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον. Ἐκτυσίαν ἐπικουρίαν παρέσχον αὐτῷ κατὰ τὸν προκείμενον ἀγῶνα καὶ οἱ Κύπριοι μετὰ στρατιᾶς καὶ στόλου συνδραμόντες τὸν Καμβύσην εἰς τὴν τῆς Αἰγύπτου κατάκτησιν, ἀλλ' ἐντεῦθεν δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀνακτήσωσι τὴν ἰδίαν αὐθυπαρξίαν. Ἐγκαταλελειμμένοι ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, μὴ ὑπολαβόντων σύμφορον νὰ ἀποδυθῶσιν εἰς πάλιν κατὰ τοῦ Πέρσου χάριν τῆς Κύπρου, κατεπτοημένοι ἐκ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἐδέξαντο τὴν Περσικὴν ἐπικυριαρχίαν πρὸς ἀποφυγὴν μειζόνων δεινῶν. Τότε λέγεται ὅτι ἀνηγέρθη ἡ πόλις Κυρηνία σχεῦσα τὴν προσηγορίαν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ ἀνεκαινίσθη καὶ τὸ Ἀφροδίσιον εἰς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης. Βραδύτερον ὅμως, ἐκραγείσης στάσεως ἐν Ἰωνίᾳ κατὰ τῆς Περσικῆς ἐπικρατήσεως, ἤθουλήθη καὶ ἡ Κύπρος νὰ ἐπωφεληθῆ τὴν εὐκαιρίαν ὅπως ἀπαλλαγῆ τῆς ὑποτελείας, ἀλλὰ μεθ' ὅλην τὴν διατρανωθεῖσαν ἀνδρίαν, τὸ ἐγχείρημα ἀπέτυχεν ὅλως. Τοῦτο ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ὀνησίλου, ἀδελφοῦ τοῦ ἐν Σαλαμῖνι βασιλεύοντος τότε Γόργου, ὅστις, ἅμα τῷ ἀκούσματι τῆς ἐξεγέρσεως τῶν Ἰώνων παρώτρυνε τὸν ἀδελφὸν νὰ δράξῃ τὴν περίστασιν. Ὁ Γόργος ἔμενεν ἀνένδοτος εἰς τὰς παρορμήσεις τοῦ ρέκτου Ὀνησίλου, ἀλλ' αὐτὸς, ἀπουσιάσαντος ἐπὶ τινα χρόνον τοῦ Γόργου, κατώρθωσε τῇ ἀρωγῇ σπείρας ἀφωσιωμένης αὐτῷ νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν. Ὅτε ἐπανῆλθεν ὁ Γόργος εὗρε τὴν Σαλαμῖνα ἐπανεστημένην κατὰ τῶν Περσῶν· τότε κατέφυγε πρὸς τούτους ἐξαιτούμενος ἐπικουρίαν, τοῦ Ὀνησίλου ἐν τῷ

μετὰ δὲ ἀνατάτῳσαντος καὶ τὰς ἐπιλοίπους πρωτεύουσαι, ἐξαιρέσει τῆς μὴ παρὰπειθείσης Ἀμαθοῦντος, ἥτις καὶ ἐπολιορκήθη.

Ὁ Δαρειὸς δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποστείλῃ εἰς Κύπρον στρατὸν ὑπὸ τῆς ὁδηγίαν τοῦ Ἀρτυβίου ὅπως καταστείλῃ τὴν στάσιν τοῦ Ὀνησίλου, πολιορκούντος εἰσέτι τὴν Ἀμαθοῦντα. Οὗτος ἄμα λαβῶν γνῶσιν τοῦ κινδύνου, προσέδραμε πρὸς τοὺς Ἴωνας ἕπως ἐκ τούτων τύχῃ ἀρωγῆς, οἵτινες καὶ πράγματι ἐξέταμψαν ἀξιόμαχον στόλον, κατελθόντα συγχρόνως μετ' ἑτέρας θαλασσίας καὶ χερσαίας Φοινικικῆς ἐπικουρίας δραμούσης εἰς ἀρωγὴν τῶν Περσῶν. Ὁ Ὀνήσιλος κατεσκήνωσεν ἐν τῷ ἐκτενεῖ πεδίῳ τῆς Σαλαμίνας, οἱ δὲ Πέρσαι μετὰ τῶν συμμάχων αὐτῶν ὤδευσαν κατ' αὐτοῦ. Ὅτε δὲ παρετάχθησαν κατ' ἀλλήλων, οἱ γενναϊότεροι τῶν τῆς νήσου Σαλαμίνας καὶ Σόλιοι ἀπετέλουν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ὀνήσιλον, ταχθέντα κατὰ μέτωπον τοῦ Ἀρτυβίου. Μετ' οὗ πολὺ ἤρξατο ἡ συμπλοκὴ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, ὑπ' αἰτίας διὰ τοὺς Ἕλληνας συνθήκας, διότι αἱ μὲν Φοινικικαὶ νῆες εἶχον καταποντισθῆ ὑπὸ τῶν Ἴωνικῶν πρὸ τῆς Σαλαμίνας, οἱ δὲ Σόλιοι καὶ Σαλαμίνοι ἐθαυματούργουν ἐπὶ τοῦ πεδίου καὶ ὁ Ὀνήσιλος κατέρριπτεν ἀπὸ τοῦ ἵππου αὐτοῦ τὸν Πέρσην στρατηγόν, ἀλλὰ, κατὰ τὰς πτέρυγας τῆς παρατάξεως, ἀλλοίως διεξήγετο ἡ μάχη, εἴτε λόγῳ πραγματικῆς ὑποχωρήσεως τῶν ἡγετῶν, εἴτε λόγῳ αὐτομολήσεως τινῶν ἐκ τούτων, ἰδίᾳ τοῦ ἐκ Κουρίας Στησίνορος, πρὸς τοὺς Πέρσας. Οὕτως ἐπῆλθεν ἡ διάσπασις τῆς ὅλης γραμμῆς καθ' ἣν ἐρονεύθη καὶ ὁ Ὀνήσιλος, ἡ δὲ νίκη τῶν Περσῶν ἦν πλήρης. Λέγεται ὅτι τὴν κεφαλὴν τοῦ Ὀνησίλου οἱ Ἀμαθοῦσι ἀποταμόντες τοῦ σώματος, εἶχον ἀνηρτιμένῃν εἰς μίαν τῶν τῆς Ἀμαθοῦντος πυλῶν. Μετὰ τὴν ἔκβασιν τοῦ παρὰ τὴν Σαλαμίνα ἀγῶνος πᾶσαι αἱ πόλεις τῆς Κύπρου ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐξαιρέσει τῆς Σαλαμίνας ἔνθα εἶχε κατέλθει

ὁ Γόργος. Σθεναρῶς μόνον ἀντέστησαν οἱ Σύλιοι, ἐπὶ πεντάμηνον ἀμυνάμενοι, ἀλλ' ἐν τέλει ἠλώθη ἡ πόλις δι' ὑπονόμου. Οὕτως ἐπανήλθον αὐθις οἱ Κύπριοι εἰς τὸ προκαθεστῶς, ὁ δὲ Δαρεῖος, λυσσῶν ἐπὶ τῇ αἰσχυρᾷ ἤττη ἦν τῷ εἶχεν ἐγκολάψῃ ἐν Μαραθῶνι. ὁ Μιλτιάδης καὶ παρσκειυαζόρανος εἰς νέαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος στρατείαν, ὑπεχρέωσε καὶ τοὺς Κυπρίους νὰ παράσχωσιν αὐτῷ ἐπικουρίαν, ἀφοῦ προηγουμένως ἤγαγεν αὐτοὺς κατὰ τῶν πρώην συμμάχων αὐτῶν Ἴώνων, συντελέσαντας εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Μιλήτου. Καὶ τὸν μὲν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνα ὁ Δαρεῖος, ἐν τῷ μεταξύ ἀποθανὼν, ἐγκατέλιπεν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ξέρξην, οἱ δὲ Κύπριοι παρέσχον τούτῳ ἑκατὸν πεντήκοντα νῆας, τοῦ Γόργου βασιλέως τῆς Σαλαμῖνος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Φιλάνου καὶ τοῦ Πενθίλου, υἱοῦ τοῦ Δημονόου τυράννου τῆς Πάφου καταταχθέντων ἐν τοῖς ἡγέταις τοῦ στόλου, ἀλλ' ἐκ τῶν Κυπριακῶν νηῶν, ἕναι μὲν συνετρίβησαν ὑπὸ θυέλλης παρὰ τὸ Ἄρτεμισιον καὶ ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἕναι δὲ κατετροπώθησαν παρὰ τοῦτο καὶ αἱ ἐπίλοιποι συμμετέσχον τῆς παρὰ τὴν Σαλαμῖνα πανωλεθρίας τοῦ Περσικοῦ στόλου (480 Π. Χ.).

Τὸ ἐξαγόμενον τῆς περιφανοῦς ταύτης ναυμαχίας δὲν ἠθέλησαν ν' ἀφήσωσιν οἱ Ἕλληνες ἀνεκπόριστον. Συνέλαβον τὸ σχέδιον νὰ ἀποσπάσωσιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Περσῶν τὰς Ἑλληνίδας νήσους καὶ τὰς Ἑλληνίδας πόλεις τὰς ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλλάσσοнос Ἀσίας. Ἀθῆναι δὲ καὶ Σπάρτη, αἱ μὲν ὑπὸ τὸν Ἀριστείδην καὶ Κίμωνα, ἡ δὲ ὑπὸ τὸν Πausανίαν κατήρτισαν πεντήκοντα τριήρεις, προσορμισθείσας κατὰ πρῶτον εἰς Κύπρον, ἧς ἀπήλλαξαν τὰς κυριωδιστέρας πόλεις τῶν Περσικῶν φρουρῶν, ἀλλὰ τὸ ἐγχείρημα ἐπέτυχε μόνον ἐν μέρει ἕνεκεν ἐκραγισῶν διχονοιῶν μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων στολάρχων. Αἱ Ἀθῆναι ὁμῶς δὲν ἐβράδυνον νὰ ἐξαποστειλώσιν αὐθις τὸν Κίμωνα εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ὑπὸ τοὺς

Πέρσας ἑλληνικῶν χωρῶν, ὅστις πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος, ἐν Παμφυλίᾳ, διετὴν κατὰ τῶν Περσῶν κατήγαγε νίκην κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν αὐθημερόν, καὶ βραδύτερον συναντήσας στόλον ἔχθρικόν ἐξ ὀγδοήκοντα τριήρων, ἐνίας τούτων κατεπόντισεν, ἄλλας συνέλαβε, ζωγρήσας εἰκοσακισχιλίους αἰχμαλώτους καὶ ἀξιόλογον λείαν. Τὸ ἠθικόν τῶν ἄθλων τούτων ἐξαγόμενον ἀπέβη μεῖζον τοῦ ὕλικου, διότι ἀφύπνισε σθεναρῶς τὸ δημόσιον φρόνημα τῶν Ἀθηναίων, ἀπειφασιάντων γὰρ τραπεῶσιν ἐπιθετικὴν κατὰ γράμμα πολιτικὴν κατὰ τῶν Περσῶν : Καὶ πρὸς μὲν τοὺς Αἰγυπτίους, στασιάσαντας κατὰ τῶν Περσῶν (460 Π. Χ.) ἀπέστειλαν πεντήκοντα τριήρεις ὑπὸ τὸν Κίμωνα, αἵτινες εἰσεχώρισαν μὲν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Μέμφιδος ἀλλὰ μετὰ σθεναρὰν ἄμυναν κατ' ἔχθρικῶν δυνάμεων ἀσυγκρίτως ὑπερτέρων, ἐπὶ πολὺ παραταθεῖσαν, ἠναγκάσθησαν γὰρ παραδοθῶσι τοῖς Πέρσαις.

Ὁ Κίμων ὅμως δὲν ἀπέβαλε τὸ θάρρος ἐκ τοῦ ἀτυχήματος τούτου. Κατήρτισε στόλον ἐκ διακοσίων τριήρων (450 Π. Χ.) καὶ κατηυθύνθη πρὸς τὴν Κύπρον· ἠβουλήθη γὰρ ἀποκλείσῃ τὸ Κίτιον, ἀλλὰ τοῦτο ἠδυνήθη γὰρ τηρήσῃ τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν συκοινωνίαν αὐτοῦ καὶ γὰρ λαμβάνῃ παντοῖα ἐφόδια, ἐνῶ ὁ στόλος τοῦ Κίμωνος ἐστερεῖτο τῶν πάντων. Ἐπῆλθε μετὰ ταῦτα (449 Π. Χ.) καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ πρὸ τοῦ Κιτίου, ἀποκρυβεῖς, τῇ συστάσει αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ στρατοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ ἐδέησεν ἐν σπουδῇ γὰρ ἀρθῆ ὁ ἀποκλεισμός καὶ ὁ στρατός γὰρ παλινοστήσῃ εἰς Ἀθήνας. Οἱ Ἕλληνες, ἐκλείποντες τὴν νῆσον, συνήντησαν στόλον ἐκ τριακοσίων Φοινικικῶν καὶ Κιλικικῶν τριήρων, μεθ' αὐτῶν καὶ συνεπλάκησαν πρὸ τῆς Σαλαμίνας. Ἐκτὸν τούτων ἠχμαλώτισαν, τὰς ἄλλας κατεπόντισαν. Εἶτα κατήχθησαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ κατετρόπωσαν Περσικὸν στρατὸν ἐκεῖσε κατεστηνωμένον. Ὁ σκοπὸς τῆς στρατείας δὲν ἐπετεύχθη βεβαίως, ἀλλ' ὁ στόλος ἐπανήρχετο εἰς Ἀθήνας μετὰ δόξης. Ἐν τούτοις

ὁ θάνατος τοῦ Κίμωνος ὑπῆρξεν ἀνεπανόρθωτος ἀπώλεια τοῖς Ἀθηναίοις. Τὰ γεγονότα ταῦτα ἤγαγον εἰς τὴν σύμβασιν τοῦ Καλλίας (1). Ἐνθεν μὲν τοῦ Ἀρταξέρξου συνειδότος τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν ἀσθίνειαν τῶν συμμάχων αὐτοῦ Φοινίκων καὶ Κιλικίων, ἔνθεν δὲ τῶν Ἀθηναίων, τεθλιμμένων ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ καὶ ἀφορώντων εἰς τὰ γλίσχρα πορίσματα τῶν κατὰ τὴν Κύπρον καὶ τὴν Αἴγυπτον συμπλοκῶν, ἐποιήσαντο ἀλλήλοισι παραχωρήσεις. Διὰ τῆς συμβάσεως ἐκυρώθη μὲν «Αὐτονόμους εἶναι τὰς κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἑλληνίδας πόλεις ἀπάσας, τοὺς δὲ τῶν Περσῶν σακράπας μὴ καταβαίνειν ἐπὶ θάλατταν κατωτέρω τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν μηδὲ ναῦν μακρὰν πλεῖν ἐντὸς Φασηλίδων καὶ Κυανέων», ἀλλ' αἱ ἐπὶ τῆς Κύπρου ἀποβλέψεις τῶν Ἀθηναίων ἔληξαν, αὕτη δ' ἔμενεν αὔθις ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Περσῶν, πρὸς ἣν δέκειτο ἐυμενῶς διατεθειμένον τὸ εἶπετι κρατοῦν ἐν τῇ χώρᾳ Φοινικικὸν στοίχεϊον ὅπερ εἶχε συντελέσει εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῆς στρατείας τοῦ Κίμωνος, παντοιοτρόπως ἐνεργοῦν ὑπὲρ τῶν Περσῶν.

Μετὰ χρόνον ἱκανὸν (430—420 Π. Χ.) ἐπεισδιδίον τι διεδραματίσθη ἐν Σαλαμῖνι, σπουδαίως λαθὼν διαστάσεις καὶ ἐπιήρσασαν ἐπὶ τῶν τυγχῶν τῆς πόλεως καὶ τῆς νήσου. Φοινικίς τις ἐξόριστος, διημερεύων ἐν Σαλαμῖνι, κητόρθωσε νὰ ἐπισπίσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ βασιλέως. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ δὲν εἶναι γνωστὸν, γνωστὸν μόνον τυγχάνει ὅτι εἶχεν ἀνέλθει εἰς περιωπὴν, ἧς κατεγράσθη, νοσηρισθεὶς τὸν θεόνον τοῦ εὐεργέτου αὐτοῦ. Ἐβασίλευσεν ἱκανὸν χρόνον ὥστε ἠδυνήθη νὰ εἰσενέγκῃ ἐυσιῶδεις ἀλλοιώσεις ἐν τῇ καταστάσει τῆς Σαλαμῖνος, ἅτε

(1) Ἡ σύμβασις αὕτη, καθ' ἑτέρους ἱστοριογράφους, συνωμολογήθη μετὰ τοῦ Κίμωνος καὶ τοῦ Ἀρταξέρξου, ἀλλὰ θεωρεῖται ἀκριθέστερον ὅτι, μετὰ θάνατον τοῦ Ἑλληνος στρατηγοῦ, παρεγένετο εἰς Σούζα ὁ Καλλίας καὶ συνωμολόγησε ταύτην αὐτοπροσώπως μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως.

παντοιοτρόπως ἀποπειραθείς νὰ αὐξήσῃ τὸν Φοινικικὸν πληθυσμὸν καὶ τὸν προαγάγῃ ὑλικοῖς ἀναλώμασι τῶν Κυπρίων. Αἱ τέχναι διετέλουν μετὰ τοῦ ἐμπορίου ἐν μαρμασμῶ, ἢ δὲ Σαλαμίς καὶ ἡ ὅλη νῆσος διήρχετο περίοδον ἀντιδράσεως καὶ κατὰ πτώσεως. Ἀλλ' ὁ νοσφιστὴς ἔπεσεν ὑπὸ τὸ ἐγγχειρίδιον συνωμοτῶν, ὧν ἡγεῖτο ὁ Αὐδῆμων, ἕτερος Φοίνιξ, ἔλκων τὸ γένος ἐκ Τύρου, ἀλλὰ γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς ἐν Κιτίῳ, ὅστις καὶ τὸν διεδέξατο εἰς τὸν θρόνον, καὶ ὅστις ἀπέβη χεῖρων τεῦ προκατόχου αὐτοῦ ἐν πᾶσι, διότι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, ἡ Σαλαμίς ὑπέστη φοβερὸν δεσποτισμὸν, πολυαριθμῶν διακεκριμένων πολιτῶν ἐξορισθέντων καὶ ἐτέρων ἐθελουσίως ἐκπατρισθέντων, χάριν τῆς ἰδίας αὐτῶν σωτηρίας.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Αὐδῆμονος ἀνεφάνη ὁ νομιμονέστερος καὶ ὀνομαστότερος τῶν Κυπρίων ἡγεμόνων Εὐαγόρας ὁ πρῶτος. Ὁ ἐπιδοξος αὐτός λυτρωτὴς καὶ ἀναμορφωτὴς, γεννηθεὶς τῷ 455 Π. Χ., εἴτε κατήγετο εἴτε μὴ ἐκ τῶν τῆς δυναστείας τοῦ Τεύκρου, εἶχε τύχει πεφροντισμένης καὶ μοιονοῦχ ἡγεμονικῆς ἀγωγῆς, ἀξίας τῆς ὑπερόχου αὐτοῦ νομιμοσύνης, τῆς ἀνδρίας καὶ τῆς τοῦ σώματος καλλονῆς. Ἡ κοινὴ γνώμη ὑπεδείκνυσεν ἤδη αὐτὸν ὡς τὸν ἀρμοδιώτερον νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Σαλαμίνας, ἢ δὲ ἀπολυταρχία τοῦ Αὐδῆμονος δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν τοιαύτην ἀνάρρησιν.

Ὁ Εὐαγόρας συγκατελέγετο καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἐκπατρισθέντων ὅπως ἀπαλλαγῇ τῆς καταδιώξεως τοῦ Αὐδῆμονος. Καταφυγὼν εἰς Σόλους τῆς Κιλικίας, συνέλαβεν ἐκεῖσε τὸ σχέδιον τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς γενετῆρας αὐτοῦ πόλεως. Συνεταιρισθεὶς μετὰ πεντηκοντάδος ἀφωσιωμένων αὐτῷ, ἀπεβιβάσθη εἰς τὰς Κυπριακὰς ἀκτὰς μετ' αὐτῶν καὶ ὁμοῦ ᾤδυσαν νύκτωρ πρὸς τὴν Σαλαμίνα. Διέρρηξαν μικρὰν θύραν κακῶς φρουρουμένην, ἤλασαν εὐθὺ πρὸς τὰ ἀνάκτορα καὶ μετὰ βραχεῖαν συμπλοκὴν πρὸς τοὺς φρουροὺς τοῦ τυράννου, ἐγένοντο κύριοι τῆς πόλεως. Αὐτὰ

μόνον εἰσὶ γνωστὰ τὰ τοῦ πραξικοπήματος καθέκαστα, εὐτόλμως συλληφθέντος καὶ ἐπιδεξίως ἐκτελεσθέντος. Ὁ Εὐγόρας ἀνεκρήρυχθη πάραυτα ὑπὸ τοῦ λαοῦ βασιλεὺς τῆς πόλεως (410 Π. Χ.). Ἄμα τῇ ἀναρρήσει του, τὰ πάντα ἤρξαντο ἀλλοιούμενα ἐπὶ τὸ αἰσιώτερον. Ἡ τυραννία τοῦ Αὐδήμονος εἶχε φυγαδεύσῃ τοὺς Ἕλληνας καλλιτέχνας καὶ ἐμπόρους, ἠπειλεῖ δὲ καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς οὐσίας τῶν κατοίκων, ἀλλ' ὁ Εὐγόρας κατέστειλεν ὅ,τι ἔκρυθμον ὑπῆρχεν. Ἐν τῇ διανομῇ τῆς δικαιοσύνης διετέλεσεν ἀκράδαντος μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ὤμδος, κατὰ δὲ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ, συνδιαλλακτικὸς καὶ ἀνεκτικὸς. Γεωπονία, ἐμπόριον, ναυτιλία, ἰδία δὲ καταρτισμὸς χειρσαίας καὶ ναυτικῆς οὐνάμεως καὶ τῆς Σαλαμῖνος ἀνυπέρθετος ὀχύρωσος, παρεσκευάσθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ὑπὸ τὴν ἀστεμφῇ καὶ φιλοπάτριδα αὐτοῦ χειραγωγίαν. Ἡ ἐν Αἰγὸς-Ποταμοῖς πανωλεθρία (405 Π. Χ.) περιήγαγε τότε τὴν Ἀθηναϊκὴν δημοκρατίαν εἰς κρίσιμον σημεῖον. Ἐκ στόλου ἕξ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα σκαφῶν, μέχρι τοῦδε τροπαιοφόρου, δώδεκα μόλις διεσώθησαν τοῦ ὀλέθρου. Ὁ στόλαρχος Κόνων ἐπέβαινεν ἑνὸς τούτων καὶ ἐξητήσατο μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἄσυλον εἰς Σαλαμίνα, ἔτυχε δὲ φιλόφρονος δεξιώσεως παρὰ τῷ Εὐαγόρῃ. Ἐντεῦθεν ἀνεφύη μετὰξὺ ἀμφοτέρων τούτων μόνιμος φιλότης, ἣτις ὤφειλε νὰ ἀποβῇ λυσιτελής τοῖς Ἀθηναίοις. Ὁ Κόνων ἐνυμφεῦθη ἐν Σαλαμῖνι μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Νικοφήμου, πολυάριθμοι δὲ Ἀθηναῖοι πρόσφυγες ἀμφοτέρων τῶν φύλων κατήλθον τότε ἐκεῖσε, φεύγοντες τὰς οἴκοι δυσπραγίας, πρὸς οὓς ὁ Εὐαγόρας ἐξεχώρησε γαίας. Ἄμεσος συνέπεια πάντων τούτων ἦν ἡ τῶν τεχνῶν βελτίωσις, ἡ τῆς ἐκπαιδεύσεως μείζων διάδοσις καὶ ἡ εἰσαγωγή τῆς καλαισθησίας ἐκείνης ἐρ' ἣ διέπρεπεν ἡ Ἀθηναϊκὴ κοινωνία.

Τοιᾶδε ἦν τότε ἡ εἰρηνικὴ δρᾶσις καὶ αἰὶνολογία τῆς Σαλαμῖνος πρόδοι, ἡ δὲ φήμη τοῦ Εὐαγόρου δὲν ἐβράδυνε νὰ ὑπερβῇ

τὰ στενὰ ὄρια τοῦ κράτους αὐτοῦ, προσήγγιζε δ' ἤδη καὶ ἡ στιγμή, καθ' ἣν ὤφειλε νὰ παράσχη τὰ πρῶτα μαρτύρια τῆς περὶ τὸν πόλεμον δεξιότητος αὐτοῦ. Ἡ Περσία, ἠναγκασμένη νὰ ἐκδικήσῃ τὴν νικηφόρον ἐπίθεσιν τῶν Σπαρτιατῶν, κρατερῶν τότε ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ελλάδα, κατὰ τῶν Περσῶν σατραπῶν Τισσαφέρνηου καὶ Φαρναβάζου, ἀνηνέχθη τοῖς Ἀθηναίοις ὅπως οὗτοι μετὰ τῶν συμμάχων αὐτῶν παράσχωσιν αὐτῇ ἐπικουρίαν.

Ἡ εὐκαρία προσέκειτο πρόσφορος ὅπως ἀπαλειφθῇ τὸ ἀπὸ τῆς ἐν Αἰγῶς-Ποταμοῖς ἤ-της αἰσχος. Στόλος, οὗ ἡ ἡγεσία ἀνετέθη τῷ Κόνωνι καὶ Φαρναβάζῳ, κατηρτίσθη ἐν Φοινίκῃ καὶ Κύπρῳ, τοῦ Εὐαγόρου χορηγῆσεντος πολυκρίθμου; τριήρεις καὶ μετασχόντος τῆς ναυτικῆς ταύτης στρατείας. Μηνὶ αὐγούστῳ 394 Π. Χ. συνεχροτήθη πρὸς τὴν Κνίδον ναυμαχία πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἡγουμένους ὑπὸ τοῦ Πεισάνδρου ἀδελφοῦ τοῦ Ἀγησιλάου, καθ' ἣν ὁ στόλος τοῦτων μόνον οὐκ ἐμηδενίσθη, καὶ ἤτις ἐπληξεν εἰς τὰ καίρια τὴν Σπαρτιατικὴν ἰσχύν. Ὁ Εὐαγόρας συντελέσας ἀποχωρῶντως εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐξαγομένου τούτου, ἐπεσπάσατο τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐπολιτογράφησαν αὐτὸν καὶ τῷ ἀνήγειραν ἀνδριάντα, οὗτος δ' ἔκτοτε ἀφωσιώθη ὑπὲρ τῶν Ἀθηναϊκῶν συμφερόντων τοσοῦτω ὥστε ὅτε ὁ Κόνων ἠβουλήθη, ἵνα ἐλαττώσῃ τὴν ἰσχύν τῆς Σπάρτης, νὰ τὴν ἀφαιρέσῃ τὴν συμμαχίαν τοῦ τότε πανσθενοῦς τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονύσου, ὁ Εὐαγόρας εἰργάσθη παντὶ σθένει πρὸς τοῦτο, καὶ δὴ μέχρι τοῦ νὰ προσφέρῃ τῷ τυράννῳ τὴν ἰδίαν θυγατέρα εἰς γάμον.

Ἡ Σπάρτη, ἀνίσχυρος νὰ ἀντιστῆ εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων, ἀπεπειράθη διὰ ραδιουργιῶν νὰ ἀποσπάσῃ ἐξ αὐτῶν τὸν Πέρσην μονάρχην, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ὀφρακνθέντες τὴν σκευωρίαν, παρήγγειλαν τῷ Κόνωνι νὰ μεταβῇ εἰς Ἰωνίαν πρὸς τῷ Τηρίθαζῳ ὅπως ματαιώσῃ τὴν Σπαρτιατικὴν ἐπιβουλήν. Ὁ Τηρίθαζος, ἐναργῶς δωροδοκημένος, καθείρξε τὸν Κό-

ωνα, ὄν, κατὰ τινος καὶ ἐρόνευσεν ἐν Ἰωνίᾳ, ἐνῶ ἕτεροι τὸν θέλουσιν ἀποδράσαντα καὶ παραγενόμενον εἰς Σαλαμίνα, ἐνθα μετὰ μικρὸν ἀπεβίωσε.

Ταῦτα ἐγένοντο κατὰ τὸ 392 Π. Χ., ὅτε αἱ σχέσεις Εὐαγόρου καὶ Περσῶν ἤρξαντο ἐκτραχυνόμεναι. Ἄγνωστοι οἱ λόγοι τῆς τοιαύτης ἐκτραχύνσεως. Κατὰ τὸν Γρότ δὲν συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ὁ Εὐαγόρας, ἀλλ' ἀπεναντίας ὁ Πέρσης μονάρχης, ὅς ὅλως ἀπροκλήτως ἤρξατο πολιτευόμενος δολίως πρὸς αὐτὸν ὥστε τὸν ἠνάγκασε νὰ ξιφουλκήσῃ. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ Εὐαγόρας, ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῶν κατὰ θάλασσαν μετὰ τοῦ Κόνωνος ἄθλων αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἀνακτήσεως τῆς Ἀθηναϊκῆς ἰσχύος, περρυσυθεὶς ἐπὶ τῇ καθείρξει τοῦ Κόνωνος, προκλήθεις ὑπὸ τῶν Περσῶν, καταραδιοιουργουμένων παντοιοτρόπως ὑπὸ τῶν Σπρτιατῶν, σύναμα δὲ σνενοχωρούμενος ἐν τῷ μικρῷ αὐτοῦ κράτει, ὑπέλαβε πρόσφορον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποτινάξῃ τὴν Περσικὴν ὑποτελείαν, ἣτις εἶχε καταστῆ ἰσπλῶς ὀνομαστικὴ διότι πρὸ ἐτῶν δὲν ἀπειτίετο τῇ Περσίᾳ οὔτε φόρος ὑποτελείας, καὶ ἐν τέλει συγκεντρώσῃ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὴν Παγκύπριον ἀρχήν. Καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶν ἀπλαῖ ὑποθέσεις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εὐλογοί. Θετικὸν μόνον πρόκειται ὅτι κατώρθωσε νὰ ἐπισπίσῃ πρὸς τὸ μέρος αὐτοῦ πᾶσαν τὴν νῆσον, ἐξαίρεσει τῶν βασιλείων τῆς Ἀμαθούντος, τοῦ Κιτίου καὶ τῶν Σόλων, ἅπερ ἀμεταπίστω: ἠρνήσαντο νὰ συνταχθῶσιν αὐτῷ. Ὅτε ὁ Εὐαγόρας ἤθουλήθη νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν βίαν κατ' αὐτῶν, αἱ πόλεις αὗται ἀννέχθησαν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα, ἀνυπέροστον, ἐξαιτησάμεναι ἐπικουρίαν. Οἱ σατράπαι Καρίας καὶ Λυδίας ἐνετάλησαν νὰ συνετίσωσι τὸν ἀντάρτην ὑποτελεῖ, ἀλλ' οὗτος δι' ἀπαραμίλλου δεξιότητος κατώρθωσεν οὐ μόνον νὰ προσεταιρισθῇ τὸν σατράπην τῆς Καρίας, ἀναστείλαιτα τὸν ἀπόπλουν τοῦ ἤδη καταρτισθέντος στόλου, ἀλλὰ καὶ νὰ τύχῃ παρὰ τούτου χρηματικῆς ἐπικουρίας, δι' ἧς συνέχιστε τὰς πολεμικὰς παρασκευὰς αὐτοῦ.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ἄχρι τοῦ 390 Π. Χ., αἱ δὲ πρὸς τὴν Περσίαν σχέσεις ἦσαν διερρηγμέναι πρὸ δύο ἐτῶν. Ἐν τούτοις αἱ ἐχθροπραξίαι τοῦ Εὐαγόρου κατὰ τῶν τριῶν Κυπριακῶν πρωτευουσῶν ἐπετείνοντο, διὰ δὲ τοῦ καταρτισμοῦ ἱκανοῦ στόλου καὶ τῆς Ἀθηναϊκῆς ἐπικουρίας ὑπὸ τὸν Χαβρίαν, ἑτέρα προηγουμένης τοιαύτης ἐκ δέκα σκαφῶν καταποντισθείσης ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἐγένετο κύριος τῶν τριῶν αὐτῶν πόλεων, ἃς προσηρτήσατο τῷ κράτει αὐτοῦ.

Ἄναξ τῆς νήσου ἀπάσης, ἡ τοῦλάχιστον ἡγήτης τῆς τῶν βασιλέων αὐτῆς ὁμοσπονδίας, μετὰ στρατοῦ καὶ στόλου ἀξιωματικοῦ, ὁ Εὐαγόρας ὑπέλαβεν ἐαυτὸν σθεναρὸν ὅπως ἀναλάβῃ ὑπερόρια ἐγχειρήματα. Σκεψάμενος ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ Τύρος ἢ συνηνωμένη τοῖς Πέρσαις, ἀπετέλει δι' αὐτὸν σπειυδαῖον τὸν κίνδυνον, συνέλαβε τὸ τολμηρὸν σχέδιον, νὰ μειώσῃ τὴν ἰσχὺν αὐτῆς, εἰ τυχὸν ἠδυνάτει νὰ τὴν προσεταιρισθῇ. Ἡ Τύρος, ἰδιαζόντως ἰσχυρά, ἐρρωμένως ἀντιστάτα πρὸς Ἀσσυρίους κατακτητὰς, οὐκ ἦν λεία εὐάλωτος. Οὐδὲν ἤττον, ὁ Σαλαμίνιος ἦρωα τὴν ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου. Ἔσχε παρ' αὐτῆς εἴκοσι τριήρεις, στρατὸν παρ' ἑτέρου βασιλέως τῆς Ἰδουμαίας, ἀνεστάτωσε κατὰ τῶν Περσῶν διαφόρους τῆς Κιλικίας πόλεις καὶ ἐξήσφαλίσσατο ὑπὲρ ἐαυτοῦ τὴν συμμαχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἀχόριδος, χορηγήσαντος αὐτῷ πενήτηκοντα τριήρεις, καὶ ἀξιόλογον ποσὸν σίτου καὶ χρημάτων.

Τοιαύδε ἡ κραταιὰ θέσις, εἰς ἣν ὁ Εὐαγόρας εἶχε περιστῆ ἐντὸς τῆς πενταετοῦς ἀδυναθείας τῶν Περσῶν. Ἐκέκτητο στόλον ἐκ διακοσίων τριήρων, πολυάριθμον καὶ εὐσύντακτον στρατιάν, ἀπροσμάχητον σθένος οἴκοι καὶ ὡς συμμάχους τὰς Ἀθήνας, τὴν Αἰγύπτου, τὴν Τύρον.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπαίσιον γεγονός ἐπῆλθεν ἐν Ἑλλάδι. Μεθ' ἐξαστεῖς διαπραγματεύσεις ἢ συνθήκη τοῦ Ἀνταλκίδου εἶχεν ὑπογραφῆ ὑπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου Β', δι' ἧς ἡ Ἑλλὰς παρητεῖτο

τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀσίας καὶ τῆς Κύπρου ἀξιώσεων αὐτῆς (1). Οὕτως ἐν οὐ μόνον ὁ Εὐαγόρας ἀπεστερεῖτο τῆς Ἀθηναϊκῆς ἐπικουρίας ἀλλὰ καὶ διετέλει ἐκτεθειμένος εἰς τὴν ἐπίθεσιν τῆς διαθεσίμου στρατιᾶς τῶν πολεμίων, ἀριθμούσης τριάνοντα μυριάδας πεζῶν καὶ συγκεντρωμένης ἔναντι τῆς Κύπρου ἐν Κιλικίᾳ. Ὁ Εὐαγόρας, προορῶν τὰς εἰς ἐπισιτισμὸν τοσοῦτου πλήθους δυσχερείας τῶν Περσῶν, κατέγεινε μετὰ τοῦ στόλου αὐτοῦ ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν κομιζουσῶν τρόφιμα νηῶν καὶ τοσοῦτω ἐπέτυχεν ὥστε προεκάλεσε βιαίας διαμάχας ἐν τῷ πολεμίῳ στρατοπέδῳ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 386 Π. Χ. ὁ Περσικὸς στόλος ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος ὑπὸ τὸν Γάον γαμβρὸν τοῦ Τηριβάξου, διορισθέντος τούτου στρατάρχου. Οἱ δύο στόλοι συνεκρούσθησαν παρὰ τὸ Κίτιον. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς συμπλοκῆς, ἡ πλάστιγξ ἔκλινεν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, πολυαριθμῶν Περσικῶν σκαρῶν καταποντισθέντων καὶ συλληφθέντων, ἀλλ' ἐν τέλει οἱ Κύπριοι ἀπεκρούσθησαν μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν.

Πρὸ τῆς ναυμαχίας ταύτης ὁ Εὐαγόρας εἶχε συνάψει κατὰ ξηρὰν ἑτέρας πρὸς τοὺς Πέρσας μάχας μετὰ τινος ἐπιτυχίας, ἀλλ' ἡ ἀπώλεια τοῦ στόλου αὐτοῦ κατέστρεψε πάσης τὰς ἐλπίδας του. Οὕτως ἐν οἱ Πέρσαι ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβωσι τὸ Κίτιον, ὁ δ' Εὐαγόρας, ἔστερημένος τοῦ κατὰ θάλασσαν ἐρείσματος, κατέφυγεν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Σαλαμίνας. Τὸν παρηκολούθησαν κατὰ πόδας οἱ Πέρσαι, οἵτινες προέβησαν εἰς τὸν χειρσαῖον καὶ θαλάσσιον ἀποκλεισμόν τῆς Σαλαμίνας. Ὁ Εὐαγόρας, ἀναθέσας εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πρωταγόραν τὴν ἀρχηγίαν

(1) Ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη συνωμολογήθη τῷ 387 Π. Χ. καὶ συνωψίζετο ᾧδε : «Αἱ ἑλληνίδες πόλεις τῆς Ἀσίας μετὰ τῶν νήσων Κλαζομενῶν καὶ Κύπρου θέλουσιν ὑπάγεσθαι τῷ βασιλεῖ τῆς Περσίας, αἱ δὲ ἐπίλοιποι ἔσονται ἐλεύθεραι, ἐξαιρέσει τῶν νήσων Ἰμβροῦ, Λήμνου καὶ Σκύρου, αἵτινες ἐξακολουθήσουσιν ἀνήκουσαι τοῖς Ἀθηναίοις».

τοῦ στρατοῦ, διακλυθάνει τὴν προσοχὴν τῶν Περσῶν καὶ μετὰ δεκάθως νηῶν ἀπέρχεται εἰς Αἴγυπτον ὅπως ἐξαιτήσῃ παρὰ τοῦ Ἀχόριδος ἀρωγὴν, ἀλλ' ἀποτυχῶν πάλιν οστει, εὐρίσκει πάλ-
 λας τῶν πόλεων αὐτοῦ κατελημμένας καὶ τὴν Σαλαμίνα ἀνι-
 κνουσαν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν γενναῖον. Ἡ πλήρης ἐκμηδένισις
 αὐτοῦ παρεκωλύθη ὁμως ὑπὸ τῶν ἐξῆς λόγων,

Οἱ Πέρσαι εἶχον εὐρεῖ μακρὰν καὶ ἐρρωμένην ἀντίστασιν, ἐπὶ δύο ἔτη πάραταθεῖσαν· τὰ ἀναλώματα τοῦ πολέμου ἀνήρ-
 χοντο εἰς πεντήκοντα χιλιάδας τάλαντα· ταῦτα πάντα καὶ ἡ ἀόριστος εἰσέτι παράτασις τῆς πάλης ἠνάγκασαν τὸν Τηρεβά-
 ζην νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τὸν Εὐαγόραν. Ὑπετύπωσε ὁμοίως
 τοιαύτας προτάσεις, ἐν αἷς καὶ τὸν ὅρον τῆς ὑπὸ τοῦ Εὐαγόρου
 ἀναγνωρίσεως τοῦ Πέρσου μονάρχου ὡς ἀληθοῦς αὐτοῦ κυριάρ-
 χου, ὥστε ὁ ὑπερήφανος Εὐαμόρας ἐδέησε νὰ τὰς ἀπορρίψῃ,
 μεθ' ὅλην τὴν ἀπέλπιδα θέσιν ἔνθα διετέλει καὶ νὰ παρασκευα-
 σθῇ εἰς συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος, ἀλλ' ἐπελθούσης ἀντιπαθείας
 μεταξύ Ὀρόντου καὶ Τηρεβαζου, τῶν δύο Περσῶν ἀντιπαθείας
 ἀνακληθέντος τοῦ τελευταίου τούτου, ὁ Ὀρόντος ἐπέλαβε τὰς
 διαπραγματεύσεις, καθ' ἃς ἀπέλειψε τὸν Εὐαγόρον ἵνα ἀπορρίψῃ
 ὅρον, συνομολογηθέντος ὅπως ἀλλοίου, ὅτι ὁ Εὐαγόρος ἐπέλαβε
 τὸ τὸ δικαίωμα νὰ συγκοινωνῇ μετὰ τοῦ Εὐαγόρου ἵνα ἀπορρίψῃ
 ἴσος πρὸς ἴσον, τηρῶν μόνον ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν ἴδιον τῆς Σα-
 λαμίνας καὶ ἐκτίων φόρον ὑποτελείας. (1)

Ο πόλεμος ἀπιτερματίσθη οὕτω κατὰ πρόβαν ἐντήματι
 διὰ τὸν Εὐαγόραν τῷ 384 Π. Χ. Ἐπὶ δεκαετίαν ἐπολέμησε
 τὴν Περσίαν, καὶ ἐπὶ ἐξαετίαν διεξήγαγεν ἄνισον πάλην μεθ'
 ἡρωϊσμοῦ καὶ ἀνδρείας πρωτοφανοῦς, ἐξ ὧν ἀνεδείχθη εἰς τῶν
 ὑπερόχων στρατιλατῶν. Ἐβασίλευεν ἐν Σαλαμίनि ἄχρι τοῦ
 τρίτου ἐνιαυτοῦ τῆς 401 Ὀλυμπιάδος (374 Π. Χ.), ὅτε ἀνά-
 κτησεν τὴν Περσίαν.

(1) Ὁ τοῖς Πέρσαις ἐκτιόμενος ἐτησίως φόρος ἦν μετριώ-
 ταιος· 350 τάλαντα ἀπέτιον ὁμοῦ Συρία, Φοινίκη καὶ Κύπρος.

δρως ἐδολοφονήθη μετὰ τοῦ υἱοῦ του Πρωταγόρα ὑπὸ τινος εὐκού-
χου καλουμένου Θρασιδέως ἢ Νικοκλέους.

Ὁ Εὐαγόρας εἰκότως δύναται νὰ καταλάβῃ θέσιν μεταξὺ τῶν
νομιμονεστέρων καὶ τῶν μᾶλλον μεγαλοπραγμόνων τῆς ἀρχαίας
Ελλάδος ἀνδρῶν, ἡ δὲ Κύπρος οὐδὲ α ἔχει κρείστονα τούτου
ἐφ' ᾧ νὰ σεμνύνηται. Εὐαγόρας καὶ Ζήνων θέλουσιν ἐταεὶ μνη-
μονεύεσθαι ἐν τῇ Κυπρίῳ Ἱστορίᾳ ὡς τιμήσαντες καὶ ἑαυτοὺς
καὶ τὴν Κύπρον καὶ τὴν ὅλην Ελλάδα, οὗτος μὲν διὰ τῆς ἐπι-
στήμης, ἐκεῖνος δὲ διὰ τῆς περὶ τὰ πολιτικὰ καὶ πωλειμικὰ
τριβῆς καὶ δεξιότητος καὶ τῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν αὐτοῦ ὑπὲρ
τῶν καθόλου ἐλληνικῶν συμφερόντων.

Τὸν Εὐαγόραν διεδέξατο εἰς τὸν θρόνον ὁ δευτερότοκος αὐτοῦ
υἱὸς Νικοκλῆς, διατελέσας ὅλως ἀλλότριος τῶν τῆς Περσίας
μετὰ τῆς Αἰγύπτου συμπλοκῶν καὶ ἀπὸ παντὸς τολμήματος
ἀπιστᾶς, ἅτε συνειδῶς ὅτι ἡ ἐξηελημένη Σαλαμίς ἔχρηζε
μακρᾶς περιόδου εἰρήνης ὅπως ἀνακτῆσῃ τὴν πρόσθεν ἀκμὴν.
Παρὰ τοῦτο, εἰσῆγαγε συνετὴν καὶ σκόπιμον διαχείρισιν
αὐτηγὰ φειδῶ ἐπήνεγκε τὴν ἰσορροπίαν τῶν οἰκονομικῶν καὶ
αἱ ὀφειλαὶ τοῦ κράτους ἐκαλύφθησαν ἄνευ προσφυγῆς εἰς νέους
φόρους. Οὕτωςιν ἡ Σαλαμίς, περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας αὐτοῦ
εἶχεν αὐθις καταστῆ ἡ ὀλβιωτέρα τῶν ἐν Κύπρῳ πόλεων. Ὁ
Ἰσσοκράτης ἀναγράφει καὶ ἑτέρας ἀρετὰς τοῦ Νικοκλέους, ὅστις
ὅμως, περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας αὐτοῦ, φαίνεται ὅτι ἐξώ-
κειλεν εἰς παντοίαν ἀκολατίαν καὶ σπατάλην, ἐφ' ᾧ οἱ ὑπῆκοι
αὐτοῦ ἠναγκάσθησαν νὰ τὸν ἐκθρονίσωσι καὶ τὸν καθείρξωσιν.
Ἀπέθανεν ἐν τῇ εἰρκτῇ, θανατωθεὶς ὡς λέγεται τῷ 351 Π. Χ.

Ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ υἱὸς τοῦ Νικοκλέους, Εὐαγόρας ὁ
δεύτερος, ἀβέλτερος ὅλως ἀναδειχθεὶς βασιλεὺς καὶ ἐν βραχεῖ
ἐκθρονισθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τῶν Σαλαμινίων, οἵτινες ἀπ' αὐτοῦ
ἀνηγόρευσαν τὸν Πυθαγόραν (1) συγγενῆτου· ὁ δὲ Εὐαγόρας ὁ δεύ-

(1) Τὸν βασιλέα τοῦτον ἄλλοι καλοῦσι Πρωταγόραν, καὶ

τερος κατέφυγεν εἰς Καρίαν ὅπως ἐπικαλεσθῆ τὴν ἀρωγὴν τοῦ Ἄρταξέρξου Ὁχοῦ, βασιλέως τῆς Περσίας. Ἐν τῷ μεταξὺ πάλιν ἡ Κύπρος, ἐπωφελουμένη τὰς κατὰ τὴν Αἴγυπτον δυσπραγίας τῶν Περσῶν, διὰ τοῦ Πυθαγόρα ἐκηρύχθη ὅλως ἀνεξάρτητος, ἀποποιηθεῖσα τὴν ἔκτισιν τοῦ φόρου τῆς ὑποτελείας πολλοστὴν ταύτην φορὰν. Οἱ Πέρσαι ἀπέστειλαν στρατιὰν ἐξ ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν καὶ στόλον ἐκ τεσσαράκοντα νηῶν ὑπὸ τὸν Ἀθηναῖον Φωκίωνα καὶ Εὐαγόραν τὸν δεύτερον, καὶ οὕτως ἀμαχητεὶ ἐπεκυρώθη τὸ πρόσθεν καθεστῶς. Εὐαγόρας ὁ δεύτερος μὴ κατορθώσας νὰ ἀναλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Σαλαμίως διωρίσθη παρὰ τῶν Περσῶν διοικητὴς ἐν Κιλικίᾳ, ἀλλ' ἀπεδιώχθη καὶ ἐκεῖθεν, διότι εἶχεν ἐξαντλήσῃ τὴν ἀνοχτὴν τῶν νέων ὑπηκόων διὰ τῆς τυραννικῆς καὶ αὐταρχικῆς αὐτοῦ πολιτείας. Καταφυγὼν εἰς Κύπρον συνελήφθη καὶ ἐθανατώθη τῷ 346 Π. Χ.

Ἄλλ' ἦν πλέον καιρὸς αἱ κατασπαθώμεναι ἔθνη καὶ δυνάμεις ὅτε μὲν εἰς ἐμφυλίους συμπλοκὰς καὶ εἰς ἀνόσιον μετὰ βασιβάρων καθ' ὁμοφύλων σύμπραξιν, ὅτε δὲ εἰς ἀπλῶς ἀμυντικὸς ἀγῶνας κατὰ τῆς ὑπερχειλιστάσης Περσικῆς πλημμύρας, ἦτι ἐπὶ δύο αἰῶνας εἶχε κατακλύσῃ τῆς ἑλληνικῆς Μεσογείου τὴν λεκάνην, νὰ τύχωσιν ἐπιδεξίῃ καὶ ρέκτου χειραγωγοῦ καὶ νὰ χρησιμοποιοηθῶσιν ἀνυψιμώτερον κατὰ τῶν τῆς Ἀσίας δυναστῶν ἢ πλεονεξία ὑπελάμβανε στερεὸν χῶρον τὰς ἀπεράντους ἡπείρους καὶ θαλάσσας, καὶ παρ' οἷς ἢ ἀπὸ τῆς δόξης αἴγλη παρεκώλυε τὴν ἐκκόλαψιν παντός στοιχείου ἡμερώσεως. Ἡ κτηνώδης ἰσχὺς ἀπειροπληθῶν στρατιῶν, διαφόρων ἐνστίκτων καὶ φυλῶν, ἀποτελεῖ ὄγκον ἀπλοῦν, ἐνθα ἡ ἀτομικὴ ἰδέα ἀποπνίγεται καὶ ἡ συνείσθησις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἐκλείπει.

ἄλλοι Πρωταγόραν, ἀλλ' ἐκ τῶν νομισμάτων προκύπτει ὅτι ἐκλείτο Πυθαγόρας.

Οἱ ὄγκοι οὗτοι συνετρίβησαν ἐν Μοραθῶνι καὶ Πλατειαῖς ὑπὲρ εὐαρίθμων φαλάγγων ἠνωμένων, ἀποτελουμένων ἐκ πολιτῶν στρατιωτῶν, ἐμφορευμένων ἀτσμικῆς γενναιότητος καὶ συνειδήσεως τῆς κλήσεως αὐτῶν. Ὁ Μιλτιάδης, ὁ Κίμων, ὁ Εὐχάρης διέπραξαν θρυμῆσια, ἀλλ' ὁ φθόνος ἐξησθένιζε τὴν ἐπιδρασίαν αὐτῶν καὶ παρέλυε τὴν ἐρασίαν των. Αἱ ἑλληνικαὶ στρατιαὶ ἐκέκτηντο ἀητητῆτος ἰσχύος στοιχεῖα· ἐδέοντο ὁμῶς δαιμονίου τινὸς ἀνδρός, ὅστις, ὑπὲρ τὰς κομματικὰς ἀντιζηλίας σίωρούμενος, μετὰ βουλήσεως στερεῆς καὶ ἀνεπηρέαστου, νὰ χειραγωγῆσθαι πρὸς μέγαν σκοπὸν τὰ ἀξιόμαχα καὶ ἠθικῶς ἀνεπτυγμένα, ἐκεῖνα σώματι. Ὁ στρατηλάτης οὗτος εὐρέθη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μακεδόνα ἥρωος, ὅστις ἡγεμόνος καὶ στρατηγοῦ πάντα τὰ προσόντα κεκτημένος, ἐξεδίκησε τὴν Ἑλλάδα, ἀποσπάσας ἀπὸ τῶν βαρβάρων τὰς κατακτήσεις αὐτῶν πάσας, καταδιώξας αὐτοὺς ἄχρι τῶν ἀρχικῶν ὀρμητηρίων αὐτῶν, διὰ σειρᾶς ἄθλων πρωτοφανῶν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ.

Δὲν ἀνερχόμεθα εἰς τὴν ἀφετηρίαν καὶ τὴν ἀνέλιξιν τῆς Μακεδονικῆς δυνάμεως, ἣτις ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β' ἀφῆρεσε τὰς Ἀθήνας τὸ σκῆπτρον τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς. Ἀναγράφομεν ἀπλῶς ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεδείχθη στρατηλάτης τῶν δυνάμεων τῆς ἑλληνικῆς ὁμοσπονδίας, ἣτις ἐκήρυξε θανάσιμον πρὸς τὴν Περσίαν πόλεμον· τὴν ἀρχαίαν τῆς Ἑλλάδος ἐχθράν.

Ὁ Ἀλέξανδρος συνήντησε τὰς στρατιάς τοῦ Δαρείου [333 Π Χ:] πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ Ἴσσοῦ καὶ ἐν ἀνεπιλήστῳ συμπλοκῇ, τὰς κατεκρούρησεν. Βίαια ὤρμησεν εἰς τὴν κατὰ κτησίαν Συρίας καὶ Αἰγύπτου. Κύριον ὄντα τῆς Φοινίκης καὶ τὴν Τύρον πολιορκοῦντα, οἱ Κύπριοι βασιλεῖς ἠβουλήθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς ἐπικυριάρχην αὐτῶν, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῆς Περσικῆς ὑποτελείας Συγχρόνως ἀπέστειλαν αὐτῷ καὶ ἐπικουρίαν ἐξ ἑκατὸν εἴκοσι σκαφῶν, ὧν ἐπέβαινον οἱ βασιλεῖς τῆς Σαλαμίνοσ, τῆς Ἀμαθοῦντος καὶ τῆς Κουρίας Πυθαγόρα,

Ἀνδροκλῆς καὶ Πασικράτης, ἧς ἔχρηξε λόγῳ τῆς ἐρωμένης ἀμύνης ἣν ἀπέταπεν αὐτῷ ἡ Τύρος. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπικουρία συνετέλεσε πρῶτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν περὶ τὴν Τύρον πολεμικῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐφ' ᾧ καὶ πολλὰς ἐπεδαψίλευσε τιμὰς καὶ ἀμοιβὰς τοῖς Κυπρίοις συμμάχοις αὐτοῦ. Τότε λέγεται ὅτι ἀνηγέρθη εἰς τιμὴν τοῦ Μακεδόνο· κατακτητοῦ καὶ ἡ πόλις Ἀλεξάνδρεια, ἣτις πιθανῶς νὰ ἦναι ἡ πόλις Καλλινούσα, ἐν δὲν ἦναι δύο αἱ εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἀνεγερθεῖσαι πόλεις.

Ἄλλ' οἱ Κύπριοι δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὴν μονομερῆ ἐκείνην ἀρωγὴν. Ἐκατὸν Κυπριακαὶ τριήρεις ἐξωπλίσθησαν ἀποπλεύσασαι εἰς Πελοπόννησον, ἔνθα εἶχον ἐκραγῆ ταραχαί, καὶ πολυάριθμοι Κύπριοι ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἐπίκουροι ἠκαλούθησαν τὴν θρειαμβικὴν αὐτοῦ πορείαν μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ, πλείστας ὄσας παρσχόντες αὐτῷ ὑπηρεσίας, καθὼν νυπηγῆσαντες, ἐρωπλίσσαντες καὶ χειρὶσθέντες τὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου αὐτοσχεδισθέντα στόλον. Ἐν τούτοις συγκατελέγοντο υἱοὶ καὶ ἀδελφοὶ τῶν Κυπρίων ἀνάκτων.

Μετὰ τὴν ἐν Βαβυλωνί τελευτὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου (323Π.Χ.) οἱ ἐκ τῶν Κυπρίων ἀκαλούθησαντες αὐτῷ ὑπέσχεψαν εἰς τὰ ἴδια, ἐπὶ τινα χρόνον τῆς Κύπρου δικμεινάτης ἔξω τῆς διανομῆς τῆς μεγάλης τοῦ δουκτέτορος κληρονομίας.

Τοῦντεῦθεν ἡ Κύπρος ἀποτίθησι τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἀτομικότητα. Τὰ ἀνεξάρτητα αὐτῆς βασίλεια, ὑποστάντα ἐπὶ τινα ἔτη τὴν ἐπικυριαρχίαν ἔνια μὲν τοῦ Ἀντιγόου, ἔνια δὲ τοῦ Πτολεμαίου, εἶτα ἅπαντα συλλήθθη τὴν τοῦ Πτολεμαίου, καταλύονται· παρὰ τούτου ἀμετακλήτως, καθ' ἅπερ ὀψόμεθα ἐν τῷ προσεχεῖ κεραλαίῳ, ἡ δὲ Κύπρος ἀποτελεῖ πλέον ἐνιαῖον κράτος, ὅπερ, ἀφοῦ ἐφ' ἐδεκαετίαν διετέλεσεν ὑπὸ τὸν Ἀντίγονον, ὑπῆρχθη ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν νέων τῆς Αἰγύπτου κυρίων μέχρι τῆς καθόδου τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ καὶ καθ' ἅπαν

αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάλειμμα ἢ ὀλβιότης καὶ ἢ πολιτικὴ τοῦ τόπου εὐπραγία οὐ μόνον δὲν ἐμειώθη, ἀλλ' ἐν δεδομένοις καιροῖς ἐξίκετο καὶ εἰς περιφανῆ ἀκμὴν, ἣν εὐγλώττως διετρέφον οἱ τρισμῦροι ὀπλίται, οὓς διετῆρει ὑπὸ τὰς σημαίας,

Τῶν πολυαριθμῶν Κυπρίων βασιλέων ἄχρι τῶν Πτολεμαίων, γνωστὰ ἡμῖν ὀνόματά εἰσι μόνον τὰ ἐξῆς, τοῦ Τεύκρου, Χέρσιδος, Σιρώμου, Ὀνησίλου, Εὐέλθονος, Γόργου, Φιλοκύπρου, Ἐρισσέως, Εὐαγόρου Α΄. καὶ Β΄., Νικοκλέους, Πυθαγόρα, Νικοκρέοντος τῆς Σαλαμῖνος, τοῦ Ἀγαπήνορος, Αὐληνόμου, Δημονόου, Ἰθηῖάγονος, Νικοκλέους τῆς Πάφου, τοῦ Στασάνορος Πασικράτους, Ἀριστοκύπρου, Εὐρυάλου τῶν Σόλων, τοῦ Ροίκου, Ἀνδροκλέους, Δαμάσιος τῆς Ἀμαθοῦντος, τοῦ Πραξάνδρου, Πραξίππου, Πεισιστράτου τῆς Λαπίθου, τοῦ Δαμάστου, Πασικράτους, Στεσίνορος τῆς Κουρίας, τοῦ Πυγμαλίωνος, Πυμάτου, Πυθαγόρα τοῦ Κιτίου, τοῦ Θεμισσωνος τῆς Κυπρίας, τοῦ Αἰγίσθου τοῦ Ἰθαλίου, τοῦ Ἀκίμαντος τῆς Ἀκαμαντίδος, τοῦ Στησισίκου τοῦ Μαρίου, τοῦ Ὀνησαγόρα τῆς Λύδρου, τοῦ Χάρμιδος τῆς Ταμασσοῦ καὶ τοῦ Ἀγύρεος, ἄγνωστον τίνος πρωτευούσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

— —

ΕΛΛΗΝΕΣ (317—57 Π. Χ.)

(Σ υ ν έ γ χ ε ι α.)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν ἥτταν τοῦ Εὐ-
μένους (317 Π. Χ.) ἥρωϊκῶς ἀγωνισαμένου ὑπὲρ τῶν δικαίων
τῆς Μακεδονείου δυναστείας, οἱ παρασχόντες αὐτῷ ἀρωγὴν
Κύπριοι βασιλεῖς παρεδέξαντο τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν στρατη-
γῶν αὐτοῦ Ἀντιγόνου καὶ Πτολεμαίου, οἷς ἔλαχεν ἡ μερὶς
τοῦ λέοντος ἐκ τῆς μεγάλης κληρονομίας τοῦ Ἀλεξάνδρου,
προσκολληθέντες οἱ μὲν τῷ Ἀντιγόνῳ, οἱ δὲ τῷ Πτολεμαίῳ.
Ὁ μὲν Ἀντίγονος εἶχεν ἀποστείλῃ εἰς Κύπρον τὸν Ἀγησίλαον
ὅπως συνάψῃ συμμαχικὴν συνθήκην μετὰ τῶν κυπρίων βασι-
λέων, ὁ δὲ Πτολεμαῖος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μεγέλαον, πρὸς τὸν
αὐτὸν σκοπὸν, ἀλλὰ τοῦτον συνωδευμένον διὰ χερσαίας καὶ
θαλασσίας δυνάμεως συγκροτουμένης ἐκ μυρίων καὶ τρισχιλίων
ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Μυρμιδόνα καὶ ἐξ ἑκατὸν σκαφῶν ὑπὸ τὸν
Πολύκλητον· βραδύτερον κατῆλθε καὶ ὁ Σέλευκος μετὰ πεντη-
κοντάδος νηῶν ὅπως ἀντιπράξῃ καὶ οὗτος κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου.
Ὁ Νικοκρέων, βασιλεὺς τῆς Σαλαμῖνος, υἱὸς κατὰ πᾶσαν πι-
θανότητα τοῦ Πυθαγόρα, περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ ὁποίου οὐδεμία
ὑπάρχει πληροφορία, ἐτάχθη μετὰ θέρμης ὑπὲρ τοῦ Πτολεμαίου
καὶ συνῆψε συνθήκην ἀμυντικὴν καὶ ἐπιθετικὴν μετὰ τινῶν ἐκ
τῶν ἐν Κύπρῳ συναδέλφων αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ ὁ Πασικράτης ὁ
τῶν Σόλων, οὗ ὁ υἱὸς Εὐνοστος ἔσχευ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα
τοῦ Πτολεμαίου Εἰρήνην. Ὁ τῆς Ἀμαθῶντος βασιλεὺς ἐτα-
λαντεύετο, ἀλλ' ἐδέησε νὰ παράσχῃ ὁμήρους περὶ τῆς πιστότη-
τος αὐτοῦ. Οἱ βασιλεῖς τῆς Κυρηνίας, Λαπίθου, Μαρίου καὶ
Κιτίου ἐκηρύχθησαν διαρρήδην ὑπὲρ τοῦ Ἀντιγόνου. Τὸ Κίτιον
ἐπολιορκήθη καὶ ἐν τέλει ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀριθμητικὴν ὑπε-

ροχήν τῶν δυνάμεων τοῦ Πτολεμαίου, ὅς παρεγένετο αὐτοπροσώπως εἰς Κύπρον ὅπως ἐμπεδώτῃ ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἐξουσίαν του καὶ ὅστις, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐξώκειλεν εἰς μέτρα θηριώδη ἀποκτείνοντας τὸν βασιλέα τοῦ Κιτίου Πυγμαλίωνα (1) καὶ καθείρξας τοὺς βασιλεῖς τῆς Λαπίθου, Κυρηνίας καὶ Μαρίου Πράξιππον, Θεμισσονα καὶ Στασίσιχον, ἐγκαθείρξας ἅμα στιφυθὸν ἐν Πάφῳ πάντας τοὺς κατοίκους τοῦ Μαρίου. Ἡμείψατο τὴν πιστότητα τοῦ Νικοκρέοντος, πρὸς ὃν ἐξεχώρησεν ὅλην τὴν οὐσίαν τῶν ἐν λόγῳ βασιλέων, καὶ ὃν ἀνέδειξε γενικὸν διοικητὴν τῆς νήσου. Ὁ Νικοκρέων ἐξήσκησε τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ μετὰ συνέσεως καὶ νοημοσύνης, βασιλεύσας εἰρηνικῶς ἐν Σαλαμῖνι ἀπὸ τοῦ ἔτους 334 μέχρι τοῦ 310 Π. Χ. καὶ διετέλεσεν ὁ ἔσχατος τῶν βασιλέων τῆς πόλεως ταύτης.

Μετὰ ταῦτα (311 Π. Χ.) μαθὼν ὁ Πτολεμαῖος ὅτι ὁ τῆς Πάφου βασιλεὺς Νικοκλῆς συνεννοεῖτο μετὰ τοῦ Ἀντιγόνου ἢ συνώμνε μεθ' ἐτέρων ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔπεμψε κρύφα ἐκ Πάφου στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἔχον ἐπὶ κεφαλῆς Ἀργεῖόν τινα καὶ Καλλικράτην ἐκ τῶν πιστῶν αὐτῷ ὅπως ἀποκτείνωσι τὸν Νεοκλῆ. Τὸ δολοφόνον σῶμα ἀπρὸβιθασθὲν νυκτὸς εἰς Πάφον, περιέζωσε στενῶς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Νικοκλέους, καθὼς καὶ τὴν ὅλην πόλιν καὶ εἰδοποίησε τὸν βασιλέα νὰ παρασκευασθῇ εἰς θάνατον. Οὗτος ἀπεπειράθη νὰ δικαιολογηθῇ, ἀλλ' ὄρων ὅτι κατ' οὐδὲν ἐλογίζοντο αἱ περὶ ἀθωότητος διαμαρτυρίαι αὐτοῦ, ἠτύοκτόνησεν. Ἡ βασιλὶς Ἀξιούθια, φόβῳ μήτοι αἱ θυγατέρες αὐτῆς περιέλθωσιν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τοῦ οἴκου αὐτῆς, τὰς ἀπηγχόνησε καὶ κρήνησε καὶ τὰς συμβίους τῶν ἀδελφῶν τοῦ Νικοκλέους ἵνα μὴ ὑπάρτῳσι παρρησίαν τύχην νὰ συναπολεσθῶσι μετ' ἐκείνης· ἀλλὰ τὸ δρᾶμα δὲν ἔληξεν. Οἱ ἀδελφοὶ

(1) Οὗτος διετέλεσε, ὁ ἔσχατος βασιλεὺς τοῦ Κιτίου, καὶ οὐχὶ ὁ Πύματος, καθὰ διελάβομεν ἐν τῷ α'. τεύχει.

τοῦ Νικόκλέους, ἐγκλεισθέντες ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν, ἔθεντο πῦρ καὶ ἐνῶ τὰ πάντα περὶ αὐτοὺς ἐπυρπολοῦντο, ἐκεῖνοι ἠύτοκτόνου, συμπληροῦντες τὴν φοβεράν οἰκογενειακὴν ἐκατόμβην. Τοιαῦται ἐν πυντὶ καιροῦ σπάνια ἐθέλοθυσία χρήζουσι πασῶν τῶν ἀνευφημιῶν τῆς ἱστορίας.

Ἄλλ' ὁ Ἀντιγόνης, ὁ οὕτως παραγκωνισθεὶς ἐν Κύπρῳ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἴτηθεὶς μετὰ ταῦτα ὑπὸ τούτου ἐν Κιλίκῳ, δὲν ἐπέτρεψεν ὅπως ἐπὶ πολὺ ἐντρυφήσωσιν οἱ περὶ τὸν Πτολεμαῖον ἐν τῷ αἵματηρῷ θριάμβῳ αὐτῶν. Δημήτριος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιγόνης, ὁ καὶ κληθεὶς Πολιορκητῆς, ἐξεπέμφθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ μιᾶς καὶ ἡμισείας μυριάδος πεζῶν, ἰππέων τετρακοσίων καὶ στόλου ἐξ ἑκατὸν καὶ δέκα σκαφῶν ἀποβίβασθῆναι παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Καρπασίας, ἔνθα ἐστρατοπέδευεν, ἐξασφαλίσας δὲ τὴν ὑποταγὴν τῶν πλησιόχωρον πόλεων, ἤλασε πρὸς τὴν Σαλαμίνα. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πτολεμαίου Μενέλαος, μαθὼν καὶ τὴν ἐν Καρπασίᾳ ἀποβίβασιν καὶ τὴν ἐπὶ τὴν Σαλαμίνα προέλασιν τοῦ Δημητρίου Ἀντιγόνης, ἐξῆλθεν εἰς ὑπάντησιν τῆς ἐχθρικῆς στρατιᾶς ἐν ἀποστάσει μιᾶς καὶ τετάρτου λεύγης ἀπὸ τῆς πόλεως, μετὰ δωδεκασχιλίων πεζῶν καὶ ἰππέων ὀκτακοσίων. Ἡ συμπλοκὴ ὑπῆρξε κρατερὰ, ἀλλ' ἀπέληξεν εἰς τὴν ἥτταν τοῦ Μενελάου καὶ τὴν καταδίωξιν τῆς στρατιᾶς του ὑπὸ τοῦ νικητοῦ ἄχρι τῆς Σαλαμίνας· τρισχίλιοι αἰχμάλωτοι περιῆλθοι εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Δημητρίου, ἀποσταλέντες εἰς τὸν ἐν Συρίᾳ τότε διακείμενον Ἀντιγόνην, καταγινόμενον εἰς ἀνέγερσιν πόλεως παρὰ τὸν Ὀρόντην, ἐκτὸς ἐτέρων χιλίων πεσόντων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς συμπλοκῆς, ἀλλ' εἰς τὸν Μενέλαον εἶχον ἀπομείνη εἰσέτι ἀποχρῶσαι δυνάμεις, δι' ὧν νὰ ἀμυνθῇ τῆς Σαλαμίνας, ἔνθα καὶ ἐνεκλείσθη, εἰδοποιήσας ἅμα τὸν ἐν Αἰγύπτῳ Πτολεμαῖον πρῶτον τὸν Σωτῆρα περὶ τῶν κατ' αὐτὸν, παρ' οὗ ἐζητεῖτο ἐπικουρίαν. Ἐν τούτοις, ὁ Δημήτριος εἶχεν ἐπιχειρήσῃ ἀνεπιτυχῇ ἔφοδον, ἐφ' ᾧ καὶ κατέφυγεν

εἰς μηχανήν, τὴν καλουμένην Ἐλέπολιν, πελώριον κατασκευά-
σμα ὑπότροχον μετὰ στεγῶν, καὶ εἰς ὑπερμεγέθεις κριοὺς καὶ
κρεοφόρους χελώνας, ἐν ταῖς στέγαις τῆς ἐλεπόλεως εἰσενεγκῶν
παντοίους πετροβόλους καὶ καταπέλτας ὄξυθειεῖς, καταστρέφων
οὕτω διὰ τῶν πετροβόλων τὰς ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου, διὰ δὲ
τῶν κριῶν διασειῶν τὰ τείχη. Ἐν μικρῷ χρόνῳ ἠνεψχθησαν
ρήγματα, δι' ὧν ἡ πόλις ἠδύνατο νὰ ἀλωθῇ ἐξ ἐφόδου ὅτε ὁ Με-
νέλαος διὰ βελῶν πεπυρωμένων καὶ ἐτέρων ἐμπυριστικῶν ὑλῶν
καὶ διὰ νυκτίου ἐξόδου ἠδυνήθη νὰ ἀποτεφρώσῃ τὰ διαβολικὰ
ὄργανα τῶν πολιορκητῶν, οἷς οὐδὲν ἔμενεν ἕτερον νὰ πράξωσιν
ἢ νὰ ἐπιτείνωσιν ἐπὶ μᾶλλον τὸν χερσαῖον καὶ θαλάσσιον ἀπο-
κλεισμόν τῆς Σαλαμῖνος, ἀναμένοντες τὰς ἀποφάσεις τῶν πο-
λιορκημένων.

Ὁ ἐν Αἰγύπτῳ Πτολεμαῖος ἅμα γνοὺς τὸν κίνδυνον εἰς ὃν
ἦν ἐκτεθειμένη ἡ Σαλαμῖς οὐδαμῶς ἔμενεν ἀδρανῆς, ἀλλὰ πα-
ρασκευάσας μυρίους πεζοὺς μετὰ πολλῶν τριήρων ἀπέπλευσεν
ἐκεῖθεν καὶ προσωρμίσθη εἰς Πάφον, ὁπόθεν ἐφοδιασθεὶς καὶ
δι' ἐτέρων σκαφῶν ὠδευσε πρὸς τὴν Σαλαμῖνα μετὰ στόλου ἐξ
ἐκατὸν πεντήκοντα μακρῶν νηῶν καὶ διακοσίων μεταγωγικῶν.
Τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μενέλαον εἶχεν εἰδοποιήσῃ ὅπως ἅμα τοῦ
ἀγῶνος ἀρξαμένου προσβίβη ἐκ τῶν ὀπισθεν τὸν στόλον τοῦ
Δημητρίου διὰ τῶν ἐξήκοντα νηῶν, ἃς εἶχεν ἐν Σαλαμῖνι,
ἀλλ' ὁ Δημήτριος διὰ δέκα μόνον νηῶν ἀπέφραξε τὸν τοῦ
στενοῦ λιμένος ἔκπλουν καὶ περιήγαγεν εἰς ἀπραξίαν τὴν δύ-
ναμιν τοῦ Μενελάου, ἥτις ἤθελεν ἐλθέσῃ τὸν Δημήτριον, μετὰ
τὴν σύστασιν τοῦ ἀγῶνος, εἰς κρατεράν ἐκατέρωθεν προσβολήν·
μετὰ δὲ τῶν ἐκατὸν δέκα νηῶν αὐτοῦ ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος
πρὸς συνάντησιν τοῦ Πτολεμαίου, πλείοντος ἤδη πρὸς τὴν Σα-
λαμῖνα, ὃν καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ συναντήσῃ, κατὰ τινὰς πρὸ τῆς
Ἀρσινόης [(Ἄμμοχώστου), κατ' ἄλλους νοτιώτερον πρὸ τῆς
Λευκόλλας, κατὰ δὲ τὸν Πλούταρχον, οὐ πόρρω τῆς Σαλαμῖνος.

Αμα τῇ προσεγγίσει, ὁ Δημήτριος μετὰ τσαύτης ἐπετέθη ὀρμῆς ὥστε ἀπὸ τῆς πρώτης συγκρούσεως ἡ Αἰγυπτιακὴ γραμμὴ διεσπάρθη καὶ ὁ στόλος τοῦ Πτολεμαίου ἐμηδενίσθη. Ὁγδοήκοντα μακρὰ τριήρεις κατεποντίσθησαν· τεσσαράκοντα ἕτεροι μετὰ ἑκατοστύος μεταγωγικῶν σκαφῶν ἠλώθησαν αὐτανδροὶ ὑπὸ τοῦ νικητοῦ. Αἱ γυναῖκες τοῦ Πτολεμαίου, ἡ ἀκολουθία αὐτοῦ, τὸ χρηματικόν, αἱ ἀποσκευαὶ καὶ ὅλον τὸ πολεμικόν αὐτοῦ ὑλικόν περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Δημητρίου, τοῦ Πτολεμαίου μετὰ ὀκτῶ μόνον νηῶν δυνηθέντος νὰ διαφύγῃ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ καταφύγῃ εἰς Κίτιον, ὅθεν παρεγένετο εἰς Αἴγυπτον. Ἡ ἐν λόγῳ ναυμαχία ἐπέσπευσε καὶ τὴν τῆς Σαλαμῖνος παράδουσι, ἀπελπισθείσης περὶ ἄλλης ἐξωτερικῆς ἐπικουρίας μετὰ μυρίων καὶ ἑξακισχιλίων πεζῶν καὶ ἑξακοσίων ἰππέων κατὰ τοὺς μὲν, ἐνῶ κατ' ἄλλους μετὰ μυρίων καὶ δισχιλίων, καὶ ἰππέων χιλίων διακοσίων, ἐν οἷς καὶ ὁ Μενέλαος καὶ ὁ ἀνεψιὸς Λεῦκος ἢ Λεύκολλος, ἐξ οὗ πιθανῶς ἐκλήθη καὶ ἡ Λύδρος Λευκωσία, ἅμα δὲ καὶ ἡ πόλις Λεύκολλα. (306 Π. Χ.) Ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ὅμως τούτων ἀπεδόθησαν τῷ Πτολεμαίῳ ὑπὸ τοῦ νικητοῦ οἱ μᾶλλον διακεκριμένοι ἐν οἷς καὶ ὁ ἀδελφὸς καὶ ὁ υἱὸς ἐκείνου.

Ὁ Δημήτριος προνοήσας περὶ τῶν δεόντων ἐν Σαλαμῖνι ἀπέστειλε καὶ εἰς τὰς ἐπιλοίπους τῶν πόλεων φρουράς, ἐν ὅλῳ μυρίουσ πεζοῦς καὶ ἰππεῖς τετρακοσίους, γνωστοποιήσας ἅμα τῷ πατρὶ αὐτοῦ Ἀντιγόνῳ τοὺς ἄθλους αὐτοῦ, ἐν Συρίᾳ παρατυγχάνοντι, ὅστις ἔκτοτε προσέλαβε τὸν τίτλον βασιλέως, καὶ κατὰ μίμησιν τούτου καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου στρατηγοὶ, οὐχ ἦττον ἢ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δημήτριος.

Ἄλλὰ νέα παρεσκευάσθη συμμαχία κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου μεταξὺ τοῦ Πτολεμαίου τῆς Αἰγύπτου, Σελεύκου τῆς Βαβυλωνος, Ἀυσιμάχου τῆς Θράκης καὶ Κασσάνδρου τῆς Μακεδονίας. Ἀποτελεσμα ταύτης προέκυψεν ἡ ἐν Ἰψῷ τῆς Φρυγίας μάχη, ἧς

συμμετέσχον ὀγδοήκοντακισχίλιοι ἑκατέρωθεν μαχηταὶ καὶ καθ' ἓν ὁ Ἀντίγονος, καίτοι γενναίως ἀγωνισάμενος, κατετροπώθη, πεσὼν καὶ αὐτὸς οὗτος ὑπὸ γάλαζαν σφαιρῶν (304 Π. Χ.). Ὁ Δημήτριος, ὃν ὁ πατήρ μάτην ἀνέμενεν ἐν Φρυγίᾳ, ἀπέδρα εἰς Κύπρον, ὅθεν, ἐξασφαλίσας ἐν Σαλαμῖνι τὴν ζωὴν τῶν τέκνων καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ προσλαβὼν νῆας, ἀπῆρεν εἰς Ἑλλάδα καὶ Μακεδονίαν ἐπὶ σκοπῷ ἀνακτήσεως νέων κρατῶν, ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἀπησχολεῖτο περὶ τὸν διαμελισμὸν τῶν κτήσεων τοῦ Ἀντιγόνου, μόλις δὲ τὸ 295 Π. Χ. ἀπεπειράθη νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Κύπρον. Μόνη ἡ Σαλαμίς ἐπολιορκήθη, παραδόθη δὲ μετ' οὐ πολὺ, Ἡ μήτηρ, καὶ τὰ τέκνα τοῦ Δημητρίου ἠγχαλωτίσθησαν, ἀλλ' ἀπελύθησαν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἐπληρώθησαν μάλιστα ἐκ πλουσίων δωρεῶν. Οὕτως ἡ Κύπρος κατέστη αὖθις μεθ' ἑνδεκαετίαν ἐπαρχία τοῦ κράτους τῶν Λαγιδῶν. Αἱ ἰθαγενεῖς δυναστεῖαι ὤχοντο ἀνεπιστρεπτεῖ. Τὴν νῆσον ἐκυβέρνα στρατηγὸς φέρων τὸν τίτλον ναυάρχου, ἀρχιερέως καὶ στρατηγοῦ, ἐκτενῆ περιβεβλημένος ἐξουσίαν, ἐρείδομένην ἐπὶ ἀποχωρήσεως καὶ δεόντως συγκεκροτημένης στρατιωτικῆς δυνάμεως, μονίμως ἐδρεύων ἐν τῇ πρωτεύουσῃ Σαλαμῖνι καὶ ἔχων ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ τὰς λοιπὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρχὰς τῆς νήσου, ἀλλὰ, μεθ' ὅλην τὴν φαινομένην ταύτην στρατοκρατίαν αἱ δημοτικαὶ προνομίαι ἔμεινον ἀλώθητοι. Ἡ δ' ἐπελθοῦσα ἀλλοιώσεις δὲν ἀπιστέρησε τὴν χώραν οὔτε ἐλευθερίου πολιτεύματος οὔτε ἀπαρακωλύτων ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, ἅπερ ὁ Πτολεμαῖος δὲν εἶχε χορηγήσῃ τοῖς Αἰγυπτίοις. Οἱ Πτολεμαῖοι προσηγορεύοντο βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Κύπρου, ἔθλο δ' ἐπεκράτησεν ἕκτοτε ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτῶν νὰ δίδωται ἡ Κύπρος ὡς κληροῦχημα τοῖς ἀδελφοῖς ἢ υἱαῖς τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων παρετάθη περὶ τὰ 215 ἔτη, ἤτοι ἀπὸ Πτολεμαίου πρώτου τοῦ Σωτήρος (295 Π. Χ.)

ἄγχοι Πτολεμαίου δού του Σωτήρος Β'. του ἐπικληθέντος Λαθύ-
ρου (84 Π. Χ.), ἀλλ' ἡ πρώτη ἑκατονταετηρίς τῆς τούτων
ἐπικρατήσεως ἀπέβη αἰσιωτέρα τοῖς Κυπρίοις ἢ οἱ μετὰ ταῦτα
χρόνοι, λόγῳ τῆς μονίμου ἐν τῷ τόπῳ εἰρήνης καὶ τῆς τῶν ἀρ-
χόντων πρὸς τοὺς ἀρχομένους περιφορᾶς· ἰδίᾳ ἐξάίρεται ἡ πολι-
τεία Πτολεμαίου Β. του Φιλαδέλφου (285 — 247 Π. Χ.)
παντοιοτρόπως ἐπιμεληθέντος νὰ προαγάγῃ τὸν τόπον. Μετὰ
ταῦτα ἡ δυναστεία τῶν Λαγιδῶν, ἀπειλουμένη ἐκ τῆς ἀντιζη-
λίας τῶν τῆς Συρίας βασιλέων, κατέστη ἐνλελυμένη ἐν Κύπρῳ,
ἥτις ἤρξατο νὰ συνταράσσῃται καὶ νὰ ἀποποιῆται τὴν τῶν
φύρων ἀπότισιν (205 — 184 Π. Χ.) ἐπὶ Πτολεμαίου Ε'. του
Ἐπιφανοῦς, ἀλλ' ὁ Πολυκράτης, γενικὸς διοικητὴς διορισθεὶς
ἐν Κύπρῳ, κατώρθωσε νὰ συνδιαλλάξῃ τὰ διεστῶτα. Ἐν τούτοις
ἡ δυναστεία τῶν Λαγιδῶν ἐχώρει ἐν Αἰγύπτῳ ἐν προΐουση
ἐξασθενήσει καὶ δὲν ἤδυνάτο νὰ ἀντιστῇ ταῖς ἀντιποιήσεσιν
Ἐπιφανοῦς ἢ διὰ τῆς αἰγίδος τῶν Ρωμαίων· τὴν
ἐξασθένησιν ταύτην ἐπέτεινον ἐπὶ μᾶλλον αἱ οἰκογενειακαὶ
αὐτῶν ἐριδὲς καὶ ἡ ὀσμύρα διατρανομένη ἔφετις τῶν Ρω-
μαίων ὅπως ἐνσχωσῶσιν ἐπ' αὐτῶν εἰδὸς τι κυριαρχίας εἰς οὐδὲν
ἕτερον ἀγούσης ἢ εἰς κατάληψιν τῶν κτήσεων αὐτῶν. Οὕτως ἐν
οὔτοις ὑπέθαλψαν τὴν τοῦ Εὐεργέτου ἢ Φύσκωνος προτιθεμένην
ἐστρατείαν κατὰ τῆς Κύπρου, ἥτις ἄγνωστον πῶς ἀπέληξεν.
Ὅ,τι τυγχάνει θετικὸν εἶναι ὅτι ὁ Εὐεργέτης ἀπέθανεν ἐν
Κύπρῳ (147 Π. Χ.) καταλιπὼν δύο υἱοὺς Ἀλέξανδρον τὸν Α'.
καὶ Πτολεμαῖον τὸν Σωτήρα Β', ἡ δὲ Κύπρος ἐπωφελήθη τὴν
πολιτικὴν ἀνωμαλίαν καὶ τὰς ἀδελφικὰς καὶ οἰκογενειακὰς τῶν
Πτολεμαίων διχοστασίας ὅπως ἀναλάβῃ εἰδὸς τι ἀνεξαρτησίας,
ἐχρησίμευσε δὲ καὶ ὡς ὀρμητήριον τοῦ Πτολεμαίου Σωτήρος Β',
ἀπελθόντος ἐκ Κύπρου (ἐνθα εἶχεν ἐγκρασταθῆ ὡς βασιλεὺς τῆ
βοηθείᾳ πολυαρίθμων τότε Ἰουδαίων, μεταναστευσάντων ἐν
Κύπρῳ συνεπέα τῶν διωγμῶν, οὓς ὑπέστησαν ὑπὸ Σελεύκου τοῦ

Νικάτορος) μετὰ τριακοντακισχιλίων ἀνδρῶν εἰς συνδρομήν τῆς Ἰουδαίας ἀποποιουμένης καὶ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Ἰορδάνου συναντήσας τὴν στρατιάν τοῦ ἐξ Αἰγύπτου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἰωανναίνου κατετρόπωσεν αὐτὴν ἄρδην καὶ ὑπέστρεψεν εἰς Κύπρον. (98 Π. X.) ἀλλὰ μετὰ δέκα ἔτη ἔλαβε κατοχὴν τοῦ θρόνου τῆς Αἰγύπτου, ἔνθα ἐβασίλευσεν ἑπτὰ ἔνιαυτούς, καὶ ἔνθα εἶτα τὸν διεδέξατο Πτολεμαῖος ὁ ΙΑ΄. ὁ Αὐλητής, υἱὸς αὐτοῦ, τῆς Κύπρου δοθείσης ὡς κληροδότημα ἐτέρῳ Πτολεμαίῳ, νόθῳ, υἱῷ τοῦ Λαθύγου.

Ἡ τῶν Πτολεμαίων ἀμέριστος κυριαρχία διήρκεσε περὶ τοὺς διακοσίους τεσσαράκοντα τρεῖς ἔνιαυτούς· μετ' αὐτὴν ἄρχεται ἡ Ρωμαϊκὴ ἐπικράτησις. Ἦν ἐπόμενον ὅτι ἡ χώρα κεκτημένη γονιμώτατον ἔδαφος, δαψίλειαν καὶ ποικιλίαν προϊόντων, κατοίκους φιλοπόνους, σεσωρευμένον παρ' ἄρχουσι καὶ ἰδιώταις πλοῦτον, γεωγραφικὴν θέσιν ἐπίζηλον ἤθελε πάντως διεγείρη τὰς ὀρέξεις τῶν τότε ἰσχυρῶν· ἐξ ὁμοίων ἀγόμενοι λόγων καὶ οἱ πανσθενεῖς τότε Ρωμαῖοι προήχθησαν ὅπως ἀποσπάσωσι τὴν νῆσον ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Πτολεμαίων. Ἀπλὴν πρόφασιν ἐζήτησαν, καὶ τοιαύτη τις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐμφανισθῇ.

Ἡ κυπριακὴ ἐλευθερία ἐκπνέει ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ κατακτήσει, ἡ δὲ καθ' ὅλου ὄψις τῶν Κυπριακῶν πραγμάτων τὸν τεῦθεν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἀλλοιοῦται.

Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἡμῶν ἐξήραμεν τὰ κατὰ τὴν μακροβίωνα ταύτην ἑλληνικὴν ἐπικράτησιν, ἣτις διετέλεσεν ἡ οὐσιωδῶς ἱστορικὴ καὶ ἐξημερωτικὴ περίοδος.

Ἦδη ἐπιτάσσομεν τὰς ἐξῆς συμπληρωτικὰς δηλώσεις, ἀναγομένας εἰς τοὺς νόμους, τὸ θρήσκευμα, τὰ ἔθνη, τὸ ἐμπόριον, τὸ εἶδος τῆς γραφῆς καὶ λοιπὰ παρὰ τοῖς Κυπρίοις, ἅς ἀρῶμεθα ἐκ τῶν πραγματειῶν Λακρουά καὶ Λάγκ.

«Ἄτελεῖς εἰσὶν αἱ περὶ νομοθεσίας τῆς Κύπρου εἰδήσεις

Τῷ Δίῳνι Χρυσοστόμῳ ὀφείλεται: Α'. ἡ γνῶσις τῶν τριῶν ἐφεξῆς νόμων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. «Τὴν μοιχευθεῖσαν κειρομένην πορνεύεσθαι». Β'. «Τὸν αὐτὸν ἀποκτείνεσθαι ἄταφον ρίπτεσθαι.» Οὐδαμοῦ ὑφίσταται ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς νόμοις τοιάδε ἀπόλυτος τῆς αὐτοχειρίας καταδίκη. Ἐν Ἀθήναις ἀπετέμενετο ἡ χεὶρ τοῦ αὐτοκτονοῦντος καὶ ἐθάπτετο πόρρω, τὸ δὲ σῶμα ἐνεταφιάζετο ἔχον ἐστραμμένον τὸ πρόσωπον πρὸς δυσμᾶς. Γ'. «Μὴ ἀποκτεῖναι βροῦν ἀροτῆρα». Ἡ τοῦ νόμου τούτου παράβασις ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου. Παρ' ἅπασιν τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς, ὁ νόμος ὑπερῆσπιζε τὸ τοῖς ἔργοις τοῦ ἀνθρώπου λυσιτελές τοῦτο ζῶον, ἀλλὰ μόνον παρὰ τοῖς Κυπρίοις καὶ τοῖς Φρυξί τοσοῦτω αὐστηρὰ εὔρηται ποινὴ ἐπὶ τῇ τοῦ νόμου ἀθετήσει.

«Τὰ τῶν Κυπρίων ἤθη δὲν ἦσαν ἔτι ἐκτεθηλυμένα καὶ ἀνειμένα. Τὰ ἔθνη καταρτίζονται καὶ μεγεθύνονται δι' ἐγκρατείας, ἐργασίας καὶ ἀρετῆς. Ὁ Κύπριος λαὸς ἐκέκτητο ἐξ ὑπαρχῆς πάσας τὰς ἐν λόγῳ ιδιότητας, ὧν ἄνευ δὲν ἔθελε κατορθώσῃ νὰ ἐξιχθῆ εἰς τὴν ὑπάτην ἀκμὴν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ περιόδου. Τὰ ἔθνη τότε ἦσαν εἰκότως ἀπλᾶ καὶ σοβαρὰ, ὀβίος κανονικὸς καὶ δραστηκὸς καὶ ἡ θρησκεία οὐχ ἤττον αὐστηρὰ. Βραδύτερον ὅμως, πλουτήσας ὁ λαὸς αὐτός, ἀπὸ τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωπονίας ἀφέθη εἰς τὰς ἐντροφήσεις, ἅς τῇ παρεῖχεν ἡ θελκτικὴ χώρα, ἡ δὲ τῆς Ἀφροδίτης λατρεία ἐν τῇ νήσῳ, μᾶλλον ἢ ἀλλαχοῦ, ἔσχε χαρακτηριστικὰ ἀκατασχέτου ἡδυπαθείας, τῆς ἀμφοτέρων τῶν φύλων νεότητος, ἰδίᾳ τῆς τῶν ἀνωτέρων τάξεων, ἐθισθείσης νὰ θεωρῇ τὰς ἡδονὰς ὡς τὸ κάλλιστον ἐν τῷ βίῳ ἀγαθόν. Τῶν βασιλέων ἡ πολυτέλεια ἦν παροιμιώδης, ἀπομιμηθεῖσα τὴν τῶν βασιλέων τῆς Φοινίκης καὶ Περσίας, ἡ δὲ τερατώδης τούτων σπατάλη οὐχ ἤττον ἢ ἡ τῶν δυναστειῶν τῶν Λαγιδῶν καὶ Σελευκιδῶν, ὑπε-

ρηκόντισεν ὅ,τι γινώσκουμε, περί τοῦ ἑσωτερικοῦ τῆς αὐτῆς τῶν τῆς Περσίας βασιλείῃ.

«Μεγάλῃς ἀπήλασον φήμῃς οἱ Κύπριοι ἐν τοῖς κλάδοις τῆς βιοτεχνίας. Ἐπιδεξίῳ κατεργάζοντο σίδηρον καὶ χαλκόν, ὧν ἐβρίθον τὰ ἐν τῷ τόπῳ μεταλλεῖα. Περιζήτητα ὑπῆρχον τὰ Κυπριακὰ ὄπλα. Ἀλέξανδρος ὁ μέγας, καθ' ὅλας τὰς ἀνά τὴν Ἀσίαν στρατείας αὐτοῦ ἔφερε σπάθην κυπρίαν. Κατὰ τὴν πρῶτην ἐξοικίαν τῆς Ρόδου, Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς μετέφερον ἐκ Κύπρου δύο χαλκίνοὺς θώρακας, βάρους τεσσαράκοντα λιτρῶν.

«Καθάπερ οἱ Φοίνικες, ἦσαν καὶ οἱ Κύπριοι, ὀνομαστοὶ ναυπηγοί, καὶ κατεργασταὶ ἰστίων, σχοινίων καὶ ἐν γένει παντὸς ὅ,τι ἐπιτήδειον εἰς ἐξάρτισιν πλοίων. Ἐξίσου ὀνομαστὰ ἦσαν τὰ μετέξιν αὐτῶν ὑφάσματα, ὀθόναι, κεντήματα, τάπητες, ἐνδελεχῶς φημιζόμενα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι τῶν συγγραφέων τῆς ἱερᾶς ἱστορίας.

«Οἱ Κύπριοι ἐκαλλιέργουν μᾶλλον τὰς ὠφελίμους ἢ τὰς ἐλευθερίους τέχνας, καίτοι μὴ ὄλως παραμελοῦντες καὶ τὰς τελευταίας ταύτας. Γνωστὸν τυγχάνει τὸ ὄνομα τοῦ ἀγαλματοποιοῦ Στίπριος (444 Π. Χ.) κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους ἀκμάσαντες. Σπάνισαι μαρτυρίαι ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως εἰδώλων τινῶν ἐκ τῶν ἐρεπίων τῆς Κύπρου πληροφοροῦσιν ἡμᾶς ὅτι οὐδαμῶς ἡ τέχνη ἀπώλετο, ὅπου ὑπῆρχε λατρευομένη ἑλληνικὴ θεότης.

«Ἀπὸ παναρχαίων χρόνων ἡ Κύπρος διετέλεσε κράτος ἰσχυρὸν, ναυτικὸν καὶ ἐμπορικόν. Εἰς τὴν Σεμίραμιν ἐχορήγησε ναυπηγούς ἐπὶ τῇ κατὰ τῶν Ἰνδιῶν στρατείᾳ αὐτῆς πρὸς ναυπήγησιν σκαφῶν ἀποσυντεθειμένων, ἀλλὰ, παρὰ τοὺς ἐργάτας, παρεῖχε καὶ τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν εἰς κέδρους ἀντικαθιστώσα, τὰς τῶν ἄλλων χωρῶν ἐλάτας. Εἶχε τριάκοντα παραλίους πόλεις, ἀπάσας εὐόρμους. Τὸ ἐμπόριον αὐτῆς διεκλαδοῦτο εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας, ἐλάσσονος Ἀσίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς

Ἐφάς Ἀφρικῆς, τὰς ἐν τῷ Εὐξείνῳ ἑλληνικὰς κτήσεις καὶ τὰς χώρας τῆς Δύσεως. Ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους ἡ ἐμπορικὴ εὐημερία ἐν προΐουσῃ ἀκμῇ διετηρήθη μέχρι τῆς τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους παρακμῆς. Ἡ νῆσος ἐξῆγεν εἰς ἅπαντα τὸν ἀρχαῖον κόσμον χαλκὸν, ναυπηγήσιμον ξυλείαν, εἶλους, σῖτον, ἔρια, λίνον κάνναβιν, ὀπώρας καὶ λίθους πολυτίμους (;).

Ἄτελεῖς εἰσὶν αἱ πληροφορίες περὶ τοῦ μετρικοῦ τῶν Κυπρίων συστήματος, καὶ ἀρίστου ἐκτιμήσεως τὰ τε μέτρα καὶ σταθμά. Ἐν χρήσει ἦν ὁ κύπριος, τὸ ἡμίκυπρον, ὁ μόδιος, ὁ χοῖνιξ, τὸ ξέστον, τὸ μέγαρον, ἡ μνᾶ, διὰ τὴν μέτρησιν τῶν ὑγρῶν, καὶ ἡ στάθμη, ἡ παλαιστὴ καὶ ὁ κάλαμος ὡς μέτρα μήκους. Γνωστότερά εἰσι τὰ νομίσματα αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ Εὐαγόρου οἱ Κύπριοι βασιλεῖς ἐκέκτηντο τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτεν νομίσματα· προγενέστερα τῆς βασιλείας τούτου οὐκ εἰσι γνωστά (1). Ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους ἀπώλεσαν τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἀλλ' ἀνέκτησαν αὐτὸ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (2). Ὁ συνήθης τῶν Κυπρίων νομισμάτων τύπος πρὸ τῶν Ρωμαίων, εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς Ἀφροδίτης ἢ τοῦ ναοῦ αὐτῆς· τὰ τῆς Σαλαμίνας παριστῶσι τὸν Δία, ἢ ἀετὸν καὶ λέοντα, σύμβολα τοῦ θεοῦ αὐτοῦ.

(1) Τοῦτο ἐξηλέγχθη ἡμαρτημένον ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίῳ ἀνακαλυφθέντων τῷ 1869 πολυαρίθμων ἀρχαίων ἀργυρῶν νομισμάτων, ἐκκοπέντων ἀπὸ χρόνων παναρχαίων καὶ ἀποτελούντων πλῆρες σύνολον τοῦ Κυπριακοῦ νομισματικοῦ συστήματος. Τὰ νομίσματα ταῦτα, περιλαμβάνοντα περὶ τοὺς πενήτηκοντα διαφόρους τύπους, ἐν οἷς ἑπτὰ εἶδη τοῦ πρώτου Ἀθηναϊκοῦ τετραδράχμου καὶ παριστῶντα τὰς διαφόρους βαθμολογίας τῆς νομισματικῆς κατασκευῆς, ἀνῆκον εἰς ἕξ καὶ ἑπτὰ τῶν Κυπρίων βασιλείων.

(2) Καὶ τοῦτο ἐξηλέγχθη ἐσφαλμένον. Ἀνερέθησαν ἐν Κύπρῳ ἀργυρᾶ καὶ τινα περικαλλῆ χρυσᾶ νομίσματα, ἐκκοπέντα ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων.

Γα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων πάντα σχεδόν εἰσι χάλκινα. Ἄργυρᾶ μόνον εὔρηται ἐπὶ Οὐεσπεσιανοῦ, Γίτου καὶ Δαμιτιανοῦ φέροντα ἔνθεν μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος, ἔνθεν δὲ τὸν νόον τῆς Πάφου ἢ τὸν Δία τῆς Σαλαμῖνος.

«Οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου οὐδαμῶς ἔμενον ἀλλότριοι τῆς διαδεξαμένης τὸν ἡρωϊκὸν αἰῶνα μεγάλης πολιτικῆς κινήσεως, καθ' ὃν ἀνεφάνη ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ Κυκλικοί. Ὁ Παυσανίας ἀνάγει τὴν πηγὴν τῆς Κυπρίου ποιήσεως εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους, θέτων ἐν τοῖς ἐμπεπνευσμένοις ἀοιδοῖς Εὐκλὸν τινα Κύπριον καὶ θεωρῶν αὐτὸν σύγχρονον τοῦ Μουσαίου, Λύκου καὶ Βάκου. Ὅ,τι σχετίζεται πρὸς τὴν γένεσιν τῶν ἀρχαίων κυπριακῶν ἐπῶν τυγχάνει πάντως ἀβέβαιον καὶ ἀσαφές. Ταῦτα ἀποδίδονται ὅτε μὲν εἰς τὸν Ὅμηρον, ὅτε δὲ εἰς τὸν Στασινον, ὅτε δὲ εἰς Ἡγησίαν τὸν Σαλαμῖνιον.

Μετὰ τοὺς Ὀμηρικοὺς χρόνους, ἡ ἑλληνικὴ ποίησις ἐμαράνθη καὶ ἐξέπνευσεν ἐν Κύπρῳ, ὡς ἀνήσ μεταφυτευθὲν πύρρῳ τῆς γενετείρας γῆς. Δέον γὰ κατέλιθι τις πολλοὺς αἰῶνας ὅπως εὔρη κυπρίους ποιητάς. Οὐχ ἦσαν ἡ ἀνάστασις αὐτῆ τῆς ποιήσεως ἐν Κύπρῳ ἐτεκμηρίου ἐπάνοδον εἰς τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν. Τούτο ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου δορυκτησίας, ἐπαναγαγόντος εἰς τὸν διανοητικὸν βίον τοὺς λαοὺς, οἵτινες ἠλιθιώθησαν (;) ὑπὸ τὸν δεσποτισμὸν τῶν Περσῶν. Ἡ Κύπρος τότε παρήγαγε ποιητάς τινάς, οἵτινες δὲν διετέλεσαν ἄσημοι. Ὁ ἐκ Κουρίας Κλέων ἔφαλε τοὺς Ἀργυγύτας ὁ Ἀθήναιος διέσωσέ τινάς θάμβους τοῦ ἐκ Κουρίας Ἐρμεία καὶ ἐγνώρισεν ἡμῖν τὸν ἐκ Πάφου κωμικὸν ποιητὴν Σώπατριν. Ἡ διδασκαλία τῆς ρητορικῆς εἰσήχθη ἐν Κύπρῳ ὑπὸ τοῦ Πολυκράτους, ἐπὶ Εὐαγόρου· τοὺς ρήτορας τούτους ἀπεκάλει ὁ Πλάτων Λογοδαιδάλους.

«Τὸ ἀκένωτον ταμεῖον τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων, ἐξ οὗ ἠντλήθησαν τὰ κύπρια ἔπη, ἀνέδειξε σειρὰν πολυπληθῶν συγ-

γραφῆων, εἰκότως καλουμένων μυθογράφων καὶ συναξαριστῶν. Τοιοῦτοί εἰσιν ὁ Πάφιος Ἀλέξανδρος, ὁ Ἀρχέλαος, Ἡγήσανδρος, ὁ Σαλαμίνιος, ὁ Ἑρμησιάναξ, ὁ Ἰσθήγονος, ὁ Νικάνωρ, ὁ ἐξ Ἀμαθοῦντος Παίων, συγγραφεῖς ἀσαφεῖς, μυθολογικῶν συναξαρίων ὑπομνηματισταί.

« Ἡ Κύπρος διαφόρους ἐγέννησεν ἱστοριογράφους. Μεταξὺ τῶν Κυπρίων φιλοσόφων διασημότερος εἶναι Ζήνων ὁ Κιτιεὺς, γεννηθεὶς τῷ 362 Π. Χ. καὶ ἰδρυτὴς τῆς περιπύστου σχολῆς τῶν Στωϊκῶν. Οὕτωςι, κατὰ παράδοξον ἀντίθεσιν, ἐκ τῆς χώρας ἔνθα ἡ θρησκεία καὶ τὰ ἥθη ἦσαν ἄκως ἐκλελυμένα, κατήγετο ὁ αὐστηρότατος τῆς ἀρχαιότητος φιλόσοφος, ὁ μέγας τῆς μαθητικότητος πολέμιος, ὁ ἀστεμφέστερος καὶ δικαιότερος τῆς ἀρετῆς συνήγορος».

(Λακρουά.)

«Οἱ φιλόλογοι κατώρθωσαν νὰ ἀναγνώσωσι τὴν κυπριακὴν γραφὴν, χαρακτηρίσαντες αὐτὴν οὐχὶ σημιτικῆς, ἀλλ' ἀρϊανῆς ἢ ἰνδογερμανικῆς καταγωγῆς. Τὸ ὑποδειχθὲν τοῦτο πόρισμα παρέχει ἡμῖν ἀξιοσημεῖωτον παράδειγμα τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἀξιολογότητος τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνιχνεύσεων. Ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἐξερεύνησις λίθων ἢ νομισμάτων ἀπέδειξαν ἐναργῶς τὴν ἀλήθειαν ἐθνολογικοῦ τεκμηρίου 4300 ἐτῶν. Ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἰδιώματος, ὁρθῶς ἐννοουμένη, κατὰ τὸν Κούρτιον, ἔχυσε ζωηρὸν φῶς ἐπὶ τῆς σκοτίας ὑπερμέτρως ἀφεστηκότος παρελθόντος. Ἐρρήθη ὅτι ἡ κυπριακὴ γλῶσσα ἦν παραφυὰς τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλ' ἡ ἔκφρασις δὲν φαίνεται μοι ἀκριβῆς. Οἱ χαρακτῆρες τῆς κυπριακῆς γραφῆς ὀλίγην ἔχουσι ὁμοιότητα πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς· ἀπ' ἐναντίας, αἱ λέξεις, ἅς ἐκφράζουσιν οὗτοί εἰσιν αἱ αὐταὶ οἶαι αἱ καὶ ἐν χρῆσει παρὰ τοῖς ἀρχεγόνοις Ἑλλησιν. Ἐντεῦθεν τεκμαιρόμεθα τὸ κοινὸν τῆς καταγωγῆς τῆς κυπριας καὶ ἑλληνικῆς γλώσσης, μενούσης μόνον τῆς παραδόξου ἀνωμαλίας τῆς διαφορᾶς τῆς γραφῆς, ἥτις ἀπορρέει ἐκ τούτου ὅτι

οὐ καὶ Ἕλληνας εἶχον διδασχθῆ παρὰ τῶν Φοινίκων γὰ γράφωσι τὴν γλῶσσαν, ἣν ἐλάλουν, ἐνῶ οἱ Κύπριοι καὶ ἐλάλουν καὶ ἔγραφον τὴν γλῶσσαν αὐτῶν πρὶν ἢ οἱ Φοινίκες ἀποκατασταθῶσι παρ' αὐτοῖς, τὰ δὲ δύο ἄλφάβητα κυπριακὸν καὶ φοινικικὸν ἤχμαζον παραλλήλως ἐν Κύπρῳ, ἐξαιριφθέντα μονονοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, ἦτοι 3 ἑκατονταετηρίδας Π. Χ.

« Ἐνθάδε ἐγείρεται τὸ ἀπόρημα ἂν οἱ Κύπριοι ἀνεκάλυψαν αὐτοὶ τὸ γραφικὸν αὐτῶν σύστημα ἢ τὸ μετήγαγον ἐκ τῆς κοινῆς μητρὸς, ὁπόθεν αὐτοὶ καὶ οἱ Ἕλληνας μετηνάστεισαν. Κατὰ τὸν Κούρτιον, ἡ ἀρχέγονος διαμονὴ τῶν Ἰώνων διετέλεσεν ἡ Ἀσιατικὴ Ἰωνία. Οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Ἴωνες μετέβησαν ὁμοῦ εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ ἐκεῖθεν ἔλαβον ἕκαστος μίαν διεύθυνσιν, οἱ Δωριεῖς ἀφίκοντο εἰς τὰ ὄρη τῆς ἀρκτικῆς Ἑλλάδος, διαβάντες τὴν Θράκην, οἱ δὲ Ἴωνες κατελθόντες τὰ ὑψηλὰ ὄροπέδια τῆς Φρυγίας, παρεγένοντα διὰ τῶν κοιλάδων εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ὅμιλος μεταναστῶν ὠρμήθη ἐκεῖθεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους, δεῦτερος δὲ ὄμιλος, διελθὼν τὴν Λυκίαν, ἀφίκετο εἰς Κύπρον. Ἡ ὑπόθεσις δὲν φαίνεται ἀβάσιμος, καθόσον ἡ φιλολογία συνηγορεῖ ὑπὲρ αὐτῆς. Ἐν ταῖς Λυκικαῖς ἐπιγραφαῖς εὐρίσκω εἴκοσι χαρακτῆρας, ὧν οἱ δέκα τρεῖς εἰσιν οἱ αὐτοὶ τῶν τῶν κυπριακῶν ἐπιγραφῶν καὶ οἱ ἑπτὰ παρεμφερεῖς αὐτοῖς, ὥστε ἡ συγγένεια τῶν δύο ἀλφάβητων προκείται ἐναργῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ τῆς γλώσσης καὶ τῆς γραφῆς δυνάμεθα γὰ ἀνεύρωμεν τὰ ἔχνη τῆς Κυπριοῖωνικῆς μεταναστεύσεως ἐν Φρυγίᾳ, τῇ κοινῇ τῶν Κυπρίων, τῶν Λυκίων καὶ τῶν Ἰώνων πατρίδι.»

(Λάγκ.)

Περὶ δὲ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἐν Κύπρῳ θεοτήτων ὁ κ. Λουκρουὰ ἀποφαίνεται ὡδε :

« Π Ἀφροδίτη οὐκ ἦν ἡ ἀρχαία τῆς νήσου θεοτήτης, διότι τὰ θυσιαστήρια τῆς Πάφου, τῆς Αμκθούνης καὶ τοῦ Κιτίου ἦσαν

καταρχὰς κηθιερωμένα τῇ λατρείᾳ τῆς Τυρίας Ἀστάρτης, τῆς θεότητος ταύτης ἧτις ἐλατρεύετο ἐν Ἀσκάλωνι, ἐν Βύβλω, ἐν Τύρῳ καὶ πάσαις τῆς Συρίας ταῖς ἀκταῖς. Ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐγκατεστάθησαν ἐν Κύπρῳ ἤγαγον μεθ' ἑαυτῶν τὰς πολυχρίθμους τοῦ Ὀλύμπου αὐτῶν θεότητας, ὧν οὐδεμία ἦν τόσῳ παρεμφερῆς τῇ Τυρία Ἀστάρτῃ ὅσῳ ἡ ἀρχαία Ἀφροδίτη, ἡ ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων γνωστὴ παρὰ τοῖς Πελασγοῖς, ἧς ἡ λατρεία ἦν αὐτῆς τῆς φύσεως ἡ λατρεία. Οἱ ἀρχαῖοι ἀπεθέωσαν τὴν γονιμότητα αὐτῆς καὶ τὴν ζώην, ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ αὐτῶν ὅπως ἐξαρθῶσιν ὑψηλότερον καὶ μάθωσι πῶς ἐγκείται ἡ πηγὴ καὶ καταγωγὴ πάσης ὀντότητος. Ἡ πανθειστικὴ αὕτη εἰδωλολατρεία ἀπαντῶσα πανταχοῦ, παρήγαγε διαφορῶς τύπους θεοτήτων, παρεμφερεῖς τῇ Τυρία Ἀστάρτῃ καὶ τῇ Ἑλληνίδι Ἀφροδίτῃ.

«Οἱ Ἕλληνες καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι ἐκάλεσαν τὴν θεὰν τῆς Κύπρου Ἀφροδίτην ἢ Venus, ἀλλὰ τὸ σύμβολον δὲν ἠλλοιώθη· τοῦτο ἦν ἀεὶποτε ὁ κωνοειδὴς λίθος τῆς Πάφου, παριστῶν τὸν Φαλλὸν τὸν ἐκπροσωποῦντα τὴν γεννητικὴν δύναμιν ἢ τὴν ἐνούσαν τὰ δύο φύλα πωγωνίτιδα θεὰ τῆς Ἀμαθούνης καὶ ἀρχουμένην εἰς ἑαυτὴν μόνην ἐν τῷ ἔργῳ τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἱεροτελεστία ἀφέθη εἰς χεῖρας τῶν Κινυραδῶν, ὧν ὁ πρόγονος Κινύρας ἦν Φοῖνιξ, καὶ ὃς ἐκὼν ἄκων κατέστη Ἕλληνα ἥρωα, καίτοι διατηρῶν τὸ σημεῖον αὐτοῦ ὄνομα, ἀρῶ καὶ ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία κατέπνιξε τὴν Φοινικικὴν Ἀστάρτην ἐν σωρείτῃ θρύλων καὶ διηγήσεων περὶ Ἀφροδίτης. Ἐν Κύπρῳ ἐλατρεύοντο προσέτι ἡ Δήμητρα, ὁ Βάκχος, ὁ Ζεὺς, ἡ Ἑρα, ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις, ἀλλὰ πᾶσαι αἱ θεότητες αὗται τοπικῆς καὶ ἰδιαιτέρας ἐνέμοιτο λατρείας μόνης τῆς Ἀφροδίτης, λατρευομένης ἀνὰ πᾶσαν τὴν Νῆσον.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

ΡΩΜΑΙΟΙ (57 Π. Χ. — 313 Μ. Χ.)

Τοῦ Ρωμαίου Ἀππίου Κλαυδίου ἐμπεσόντος εἰς τὰ ληστήρια τῶν Κιλικῶν, ὁ ἐν Κύπρῳ βασιλεύων Πτολεμαῖος, ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Λαθύρου, ἤρνησατο νὰ χορηγήσῃ τὰ λύτρα, ἀπερ ἐξητήσατο αὐτῷ ὁ συλληφθεὶς Κλαύδιος, ἕξαποστείλας μόνον δύο τάλαντα, ποσὸν τόσῳ εὐτελές, ὥστε, κατὰ τὸν Στράβωνα, καὶ τοὺς ληστὰς αἰδεσθῆναι λαθεῖν. Καὶ ὁ μὲν Ρωμαῖος ἀφέθη ὑπὸ τῶν ληστῶν ἄνευ λύτρων, παραγενόμενος δ' εἰς Ρώμην καὶ ἀναγορευθεὶς δήμαρχος, οὐχὶ ἀμνήμων τῆς πρὸς αὐτὸν γλισχρότητος τοῦ Πτολεμαίου, ὑπηγόρευσε τῷ δήμῳ τὴν ἐκ Κύπρου ἀποπομπὴν αὐτοῦ καὶ τὴν κατάληψιν τοῦ τεθησαυροῦ αὐτοῦ καὶ τῆς ὅλης νήσου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Ἔδοξε λοιπὸν τῇ Συγκλήτῳ νὰ καθαρῶσῃ τὸν Πτολεμαῖον τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς καὶ ὑπαγίγῃ τὴν Κύπρον ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τὴν Ρωμαϊκὴν· πρὸς τοῦτο ἐτάχθη ὁ Μάρκος Κάτων Πόρσιος (Porzio) καλούμενος, ὅστις ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Βρούτου καὶ ἐνὸς θεράποντος συνωδευμένος, παρεγένετο εἰς τὴν ἀτυχῆ νῆσον ὅπως διεκπεραιώσῃ τὴν ἀνατεθειῶσαν αὐτῷ ληστρικὴν διακονίαν καὶ ἀναστηλώσῃ τὰ Ρωμαϊκὰ ἐμβλήματα καὶ ἐν τῇ ἐσχατιᾷ ταύτῃ τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Κατὰ τὸν διάπλου, ὁ Κάτων ἔστη ἐν Ρόδῳ, ὅθεν, κατὰ τὸν Πλούταρχον, Κανίδιον τινα τῶν φίλων προπέμφσας εἰς Κύπρον, ἔπειθε τὸν Πτολεμαῖον ἄνευ μάχης ἤκειν, ὡς οὔτε χρημάτων οὔτε τιμῆς ἐνδεῆ βιωσόμενον, ἰερωσύνης δ' αὐτῷ τῆς ἐν Πάφῳ θεοῦ δώσειεν τὸν Δῆμον, ἀλλ' ὁ ἄθλιος Πτολεμαῖος εἴτε φόβῳ εἴτε ἀπελπισμῷ ἐκστάς τῆς φρένας ἐδηλητηριάσθη. Μόλις τούτου ἐνταφιασθέντος,

ὁ Κάτων προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Σαλαμίνης. Εἰσελθὼν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Πτολεμαίου, ἔμεινεν ἕκθαμβος πρὸ τῆς περὶ αὐτὸν πολυτελείας· κύπελλα, φιάλαι καὶ δοχεῖα πολυτελέστατα, τράπεζαι ἐξ ἀπέρρου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, πρρρύρι βαρύτιμοι, ἕξαλλος καὶ βασιλικὸς, ὄντως, πλοῦτος περιέβαλλε χαίροντα καὶ ἐξιστάμενον τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς πενομένης Ρώμης, ὅστις πρὸς μείζονα τῶν Ρωμαίων ἔκπληξιν, μετεποίησε τὰ πάντα εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀξίας πεντακοσίων χιλιάδων ταλάντων κατὰ τὸν Λούκον Φλώρον, ἑπτὰ δὲ μόνον χιλιάδων κατὰ τὸν Πλούταρχον. Τὸ φορτίον τοῦτο δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποκομισθῆ εἰς Ρώμην ἐντὸς τριῶν νηῶν, μετὰ παντοίων προσυλάξεων καὶ προβλέψεων, καθὸ τεθέντων σημαντήρων ἐκ φλοιοῦ ἐπὶ τῶν κίβωτιῶν, ὅπως ἐν περιπτώσει ναυαγίου ἐπιπλέοντων τῶν σημαντήρων, ὑποδείκνυται ἡ θέσις ἔνθα ἤθελον ἐκεῖνα καταποντισθῆ, ἀλλὰ δὲν ἀπέρρεε μόνον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πτολεμαίου. Ὁ ἀπληστος Ρωμαῖος οὔτε τῶν ἄλλων ἐρείσατο· ἐκίνωσε τὰ δημόσια ταμεῖα, ἐσύλησε τοὺς ναοὺς, ἐλήστευσε τοὺς εὐπροσόντας τῶν κατοίκων καὶ ἀπεγύμνωσε τὸν τόπον παντὸς ἀντικειμένου τέχνης περικαλλοῦς. Τοιοῦτο τὸ τίμιον φορτίον, ὅπερ ὤρειλε νὰ προσέλθῃ ἐπίκουρον ἀπιστεύτου χρηματικῆς ἐνδοείας, παρ' ἔθνει κοσμοκράτορι, τεκμηριούνη, ἄλλως τε, τὴν ἐν Κύπρῳ τότε ὑφρεστώσαν ὀλβιότητα. Γερουσία, Ἱερατεῖον καὶ σύμπασι ὁ λαὸς συνωτίσθησαν παρὰ τὴν εὐρεῖαν τῆς μεγαλοπύλου πλατεῖαν, ἔνθα ἔστη ἡ τῷ μετάλλου πυραμῖς, τὴν ἀξίαν τοῦ ὁποίου δύναται τις νὰ ἀναμετρήσῃ ἐκ τῶν ἐξῆς λόγων τοῦ Κάτωνος, ἀπολογουμένου κατὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Κλαυδίου ἐκτεξευθεισῶν λόγων αὐτοῦ συκοφαντιῶν: «Ἐκομισθήμην ἐκ Κύπρου τρισῶτον χρυσὸν ὅταν δὲν ἠδυνήθη νὰ συλλέξῃ ὁ Πομπήιος ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ὅλης, ὑποχειρίσας ἐπαρχίας καὶ βασιλείαι!!» Ἐν τούτοις ὁ Κάτων ἐγένετο δεκτὸς μετ' ἑκτάκτων τιμῶν, μὴ ἀιτήσας ἐτέραν ἀμοιβὴν ἢ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ

Νικίου, ἀξιωματικοῦ τοῦ Πτολεμαϊκοῦ στρατοῦ καὶ τὴν τήρησιν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγαλματίου τινὸς τοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος. Ἐκλείπων δὲ τὴν Κύπρον κατέστησεν αὐτὴν προαιτωριανὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸν πραιτορα Κάϊον Σίξτιον, καὶ ταῦτα κατὰ τὸ ἔτος 57 Π. Χ.

Ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος ὅμως, μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸν παρομαρτήσαντα ἐν τῷ Νείλῳ πνιγμὸν τοῦ νέου Πτολεμαίου τοῦ δωδεκάτου, τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου ἀνάρρησιν τῆς Κλεοπάτρας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Πτολεμαίου τοῦ δεκάτου τρίτου, ἀπεδόθη αὔθις ἡ νῆσος τῷ Νεωτέρῳ καὶ τῇ Ἀρσινόῃ, γόνοις καὶ τούτοις Πτολεμαίου τοῦ Αὐλήτου (47 Π. Χ.) καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ στρατηγοῦ ἐν ὀνόματι τούτων, ἀλλὰ βραδύτερον, ὁ Ἀντώνιος κατέστησε τὴν Κλεοπάτραν κυρίαν τῆς νήσου (36 Π. Χ.), ἀναθεῖσαν τὴν διοίκησιν αὐτῆς τῷ στρατηγῷ Σεραπίωνι, ἥτις διήρκεσε μίαν μόνην ἑξαετίαν, διότι, μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀντωνίου παρὰ τὸ Ἄκτιον, τὴν ἐπελθοῦσαν αὐτοκτονίαν τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας καὶ τὴν καθυπόταξιν τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἡ Κύπρος ὑπήχθη καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τούτων.

Ἄλλ' ἡ Ρωμαϊκὴ ἐπικράτησις, ληστρικῶς ἐγκαινισθεῖσα, ἀπέβη πολυειδῶς ὀλέτειρα καὶ δυσσιώνιστος τῇ χώρᾳ. Ἐπὶ Αὐγούστου Καίσαρος καὶ Οὐεσπεσιανοῦ σθυναραὶ τοῦ ἐδάφους δονήσεις κατέστρεψαν τρεῖς πόλεις· ἐπὶ δὲ τοῦ Τίτου, ἡφαίστειος ἔκρηξις κατέχρωσεν ὑπὸ τὴν λάβαν πλείστας κώμας. Λέγεται μάλιστα ὅτι τότε ἡ Κύπρος ὠραΐζετο διὰ δεκαπεντακισχιλίων κωμῶν καὶ πόλεων. Περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Τραϊανοῦ (116 Μ. Χ.) ἐκραγέθη γενικῆς τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῶν Ρωμαίων στάσεως, ἰδίᾳ ἐν Αἰγύπτῳ, Κυρήνῃ καὶ Κύπρῳ, κατεκρεοῦργήσαν καὶ ἐν Κύπρῳ οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἥττον ἢ εἴκοσι τέσσαρας ἑκατομυριάδας! Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, καταστρέψαντες τὴν Σαλαμίνα καὶ μὴ φεισάμενοι μήτε

αὐτῶν τῶν γαλουχουμένων βρεφῶν. Τὸ πλήγμα τούτο δεινῶς ἠσθάνθη, ἡ μεγαλοπρεπὴς πρωτεύουσα ἀπασῶν τῶν Κυπρίων πόλεων, ἔκτοτε δὲ κυρίως ἤρξατο ἡ προϊούσα αὐτῆς κατάπτωσις, τελεον συντελεσθεῖσα κατὰ τὴν μετέπειτα ἐπελθοῦσαν ἐπιδρομὴν τῶν Ἀράβων. Ὡς πρὸς δὲ τοὺς Ἰουδαίους, οὗτοι ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἔσχον τῆς μισαιφονίας αὐτῶν τὰ ἐπίχειρα, πεντακοσίας ὀγδοήκοντα χιλιάδας θανατώσαντιος καὶ πωλήσαντος τοὺς ἐπιζήσαντας κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἐν τῇ περιπεύστῃ πανηγύρει τῆς Τερεβίνθου καὶ ἐν Γάζα, εἰς ἣν τιμὴν ἐδίδοντο οἱ ἵπποι (136). Ἐκτοτε χρονολογεῖται ἡ τῶν Ἰουδαίων διασπορὰ καὶ ἡ ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀπαγόρευσις τῆς διαμονῆς αὐτῶν ἐν Κύπρῳ· πρᾶγμα δὲ παράξενον, οὐδεμίᾳ Ἰουδαϊκῇ οἰκογένειᾳ ἠθέτησεν ἐν τῷ μεταξύ τὴν ἀπαγορευτικὴν αὐτὴν διαταξὴν ἄχρι χθὲς. Ἦδη μόνον πληροφορούμεθα ὅτι τεσσαράκοντα οἰκογένειαι Ἰσραηλιτικαὶ ἐκ Ρωμουνίας ἀπῆλθον ὅπως ἐγκαταστῶσιν ἐν Κύπρῳ.

Ἀλλὰ τὴν κορωνίδα τῶν συμφορῶν ἔμελλε νὰ ἐπιθέσῃ φοβερὰ θεομηνία καὶ πρωτοφανής. Ἡ Κύπρος ὤφειλε, πρὸς τὰ λοιπὰ πάντα, νὰ γείνη ἐν τέλει καὶ θῦμα παρατεταμένης ἐφ' ὄλους ἐνικυτοῦς ἀνομβρίας· αὕτη ἐπελθοῦσα περὶ τὰ τέλει τοῦ τρίτου Μ. Χ. αἰῶνος, καὶ δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτη διαρκέσασα, ἐπήνεγκε τὴν πλήρη τοῦ τόπου ἐρήμωσιν. Οὐ μόνον ἔλλειψις παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ποσίμου ὕδατος σπάνις φυσικῶς ἔδει νὰ προκαλέσῃ μνονοῦ γενικὴν τῶν κατοίκων μετανάστευσιν, φευγόντων τὴν αὐχμὸν καὶ πάσας τὰς τούτῳ παρομαρτούσας τάλαιπωρίας. Οὕτως ἡ τῆς ὀλβίας Κύπρος, ἡ πόλεων καὶ γωμῶν μεστή, καὶ μυριάδων ταλάντων καὶ ἐν παραγωγικῇ, βιομηχανικῇ καὶ ἐμπορικῇ ἀκμῇ διατελοῦσα, εἶδε τὰ κεφάλαια αὐτῆς λεληστευμένα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, τὰς πόλεις αὐτῆς ἠρειπωμένας ὑπὸ σεισμῶν, τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς δεκατισθέντα ὑπὸ τῆς στυγεραῆς τῶν ἐναγῶν Ἰουδαίων μισαιφονίας καὶ τέλεον φυγαδεύ-

θένια πρὸς τὰ τέσσαρα τοῦ ὀρίζοντος σημεῖα ὑπὸ τῆς ἑξαισίας ἐκείνης ὀργῆς τοῦ οὐρανοῦ. Βεβαίως, πρὸ τοσούτων περιπετειῶν καὶ μαστιγῶν συμφορᾶς ἡδυνάτου, νὰ ἀντίσχωσι καὶ οἱ ὀλιώτεροι τόποι. Ἐντεῦθεν κυρίως χρονολογεῖται ἡ προΐουσα δυσημερία αὐτῆς ἣν ὤφειλον νὰ συμπληρώσωσιν ἀμείλικτον αἰ μετὰ τοὺς Βυταντίνους ἐπελθοῦσαι ξυνοκραταί, ἰδίᾳ δὲ ἡ πικρῶν φυλοστάτη καὶ ἀσεβειστάτη Ὀθωμανική.

Ἡ Κύπρος ὅτε μὲν ἐταξινομεῖτο ὡς ἐπαρχία Ἀυτοκρατορική Πραιτωριανή, διοικουμένη ὑπὸ Λεγάτου Ἀυτοκρατορικοῦ (Legatus Augusti Pro Praetore), μεθ' ἑνὸς ἐπιτετραμμένου τὰ τῆς δικαιοσύνης (Legatus) καὶ αὐτοκρατορικῶν ἐπιτρόπων (Procuratores Augusti) διὰ τὴν παντοίαν οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν, καὶ τὴν διαχειρίσιν τῶν κτημάτων τοῦ Ἀυτοκράτορος, ὅτε δ' ὡς ἐπαρχία Γερουσιακὴ Πραιτωριανή διοικουμένη ὑπὸ ἀνθυπάρχου πραιτωριανοῦ, ἐνὸς Λεγάτου (Legatus) πραιτωριανοῦ διὰ τὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀπλοῦ ἐπιτρόπου (Quaestor Pro Praetore) ἄχρι τοῦ θανάτου τοῦ Τραϊανοῦ (117). Τὸ ἀναγραφόμενον ὑπὸ τοῦ Κυπριανοῦ ὅτι ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ Αἰλίου τοῦ διαδόχου τοῦ Τραϊανοῦ ἔσχον οἱ ἐν Κύπρῳ ἀνθρώποι προνομίας βασιλικὰς, καὶ ὅτι ἐν τούτοις συγκαταλέγονται ὁ Δίφιλος, ὁ καταλύσας τὴν ἀνθρωποθυσίαν ἐν τοῖς βωμοῖς, καὶ ὁ Κώνστας, ὁ πατήρ τῆς μάρτυρος Αἰκατερίνης, δὲν ἡδυνήθημεν ἡμεῖς νὰ ἐξακριβώσωμεν. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον τότε ἡ Κύπρος νὰ ἀνήχθη εἰς ἐπαρχίαν Ἀυτοκρατορικὴν Ὑπατικὴν καὶ συνεπῶς νὰ διοικεῖτο ὑπὸ Ἀυτοκρατορικοῦ Ὑπατικοῦ Λεγάτου, μικρὸν διαφέροντος βασιλέως.

Ως πρὸς δὲ τὸ τότε λειτουργοῦν πολίτευμα, καθ' ἃ φαίνεται, τοῦτο δὲν παρεῖχε τοῖς ἀρχομένοις εὐρείας τὰς προνομίας. Ὁ αὐτοκράτωρ δυνάμει τῆς Lex Regia, ἐνήσκει ἀπόλυτον τὴν ἐξουσίαν ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει καὶ ταῖς ἀποικίαις αὐτοῦ. Τῶν ἐπαρχιῶν διορηθμένων εἰς ἄστεις (civitates) καὶ τῶν ἀστῶν

εἰς περιφέρειας (ragi), ὑπῆρχον ἑξ ἄρχοντες ἐν ἐκάστῳ ἄστει ἀναδεικνύμενοι ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐκ τῶν μελῶν τῆς Γερουσίας, οἷς ἀνετίθεντο διάφοροι λειτουργίαι, δικαστικάι, οἰκονομικαί, ἀγορανομικαί.

Ἐκτονταμελής Γερουσία (ordo), ἧς ἕκαστον μέλος ὄφειλε νὰ ἐκέκτητο οὐσίαν ἑκατοντακισχιλίων σεστερσίων, ἧτοι 20 χιλ. φράγκων, καὶ λαοσυνέλευσις ἡ Βουλὴ (Curia) ἤδρευεν ἐν παντί ἄστει, ἀλλὰ περὶ τῆς δικαιοδοσίας καὶ τῶν λειτουργιῶν, ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων τούτων, καὶ τίνι μεθόδῳ ἐξελέγοντο ταῦτα ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἐσμέν ἐν σκοτίᾳ, πάντως δ' ἡ δικαιοδοσία αὐτῶν ἦν περιορισμένη ἀφοῦ καὶ ἀνεξελέγκτως καὶ ἀποινεὶ συντελέσθη ἡ λήστευσις οὐ μόνον τῆς ἰδιωτικῆς τοῦ Πτολεμαίου οὐσίας ὑπὸ τοῦ Κάτωνος, ἀλλὰ καὶ ἐτέρων ἰδιωτικῶν εὐπόρων καὶ αὐτοῦ τοῦ δημοσίου Κυπριακοῦ Ταμείου.

Ἐκ τῶν ἀνακαλυφθεισῶν τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων ἐπιγραφῶν, πατρῶν ἐν συναυλίᾳ μνημονευουσῶν τῶν Θεῶν Οὐρανίωνων, ἀπορρέει ὅτι τὸ κρατῆσαν καθ' ἅπασαν τὴν περίοδον αὐτὴν θρησκευμα ἦν τὸ τῆς πολυθεΐας, ὃ δ' ἀπόστολος Παῦλος, καινῆς ἀποκαλύψεως ὑποφῆτης, ὁ τὸν ἀνθύπατον Παῦλον Σέργιον προσηλυτίσας, δὲν εἶχε δυνηθῆ νὰ ἐπισπάσῃ πρὸς τὸ νέον θρησκευμα ἢ εὐαρίθμους τοὺς ὀπαδοὺς. Ἀληθῶς, ὁ μελαγχολικὸς τοῦ χριστιανισμοῦ μυστικισμὸς ἐκ πρώτης ἀφετηρίας κατεπτέει μᾶλλον ἢ ἐνίσχυεν, ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ πολυθεΐα, καθὸ θρησκεία τῆς φαντασίας μᾶλλον ἢ τῆς συνειδήσεως, τῶν αἰσθήσεων μᾶλλον ἢ τῆς καρδίας ἐξήσκει ἀπροσμάχητον τὴν δύναμιν. Προέκειτο νὰ καταρρεύσῃ ἄρδην καὶ ἐξαφανισθῆ ὁλος κόσμος φαινός, λεγεῶν θεῶν καὶ θεαινῶν, διαφόρου βαθμολογίας καὶ ποικίλης δικαιοδοσίας, νὰ ἀπογυμνωθῶσι θεῶν κηδεμόνων ὄρη καὶ κοιλάδες, θάλασσα καὶ ποταμοί, ἄλση καὶ λίμναι, ἄστρα καὶ ἐστῆαι, νὰ ἀνσταλῆ πᾶσα μεταξὺ γηγενῶν καὶ οὐρανίωνων

ἐπικοινωνία, νὰ ἀποσυντεθῆ θελξίνουσι καὶ μαγικὸν θρησκευτικὸν ἰδανικὸν, πρὸ ἐτέρου ἰδανικοῦ, οὕτως τὸ τέλειον δὲν κατενοεῖτο ἐκ τοῦ προχροῆμα, καὶ ἔνθα μάλιστα ἤθελέ τις ζητήσῃ τὸ γόητρον τοῦ πρώτου. Τὸ χριστιανικὸν ἰδανικὸν ἔδει κατὰ πρῶτον νὰ ἐνττερνισθῶσι διάνοιαι ἀνεπτυγμέναι, ψυχὰι παιδαγωγημέναι, ἐπιχορμίζουσαι ὑπὲρ τῆ φροῦδον τῶν ἐγκοσμίων, ὥστε ἡ ἀλήθεια νὰ ἀπορρεύσῃ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων, ἅπερ ἔχρηζον χρόνου μακροῦ ὅπως ἀντιληφθῶσι τοιαύτης ριζικῆς καινοτομίας, καὶ οὕτε σύμφρονον ἐθεώρουν νὰ προαδεχθῶσι τὴν ἠθικότητα τῶν καινῶν προκηρυττομένων δοξασίων. Ἐντεῦθεν ἐρμηνεύονται ἔνθεν μὲν οἱ ἀπηνεῖς διωγμοί, ἔνθεν δὲ τὸ μονομερές τῶν ἐπιτυχῶν τῶν πρώτων τῆς πίστεως στρατιωτῶν. Οὕτως καὶ ἐν Κύπρῳ, οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Βαρνάβας, καίτοι ἀφέντες, παραδόξως, ἀνενόχλητοι περὶ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, περιορισμένους κατήγαγον θριάμβους, οὕτε οἱ μαθηταὶ ἐκείνων ἐν ταῖς κατακτήσεσι ταύταις ἀνεφάνησαν δεξιώτεροι καὶ εὐτυχέστεροι ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ἧς τὸ πολὺ τοῦ πλήθους, ἀμετάπειστον, ἐξηκολούθει θύον τῷ ἔσμφ τῶν Ὀλυμπίων Θεῶν, ἄχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ τρίτου Μ. Χ. αἰῶνος.

Τῆς ἐν Κύπρῳ Ρωμαϊκῆς Ἐπικρατήσεως παραδόξως οὐδὲν ἀπέμενεν ἔχνος, διὰ τε ἄλλα καὶ διότι μικρὰ πιθανῶς κατ' αὐτὴν ἐπεχειρήθησαν. Ἐὰν ἐξαρέσωμεν τὴν ἐπισκευὴν τῆς πόλεως Ἐπιδαύρου, τὴν τῆς ὑπὸ σεισμῶν κατερειπωθείσης ἐπὶ Αὐγούστου Νέας Πάφου καὶ Σεβαστῆς (Αὐγούστης) μετακληθείσης, οὐδὲν ἕτερον Ρωμαϊκὸν ἔργον λόγου ἄξιον ἔχομεν ὅπως ἀναγράφωμεν. Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν ἀπλοῖ τοῦ τόπου ἐλμεταλλευταί. Τὰ μεταλλεῖα ἰδίᾳ τοῖς προσεπóριζον ἀδροτάτας ὠφελείας ἐν τοῖς τούτων ἐκμισθωταῖς συγκατελέγετό καὶ Ἡρώδης ὁ Μέγας. Ἐκ τῶν κληρονομιῶν εἰσέπραττον τὸ εἰκοττὸν τοῦ ὄλου, ἐπαχθέστατα δ' ἦσαν τὰ τελωνιακὰ τέλη (40 0]0).

Τῶν διαφόρων Ρωμαίων ἀνθυπάτων οἵτινες διώκησαν τὴν

Κύπρον, εἰσὶ γνωστὰ τὰ εἰς ἡς ὀνόματα. Τὸ τοῦ Καίου Σεξτίου, Λεντούλλου, Ἀππίου, Κικέρωνος, Κοϊντου Ἰουλίου Κόρδου, Λουκίου Ἀννίου, Βάσσου, Παύλου Σεργίου, Π. Φαβίου Μαξιμου καὶ Αὔλου Πλουτίου. Μετ' ἐπαίνων ἐξαίρεται ἡ ἀνθυπατία τοῦ Κικέρωνος, ἕνα περίπου διαρκέσασα ἐνιχυτόν, ἐνῶ διὰ μετ' λαίνων χροίων εἰκονίζεται ἡ πολιτεία τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Ἀππίου, διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου δηλώσαντος τὴν χώραν, χάριν ἀπλῆς φορολογικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἐπὶ πενήτημερον ἀποκλείσαντος τὴν τῆς Σαλαμῖνος Γερουσίαν, ἐξ οὗ καὶ προεκλήθη ὁ ἐκ λιμοῦ θάνατος πέντε γερουσιαστῶν, ὅπως εἰσπράξῃ χρηματικὴν ὀφειλὴν τοῦ τῶν Σαλαμινίων δήμου πρὸς δύο ἐν Κύπρῳ ἐγκατεστημένους Ρωμαίους τραπεζίτας, ἐταίρους τοῦ Βρούτου καὶ παρὰ τούτου συστημένους τῷ ἀνθυπάτῳ.

Πρωτεύουσα πόλις ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ἦν ἡ Σαλαμίς. Οὐδὲν ἦιτον ὀρώμεν τὸν ἀνθύπατον Παῦλον Σέργιον ἐδρεύοντα ἐν Πάφῳ, ὥστε ἐπαγομέμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ἡ Πάφος διετέλεσέ ποτε τοιαύτη.

Τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους διαιρεθέντος ἐπὶ τῆς οὐάδος τῶν αὐτοκρατόρων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμίνου (292) εἰς τέσσαρα τμήματα, ἡ Κύπρος κατέστη τὸ 14ον διάμερισμα τοῦ Ἀνατολικοῦ Τμήματος, κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ ἐν Νικομηδείᾳ ἐδρεύοντος Διοκλητιανοῦ. Τοιοῦτον ἔμενε καὶ ὅτε ὀριστικῶς κατηρτίσθη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος μετὰ τοῦ Βυζαντίου ὡς πρωτεύουσας, εὐρυνθέντος, μετακληθέντος Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐγκαινισθέντος τῇ 11 Μαΐου 330.

συνεχ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

ΡΩΜΑΙΟ-BYZANTINOI (313-395)

BYZANTINOI (395-1491)

Ἐκ τοῦ προηγουμένου κεφαλαίου ἀπορρέει εἰς τίνας συνθήκας πολιτικῆς καὶ ὑλικῆς ὑπάρξεως εἶχε περιέλθῃ ἡ ἡρημωμένη νῆσος. Τὴν νέαν ταύτην συνοίκησιν ἀποδίδουσι τῇ μητρὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου Ἑλένη, ἥτις, παλινοστοῦσα ἐκ τῆς εὐστεβοῦς κατὰ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐκδρομῆς αὐτῆς, εἶχεν ἀποβι-
θασθῆ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Τετίου (τανῦν Βασιλοπο-
τάμου), προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἔνδον καὶ διατάξῃ τὴν ἀνέγερσιν
δύο χριστιανικῶν ναῶν, ὑφισταμένων ἄχρι τοῦδε, τοῦ μὲν ἐνὸς
ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ ποταμοῦ Γόχνης, τοῦ δ' ἑτέρου ἐπὶ τοῦ
Σταυροβουνίου, τῆς τελευταίας τῶν Ὀλυμπίων ἐξάρσεως.
Τοὺς νέους κατοίκους ἡ Μήτηρ-Αὐτοκράτειρα μετεκαλέσατο ἐκ
τῶν πέριξ χωρῶν, μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν ἤδη ἐκπατρισθέντων,
οἷς ὑπεσχέθη ἀσυδοσίαν ἐπὶ τινα ἔτη, πάντας ἤδη, προσηλυτι-
σμένους εἰς τὸν χριστιανισμὸν, ἐν δὲ τῇ Κύπρῳ ἐν τῷ μεταξὺ
κατέπιπτον ραγδαῖοι οἱ ὑετοὶ καὶ σφριγῶσα ἀνέθρῳσκε βλά-
στησις καὶ ὀάσεις διεδέχοντο τὸν πείσμονα καὶ μακροχρόνιον
αὐχμὸν.

Ἡ ὑπαγωγὴ τῆς νήσου τῇ ἐν Βυζαντίῳ ἐξουσίᾳ χρονολογεῖ-
ται κυρίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 330, ὅτε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος διηρέθη
εἰς δύο εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν, Κωνσταντίνου τοῦ μεγά-
λου ἀπὸ τοῦ ἔτους 323 ἀπομείναντος μόνου αὐτοκράτορος τῆς
ὅλης εὐρείας αὐτοκρατορίας, ἡ δὲ ἰδρύσις τῶν Βυζαντινῶν
Δυναστειῶν ἤρξατο ἀπὸ τοῦ ἔτους 395 ὅτε, ἅμα τῷ θανάτῳ
Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου διεμελίσθη ὀριστικῶς τὸ κράτος εἰς
Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν, ἔχον ἕκαστον ἐπὶ κεφαλῆς ἴδιον αὐ-
τοκράτορα, καὶ διηρημένον εἰς δύο νομαρχίας, ἔχουσαν ἐκάστην

νομάρχην, ἀπορρέοντα ἐκ τοῦ προαιτωρίου. Αἱ νομαρχίαι διη-
ροῦντο εἰς διοικήσεις, αὗται εἰς ἐπαρχίας, αἱ ἐπαρχίαι εἰς
ὄσ τεα (ὡς τὸ πρόσθεν) καὶ τὰ ἄσ τεα εἰς περιφερείας. Ἐπὶ κεφα-
λῆς τῶν διοικήσεων ἦσαν Ἐξάρχιοι «Βικάριοι» καὶ ἐπὶ τῶν
ἐπαρχιῶν διοικηταὶ διαφόρως τιτλοφορούμενοι, Κονσουλάριοι.
Πρόεδροι, Δουῆες, Κόμητες, Διορθωταὶ [Correctores]. Τὰ
ἄσ τεα διωκοῦντο ὡς καὶ προτοῦ ὑπὸ τῶν ἐνιαυσίων αὐτῶν ἀρ-
χόντων, τῆς γερουσίας καὶ τῆς λαοσυνελεύσεως ἢ βουλῆς, αἱ
δὲ περιφέρειαι ὑπὸ μαγιστῶρων [Magistri] ἢ ἀγορανόμων ἢ
ἐπαρχων.

Ἰπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἀποψιν, ὁ χριστιανισμὸς, ὅστις ἀπὸ
τοῦ ἔτους 313 ἐγένετο ἡ ἐπικρατοῦσα τοῦ Ρωμαικοῦ κράτους
θρησκεία, παρεδέξατο τὰς ὑρεστώσας πολιτικάς ἢ διοικητικάς
διαιρέσεις. Οὕτως ἐν πάσῃ ἐπαρχίᾳ, ἔνθα ἠδρυσεν Ἐπαρχια-
κὸς Φλαμίνιος, ἐγκαθιδρύθη Μητροπολιτικὸς Ἀρχιεπίσκοπος,
καὶ ἔνθα ἦν αὐτὸ ^{κρατορικὸς} Φλαμίνιος, ἀποκατέστη ἐπίσκοπος,
καὶ εἶτα ἐν πάσῃ περιφερείᾳ ὠρίσθη ἕνα ἢ πρῶτισθεὶς
δυνάμενος νὰ γροηγήσῃ τὴν βάπτισμα καὶ ἔργων ὑπὸ τὴν δι-
καιοδοσίαν αὐτοῦ πολυακόθιους συνακίτας.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐν ἱστορίᾳ νομολογίαν, ἐφαρμόζοντο οἱ Ρω-
μαικὸι νόμοι. οἱ ἀπὸ τοῦ ἔτους 431 ἐκπονηθέντες δι' ἅπλην
τὴν κράτος, ὑπὸ τοῦ νομοδιδασκάλου Σαλβίου Ἰουλιανοῦ, τοῦ
αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου μὴ ἐπιτεκνόντος ἐτέρας καινοτομίας
ἢ τὴν διαστολὴν τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἐξουσίας
καὶ τὴν εἰσγωγήν νέου αἰκονομικοῦ συστήματος (324) ἄγοι
τοῦ ἔτους 438, ὅτε πρῶτον ἤδη ἐδημοσιεύθη συλλογὴ νέων
νόμων ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Β΄, συμπληρωθεῖσα εἶτα διὰ τῶν
Πανδέκτων καὶ τῶν Ἰουστινούτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ (529).

Ἡ Κύπρος, εἰς ἀπλήν ἐπαρχίαν ταχθεῖσα, ὑπήχθη ὑπὸ
Κονσουλάριον, μετὰ πρωτευούσης τῆς Σχλαμῖνος-Κωνσταντίας
καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μαβίου δόξωσιν αὐτῆς, ἀναδ

πιθωνῶς τοιαύτης τῆς Ἀμαθούντος. Πρῶτος τῶν Διοικητῶν διετέλεσεν ὁ Καλόκαιρος, ὅστις ὅμως ἀποπειραθεὶς νὰ ἐπιβάλη ἐπαχθεῖς φόρους καὶ νὰ κηρυχθῆ ἕν τέλει καὶ ἀνεξάρτητος, κατεδύχθη ὑπὸ τῶν Κυπρίων· καταφυγὼν δὲ εἰς Ταρσὸν τῆς Κιλικίας, συνελήφθη ἐκεῖ καὶ ἀπηγγονίσθη ἡ ἐκάθη ζῶν. Ἡ στασιαστικὴ αὕτη ἀπόπειρα τοῦ Καλοκαίρου ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως ἡ νῆσος ὑπαχθῆ τῇ δικαιοδοσίᾳ τοῦ Δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας, ὅστις διώριζε, εἰς τὴν νῆσον στρατηγὸν, ὑπαγόμενον τῇ δικαιοδοσίᾳ αὐτοῦ. Παρὰ τὸ ἐπουσιῶδες τοῦτο ἐπεισόδιον, ἐντὸς χρονικοῦ διαλείμματος τριῶν καὶ ἐπέκεινα αἰῶνων, ἡ ἱστορία οὐδεμίαν ἀναγράφει πολιτικὴν ἢ ἄλλην ἐπελθοῦσαν περιπέτειαν ἐν τῇ χώρᾳ. Ἀπ' ἐναντίας ὁ μικρὸς οὗτος χρόνος ἡρεμίας καὶ εἰρήνης ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν κυβερνώντων εἰς τὴν παντοίαν ἀνόρθωσιν τοῦ τόπου, ἀποδομένου εἰς νέον ὄλωσ βίον, ὃν ἐνεκαίνιζε τὸ κινεὸν καθεστῶς ὑπὸ διαφόρους τὰς ἀποφύεις, Ἀκύμαντος καὶ ὄλωσ προαγωγὸς διετέλεσεν ἡ περίοδος αὕτη, ἔνθα πολλὰ συνετελέσθησαν καὶ πολλὰ ἐπανωρθώθησαν, παρέχουσα ἱκανὴν τὴν ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἑτέραν περίοδον, τὴν Ἑλληνικὴν, κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὰ Τρωϊκὰ, ὅτε, ἀπερίσπαστοι ἄρχοντες καὶ ἐρχόμενοι ἀποπάσης ἐξωιερικῆς τύρβης, εἶχον ἐπιδοθῆ εἰς τὴν σύνταξιν, συντήρησιν καὶ προαγωγὴν τῆς νήσου. Οὕτως ὀρώμεν ναοὺς μεγαλοπρεπεῖς ἀνεγειρομένους, οἳοι ὁ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Λευκωσίᾳ ἀνεγερθεὶς ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου, παροτρύνσε τῆς συζύγου αὐτοῦ Θεοδώρας, ἐλκρύσης τὸ γένος ἐκ Κύπρου, καὶ ὁ ἐν Ἀμμοχώστῳ ἕτερος, πόλεις ὀχυρουμένας, κομφοπρεπεῖς οἰκοδομὰς ἀνεγειρομένας, σχολὰς γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν καταρτιζομένας, ἰδίᾳ ἐν τῇ Κωνσταντίᾳ—Σαλαμῖνι, Ἀθαοῦντι καὶ Πάφῳ, ἐξ ὧν ἀνεδείχθησαν διαπρεπεῖς λόγιοι περὶ τε τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν θύραθεν παιδευσιν. Ἡ κρατοῦσα ἐξουσία ἦν ὁμόθρησκος καὶ ὁμογενής· πάντως δὲ τὰ

πράγματα ἐχώρουν αἰσίως χωρὶς νὰ ἀναφύωνται. αἱ ἀλλοτριότητες ἐκεῖνα· μετὰξὺ ἀρχομένων καὶ ἀρχόντων, ἄς συνήθως προκαλεῖ ἡ τοῦ θρησκευματος, τῆς γλώσσης, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν συμφερόντων ἀνομοιότης.

Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς Κύπρου δύναται κυρίως νὰ εἶπῃ τις ὅτι κατηρτίσθη εὐθύς ἅμα τῇ εἰς Κύπρον ἀφίξει τῶν ἀποστόλων Παύλου καὶ Βαρνάβα, ἤτοι ἐνενήκοντα καὶ ἐπέκεινα ἐνιαυτοὺς ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπικρατήσεως, ἀλλ' αὕτη ἦν εἰσέτι ἀπλοῦς πυρῆν, καθόσον τὸ πολὺ τοῦ πλήθους ἐνέμενεν εἰς τὸ πατροῶν θρήσκευμα τῆς πολυθεΐας, αἱ δὲ ἐπὶ τῶν συνειδησεῶν κατακτήσεις αὐτῆς ναὶ μὲν ἠῤῥξανον τοῦ χρόνου προϊόντος, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ μεγάλης ἀκτίνος. Ἀμέριστον δικαιοδοσίαν καὶ ὀριστικὴν σύνταξιν ἔλαβεν ὅτε ὁ χριστιανισμὸς κατέστη τὸ κρατοῦν θρησκευμα ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ κράτει [313]. Βεβχίως ὑπῆρχον καὶ πρὸ τοῦ ἐπίσκοποι, ποιμαίνοντες τοὺς νέους προσηλύτους, ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρόκειται τεκμήριον ὅτι τὸ νέον θρησκευμα ἦν διαδεδομένον ἐν τῇ νήσῳ. Ὁ Τυχιὸς ἐν Πάφῳ, ὁ Μύρων καὶ Ἡρακλείδης ἐν Ταμασσῷ, ὁ Φιλάργιος ἐν Σόλοις, ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας ἐν Σαλαμῖνι, ὁ Ἐπαφρόδιτος ἐν τῇ Ἀκτῇ Ἀργείων, ἐποίμαινον προδήλως ὀλιγάριθμον ποιμνιον.

Ἡ ὀριστικὴ τῆς πολυθεΐας ἐξαφάνισις λογίζεται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ὅτε καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου διηρθε εἰς δέκα καὶ τρεῖς ἐπισκοπὰς· τὴν τῆς Σαλαμῖνος, Μητροπόλιν ταύτην, Καρπασίας, Κιτίου, Λευκωσίας, Χύτρων, Λαπίθου, Σόλων, Τριμηθοῦντος, Ταμασσῷ, Ἀμαθοῦντος, Κουρίου, Πάφου καὶ Ἀρσινόης. Αἱ ἐν λόγῳ ἐπισκοπαί, ἔχουσαι ἰδίαν ἐν συνόλῳ ἐκκλησιαστικὴν αὐθυπαρξίαν, προσηδρεύοντο ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου τῆς Σαλαμῖνος, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐξωτερικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν παρεδέχοντο ὡς προϊσταμένην ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν διοικητικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτῶν λει-

τουργιωῶν, τελουμένη κατὰ τὴν ἱεράν παράδοσιν καὶ τοὺς τῶν ἀποστόλων κανόνας, καὶ οὐδενὶ ὀσιλογοῦσαι. Κατὰ τὴν πρώτην δ' ἐν Νικαίᾳ (325) οἰκουμενικὴν σύνοδον παρέστησαν καὶ δώδεκα ἐκ τῶν Προϊσταμένων τῶν ἐν λόγῳ ἐπίσκοπων.

Ὁ τῆς Ἀντιοχείας ὁμοῦ κατὰ καιρὸν Πατριάρχης ἐτίθει ἐν ἀμφιβόλῳ τὰς ἀντιποιουμένας ταύτας προνομίας ὑπὸ τοῦ Κυπριακοῦ κλήρου· ἠξίου δὲ ὅτι καθ' οὗτρόπον ἢ χώρα ὑπήγετο εἰς τὴν πολιτικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ δουκὸς, οὕτω καὶ ἡ ἐκκλησία αὐτῆς ἔδει νὰ ἀναγνωρίζῃ καὶ αὐτὴ προϊσταμένην ἀρχήν. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη σπουδαία διχοστασία μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἐπὶ πλὴν παραταθεῖσα καὶ χωρήσασα μέχρι διπληκτισμῶν. Οἱ Κύπριοι ἐπίσκοποι, παντοειδῶς κατατροχόμενοι ὑπὸ τοῦ τῆς Ἀντιοχείας Πατριαρχείου ἐδράξαντο τὴν εὐκαιρίαν τῆς τρίτης ἐν Ἐφέσῳ συνόδου (431) ὅπως διατυπώσωσι τὰς κατὰ τούτου αἰτιάσεις αὐτῶν, ἡ δὲ Σύνοδος ἔλαβε ταύτας ὑπ' ὄψει καὶ ἐπέκύρωσε τῇ Κύπρῳ ἐκκλησίᾳ τὰς προνομίας αὐτῆς. ἀλλ' οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀντιοχείας, ἐν ἀξιοθρηνητικῷ πνεύματι ἐπικρατήσεως, παρεῶρων καὶ αὐτὴν τὴν συνοδικὴν ἐτυμηγορίαν. Ἡ κατάστασις αὕτη παρειάθη μέχρι τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, ὅτε ἀνακλυρθέντος παρὰ τὴν Σαλαμῖνα τοῦ σώματος τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα 477, ἡ πλάστιγξ ἔκλινε πλέον ὀριστικῶς ὑπὲρ τῆς Κύπρου. Ὁ αὐτοκράτωρ Ζήνων ἐνετείλατο τῷ τότε πατριαρχεῦοντι ἐν Βυζαντίῳ Ἀκακίῳ νὰ ἐξελέγξῃ τὰς αἰτιάσεις τῶν Κυπρίων, μεθ' ὅ ἐθεσπίσθη αὐθις ἡ ἐπέκυρωσις τοῦ ἀρχικοῦ ἐν Κύπρῳ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος. Παρὰ ταῦτα, ὁ αὐτοκράτωρ κατέστησε τὴν Σαλαμῖνα, ἀπὸ Μητροπόλεως, Ἀρχιεπισκοπὴν πάσης Κύπρου, τὸν δὲ ταύτης ἀρχιεπίσκοπον ἐξουσιοδότησε νὰ περιβάλληται μανδύαν πορφυροῦν κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας, νὰ κρατῇ σκῆπτρον ἀντὶ ποιμαντικῆς ράβδου, νὰ ὑπογράφῃ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης καὶ νὰ ὑπολαμβάνηται αὐτοκέφαλος. Αἱ προνομίαι αὗται ἕμενον

ἔκτοτε ἄθικτοι, ἡ δὲ ἐκκλησία τῆς Κύπρου, λαμβάνουσα μόνον τὸ χρίσμα ἐκ τῆς Ἀντιοχείας, ἐν ἐθελουσίᾳ συγκαταθέσει, τάσσεται μεταξύ τῶν οὐτοτελῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν.

Ἄχρι τῶν μέσων τῆς ἐβδόμης Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἡ Κύπρος εἶχε μείνη ὄλως ἀλλοτρία τῶν ἐπιδρομῶν, ἃ: ὑπέστησαν ἕτερα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους διαμερίσματα. Ἄλλ' εἵμαρτο φαίνεται, αὐτῇ νὰ μετὰσχη τῶν περιπετειῶν καὶ τῆς τύχης τῶν περιβαλλουσῶν αὐτῇ ἡπείρων, τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου. Ἡ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνις τῶν Ἀράβων εἰς τὸ κέλευσμα τοῦ Μωάμεθ προελκυνόντων, ἐνεκαίνισε καὶ τῇ Κύπρῳ νέαν σειρὰν ἐπιδρομῶν, πάντως ὀλετείων. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν καλιφῶν Ὀμάρ καὶ Ὀθμάνου 634 — 656, οἱ Ἄραβες ἀποσπάσαντες τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους Συρίαν καὶ Αἴγυπτον, ἐστράφησαν κατόπιν καὶ πρὸς τὴν Κύπρον ὅπως συμπληρώσωσι τὸν κύκλον τῶν κατοικήσεων αὐτῶν. Ὁ Μαβίας, υἱὸς τοῦ Ἀβού-Σοφιάν καὶ τῆς Συρίας διοικητῆς, ἐξαρτήσας στόλον κατὰ τοὺς μὲν ἑξ ἑπτακοσίων, καθ' ἑτέρους ἐκ χιλίων ἑπτακοσίων σκικφῶν, ἀπεβιβάσθη εἰς Κύπρον καὶ κατέλαβεν αὐτήν.

Ἡ Σαλαμίς ἄρδην ἠσημώθη, τὸ δ' ἀρχιεπισκοπεῖον μετηνέχθη εἰς τὴν ἐγγὺς αὐτῷ πόλιν Ἀμμόχωστον. Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη, ἦν ἡμαρτημένως Κωνστατῖνος ὁ Πορφυρογέννητος σημειοῖ ὡς γενομένην ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου, ἐγένετο βραδύτερον ἐπὶ τοῦ Κώνσταντος τοῦ Β. ἐγγόνου τοῦ Ἡρακλείου 647. Παρὰ τὴν Λάρνακα σώζεται εἰσέσει ὁ τάφος τῆς Ὀμμ Χαράμ, ἑξαδέλφου τοῦ Μωάμεθ, ἐν ταμένει καλουμένῳ τῆς Σουλτάνας, ἀποθανούσης ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐπιδρομὴν. Ἦτις ὅμως ἀπέβη πρόσκαιρος, διότι μετὰ δύο ἐνιαυτοὺς, ἡ νῆσις ὑπήχθη τῇ πρώτῃ ἐξουσίᾳ, τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατηγοῦ Κακροῦζου ἀπελάσαντος τοὺς Ἄραβας, ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐξουσία δὲν φαίνεται ὅτι ἦν ἀρκούντως πυχία. ἀφοῦ καὶ ὀρῶμεν βραδύτερον Ἰουστινιανὸν τὸν δεῦτερον συνάπτειντα σύμβασιν,

μετὰ τοῦ καλίφου Ἀβδῶλ Μελίκ, δι' ἧς παρεχωρεῖτο αὐτῷ τὸ ἡμισυ τῶν γαιῶν καὶ τῶν προσόδων τῆς Κύπρου (686.) Ἡ σύμβασις αὕτη δὲν παρεκώλυσε τοὺς Ἀραβας μετὰ τριετίαν, ὅτε ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπολέμει πρὸς τοὺς Βουλγάρους, νὰ καταλάβωσιν ὅλοσ/ερῶς τὴν Κύπρον, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐνετείλατο τοῖς Κυπρίοις ὅπως σφιρηδὸν μεταναστεύσωσιν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Πλεῖστοι ὅσοι ὑπάρχουσιν αὐτῷ κελεύσματι, ἀπέπλευσαν, ἀλλ' οὐχὶ εὐρίθμοι ἀπώλοντο ἐκ ναυαγίων καὶ νοσημάτων οἱ δ' ἐναπομείναντες, ἐγκατεστάθησαν παρὰ τὴν Κύζικον, ἔνθα ἀνήγειρον τὴν Νεοῖουστινιανούπολιν, ἣτις ἐπὶ τινα χρόνον διετέλεσεν ἔδρα τοῦ τῆς Κύπρου Ἀρχιεπισκόπου.

Δὲν γινώσκεται ἀκριθῶς ἡ διάρκεια τῆς δευτέρας ταύτης ἀραβικῆς εἰσβολῆς, ἀλλ' οἱ Κύπριοι περὶ τὸ 749 ἀπηυδημένοι ἀπὸ τῆς ἐξορίας, ἐπαλινόστησαν εἰς Κύπρον καὶ διετέλεσαν ἀπηλλαγμένοι τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν μέχρι Νικηφόρου τοῦ πρώτου. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος εἶχε πολιτευθῆ ὑπεροπτικῶς πρὸς τὸν καλίφην Χαροῦμ αλ Ρασσίδ, ὅστις ὠρκίσθη νὰ ἐκδικηθῆ. Ἡ Κύπρος τρίτον ἤδη ὑποδουλοῦται· ὁ Καλίφης ἐδήλωσε διαφόρους πόλεις, ἐσύλησε τοὺς ναοὺς, ἀπέπεινε ἢ ἠχμαλώτισε περὶ τοὺς χιλίους καὶ ἐπέβαλε τοῖς ἐπιλοίποις ἐπαχθεστάτην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν (806). Ὁ Νικηφόρος ἀνεγνώρισε τὴν κυριαρχίαν τοῦ Καλίφου ἐπὶ τῆς νήσου καὶ διὰ συμβάσεως ὑπεχώρηθη νὰ ἀποτίη αὐτῷ φόρον, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἀπεπειράθη βραδύτερον νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ τῆς ὑποτελείας τοῖς Ἀραβσι καὶ διὰ τοῦ Ἀλεξίου ἐπεχειρήσατο ἐπιτυχῆ στρατείαν. (870) Τετάρτη πάλιν τῶν Ἀράβων εἰσβολὴ μετὰ μίαν πενταετίαν. Ἀγνοοῦμεν ἂν αὕτη διήρκεσεν ὀλόκληρον μονονομὸν ἐνενηκονταετίαν· τοιοῦτό τι ὁμῶς δικαιοῦμεθα νὰ ὑποθίσωμεν. διότι ἡ ἱστορία δὲν μνημονεύει ἐν τῷ μεταξὺ ἐτέρας πρὸς ἀνάγκησιν τῆς Κύπρου ἀποπείρας ἀπὸ μέρους τῶν Βυζαντινῶν, ἢ τῆς ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ

(966) διὰ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Νικηφόρου Φαλκυσσέως ἀποσπάσαντος αὐτὴν τῶν Ἀράβων, Νικηφόρου τοῦ Φωκά πολεμοῦντος συγχρόνως μετ' ἐπιτυχίας αὐτοὺς ἐν Κιλικίᾳ. Οὕτως ἐπερατώθησαν ἀνεπιστρεπτὲι αἱ τῶν Ἀράβων ἐπιδρομαί.

Ἄλλ' ἐὰν ἔληξα, αἱ ἀπὸ τῶν ἔξω προσβολαί, δὲν ἔμενον ἢ Κύπρος ἀπηλλαγμένη ἐσωτερικῶν δονήσεων προκαλουμένων ἐκ τῆς ἐκλελυμένης πολιτείας τῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ τοῦ παρομαρτήσαντος αὐτῇ ἐξουτελισμοῦ τῆς βασιλικῆς καὶ κυβερνητικῆς αὐθεντίας. Καθ' ὃν χρόνον Ζωὴ καὶ Θεοδώρα, θυγατέρες Κωνσταντίνου τοῦ ὀγδοοῦ, διέθετον τὰ τοῦ κράτους κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν παθῶν καὶ τῆς φαντασιοπληξίας αὐτῶν, ὁ δούξ τῆς Κύπρου, Θεόφιλος ὁ ἐρωτικὸς, ἐκηρύττετο ἀνεξάρτητος (1034). Ἐπανήχθη ὅμως βραδύτερον εἰς τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ἐπὶ Κωνσταντίνου Θ', τοῦ Μονομάχου, (1042) ὃν ἢ ὑπερεξηκοντοῦτις Ζωὴ ὑπανδρευθεῖσα, ἀνέδειξεν αὐτοκράτορα. Μετὰ ταῦτα ἐτέραν στάσιν ἠναγκάσθη νὰ καταστείλῃ ἐν Κύπρῳ ὁ κατὰ τὸ 1081 ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, τὴν τοῦ δουκὸς τῆς Κύπρου Ραψομάτου, ἀποστείλας κατ' αὐτοῦ στόλον, οὗ ἐπέβαινον ὁ μέγας δούξ Ἰωάννης. Ὁ σιόλος οὗτος προσωρμίσθη εἰς Κυρηνίαν, ὁ δὲ Ραψομάτης, καίτοι συλλέξας στρατιάν τινα καὶ καταλαβὼν τοὺς παρὰ τὴν Κυρηνίαν λόφους, ἐδέησε νὰ ἀποδράσῃ ἀμαχητεῖ, τῶν δύο στρατῶν ἀδελφοποιθέντων. Ἀφικόμενος εἰς Λιμησσὸν συνελήφθη, ἀλλ' ἐχαρίσθη αὐτῷ ἡ ζωὴ.

Τέλος, ληγούσης τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, νέα ἀποτελεσματικωτέρα ἀνταρσία ἀπέσπασε τὴν Κύπρον τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἀλλ' ὥφειλε πρό ταύτης νὰ ὑποστῇ αὕτη τῆς δῆωσιν τοῦ ἐκ Καπτιλίας Ρινάλδου, ἡγεμόνος τῆς Ἀντιοχείας. Οὗτος παρσχὼν ἐπικουρίαν Ἐμμανουὴλ τῷ Κομνηνῷ κατὰ τῶν τῆς Κιλικίας Ἀρμενίων καὶ μὴ τυχὼν ἀμειβῆς ἐπὶ τούτῳ, ἐξεδικήθη διὰ τῆς δρώσεως τῆς Κύπρου, ἣτις ὑπέστη χεῖρονα

ὑπὸ τούτου ἢ ὑπὸ τῶν Ἀράβων· ὁ Ρινάλδος ἦλθε, κατηρείπωσε, ἐδήλωσε καὶ ἐξέλιπε τὸν τόπον. Τὸ πραξικόπημα Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐπῆλθεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρονίκου (1183). Ἰσαὰκ ὁ Κομνηνός, πρὸς μητρὸς ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἐμμανουὴλ τοῦ πρώτου, ὑπηρετήσας ἐν τῷ κατὰ τῶν Ἀρμενίων πολέμῳ, αἰχμαλωτισθεὶς δὲ καὶ ἀπαλλαγεὶς τῆς αἰχμαλωσίας ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἦν φιλόδοξος καὶ δυσήνιος ἀνὴρ, λόγῳ χαρακτῆρος καὶ καταγωγῆς· γινώσκων δὲ καλῶς τὰς τῶν Κυπρίων διαθέσεις, συνέλεξε στρατιάν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς παρεγένετο εἰς Κύπρον, ἔνθα διαπρυσίως ἐκήρυξεν ὅτι ἡ διοίκησις τῆς χώρας εἶχεν ἐμπιστευθῆ αὐτῷ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, προβάλλων πλαστὰ γράμματα καὶ πλαστὰς διατάξεις, ἀφοῦ μάλιστα προσεπύθησε νὰ καταστῆ ἀνεξάρτητος ἐν Ἀρμενίᾳ, ἣν διώκει. Γενόμενος δὲ ἀπονητὶ κύριος τῆς νήσου, ἀνηγορεύθη οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἔλασσον ἢ αὐτοκράτωρ τῆς Κύπρου καὶ συνεζεύχθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Γουλιέλμου δευτέρου, ἐκ τῆς Νορμανδικῆς δυναστείας, λυσσαλέως ἀντιστρατευομένης κατὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ αὐτοκρατόρων. Ἐκ τῶν Κυπρίων βαρέως φέροντες πολλοὶ τὴν ὠμὴν διοίκησιν τοῦ Ἀνδρονίκου, ὑπεβοήθησαν καὶ διηυκόλυνον τὸ ἐγχείρημα τοῦ Ἰσαακίου, ὃν ἀνεγνωρίσαντο ὡς ἄρχοντα, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνον νὰ κατανοήσωσι τὴν πλάνην αὐτῶν. Ἰσαὰκ ὁ Κομνηνός ἀπέβη πολλῷ δεσποτικώτερος καὶ θηριωδέστερος τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Ἀνδρονίκου. Ἐνθεν μὲν αἱ ἐξωτερικαὶ ἀπόπειραι τοῦ Ἀνδρονίκου πρὸς ἀνάκτησιν τῆς κυριαρχίας αὐτοῦ, ἔνθεν δὲ ἐσωτερικοὶ διαπληκτισμοὶ καὶ ἐξεγέρσεις ἐν Κύπρῳ μεταξὺ τῶν ἐναπομεινάντων πιστῶν τῇ ἐν Βυζαντίῳ ἀρχῇ καὶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἰσαακίου κατέστησαν τοῦτον ἀπόλυτον τύραννον καὶ ἀληθῆ μάστιγα, πολλὰς διαπράξαντα ἀβιμιουργίας. Τὸν Ἀνδρόνικον, δολοφονηθέντα, διεδέξατο Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος (1185). Οὗτος ἀεστειώλε στόλον ἐκ σκαφῶν ἐβδομήκοντα ὑπὸ τὸν Ἰωάννην

Κοντοστέφανον καὶ Ἄγγελον Κομνηνὸν κατὰ τοῦ σφετῆριστοῦ τῆς Κύπρου, μετὰ στρατοῦ. Ὁ μὲν στρατὸς αὐτὸς ἀποβιθασθεὶς παρὰ τὴν Ἀμαθοῦντα ἠττήθη ὑπὸ τοῦ Ἰσαακίου, εἰς δὲ τὸν στόλον δὲν ἐπεφυλάχθη αἰσιωτέρα τύχη, διότι καὶ οὗτος ἀπεχώρησε κακῶς ἔχων, κατατροπωθεὶς ὑπὸ πειρατοῦ τινος Μαγειρίνου, συμμάχου τοῦ Ἰσαακίου. Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς κατέστη πλέον ἀνεξάρτητος κυριάρχης τῆς Κύπρου.

Μετὰ τινὰς ἐνιαυτοὺς κατήρχετο ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἡ τρίτη ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα σταυροφορία, ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Βαρβαρόσσαν καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας Φίλιππον Αὔγουστον καὶ Ριχάρδον τὸν Λεοντόθυμον, τὸν τελευταῖον τοῦτον συνοδευόμενον καὶ ὑπὸ τῆς μνηστῆς αὐτοῦ Βεραγγέρης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρρας. Ἐντεῦθεν τῆς νήσου Κρήτης τὰ ἀγγλικὰ σκάφη καταληφθέντα ὑπὸ θαλασσίου κλύδωνος διεσκορπίσθησαν· τρία τούτων ἐρρίφθησαν εἰς τὰς Κυπριακὰς ἀκτὰς, τὸ δὲ ἄγον τὴν Βεραγγέρον κατέφυγεν εἰς τὸν ὄρμον τῆς Λιμησοῦ. Ὁ Ἰσαάκιος, μαθὼν τὸ ναυάγιον τῶν ἀγγλικῶν σκαφῶν εἰς τὰς νοτίους ἀκτὰς τῆς νήσου, ἀπέπλευσεν εἰς Λιμησοῦν καὶ ἠχμαλώτισε τὰ πληρώματα, λογιζὼν δὲ ἐπὶ πλουσίων λύτρων ἂν συνελάμβανε καὶ τὴν ἐπίδοξον ἄνασσαν τῆς Ἀγγλίας, ἀπέστειλεν αὐτῇ δῶρα πολυάριθμα καὶ τὴν προσεκάλει νὰ ἀποβιθασθῆ. Ἡ ἡγεμονὶς ἀπεποιήθη εὐσχήμως τὴν πρόσκλησιν· καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Κομνηνὸς παρσκευάζετο νὰ περιβάλῃ τὸ σκάφος αὐτῆς, ἐπὶ στιγμὴν λαθοῦσα τὴν ἐπιτήρησιν ἐκείνου, ἐνετείλατο ὅπως τοῦτο ἀναχθῆ εἰς τὸ πέλαγος, ἔνθα συνήντησε τὸν μνηστῆρα καὶ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ στόλου.

Ὁ Ἄγγλος βασιλεὺς, ἠγανακτημένος ἐπὶ τῇ συμπεριφορᾷ τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς τὰ πληρώματα τῶν πλοίων αὐτοῦ, ἀπεφάσισε νὰ ἀποβιθᾷ μεραρχίαν ἐκ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ ὅπως τύχη ἐνόπλιως ἰκανοποιήσεως ἐπὶ τῇ γινομένῃ τῇ ἀξιοπρεπείᾳ αὐτοῦ

προσβολῇ. Ἄμα τῇ προσεγγίσει τῶν Ἄγγλων, ὁ Κομνηνὸς ἀπέδρα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Μετὰ συντυχίαν τῶν δύο ἀντιπάλων, ἤς ὁ Κομνηνὸς ἠθέτησε τοὺς ὄρους, ἐδέησε νὰ συμπλακῶσιν εἰς δύο στρατιαὶ ἐν Κολοσσίῳ. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ὑπῆρξεν ὀλέθριον τῷ Κομνηνῷ· ὁ ἄγγλος ἐπιδρομεὺς ἀπεκομίσατο πλουσίαν λείαν, τὴν δὲ 12 Μαΐου (1191) ἐνυμφεύθη ἐν Λιμησοῦ τὴν Βεραγγέρην τῆς Ναβάρας, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ὑόρκης ἔθετο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς τὸ βασιλικὸν διάδημα, ἀνυγορευθείσης βασιλίδος τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Κύπρου. Μετὰ ταῦτα, ἀπεφάσισε νὰ καταδιώξῃ τὸν Κομνηνὸν εἰς τὰ ἐντὸς τῆς Κύπρου, φθάντος ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Λιμησοῦν καὶ τοῦ Γουίδου Λευζινιᾶνος, τοῦ ἀντιποιοῦμένου τότε τὸν θρόνον τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τεθέντος εἰς τὰς διαθέσεις τοῦ Ριχάρδου. Ἐκ Λιμησοῦ ἐκστρατεύσας συνήντησε τὴν στρατιὰν τοῦ Κομνηνοῦ παρὰ τὴν Τριμηθοῦντα καὶ τὴν κατετρόπωσε, συλλαβὼν καὶ αὐτὸν τοῦτον αἰχμάλωτον, ὃν, καθ' ἃ λέγεται, μεριέζωσε δι' ἀργυρῶν ἀλύσεων. Ἐξακολουθῶν δὲ τὴν θριαμβικὴν αὐτοῦ προέλασιν, καὶ σπεύρων κατὰ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ τὸν τρόμον καὶ τὴν δῆωσιν, κατέλαθε καὶ ἀπεγύμνωσε τὴν Λευκωσίαν καὶ ἐν βραχεῖ κατέκτησε τὴν ὅλην νήσον. Ὡς πρὸς δὲ τὸν Κομνηνὸν, οὗτος ἤχθη κατόπιν αἰχμάλωτος εἰς Παλίστινην ἐν τῷ ἐπιτελείῳ τοῦ Ριχάρδου, ἐδραπέτευσεν ἐκεῖθεν, μετέβη παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς, ἀπεπειράθη νὰ ἀναστατώσῃ τὴν Κύπρον καὶ τέλος δηλητηριασθεὶς κατέστρεψε τὸν βίον μετὰ τέσσαρα ἔτη ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ριχάρδος, οὗς τὸ ἥμισυ τῶν γαιῶν τοῖς κατοίκους καὶ διαθέσας τὸ ἕτερον ἥμισυ, δίκην τιμαρίων, ὑπὲρ τῶν ἄγγλων ἱπποτῶν, τῶν φρουρῶν τῆς νήσου, καὶ ἀναθέσας τὴν διοίκησιν τῷ Ριχάρδῳ Κορνηλίῳ καὶ Ροβέρτῳ Γορνηχαμίῳ μετ' εὐαρίθμου στρατοῦ, ἀπέπλευσε τῇ 3 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς συνάντησιν τῶν πολιορκιόντων τὴν Πτολεμαῖδα σταυροφόρων. Καὶ ταῦτα μετ'

ἐν μέρει κατ' ἄγγλους ἱστοριογράφους, καθ' ἑτέρους δὲ ὁ ἄγγλος βασιλεὺς ἐκυρίευσεν μετὰ ζοιηράν ἄμυναν τῶν Κυπρίων τὴν Λιμησὸν, ἐδήλωσε τὴν Ἀμαθῦντα, ἔνθα κατεμέλισε τὴν στρατιάν τοῦ Κομνηνοῦ, συνῆψε μετ' αὐτοῦ σύμβασιν, δι' ἧς οὗτος ἐκηρύττετο ὑποτελής, ἀπέτιε πολεμικὴν ἀποζημίωσιν εἴκοσakisχιλίων δουκᾶτων, ὥφειλε νὰ παρακολουθήσῃ τῷ Ριχάρδῳ εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ τὰ φρούρια τῆς νήσου, ἧς συμβάσεως ἀθετηθείσης, ἐδέησε νὰ προβῇ οὗτος εἰς τὴν ὀλικὴν κατάληψιν τοῦ τόπου.

Ὁ Ριχάρδος συναντήσας τοὺς Ναΐτας ἐν Παλαιστίνῃ, ὧν τὸ τάγμα ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ δὲν εἶχε μόνιμον διαμονήν, ἐξεχώρησεν αὐτοῖς τὴν Κύπρον ἀντὶ ἑκατὸν χιλιάδων χρυσῶν δουκᾶτων, ἧτοι ἑπτὰ ἑκτομμυρίων φράγκων καὶ ἐπέκεινα τεσσαράκοντα χιλιάδων πληρωτέων τοῖς μετρητοῖς καὶ τῶν ἐπιλοίπων μετὰ ταῦτα.

σσε

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ.

ΝΑΪΤΑΙ (1191-1192)

Ἄμα διὰ τοῦ ἀνοσίου τῆς ἐξωνήσεως συμβολαίου τὸ στρατιωτικὸν τῶν Ναϊτῶν τάγμα κατέστη κύριον τῆς Κύπρου, παρεγγεγετο εἰς τὴν νῆσον μετὰ πολλῆς τῆς ἀκλουθίας. Ἡ σπεῖρα αὕτη τῶν βαράθρων ἐγκαθιδρύθη ἐν Λευκωσίᾳ, ἧς ἐπεσκευάσατο τοὺς προμαχῶνας καὶ ὄθεν ἤρξατο τῆς ἐνασκήσεως φοβεραῶς καὶ ἀπηνοῦς ἀνά τὴν νῆσον ἐξουσίας. Τὸ μυσαρῶτερον τῆς τυραννίδος εἶδος, ἀπορρέον ἐκ βδέλυρων αὐτοβούλου καὶ καταδυναστεύσεως ἐνστίκτων, ἐπεβλήθη ὑπὸ τῶν ἀνιέρων Ναϊτῶν τοῖς Κυπρίοις, ἀπὸ πολλοῦ ἀπομαθοῦσι τὸν ἀλλόφυλλον ζυγόν. Ἡ ζωῆ, ἡ τιμῆ, ἡ οὐσία τούτων κατέστη ἔρμαιον τῶν ἀλητῶν ἐκείνων, τῶν κιβδήλων καὶ ψευδωνύμων τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀληθείας σημαιοφόρων, ἀλλ' ἡ ἀνοχὴ τῶν Κυπρίων δὲν παρέτάθη ἐπὶ πολὺ. Ραγδαῖοι ἀντεπεξῆλθον κατὰ τῆς λεγεῶνος τῶν ἐναγῶν τυχοδιωκτῶν, ὧν πολλοὺς ἀπέκτεινον ἐν τῇ ἔδρᾳ αὐτῶν Λευκωσίᾳ καὶ δὴ καὶ τοσοῦτους ὥστε, καθὰ λέγεται, τὸ αἷμα ἐξεχύθη ἔξω καὶ πόρρω τῆς πόλεως. Οἱ διασωθέντες ἐξελιπάρησαν νὰ ἀφεθῆ αὐτοῖς ἡ ζωῆ ἐπὶ τῷ ὄρφ νὰ ἐκλείψωσιν ἀνυπερθέτως τὴν νῆσον, καὶ ὄντως, ἐκόντες ἄκοντες, ἀπῆλθον εἰς Πτολεμαίδα, ἐνθα συντυχόντες τῷ Ριχάρδῳ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ προκαταβολὴν τῶν 40 χιλ. χρυσῶν δουκάτων, τῆς ἐν τῇ νήσῳ ἐξουσίας αὐτῶν διαρκεσάσης ἕνα ἐνιαυτὸν καὶ τινὰς μῆνας.

Ἀληθῶς ἡ γραφίς ἀπορεῖ προσηγοριῶν προσφυῶν ὅπως στηλιτεύσῃ τὰ διοικητικὰ τῶν τυράννων ὄργια, ὅταν μάλιστα εὐτοί εἰσιν ἐκ τῆς τάξεως τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν εὐφῆμως καλουμένων πεπολισμένων. Οἱ βάρβαροι καὶ οἱ εἰς ἡλίθιον ἀνήκοντες θρήσκευμα δεσπότηαι δικαιοῦνται ἴσως ἐπεικειστέρας

καταδίκης, ἅτε τῆς διανοίας αὐτῶν μήπω ἀνθρωποπρεπῶς ἀναπτυχθείσης, τῆς δὲ συνειδήσεως μήπω μυηθείσης τὴν χριστιανικὴν ἐκείνην ἠθικὴν, ἣτις κατέστη ἡ κρητὶς ἅμα καὶ τὸ σέμνωμα τοῦ θρησκευματος, ὅπερ ἐνεστερνίσθησαν αἱ εὐγενέστεραι τῆς ἀνθρωπότητος μερίδες, ἀλλ' ὁ χριστιανὸς, ὁ λικνιζόμενος διὰ τῶν εὐαγγελικῶν ἀρχῶν καὶ ἐκ παίδων παραδειγματιζόμενος ἐκ τῆς πολιτείας τοσοῦτων μαρτύρων καὶ κηρύκων τῆς ἀληθείας, ὁ τρέχων εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν ὅπως ὑπερασπίσῃ τοὺς ἐκεῖσε συρρέοντας πιστοὺς κατὰ τῆς Τουρκικῆς ὠμότητος, ὅποιας ἐλαφρύντικας περιστάσεις δικαιῶται νὰ ἀξιολογῇ ὑπὸ τῆς Ἱστορίας, ὅταν κατ' ἀνθρώπων, οἷς κέκληται νὰ παραγωγήσῃ καὶ χειραγωγήσῃ, τελεῖ ὄργια στυγεραῶς καταθλίψεως καὶ μισοφονίας ;

Παρὰ τὴν μνήμην τῆς ἐπονειδίστου πρὸς τοὺς Κυπρίους πολιτείας καὶ τῆς αἰσχροῦς αὐτῶν φυγῆς, οἱ Ναΐται ἄφησαν ἀπτόν ἔχνος τῆς παραμονῆς αὐτῶν ἐν Κύπρῳ, τὸν πελώριον τοῦ Κολοσσίου μετ' ἐπάλλεων πύργον, παρεμφερῆ πρὸς φρούριον. Ἀνεγερθεὶς ἐκ πελεκιτῆς λίθου, περιέχει αἰθούσας, κοιτῶνας, διαδρόμους ἐν διαφόροις κατατομαῖς καὶ εὐρυχώρους κάτωθι ἀποθήκας πρὸς ἐναποταμίευσιν προϊόντων. Ἡ ἐν λόγῳ οἰκοδομή, καλῶς εἰσέτι διασωζομένη, ἀνηγέρθη βεβαίως ἰδρῶσι χιλιάδων Κυπρίων ἐργατῶν, ἀγγαρευθέντων πρὸς τοῦτο καὶ πιθανῶς ἐπερατώθη ὅτε ἐπανῆλθον μετὰ τοῦ Γουΐδου Λουζινιᾶνος οἱ Ναΐται εἰς Κύπρον ἢ ὅτε βραδύτερον μετὰ τῶν ἰπποτῶν τοῦ Νοσοκομείου, ἐγκαθιδρυθέντες ἐν Λιμησῶ, ἐξεμεταλλεύοντο τὸν τόπον (1291-1309), καθὼς κάτοχοι γαιῶν καὶ ἀγροικιῶν, ἐν διαφόροις μέρεσι τῆς νήσου, ἅς διετήρησαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1191 ἄχρι 1309.

Ἡ ἀφετηρία τοῦ τάγματος τούτου ἔχει ᾧδε : Ἐννέχ ἰππῶται ἐκ τύχης συναντηθέντες ἐν Παλαιστίνῃ, ἀπετέλεσαν τὸν πρῶτον πυρῆνα, (1118)· παραχωρηθείσης δ' αὐτοῖς ὡς ἐνδοαίτημα

μιας πτέρυγος τῶν ἀνακτόρων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱερουσαλήμ Βουδουίνου δευτέρου, ἥτις ἐλέγετο ὅτι ἀπετέλει μέρος τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, (1) ἐκλήθησαν ἐντεῦθεν ἱππόται τοῦ Ναοῦ. Ἡ σύνοδος τῆς Τροίας (Troyes) τῷ 1128 ἐνετείλατο αὐτοῖς νὰ φέρωσι λευκὴν περιβολὴν, τῷ δὲ 1246 προσετέθη ἐπὶ τοῦ μανδύου αὐτῶν καὶ ἐρυθρὸς σταυρὸς ἀδεία τοῦ πάπα Εὐγενίου τοῦ τρίτου. Μετὰ ταῦτα τὸ τάγμα ἐκτίησατο πολλὴν τὴν φήμην καὶ τοσοῦτον πλοῦτον ὥστε, κατὰ τὸν Mathieu Paris, παρὰ τὴν ἄλλην ἀνεξάντητον οὐσίαν, καιεῖχε καὶ περὶ τοὺς ἐννεακισχιλίους οἴκους, ἀλλ' ἢ ὑπέρμετρος αὕτη εὐπορία εἶχε καταστήσει αὐτοὺς τοσοῦτω ἰταμούς, ὥστε οὐ μόνον ἀπέστεργον νὰ ὑποτάσσωνται τῷ τῶν Ἱεροσολύμων Πατριάρχῃ, ἀλλὰ καὶ ἀπετόλμων νὰ ἐνίστανται καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐστεμμενας κεφαλὰς, νὰ μάχωνται πρὸς ἡγεμόνας, νὰ δηῶσι καὶ νοσφίζωνται ἀδιακρίτως γαίαν πιστῶν ἅμα καὶ ἀπίστων, ἔσθ' ὅτε καὶ νὰ συνομνύωσι μετὰ τῶν τελευταίων τούτων, καθὼς ὅτε παρέσχον τὰ μέσα τῷ σουλτάνῳ τῆς Αἰγύπτου νὰ συλλάβῃ τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερίκον τὸν Β' κατερχόμενον εἰς Ἱεροσόλυμα. Τέλος τὰ ὄργια αὐτῶν ἐπεσπάσαντο τὸ μῖσος πάντων. Ὁ πάπας Βονιφάκιος 8ος ἐξέδοτο τὸ πρῶτον κατ' αὐτῶν ἐνσημον θέσπισμα (Bulle) (1308). Μετὰ δὲ δύο ἐνιαυτοὺς πεντήκοντα τούτων καίονται ζῶντες ἐν Παρισίοις, δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως, κατὰ δὲ τὸν Μάϊον τοῦ 1312, καθαιροῦνται ὑπὸ τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ πέμπτου, ἀποφανθέντος, παρὰ τὴν ἐτυμηγορίαν τῆς συνόδου, κατόπιν μυστικῶν διαβουλιῶν μετὰ τινῶν καρδινάλιων καὶ ἱεραρχῶν, διανεμηθείσης δὲ τῆς οὐσίας αὐτῶν

Ὁ ὀνομαστὸς οὗτος γὰρ ἀπεπερατώθη ἔτει 1006 Π. Χ. ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος ἐν Ἱεροσολύμοις, κατεστράφη δὲ τῷ 587 Π. Χ. ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος ὅτε ἦχθη, εἰς αἰχμαλωσίαν ἐν Βαβυλῶνι σύμπας ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς, καθ' ἣν ἐκλείσθησαν οἱ προφηταὶ Ἐζεκιὴλ καὶ Δανιήλ.

ώς ἐξῆς : Ο βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φιλίππος ὁ εὐειδὴς κατέτρεξε, λόγῳ θαπανῶν δικαστικῶν, τὰ δύο τρίτα τῆς κινήτης αὐτῶν οὐσίας, ὁ τῆς Ἀραγωνίας ἐγένετο κύριος 17 πύργων ἢ φρουρῶν, ἐτέρων δὲ τοιούτων ὁ τῆς Καστιλλίας. Τῷ δ' ἔτει 1314, ὁ μέγας τοῦ τάγματος μαγίστωρ, Ἰάκωβος Μωλαί, καίεται καὶ οὗτος ζῶν ἐν Παρισίοις. Οὕτως ἐξωντώθη πανταχόθεν τὸ τάγμα, ἐξαιρέσει τῆς Γερμανίας, ἐνθα διετηρήθη καὶ ἡξιώθη ἀφέσεως ἀμαρτιῶν ὑπ' ἐπαρχιακῆς συνόδου.

Ἡ δὲ δημοπρατουμένη Κύπρος εὗρεν ἕτερον ἀγοραστήν, τὸν Γουίδον Λουζινιᾶνα, πρῶτον ὀνοματικὸν βασιλέα τῶν Ἱεροσολύμων, ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ τιμήματος, ἐπὶ τῷ ὄρω ὅπως ὁ μὲν Ριχάρδος νέμηται τοῦ τίτλου βασιλέως τῆς Κύπρου, ὁ δὲ Γουίδος παραιτηθῆ τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἱερουσαλήμ ἀξιώσεων αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Τύρου. Τῆς συμφωνίας συναφθείσης, ἐξέλιπεν ὁ Ριχάρδος τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Ἀγγλίαν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1192. Ἐκ περισσοῦ προστίθε-
μεν ὅτι κατὰ τὸν διάπλου, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Αὐστρίας καὶ παρεδόθη ὑπὸ τούτου τῷ Ἐρρίκῳ 6ῳ αὐτοκράτορι τῆς Γερμανίας, ἀπολυθεὶς μόνον τῷ 1194.

Ἄρχεται ἤδη ἐν Κύπρῳ δευτέραν ταύτην φορὰν ἡ Λατινοκρατία, ἣτις ὅμως οὐδαμῶς κατώρθωσε νὰ ἐκλατινίσῃ τὸν ἀπρίξ ἐχόμενοντῶν πατρῶων Ἕλληνα Κύπριον καὶ ἣτις ἀπολήξει εἰς τὴν φοβερὰν Τουρκοκρατίαν !

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

ΛΟΥΖΙΝΙΑΝΕΣ (1192-1489).

Τὰ κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Γάλλων, ἐπὶ τρεῖς μονογού παραταθεῖσαν αἰῶνας, συνοψίζομεν ἐν ἐνὶ μόνῳ κεφαλαίῳ, κηθὸ προσηλωθέντες τοῖς κυριωδέστεροις καὶ ἐξοβελίσαντες δευτερεύοντα ἐπεισόδια, οὐδεμίαν κεκτημένα ἱστορικὴν βαρύτητα. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπικράτησις δὲν εἶναι ἄμοιρος καὶ φαινῶν τινῶν σημείων, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου τοιάδε διστρανώθη κατὰ κειροὺς διοικητικῆ, δυναστικῆ καὶ κοινωνικῆ ἔκλυσις καὶ ἀκολασία, ὥστε οὐδαμῶς ὀφείλομεν νὰ ξενισθῶμεν ὅτι ἀπέληξεν εἰς ἄδοξον, καὶ αὐτὸ τοῦτο γελοῖον θάνατον.

Ὁ Γουῖδος Λουζινιάν, ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Λουζινιάνου τοῦ ἐπὶ πολὺ κυρίου τῶν ἐν Γαλλίᾳ κομητειῶν τῆς Μάρκης καὶ τοῦ Ποατοῦ, ἦν υἱὸς Οὔγου τοῦ Βριέν. Δράξας καὶ οὗτος τὸν σταυρὸν μετέσχε τῶν ἐν τῇ Ἀγίᾳ γῆ ἄθλων, ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἐσχάτου βασιλέως τῆς Ἱερουσαλήμ, μεθ' ὃν ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς, γενναίως ἀλλ' ἀνωφελῶς ἀμυνάμενος τῶν λειψάνων τῆς ἐν Πτολεμαίδι χριστιανικῆς κυριαρχίας. Ἄμα συνῆψε τὸ συμβόλαιον τῆς ἀγορᾶς τῆς Κύπρου μετὰ τοῦ Ριχάρδου, παρεγένετο εἰς Κύπρον μετὰ τριακοσίων ἵπποτῶν Γάλλων, διακοσίων ἵππέων σωματοφυλάκων καὶ ταγμάτων τινῶν στρατοῦ καὶ ἤρξατο τοῦ ἐγχειρήματος τῆς τῶν πάντων ἀνακαινίσεως καὶ διαρρυθμίσεως : Ἐκάνονισε τὰ δίκαια καὶ τὰς προσαλλήλους ἀναφορὰς τῶν διαφόρων τάξεων τοῦ Κυπρίου λαοῦ. Κατήρτισεν ἐκ πάντων τῶν εὐγενῶν καὶ ἐπιφανῶν τιμαριούχων τοῦ βασιλείου μέγα συμβούλιον, ἀπροφαινόμενον περὶ τῶν γενικῶν τῆς χώρας συμφερόντων καὶ πρὸ τοῦ ὁποίου ἐξεκαλοῦντο ἀνεκκλήτως αἱ σπουδαιότεραι τῶν ποινικῶν δικῶν, ὡς ἐπίσης καὶ βουλὴν τῶν ἀγροτῶν ἰαποτελουμένην ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν διαφόρων

πόλεων ὀρκιωτῶν. Διένεμε τὰς γὰρ τοῖς Ἰστιφιδὸν κατελθοῦσιν εἰς τὴν Ἀνατολὴν σταυροφόροις τυχοδιώκταις ἐπὶ ὄρω νὰ καταλάβωσ. πρὶν αὐτῷ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ οὕτω περιεκυκλώθη ὑπὸ ψευδωλύμουτινὸς ἀριστοκρατίας, ὅπως λογίζετ' αὐτῆσ ἐν περιπτώσει δημοτικῆς ἐξέγερσεως. Ἀνήγειρε ναοὺς δυτικούς, χορηγήσας τὸ πρωτεῖον τῷ Λατινικῷ κλήρῳ διὰ τοῦ παραγκωνισμοῦ τοῦ ὀρθοδόξου ἱερατείου. Οἱ Κύπριοι, εἰθισμένοι ἐπ' αἰῶνας εἰς ὁμοφύλους καὶ ὁμοδόξους ἄρχοντας, βαρέως ἔφερον τὴν νέαν αὐτῶν θέσιν ὡς κατακεκτημένων καὶ δυσμενέστατα ἐνητένιζον πρὸς τὸν παντοῖον παραγκωνισμόν αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὴν αὐθάδη ὑπεροχὴν τοῦ Λατινικοῦ κλήρου. Τὸν Γουίδον δὲν διέλαθον αἱ διαθέσεις αὐταὶ τῶν νέων ὑπηκόων αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ κατέγεινεν οὐχ ἤττον καὶ περὶ τὴν ἐπισκευὴν τῶν φρουρῶν καὶ τὴν ἀνέγερσιν ἐτέρων, προσκαλίσας ἅμα πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν αὐτοῦ καὶ τὸ πρὸ μικροῦ ἀποπεμφθὲν ἐκ Κύπρου τάγμα τῶν Ναϊτῶν. Ο Γουίδιος ἐπελάβετο καὶ τοῦ ὠραϊσμοῦ καὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς Λιμησοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐδόθη καιρὸς αὐτῷ ὅπως προβῆ καὶ εἰς ἕτερα, διότι κατὰ τὸν δεῦτερον ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῆς εἰς Κύπρον καθόδου αὐτοῦ, ἀπεβίωσεν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ νέου βασιλείου Λευκωσίᾳ. ἄπαις καὶ ἐν ἡλικίᾳ ἐξήκοντα ἐτῶν (1194).

Διεδέξατο αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς Ἀλμέριχος, ὅστις ἦν ἀρχιστράτηγος καὶ κόμης τῆς Πάφου καὶ ὅστις ἀπεπεράτωσε πάντα τὰ ἐκκρεμῆ ἔργα τοῦ προκατόχου του. Τὸν τίτλον βασιλέως τῆς Κύπρου δὲν εἶχε φέρει ὁ Γουίδος, ἀλλ' ὁ Ἀλμέριχος ὠρέγετο αὐτοῦ. Ἀποταθεὶς δὲ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Γερμανίας Ἐρρίκῳ τῷ ἕκτῳ, διατρίβοντι ἐν τῷ βασιλείῳ αὐτοῦ τῆς Νεαπόλεως (1195) ἐπέτυχεν εὐχερῶς τοῦ ποθουμέου· σφραγιδοφύλαξ αὐτοκρατορικὸς κατελθὼν ἔστεψεν ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Λευκωσίας αὐτὸν πρῶτον Λατῖνον βασιλέα τῆς Κύπρου, ὃν ὤφειλε νὰ διαδεχθῆ δεκαεξὰς ἐτέρων ἀνάκτων καὶ ἀνισσῶν

ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Ὅτε δὲ ὁ Ἀλμερίχος παρεσκευάζετο νὰ στέψη καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Κίβαν δ' Ἴβλάν, ὁ θάνατος τῶ τὴν ἀνῆρπασε [1198]. Ταύτοχρόνως ἀπέθνησκε καὶ ἐν Πτολεμαίῳ ὁ Ἑρρικός τῆς Καμπανίας βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ οὕτως ἠδυνήθη ὁ Ἀλμερίχος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν προώρως θνηοῦσαν σύζυγόν του, νυμφευθεὶς τὴν χήραν τοῦ Ἑρρικοῦ Ἰσαβέλλα, πέμπτην ταύτην φροῶν ὑπανδρευομένην. Ἀλλὰ τὸ κράτος τῆς Ἰσαβέλλας ἐν Παλαιστίνῃ ἠπειλεῖτο ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν χωρῶντων μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Πτολεμαίδος. Ὁ Ἀλμερίχος ὤρμησεν ἐκ Κύπρου μετὰ στρατοῦ, ἀπεβιάσθη εἰς τὴν ἁγίαν γῆν, ἐστέφθη ἐν Πτολεμαίῳ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ διαρμείνας ἐκεῖ ἐπὶ πενταετίαν ἐπεσεύαζε τὰ ὀχυρώματα τῶν πόλεων καὶ κατεδίωκε νικηφόρως τοὺς Σαρακηνοὺς, ἀλλὰ νοσήσας ἐκεῖσε καὶ θλιβόμενος ὅτι ὡς ἐκ τῆς νόσου αὐτοῦ, παρέλυεν ἡ πειθαρχία τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἀπεβίωσε μᾶλλον ἐξ ἠθικῆς ὀδύνης ἢ ἐκ φυσικῆς νόσου ἐν Πτολεμαίῳ τῶ 1205. Μεθ' ἑνα ἐνιαυτὸν, τὰ ὅστ' αὐτοῦ ἐκταφέντα, μετηνέχθησαν εἰς Κύπρον καὶ ἐτίφησαν ἐν τῶ καθεδρικῶ νῶ τῆς ἁγίας Σοφίας.

Διάδοχος τοῦ Ἀλμερίχου ἦν ὁ πρωτότοκος υἱὸς αὐτοῦ Οὔγος· ἀλλὰ τούτου ὄντος εἰσέτι ἀνήλικος, ἡ ἀντιβασιλεία ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ ἄνω συμβουλίου τῶ ἐγγυτέρῳ αὐτοῦ συγγενεῖ Γουαλιτέρῳ Μομπελλιέρῳ, ἐκμεταλλευθέντι τὴν ἐξουσίαν δεινῶς, καθὸ νοσοφισθέντι περὶ τὰς διακοσίας χιλίας δουκάτα, κατὰ τὴν ἑπταετιδα διάρκειαν τῆς τοῦ Οὔγου ἀνηλικιότητος. Τῶ 1212, γενόμενος αὐτός ἐνήλιξ, ἐστέφθη βασιλεὺς, ὁ δὲ Μομπελλιέρους ἀπεχώρησεν εἰς Πτολεμαίδα.

Ἡ τετάρτη σταυροφορία προσεπορίσθη τοῖς Λατίνοις τὴν Κωνσταντινούπολιν (1204). Μετὰ δεκατριετίαν πέμπτη ἐπεχειρήθη. Ὁ Οὔγος συμμετέσχε ταύτης, πολεμήσας μετὰ τῶν σταυροφόρων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ προσλάσας ἄχρι τοῦ Καΐρου,

ἀλλ' ἡ πλήμμυρα τοῦ Νείλου ἐματαίωσε τὸ ἐγχείρημα. Διαρκούσης τῆς ἐκ Κύπρου ἀπουσίας του, ἐναπέθηκε τῇ συζύγῳ αὐτοῦ Ἀλισία τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῆς, καὶ εἰσηγήσει ταύτης τῷ Πάπα Ἰννοκεντίῳ τῷ τρίτῳ, κατὰ τὸν Λακρουῦ, ἡλαττώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκοπῶν ἐκ δέκα καὶ τεσσάρων εἰς μόνον τέσσαρας, δυτικάς τε καὶ ὀρθοδόξους, τὸ δ' ἐν Ἀμμοχώστῳ ἀρχιεπισκοπεῖον μετηνέχθη εἰς Λευκωσίαν καὶ ἐδόθη ταῖς Λατίνοις. Ἐδραὶ τῶν τεσσάρων Ἐπισκοπῶν ἀμφοτέρων τῶν θρησκευμάτων ἦσαν ἡ Ἀμμόχωστος, Κυρηνία, Λιμησσὸς καὶ Πάφος· καθ' ἑτέρους δὲ τὸ ὀρθόδοξον Ἀρχιεπισκοπεῖον δέμενεν ἐν Ἀμμοχώστῳ μέχρι τοῦ ἔτους 1255 ὅτε, ἐγκρίσει τοῦ Πάπα Ἀλεξάνδρου τετάρτου, μετηνέχθη εἰς Λευκωσίαν, χωρὶς νὰ καταργηθῇ.

Ὁ Οὐγὸς ἐπανελθὼν εἰς Πολαιστίνην καὶ διατρίδων ἐν Τριπόλει ἔνθα ἐτέλει τοὺς γάμους τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, ἀπέβιωσεν ἐκεῖσε τριακονταέτης. Τὸ σῶμα αὐτοῦ μετηνέχθη εἰς Κύπρον καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῶν ἵπποτῶν τοῦ Νοσοκομείου (1218).

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἐρρίκος ἦν ἐννεαέτης κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ ἐδέησε νὰ ἀνατεθῇ ὑπὸ τῆς χήρας Ἀλισίας, τῇ συγκαταθέσει τοῦ ἄνω συμβουλίου, ἡ διεύθυνσις τῶν πραγμάτων ταῖς δύο θείαις τοῦ θανόντος βασιλέως, Φιλίππῳ καὶ Ἰωάννῃ Ἰβελίνοις, τοῦ τελευταίου ὄντος καὶ ἄρχοντος τῆς Βηρυτοῦ. Ἡ ἀντιβασιλεία αὐτῇ διετέλεσε παραχῶδης καὶ λόγῳ διχοστασιῶν, εἰαξὺ τῆς Ἀλισίας καὶ τῶν δύο ἀντιβασιλέων καὶ λόγῳ τῶν ἐξ ἀπίνης ἀναρρυσῶν ἀντιποιήσεων τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου β'. Βαρβαρόσσα. Οὗτος ἐπιπροΐσει ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἐρρίκος ὁ ΣΓ' περιέβαλε τὸν Ἀλμέρικον διὰ τοῦ διαδόχου τῆς Κύπρου καὶ ὅτι παρὰ τοῦ πάπα Ὀνωρίου Γ' εἶχεν ἐπιτολὴν νὰ ἐπιτηρῇ τὰ συμφέροντα τοῦ νεοῦ βασιλέως Ἐρρίκου, ἐζήτησε ὁμοιογενεῖαν περὶ τῆς ἐπι-

δεκαετίαν ὄλην διαχειρίσεως τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Ἰβελίνων καὶ δὴ τοσοῦτω μᾶλλον κατεπειγόντως καθόσον ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἕκτης σταυροφορίας, εἶχεν ἤδη ἀποβιθασθῆ εἰς Λιμνησσόν. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης Ἰβελίνος ἀποστέρξας νὰ θεωρήσῃ νομίμους τὰς τριαύτας ἀξιώσεις καὶ μαθὼν ὅτι ἐβυσσοδόμει κακὰ κατ' αὐτοῦ ὁ γερμανὸς σὺτοκράτωρ, κατέφυγεν εἰς τὸ φρούριον, τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἐρωτος [τανῦν Ἅγιον Ἰλαρίωνα], γερμανικὸς δὲ στρατὸς κατέλαβε τὰ φρούρια τῆς νήσου, ἧς ἡ διοίκησις ἀνετέθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν εἰς πέντε βαίλους. Ἄλλ' ὁ Ἰβελίνος ἐν τῷ καταφυγίῳ αὐτοῦ δὲν ἐκάθευδε, καίτοι παντοιοτρόπως αὐτὸς τε καὶ οἱ αὐτῷ ἀφρωσιωμένοι πολεμούμενοι ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Δυνηθεῖς δὲ νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς Συρίαν, κατῆλθε πάλιν εἰς Κύπρον μετὰ στρατοῦ καὶ βρηθούμενος ὑπὸ τῆς ἀντιδημοτικότητος τῶν βαίλων, συνῆψε πρὸς τοὺς Γερμανοὺς μάχην παρὰ τὴν Λευκωσίαν, οὓς καὶ κατετρόπωσε κυριεύσας τὴν πρωτεύουσάν ταύτην. Εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς τοῦ Ἰωάννου Ἰβελίνου ἐπιτυχίας, ὁ Φρεδερῖκος ἀπέστειλε στρατιάν ἐκ χιλίων ὀκτακοσίων πεζῶν καὶ ἑξακοσίων ἰππέων μεθ' ἑξήκοντα δύο σκαφῶν, ὧν αἱ εἴκοσι δύο γαλέραι. Μὴ δυνηθέντες νὰ ἀποβιθασθῶσιν εἰς Κύπρον οἱ Γερμανοὶ, κατηθύνθησαν εἰς Βηρυτὸν. ἤλωσαν τὴν πόλιν καὶ ἐπολιορκήσαν τὸ φρούριον. Ὁ Ἰβελίνος ἔδραμεν ὅπως σῶσῃ τὴν πατρικὴν γαιοκτημοσύνην αὐτοῦ, συναινέσαντος νὰ συνοδύσῃ αὐτὸν καὶ τοῦ νεκροῦ βασιλέως, ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ πυρπολήσαντες τὴν Βηρυτὸν καὶ ἐπανελθόντες εἰς Κύπρον, εὗρεθεῖσαν ἄνευ στρατοῦ, ἐγένοντο κύριοι τῆς νήσου, ἐκτὸς τῶν φρουρίων τοῦ Μπουφαβέντου καὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἐρωτος, ἔνθα κατέφυγον αἱ ἀδελφαὶ τοῦ βασιλέως καὶ αἱ κυραὶ τῆς αὐλῆς. Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης Ἰβελίνος δὲν ἐβράδυνα καὶ πάλιν νὰ θριαμβεύσῃ. Ἐπανάγαγε τὸν βασιλέα εἰς Κύπρον ἐπὶ Γενουσιακῶν καὶ Εὐνετικῶν νηῶν καὶ ἄμα ἀπεβιθασθῆ εἰς Κύπρον ἔδοτο τὸ σύνθημα γενικῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τῶν νέων κατακτητῶν. Ἐν Ἀμμοχώστῳ καὶ

Λευκωσία οί Γερμανοί κατεσφάγησαν ὑπὸ τοῦ στασιάζαντος λαοῦ, ὁ δὲ γερμανὸς στρατάρχης περισυλλέξας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἀγριδίου καὶ προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ἰβελίνου, κατετροπώθη [1232]. Ἀποκρουσθέντες ὑφ' ὄλων τῶν σημείων, οί Γερμανοί κατέφυγον καὶ συνεκεντρώθησαν ἐν Κυρηνίᾳ, πεισμόνως ἐπὶ ὄλην διετίαν ἀμυνάμενοι, ἀλλὰ διὰ συμβάσεως ἐξέλιπον καὶ τὴν Κυρηνίαν.

Ὁ Ἑρρίκος ἠδυνήθη μετ' οὐ πολὺ νὰ συνουλώσῃ τὰ ἀπὸ τῆς εἰσελάσεως τῶν Γερμανῶν τραύματα καὶ ἐν βραχεῖ εἶδεν ἐπινακάμπτοντα τὸν ὄλθον καὶ τὴν γεωργικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἀκμὴν. Ἐπῆλθε μετὰ ταῦτα ἡ ἕκτη σταυροφορία, ἧς ἡγεῖτο Λουδοβίκος ὁ 9ος τῆς Γαλλίας (Saint Louis). Τοῦτον ἀποβιβασθέντα κατὰ πρῶτον εἰς Λιμησοῦν τῇ 24 Σεπτεμβρ. 1248, ὠδήγησεν ἐκ Λιμησοῦ ὁ Ἑρρίκος εἰς Λευκωσίαν καὶ συνεξστράτευσε μετ' αὐτοῦ τὸ ἐπιὸν ἔτος περὶ τὰς ἀρχὰς Μαΐου εἰς Αἴγυπτον, ὁρμηθέντων ἐκ Λιμησοῦ Γάλλων καὶ Κυπρίων σταυροφόρων ἀναμίξ. Αἰχμαλωτισθεὶς μετὰ τοῦ Γαλάτου βασιλέως ἐν τῇ πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους πάλῃ (1250) καὶ μετ' αὐτοῦ εἶτα λυτρωθεὶς, ἀπῆλθεν εἰς Πτολεμαῖδα, ἔνθα ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Τριπόλεως, ἣν καὶ ἔγαγεν εἰς Κύπρον, ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ὑπῆρξε μακροβιώτερος τοῦ πατρὸς. Μόλις στεφθεὶς, νοσήσας ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας, ἀπεβίωσε τῷ 1253.

Ἡ σύζυγος αὐτοῦ Πιακενσία ἀνέλαβε τὴν ἀντιβασιλείαν ἄχρι τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, βρέφους σχεδὸν ἤδη, κληθέντος Οὐγού δευτέρου καὶ ἀποθανόντος καὶ τούτου ἀνήλικος τῷ 1267. Ἡ Πιακενσία ἦν γυνὴ ἀνδρικήσ βουλήσεως. Συνετάχθη μετὰ τῶν Ἑνετῶν ἐν τῇ μεισρακιώδει κατὰ τῶν Γενουησιῶν ἐριδι αὐτῶν περὶ κατοχῆς ναοῦ τινος ἐν Πτολεμαίδι, ὁ δὲ συμμαχικὸς στόλος Ἑνετῶν καὶ Κυπρίων κατενσυσμάχησε τῶν Γενουησιῶν. Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Οὐγού δευτέρου, ἀπεσθῆσθη

ὁ πρωτότοκος κλάδος τῶν Λουζινιάνων. Ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Κύπρου ἀνῆλθεν ἤδη ἀνὴρ ρέκτης Οὐγος ὁ τρίτος ὁ ἄρχων τῆς Βηρυτοῦ, Οὐγος, υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου, δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ Βοημούνδου ΙΔ'. ἡγεμόνος τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ἰσαβέλλης, θυγατρὸς Οὐγοῦ τοῦ Α'. τοῦ Λουζινιάνου, δεξιὸς περὶ τε τὰ διοικητικὰ καὶ πολεμικὰ, ὅστις μετὰ δύο ἔτη ἀπὸ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐκστρατεύσας εἰς Τύρον διεξεδίκησε διὰ τῶν ὅπλων τὰ ἐπὶ τοῦ τότε χηρεύοντος θρόνου τῆς Ἰερουσαλήμ δικαιώματα αὐτοῦ κλικατώρθωσε νὰ στεφθῆ βασιλεὺς αὐτῆς ἐν Τύρῳ (1269).

Αναθίσας δὲ τὴν διοίκησιν τοῦ βασιλείου τούτου, οὗ ἡ Πτολεμαῖς κατέστη πρωτεύουσα τῶ ἄρχοντι τῆς Βηρυτοῦ, ὑπέστρεψεν εἰς Κύπρον, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ δὲν ἔμενεν ἀμέριμνος. Ὁ Κάρολος Δανζὸν προσέβαλεν ἐξ ἀπίνης τὴν Πτολεμαίδα καὶ ἠνάγκασε τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ φρούριον· συνετάχθησαν δὲ τῷ Καρόλῳ τὰ τάγματα τοῦ Νοσοκομείου καὶ τῶν Ναϊτῶν καὶ οἱ λοιποὶ πλίνητες ἀνά τὴν Παλαιστίνην ἰππόται. Τὸ φρούριον παρεδόθη, ὁ δὲ Κάρολος ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Ἰερουσαλήμ καὶ τῆς Σικελίας. Οὐγος ὁ τρίτος, ἀποπειραθεὶς ἀνωφελῆ στρατείαν, ἐπανῆλθεν εἰς Κύπρον καὶ ἐξεδινήθη τὰ στρατιωτικὰ τάγματα, διὰ τῆς κατασχέσεως τῶν προσόδων καὶ τῶν γαιῶν των, καὶ τῶν ἐν Γαστροίσις, Λιμηρσῶ καὶ Πάρῳ ἀγροικιῶν αὐτῶν [1277]. Τοῦ Καρόλου ὅμως μετὰ πέντε ἔτη θανόντος, ἠδυνήθη νὰ ἀνακτήσῃ τὸ βασίλειον τῆς Ἰερουσαλήμ (1283) ὑποβοηθεὶς ὑπὸ τῶν αὐτῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων, ἅπερ προηγουμένως τὸν εἶχον πολεμήσῃ. Φημίζεται ὡς ἀνὴρ οὐ μόνον ρέκτης καὶ δεξιὸς, ἀλλὰ καὶ εὐμαθέστατος καὶ τῶν γραμμάτων προστάτης, ἐπισπάσας εἰς τὴν Κύπρον σοφοὺς ἀλλοδαπούς, οὓς ἀδρῶς ἐμισθοδοτεῖ. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἡγουμενείου τῶν Πρεμοντρέ (Belle Abbaye) ὅπερ ἡγεμονικῶς ἐπροικοδότησεν. Ἀπεβίωσεν ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸ 1284 μετὰ δεκαεπταετίδα βασι-

λείαν, ἐνταφισθεὶς ἐν τῷ αὐτῷ ἡγουμενείῳ. Κατέλιπε πέντε υἱούς, ὧν ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης, προσβεβλημένος ὑπὸ ἀνιάτου νόσου καὶ μονοουκ ἀγχιθανής. Ὁ Ἰωάννης ὁ Α΄. ἐβασίλευσε δέκα καὶ τρεῖς μῆνας, καὶ ἀπέθανεν ἄγων τὸ τριακοστὸν τρίτον ἔτος.

Τοῦτον διεδέξατο ὁ ἀδελφὸς Ἐρρίκος ὁ Β΄., ὅστις ἐπροθυμήθη νὰ καταστήσῃ ἰσχυρὰ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἱερουσλήμ δικαιώματα αὐτοῦ. Μετὰ στοχατοῦ καὶ στόλου ἐμφανισθεὶς πρὸ τῆς Πτολεμαίδος καὶ ἀναγνωρισθεὶς ὑπ' αὐτῆς βασιλεῦς, παρεγένετο εἰς Τύρον ὅπως στεφθῆ, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ παλινδρομήσῃ εἰς Πτολεμαίδα, κατειλημμένης οὗτης τῆς Τύρου ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἧτις καὶ αὐτὴ βραδύτερον ἠλώθη ὑπὸ τοῦ Χαλήλ Ἀσκραρ, μεθ' ὅλην τὴν σθεναρὰν ἄμυναν τῶν ἐν αὐτῇ παντοίων σταυροφόρων (1294), στραγικισθέντων καὶ αἰχμαλωτισθέντων τῇ ἐπαύριον τῆς ἀλώσεως περὶ τὰς ἐβδομῆκ. χιλιάδας. Ὁ Ἐρρίκος ἠδυνήθη τὴν τελευταίαν πρὸ τῆς ἀλώσεως ἐσπέραν νὰ ἐκλείψῃ μετὰ μέρους στρατιᾶς, ἀγροτῶν καὶ τῶν ἵπποτῶν, τὴν πόλιν καὶ νὰ ἀφικθῆ εἰς Κύπρον ἀτινής. Τότε οἱ Ναΐται καὶ οἱ ἱππῶται τοῦ Νοσοκομείου (οἱ τελευταῖοι μετακληθέντες ἱππῶται τῆς Ρόδου, ἅμα ἐγένοντο κύριοι αὐτῆς τῷ 1309.) ἐγκαθιδρόθησαν εἰς Λιμησόν.

Ἄλλ' ὅ,τι ἠδυνάτουν νὰ φέρωσιν εἰς πέρας οἱ χριστιανοὶ βασιλεῖς τῆς Ἑσπερίας, ἐπελάθοντο οἱ Τάταροι τῆς Περσίας νὰ διεξαγάγωσιν. Ὁ Μόγγολος ἡγεμὼν Καζάν κατῆλθε μετὰ στοχασίας ἐκ Περσίας ὅπως ἀποσπάσῃ Συρίαν καὶ Παλαιστίνην ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Μουτουλμάνων. Ὁ Ἐρρίκος μετέσχε τῆς στρατείας μετὰ τῶν βασιλέων Ἀρμενίας καὶ Γεωργίας· κρατερὰ συνήφθη πρὸς τὴν Ἐμεσον πάλιν, ἧτις ἀπέληξεν εἰς τὴν κατατρόπωσιν τῶν Μαμελούκων, φυγαδευθέντων πανταχόθεν· λέγεται μάλιστα ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Μογγόλων τοσοῦτον προήλασεν ὥστε εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ μετὰ τῶν χρι-

στιανῶν συμμάχων του παρεγένετο ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος (1300), ἀλλ' αἱ ἐν Περσίᾳ ταραχαὶ ἀνεκάλεσαν αὐτὸν ὀπίσω· ἐπεχείρησε δευτέραν στρατείαν, ἣτις ἔμεινε καὶ αὐτὴ ἡμιτελής. Κατὰ τρίτην τοιαύτην, καθ' ἣν ἐχώρησεν ἄχρι Δαμασκοῦ, ἐνόσησε καὶ ἀπεθίωσε, μετ' αὐτοῦ δὲ συνετάφησαν καὶ αἱ ἐλπίδες τῶν στυροφόρων. Ὁ Ἑρρῖκος ἀπῆλθε τῆς Ἀγίας γῆς (1303) ἔνθα ἀνεπιστρεπτὴ ἔληξεν ἡ χριστιανικὴ κυριαρχία.

Ἄλλὰ παρὰ τοὺς ἐξωτερικοὺς αὐτοὺς ἀγῶνας, ὁ Ἑρρῖκος ὑφίστατο καὶ χείρονας ἐτέρους ἐσωτερικοὺς. Καίτοι ἀρκούντως γενναῖος, ἐδέησε γὰρ ὑποχωρήσῃ, λόγῳ ἐμφύτου καλοκάγαθίας καὶ ἀσθενείας κράσεως, εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀντιποιήσεις τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλμερίχου, ὅστις ἀναγορευθεὶς ἀντιβασιλεὺς (1306) περιώρισε τὸν ἀτυχῆ Ἑρρῖκιν ἐν τῷ περὶ τὴν Λευκωσίαν φρουρίῳ τοῦ Στροβόλου. Ὅτε ἐγνώσθη καὶ ἐν Κύπρῳ ἡ ἀπόφασίς τοῦ Πάπα Βονιφάκιου τοῦ 8ου (1308) κατὰ τῶν Ναϊτῶν, ὁ Ἀλμέριχος ὅπως ἐπισπάσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν εὐνοίαν τοῦ Πάπα, ἐρωμένως καὶ τελεσφόρως εἰργάσατο εἰς τὴν ἀπέλασιν αὐτῶν ἐκ Κύπρου, κακῶς δευτέραν καὶ ὑστέρτην ταύτην φορὰν ἀποπεμφθέντων. Ἐνθαρρυνθεὶς καὶ ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης, ἐπέβαλε τῷ νοσοῦντι καὶ ἀποκχεχωρημένῳ Ἑρρῖκῳ τὴν ἀπὸ τῆς Κύπρου ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ, λόγῳ ὑπερτέρου δημοσίου συμφέροντος. Ὁ Ἑρρῖκος μετέβη εἰς Κιλικίαν, διαβιῶν περιωρισμένος ἐν τινὶ φρουρίῳ, ἀλλ' ὁ Ἀλμέριχος, ἀποβαλὼν, ἔνεκεν τῆς πρὸς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν ἀνοικτιζόμενος διαγωγῆς αὐτοῦ, τὴν εὐμένειαν τοῦ Πάπα καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν Κυπρίων, ἐκάθητο πλέον ἐπὶ δουρουμένου θρόνου, ὅτε τὸ ἐγχειριδιὸν ἐνὸς τῶν εὐνοουμένων αὐτῷ τὸν ἀπῆλλαξεν ἐπιδόξῳ ἐκθρονισμοῦ. Ἡμέραν τινὰ εὐρέθη ἐν τῷ μετρητηρίῳ αὐτοῦ αἵμοσταγῆς, φέρων πληθὺν τραυμάτων, ἅπερ κατήνεγκεν αὐτῷ Συμεῶν τις ἐκ τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, οἰκαῖος αὐτῷ. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Καμερῖνος, στρατάρχης ἐν Κύπρῳ, ἤξιον γὰρ τὸν διαδέχθῃ, ἀλλ' ἠναγκάσθη

νά ἀποδράσῃ πρὸ τῆς ὁμοφωνίας ἀπασῶν τῶν τάξεων ἐν Κύπρῳ, διαρρήδην ἀποφηναμένων ὑπὲρ τοῦ αἰχμηλώτου Ἑρρίκου, ὅστις εἰσήλασε θριαμβικῶς εἰς Κύπρον (1311), καὶ διετέλεσε χρηστὸς καὶ ἀνεκτικὸς βασιλεὺς ἄχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1324).

Διεδέξατο αὐτὸν εἰς τῶν υἱῶν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον Οὐγος ὁ τέταρτος, βασιλεύσας ἐπὶ τριακονταπεντίαν (1324 — 1359). Οὗτος ἐστέφθη δὲ εἰς, κατὰ πρῶτον ἐν τῷ ναῶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὡς βασιλεὺς τῆς Κύπρου καὶ εἶτα ἐν Ἀμμοχώστῳ ὡς βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἔκτοτε διέμενε παρὰ τοῖς Λουζινιάσι τὸ ἔθνος τῆς διττῆς ταύτης στέψεως. Τὴν μακρὰν καὶ ἀξιολογητέωτον βασιλείαν αὐτοῦ χαρακτηρίζουσι δύο ὀνομαστά γεγονότα. Ἡ ἐμπορικὴ ὀλβιότης τῆς χώρας καὶ οἱ κατὰ τῶν Τούρκων ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀγῶνες αὐτοῦ. Ἡ πτώσις τοῦ βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ μετέστησε τὸ θέατρον τοῦ πολέμου ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Συρίας εἰς τὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὸ Αἰγαῖο πέλαγος, ἔνθα πολλὰ εἶχον συμφέροντα οἱ Εὐρωπαῖοι νὰ προστατεύσωσιν. Οὐγος ὁ Δ΄. κατεπολέμησε τοὺς διαδόχους τοῦ Ὀθμάνου καὶ Καραμάνου, διανεμηθέντας τὴν μικρὰν Ἀσίαν, ὅπως διασώσῃ τοῦλάχιστον τὰ λείψανα τοῦ χριστιανικοῦ βασιλείου τῆς Ἀρμενίας.

Τὴν τότε ὑφισταμένην ἐμπορικὴν εὐημερίαν συνεκέντρον ἰδίᾳ ἐν ἑαυτῇ ἡ πόλις Ἀμμόχωστος, ἣτις μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας κατεῖχεν ὑπέροχον θέσιν ἐν τῷ ἐμπορίῳ τῆς Ἀνατολῆς. Οὔτε ἡ περικυλλὴς Ἑνετία, οὔτε ἡ μεγαλυπρεπὴς Γενούη ἠδύνατο νὰ κτυχηθῇ ὡς κεκτημένη εὐπορωτέρους ἐμπόρους, μᾶλλον μεστὰς ἐκ παντοίω ἐμπορευμάτων ἀποθήκας, πολυαριθμοτέρους ξενῶνας καὶ προσδεχομένη πλείονας ἐπισκέπτας, κατερχομένους ἐξ ἀπωτάτων χωρῶν. Γερμανὸς κληρικὸς διαβὰς κατὰ τὸ 1341 ἐκ Κύπρου ἀναγράφει ὅτι οἱ ἔμποροι τῆς Ἀμμοχώστου ἦσαν βαθύπλουτοι καὶ ὅτι εἰς τούτων γυμφεύσας τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, παρεχώρησεν αὐτῇ διὰ

μόνον τὸν κεκρύφαλον αὐτῆς κοσμήματα τοιαῦτα, ἅπερ ἐκέκτην-
το μείζονα ἀξίαν ἢ πάντα ὁμοῦ τὰ τῆς Βασιλίσσης τῆς Γαλλίας,
κατὰ τὸ λέγειν τῶν γάλλων ἱπποτῶν — Ἐν οἰφδήποτε παντο-
πωλείῃ τῆς Ἀμμοχώστου εὐρίσκετο πλείων ἀλόη ἢ ὅσῃν ἠδύ-
ναντο νὰ μεταφέρωσι πέντε ἄμαξαι φορτηγοί. Ὡς πρὸς δὲ τοὺς
πολυτίμους λίθους, τὰ χρυσόμιτα ὑφάσματα καὶ παντοῖα πολυ-
τελείας εἶδη, δὲν τολμᾷ ὁ Γερμανὸς νὰ λαλήσῃ, ἐκ φόβου μήτοι
δὲν ἀποθῆ πιστευτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ Σαξωνία — Ἀλλ' ἡ
εὐπορία δὲν περιωρίζετο ἐν μόνῃ τῇ Ἀμμοχώστῃ. Κατὰ τὸν
αὐτὸν Σάξωνα, ὑπῆρχον τότε ἐν Κύπρῳ οἱ πλουσιώτεροι τῶν
χριστιανῶν κτηματιῶν, οἱ δ' ἔμποροι ἐκέρδησαν κατὰ καιροὺς
ἄμετρον πλοῦτον λόγῳ τῆς θέσεως τῆς νήσου, καταστάσῃ
σταθμοῦ τῶν παντοίων προσκυνητῶν καὶ τῶν παντοίων ὁδοί-
πόρων. Ἀλλὰ ἡ φαινή αὕτη εἰκὼν ἔχει καὶ τὴν σκιερὰν αὐτῆς
ὄψιν. Κατὰ τὸν αὐτὸν Γερμανὸν, οἱ Κύπριοι τὸν πλοῦτον αὐτῶν
κατηνάλισκον εἰς τὰς ἡδονὰς, τὰ ἱπποδρόμια, τὴν θήραν
Ἡ εὐμάχρεια αὕτη καὶ ἡ προμαρτοῦσα φιληδονία ἐπήνεγκον
τὰς παντοειδεῖς ταλαιπωρίας, ἅς κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα
τῆς Λουζινιανοκρατίας ὑπέστη ἡ χώρα, καὶ ἅς ἐπέτεινον αἱ
ἐμφύλιοι καὶ οἰκογενειακαὶ τῶν ἀρχόντων διχοστασίαι, χω-
ροῦσαι ἄχρι δολοφονιῶν.

Οὗτος ὁ Δ'· μετὰ μέρος τῆς βασιλείας αὐτοῦ εἶχεν ἀφιερώσῃ
εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνας. Οὕτω βλέπομεν αὐτὸν
ἐπιβαίνοντα ἰσχυρικῶν νηῶν, καταδιώκοντα τοὺς πειρατὰς,
δηρῶντα τὰς παραλίους τουρκικὰς πόλεις καὶ ἐνισχυῶν ἀποθι-
θαζόμενον καὶ εἰσδύοντα εἰς μεσογαίας μουσουλμανικὰς κτή-
σεις, κατορθώσαντα οὕτω νὰ καταστήσῃ αὐτῷ ὑποτελεῖν διάφορα
παρακτιὰ σημεῖα τῆς Κιλικίας. Μετὰ δὲ τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν
τῆς Ρόδου ἱπποτῶν, ἐπευρόλησεν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σμύρνης
τὸν ὀθωμανικὸν στόλον καὶ ἤλωσε τὸ φρούριον τῆς πόλεως, ἔνθα
ἐγκατέστησε φρουρὰν [1344), ἐπὶ πεντακονταετίαν τηρηθείσης

κρίνῃς τῆς κατακτῆσεως ταύτης. Μετὰ δύο ἔτη κατετρόπωσε πάλιν τοὺς Τούρκους οὐχὶ πύρρῳ τῆς Σμύρνης. Ἄλλ' ἀπηυδῆκως ἐκ τῶν περιπετειῶν καὶ τοῦ πολέμου ἀπεσύρθη τῆς μετὰ τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν κρατῶν ὁμοπραγίας καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὰ τῆς ἐσωτερικῆς διοικητικῆς καὶ ἐμπορικῆς βελτιώσεως. Ὁ Ἕλλην σοφὸς Γεώργιος Λαπιθεὺς ἠύνοεῖτο ἰδιαζόντως ὑπὸ τοῦ ἄλλως τε μουστοτραφῶς ἡμερόνος, ἐνχασμενίζοντο, νὰ συνδιαλέγηται μετ' ἐκείνου περὶ φιλολογίας καὶ φιλοσοφίας ὑπὸ τὰς ἀναδενδράδας περισκίων καὶ τερπινοτάτων βασιλικῶν κήπων. Φοβερὰ δὲ πλήμμυρα κατακλύσασα πᾶσαν τῆς Λευκωσίας τὴν κοιλάδα καὶ ἐπενεγκοῦσα τὴν ἐρήμωσιν τῆς χώρας, λοιμὸς παντοῦ καὶ αἰ παρεκτροπαὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κόμητος τῆς Τριπόλεως, διέκοψαν τὴν γαλήνην τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἐτῶν. Ἀπηυδῆκως καὶ ἐκ τῆς βασιλείας, καθάπερ προτοῦ ἐκ τῶν πολέμων, παρητήθη ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του, μεθ' οὗ ἐν τέλει εἶχε συδιαιλαχθῆ, ἀποχωρήσας εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στροβόλου, ἔνθα ἀπεβίωσε τὸ 1364.

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ, Πέτρος ὁ Α'. εἶχε μεταλάβῃ τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1350. Ἐφάνη δὲ ἐξίσου ρέκτης καὶ ἐμπειροπόλεμος, καθάπερ ὁ πατήρ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ σπύταλος καὶ διεφθαρμένος, κακὸς κακῶς τελευτήσας. Κατὰ τὸ ἔτος 1364 ἐξεπόρθησεν, ἐπιβὰς στόλου ἐξ 119 σκαφῶν, τὴν ὀχυρὰν Ἀτάλειαν, ἀλλὰ τὸ τραῦμα τοῦτο κατέστησεν ἐμμανεῖς τοὺς Τούρκους, οἵτινες σκυφθὸν κητῆλλον ἐκ τοῦ Ταύρου ὅπως ἀποσπίσωσι τὴν λείαν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ τοπατηριτοῦ αὐτοῦ Ἰακώβου δὲ Νωρῆς, ἐφ' ᾧ καὶ ἐδέησε νὰ μεταβῆ ὁ Πέτρος εἰς Εὐρώπην ὅπως καλέσῃ νέαν κατὰ τῶν Τούρκων σταυροφορίαν· ἀποτυχίων δὲ τοῦ διαθήματος ἀντὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἔδραν του, περιεπλανᾶτο τριετίαν ὅλην, εἰς ἐντρυφῆσεις καὶ ψυχαγωγίας παραδεδομένος [1362—1365] καθ' ὃν χρόνον οἱ τοῦρκοι ἐποιοῦν ληθραίας ἀποβάσεις εἰς Κύπρον, δηλοῦντες τοὺς ἀγροὺς καὶ

χωροῦντες ἄχρι τῶν προθύρων τῶν πόλεων αὐτῶν, ἐπιτείνοντες δέσφυγχρόνως καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀταλείας. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ, ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Συρίας, κυριεύει Τρίπολιν καὶ ἑτέρας πόλεις καὶ ἀποδέχεται τὸ διάδημα τῆς χηρευσάσης Ἀρμενίας. Ἐκβακχευθεὶς ἐκ τῶν θριάμβων τούτων συλλαμβάνει ἐν νῶ τὸ σχέδιον τῆς ἀνιδρύσεως τοῦ βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐφ' ᾧ νέους καταρτίζει στόλους καὶ στρατοὺς καὶ δευτέραν ἐπιχειρεῖ εἰς Εὐρώπην ἐκδρομὴν ἵπρὸς ἐπίτευξιν ἐπικουριῶν, καὶ παρὰ τῶν ἵπποτῶν τῆς Ρόδου συνεργασίας εἰς νέαν σταυροφορίαν, ἀλλὰ παλινοστήσας εὔρε τὰ ἐν Κύπρῳ πράγματα ἐν φοβερᾷ ἀνωμολίᾳ, ἐξ ὧν ἐπελάθετο καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀρμενίας καὶ Ἀταλείας. Ἡ ἀκόλαστος πολιτεία αὐτοῦ καὶ αἱ βιαιοπραγαὶ εἰς ἃς εἶχεν ἐξοκεῖλη κατὰ τὰς ἀξιοθρηνητὰς περιστάσεις, αἵτινες ἐνοχοποίησαν τὴν ὑπόληψιν τῆς βασιλείσεως, ἐπέσπευσαν τὴν ἔκρηξιν συνωμοσίας κατ' αὐτοῦ τεκταινομένης· δύο δὲ μῆνας ἀπὸ τῆς ἐπανόδου του [1369] ἔπεσε θῦμα δολοφονίας τῶν ἀνλικῶν αὐτοῦ, ἧς μετέσχεν ἐκ τῶν πρώτων καὶ ὁ ἴδιος αὐτοῦ ἀδελφός.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν Πέτρου τοῦ Α' τὸ βασίλειον τῶν Λουζινιάνων διετέλει ἐν σημείῳ κρισιμωτάτῳ. Ἀνῆλιξ βασιλεὺς, θεῖοι φιλόδοξοι, βασιλομήτωρ ραδιοῦργος, πολεμικαὶ ἐκκρεμότητες, κίνησις φατριῶν, τοιαῦτα ἐπήγαγε καὶ ἐδείνωσεν ἡ τελευταία τοῦ βασιλέως Πέτρου τοῦ α' καὶ ἄπερ ἐπέσπευσαν τὴν τοῦ τόπου παρακμὴν κατὰ τρόπον ἀνεπανόρθωτον.

Ὡς ἂν μὴ ἔρκει ὁ πρὸς τοὺς Τούρκους περὶ Ἀταλείας πόλεμος προσετέθη ἤδη καὶ ἕτερος ἀδόκητος πολέμιος, οἱ ἄπληστοι καὶ αἰσχροκερδεῖς Γενοῦηνσιοι, οἵτινες ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἀμηχανίαν τῆς νέας κυβερνήσεως, ἠθούλοντο νὰ λάβωσιν ὡς ἀμοιβὴν οὐδετερότητος τὴν Ἀτάλειαν, ἀλλ' ὁ νεαρὸς βασιλεὺς Πέτρος ὁ Β' προείλετο νὰ παραδώσῃ αὐτὴν τοῖς Τούρκοις ἢ τοῖς Γενοῦηνσίοις καὶ οὕτως κατὰ Μάϊον τοῦ 1373 ἡ μὲν Κυπριακὴ

φρουρά ἀπεσύρθη ἐκεῖθεν, οἱ δὲ Τοῦρκοι εἰσῆλασαν εἰς τὸ φρούριον. Ἀλλ' οἱ Γενουήνσιοι πρόφρασιν ἐζήτουν ρήξεις, ὅπως τύχῃσι προσφόρου σταθμοῦ χάριν τῶν ἐμπορικῶν καὶ ναυτικῶν αὐτῶν συμφερόντων ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Οὕτω προκαλέσαντες γελῶτον ἐπιστόδιον ἐν Λευκωσίᾳ κατὰ τὴν στέφιν τοῦ βασιλέως, ἔνθα ὁ Γενουήνσιος πρόξενος ἀντεποιήθη ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ πρωτεῖον, πρὸς τὸν Ἑνετὸν πρόξενον, καὶ μὴ θελήσαντες νὰ στέρξωσιν οὐδεμίαν φιλικὴν διευθέτησιν, μεθ' ὅλην τὴν παρέμβασιν τοῦ Πάπα Γρηγορίου ΙΑ', προέβησαν ἀνυπερθέτως εἰς μέτρα ἐχθρικά. Ἰσχυρὸς στόλος ἡγούμενος ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Φρεγόζου, ἀδελφοῦ τοῦ Δόγη τῆς Γενούης, ἐνεφανίσθη μηνὶ Ἰουνίου τοῦ 1373, πρὸ τῆς Λιμησοῦ, ἔνθα ἀπεβίβασε στρατιάν, ἥτις ἤλασε πρὸς τὴν Λευκωσίαν, ἐδήλωσεν αὐτῆς τὰ προάστεια, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπολιόρχησε τὴν Ἀμμόχωστον, ἣν καὶ ἤλωσε κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἐπὶ τριήμερον ἡ πόλις ἔμενεν ἔχθετος εἰς τὴν μανίαν θηριώδους στρατιωτικοῦ συρφετοῦ, ὁ δὲ βασιλεὺς Πέτρος ὁ Β' προδοτικῶς περιέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Φρεγόζου — Ἡ Λευκωσία δὲν ἐβράδυνε νὰ ὑποστῇ τὴν αὐτὴν τύχην, τῆς τε ἀλώσεως καὶ τῆς δηώσεως, ὁ δ' αἰχμάλωτος Πέτρος ἐδέησε νὰ ὀδεχθῇ ἐπὶ τῶν παρειῶν καὶ κολαφισμοὺς παρὰ τοῦ Φρεγόζου, διότι ἀπεποιεῖτο νὰ ἐκδώσῃ διαταγὰς ὅπως ἀνοιχθῶσι τούτῳ τὰ φρούρια τῆς Κυρηνίας καὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἐρωτος. Τὸ κράτος τῶν Λουζινιάνων ἐν Κύπρῳ εἶχε οὕτως περιστῆ ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς, διότι ὁ στόλος εἶχε μηδενισθῆ, ὁ στρατὸς διασκορπισθῆ, οἱ δὲ Γενουήνσιοι ἀπῆρουν ὑπέρογκα χρηματικὰ ποσὰ ὅπως ἐκκενώσωσι τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰς λοιπὰς τῶν καταληφθεισῶν πόλεων, ἐξαιρέσει τῆς Ἀμμοχώστου — Ἐπονείδιστος σύμβασις ἐδέησε νὰ συνυπογραφῆ δι' ἧς αἱ μὲν δημόσiai πρόσοδοι ὑπεθηκέυοντο εἰς ἀπότισιν τῶν πολεμικῶν ἀποζημιώσεων, ἡ δὲ Ἀμμόχωστος ἔμενεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Γενουηνσίων. Ἐν τοιαῖσδε περιπτώσεσι, μόλις

νομφρευθείς Πέτρος ὁ β' ἀποθνήσκει εἰκοσεξαέτης, ἄπκις (1382.)

Διάδοχος τούτου ἀνεδείχθη ὑπὸ τῆς ἄνω βουλῆς, Ἰάκωβος ὁ Α'. πρῶην τῆς Κύπρου ἀρχιτρούτητος, μετασχὼν καὶ οὗτος τῆς συνωμοσίας κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Πέτρου τοῦ πρώτου, καὶ ἐλέω τῶν Γενοσησίων ἀναλαβὼν τὰς ἡνίκας τοῦ κράτους ἀφοῦ συνῆψε πρὸς τούτους σύμβασιν ἐξυπηρετοῦσαν τὰ ἐν Κύπρῳ συμφέροντα αὐτῶν καὶ ἐξασφαλίζουσαν αὐτοῖς τὴν κυριότητα τῆς Ἀμμοχώστου μετὰ δικαιοδοσίας ἐπὶ περιφερείας δύο λευγῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς δεκαεξαετιδος αὐτοῦ βασιλείας, κατέγεινε κυρίως εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν κκκῶς ἐχόντων ἔσω καὶ ἔξω. Συυδιηλλάχθη μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐμεσολάβητε παρὰ τῷ Βαγιαζίτ περὶ ἀπαλλαγῆς εἰκοσιπεντακισχιλίων σίγμακλώτων, ἀνηκόντων εἰς ἀριστοκρατικὴς Γαλλικὰς οἰκογενείας καὶ ἐπεσπάτατο οὕτω τὴν εὐμένειαν τῆς Γαλλίας, ἣ ἐσκόπει νὰ χρησιμοποιοῖσῃ πρὸς ἀπέλασιν τῶν Γενοσησίων, ὅτε ὁ θάνατος ἀνέστειλε τῆς τελεσφόρον ἔκδοσιν τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ [1398].

Διεδέξατο αὐτὸν ὁ υἱὸς Ἰανὸς, ρέκτης καὶ ἀνδρείος ἡγεμῶν, ἀλλ' ἀτυχεστάτος. Κατ' ἀρχὰς ἡ τύχη τῷ προσεμειδία καὶ ἡ νῆσος ἀνέκυπτε. Τότε ἡ Λιμησὸς ἐγένετο οὐ μόνον τὸ κυριώτερον παράλιον ἀμυντήριον τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ τὸ κέντρον ἀξιολόγου ἐμπορικῆς κινήσεως, ἀντικαταστήσασα ὑπὸ τὴν διττὴν ταύτην ἄποψιν τὴν ὑπὸ τῶν Γενοσησίων κατειλημμένην Ἀμμόχωστον, ἧς τὴν ἀνάκτησιν καὶ τὴν ἐκ τῆς Κύπρου ἀπέλασιν τῶν Γενοσησίων ἐβυσσοδόμει ὁ Ἰανὸς, ἀλλ' οὔτοι ἐμβραθύναντες εἰς τὰς βρυλάς τοῦ βασιλεως, ἐξήγειραν κατ' αὐτοῦ τοὺς Μαμελούκους. Πράγματι, Αἰγυπτιακὴ ἐπιδρομὴ (1425,) κατηρήμωσε τὸ κράτος τοῦ Ἰανοῦ. Ἡ Λιμησὸς ἐδηρώθη, ἡ Λευκωσία ἠλώθη, ὅλη ἡ νῆσος ἐλεηλατήθη, αὐτὸς δὲ ὁ Ἰανὸς συμπλακίς πρὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς ἐν Χοιροκοιτία, [1426] κατὰ τὰ νοτιανατολικά τοῦ Ὀλύμπου, οὐ μόνον κατετροπώθη, ἀλλὰ

καὶ ἐξωγράφθη μετενεχθεὶς εἰς Κάϊρον, ἔνθα διέμενον ὅλην περι-
τασίαν Συνεπῶς ἠνυχάσθη νὰ ἀποδεχθῆ τοὺς ὠμοὺς ὄρους
τῶν νικητῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ τῆς ἀποτίσεως ἐνιαυσίου φόρου ὑπο-
τελείας, ἐκ πέντε χιλιάδων χρυσῶν δουκάτων, ἐπιβαρύναντος
ὅλους τοὺς διὰδόχους τοῦ καὶ δὴ καὶ τοὺς Ἐνετούς. Μερῖδα τῶν
δημοσίων προσόδων εἶχεν ὑποθηκεύσθαι χάριν τῶν πρὸς τοὺς
Γενουηνοὺς χρηματικῶν ὑποχρεώσεων. Τὰ ἐπαχθῆ λύτρα εἰς
τσιαύτην εἶχον περιαγάγῃ αὐτὸν ἀμηχανίαν ὥστε μόλις συνε-
τηρεῖτο, οὐχὶ ὡς βασιλεὺς, ἀλλ' ὡς ἰδιώτης. Τσαύτη ταλαι-
πωρία κατεπίκρανε τὰς ἐσχάτας αὐτοῦ ἡμέρας καὶ ἐπέσπευσε
τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ἐτελεύτησε τῷ 1432.

Διεδέξατο αὐτὸν ὁ υἱὸς, λαβὼν τὸν τίτλον Ἰωάννου τοῦ Β'.
ἀβέλτερος ἀναδειχθεὶς βασιλεὺς. Ἦδη βαίνομεν γοργῶ τῷ ποδὶ
εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς Αουζινιανοκρατίας. Ἐνθεν μὲν κυβερνω-
μένη ἡ Κύπρος ὑπὸ ἀβούλων, ἀνικάνων καὶ ἐκδοδιητημένων ἡγε-
μόνων, ἔνθεν δὲ ἀδιαλείπτως ἀπειλουμένη ὑπὸ ἀνταπαιτητῶν
ἐρρωμένης βουλῆσεως καὶ πηρασκευῆς, καὶ μὴ συντηρουμένη ἢ
διὰ τῆς ἐπικουρίας τῶν ἰπποτῶν τῆς Ρόδου, ἦν εὐνόητον, ὅτι
ἤθελε περιστῆ εἰς χεῖρας δεξιωτέρας. Πρὸ ἀκαρῆ ἀπώλετο τὸ
κράτος τοῦ Ἰωάννου Β'. (1448) ὑπὸ τοῦ μεγάλου Καραμάνου,
συναγεράντος ἀπέναντι τῆς Κυρηνίας ἰκανὴν στρατιάν, ἄνευ
τῆς ἐπεμβάσεως τῶν ἰπποτῶν τοῦ Νοσοκομείου, ἀπειλησάντων
τὸν Καραμάνον διὰ πολέμου. Καὶ ἡ μὲν Κύπρος ἐσώθη, ἀλλ' ἀ-
πωλέσθη ἡ Γώρυγας, ἥτις ἦν ἀπὸ ὀγδοηκονταετίας Κυπριακῆ
κτῆσις, καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγάλου Καραμάνου.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Β'. εἶχε νυμφευθῆ ἑλληνίδα τὴν Ἐλένην Πα-
λαιολόγου, θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου, δεσπότη τοῦ Πελοποννήσου,
γυναῖκα φιλόδοξον, ἥτις συνεκέντρωσεν ἐνταῦθα χροσὶν αὐτῆς πᾶσαν
τῆν ἐξουσίαν, τοῦ βασιλέως τυρβάζοντος περὶ πικνοτοῖσιν ἐκδιαιτήσιν·
ἀλλὰ πρὸ ταύτης εἶχε νυμφευθῆ τὴν Αἰμέ, θυγατέρα τοῦ Ἰωάν-
νου Ἰακώβου Παλαιολόγου, μαρκεσίαν τοῦ Μομφεράτου, ἀπο-

Θανοῦσαν τὸ αὐτὸ ἔτος. Ἐνῶ τὸ κράτος αὐτοῦ ἠπειλεῖτο ὑπὸ τοῦ Λουφττουβέη, ἄρχοντος τοῦ Κανδελότου, ἐκεῖνος ἐνεκλείετο ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Κυρηνίας οὐκ ἐπιτρέψας καὶ ἀμηχανῶν, σωθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαγίστορος τῆς Ρόδου ὅστις διὰ ναυτικῆς κατὰ τὴν Συρίαν ἐπιδείξεως ἠνάγκασε τὸν Λουφττουβέην νὰ συνάψῃ σύμβασιν περὶ εἰρήνης καὶ ἐμπορικῶν σχέσεων πρὸς τὴν Κύπρον.

Ἰωάννης ὁ Β' ἀποθνήσκων (1458) κατέλιπε νόμιμον τέκνον τὴν Καρλόταν, καὶ νόθον υἱὸν τὸν Ἰάκωβον, πρὸς ὃν καὶ ἔτρεφεν ἰδιάζον φίλτρον. Οὕτως ἡ Καρλόττα ἀνέβη ἐπὶ τὸν θρόνον, βασιλεύσασα μετὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς Λουδοβίκου τῆς Σαβαυδίας, ἀνδρὸς μετριωτάτου καὶ ἀμοίρου δραστηριότητος, ἀλλ' ὁ Ἰάκωβος βαρέως ῥέρων τὸν περὶ τὸν πικρακωνισμόν αὐτοῦ, μετέβη εἰς Κάϊρον ὅπως ἐκλιπαρήσῃ παρὰ τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ἐπικυριάρχου τῆς Κύπρου, τὴν εἰς αὐτὸν ἀπόδοσιν τοῦ θρόνου, οὗ ἀδίκως ἀπεστερήθη. Ὁ Ἰάκωβος ἦν μεστὸς ἐλαττωμάτων, ἀλλὰ συγχρόνως εὐπερίφερος, περικαλλῆς, δελεαστικός. Ὁ σουλτάνος, σαγηνευθεὶς ἐκ τοῦ διαθήματος τούτου τῆς ὑποταγῆς, οὗ ἠδυνάτει νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν χαμέρπειαν, προεχείρισεν αὐτὸν βασιλέα τῆς Κύπρου καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς Κύπρον μετὰ στρατιᾶς καὶ ὀγδοηκοντασκάφου στόλου.

Ὁ Ἰάκωβος μετὰ τῆς ἀποχώσεως ταύτης δυνάμει ἀποβιβάζεται παρὰ τὴν Σαλαμίνα, ἔνθα πολλοὶ συντάσσονται αὐτῷ. Ἦδη ἡ σύγχυσις ὑπερηκότισε πᾶν ὄριον. Οἱ μὲν Σαρακηνοὶ δροῦσι τὴν γῶραν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰακώβου, οἱ δὲ Γενουήσιοι ὑπὲρ ἑαυτῶν. Ὁ τῆς Καρλόττης σύζυγος ἀποδιώκεται ἀπὸ θέσεως εἰς θέσιν, καταφεύγει εἰς τὸ φρούριον τῆς Κυρηνίας, ἀλλὰ καὶ τούτου πολιορκηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου, ὀραπετεύει ἐκεῖθεν εἰς Πεδεμόντιον, ἡ δὲ Καρλόττα μεταβᾶσα εἰς Ἰταλίαν καὶ συλλέξασα ἐκεῖσε στρατὸν τινα, παλινοστεῖ, ἀποβιβάζεται εἰς Πάφον, κυριεύει τὴν πόλιν, καὶ διελθοῦσα τὴν νῆσον πεπληρωμένην πολεμίων, φέρει ἐφόδια εἰς τὸ φρούριον τῆς Κυρηνίας.

Ἄλλὰ μάτην, ἐγκαταλελειμμένη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀπομείναιτα ἄνευ πόρων, ἡ ἀτυχῆς Καρλότα, καρδιόδηκτος, ἀπέρχεται εἰς τὰ ἔξω, τοῦ φρουρίου τῆς Κυρηνίας παραδοθέντος καὶ τούτου τῷ 1464.

Ἄλλ' ὁ νοσφιστῆς τοῦ θρόνου Ἰάκωβος δὲν ἀπεδείχθη ἀνάξιος τῆς θέσεως αὐτοῦ. Κατῶρθωσε, χάρις τῇ ἀρωγῇ τοῦ Ἐνετικοῦ στόλου, νὰ ἀποσπάσῃ τὴν Ἀμμόχωστον καὶ τὰ περίξ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Γενοσησίων, οἵτινες μετὰ ἐνενηκονταετιδα διαμονὴν, ἀπεδιώχθησαν. Ὁ ἀθλος οὗτος, εἰς ὃν μάτην ἐνητένισαν οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ, ἐπαγίωσε καὶ οἰονεὶ ἐνομιμοποιήσῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν Καρλόταν, αὕτη ἀπεπειρήθη ἐν τῷ μεταξύ πολυειδῶς εἰς εὐρεσιν ἐπικουρίας καὶ ἀνάκτησιν τοῦ βασιλείου εἰς τὰ ἔξω, ἀλλὰ, καθάπερ ἐν Κύπρῳ οὕτω καὶ ἀλλαχοῖ ἔμενε παρὰ πάντων ἐγκαταλελειμμένη. Τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτῆς ἀποθανόντος, υἰοθέτησεν υἷόν τινα τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως μεθ' οὗ μετέβη εἰς Κίριον ὅπως ἀλλοιώσῃ τὰς διαθέσεις τοῦ σουλτάνου, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖσε ἀποτυχοῦσα, ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐκ τῶν θλίψεων καὶ τῶν ἀτυχημάτων ὀγκασθεῖσα ἀπεβίωσεν ἐν ἡλικίᾳ 49 ἐτῶν καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου (1487). Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῆς, (1485) εἶχεν ἐπισήμως δωρήσῃ τῷ Καρόλῳ Δουκὶ τῆς Σαβουδίας τὸ βασίλειον τῆς Κύπρου μετὰ τοῦ τίτλου καὶ τῆς ιδιότητος τοῦ βασιλέως δι' αὐτὸν καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, καὶ ἔκτοτε ἐτιτλοφοροῦντο βασιλεῖς τῆς Κύπρου οἱ μονάρχαι τοῦ Πεδεμοντίου. Διὰ τοῦ θανάτου τῆς Καρλότας ἐξέλιπεν ἡ νόμιμος ἀπογονὴ τῶν Λουζινιάνων.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰακώβου ἤρξαστο ἡ ὄρασις τῆς Ἐνετικῆς πολιτικῆς, ἀφορώσης εἰς τὴν οὕτως ἢ ἄλλως κατάληψιν τῆς νήσου. Τοῖς πολιτευταῖς τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου δὲν ἐλάνθανεν οὔτε ἡ προϊοῦσα παράλυσις τῆς ἐν

Κύπρω ξενοκρατίας, οὔτε ἡ στρατηγική, γεωπονική καὶ ἐμπο-
 ρική της γήσου σπουδασιότης. Ἡ πικρατ/γεθεῖσα τῷ Ἰάκωβῳ συ-
 ὁρομή οὐκ ἦν ἀποκύημα πλατωνικῆς γενναιοφροσύνης· ἀπ' ἐναν-
 τίας ἦν ἡ ἀφειτηρία "κανονικῆς ὁμοπραγίας, εἰμαρμένης νὰ
 ἀπολήξῃ εἰς νοσοφισμὸν. Ἦδη ἐν Κύπρῳ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐν
 τῇ αὐτῇ ἐπρυτάνευεν, ὁ δὲ Ἰάκωβος, τῇ εἰσηγήσει αὐτῶν,
 ἐγκαταλιπὼν τὴν ἐκ παραδόσεως πολιτικὴν γραμμὴν, ἐξάπέ-
 στειλε κυπριακὰς γαλέρας εἰς τὰς ἀκτὰς της Παμφυλίας καὶ
 Ἰωνίας καὶ ἔθετο αὐτὰς ὑπὸ τὸν Ἑνετὸν ἀρχιστράτηγον Πέτρον
 Μοκενίγον, πολεμοῦντα κατὰ τῶν Τούρκων, ὁ δὲ γάμος αὐτοῦ
 μετὰ της Αἰκατερίνης Κορνάρου, ἦν ἐπιτροπικῶς ἐνυμφεύθη ἐν
 Ἑνετία (1469) καὶ ἦτις ἦν θυγάτηρ πολυταλάντου Ἑνετοῦ,
 τοῦ γερουσιαστοῦ Μάρκου Κορνάρου, κερτημένου ἀξιόλογον ἐν
 Κύπρῳ κτημοσύνην, ἐπέστρεψε τὴν σειρὰν τῶν ἐπιδοξίων τῶν
 Ἑνετῶν ἐπινοιῶν. Ἡ Αἰκατερίνη υἱοθετήθη ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς
 γερουσίας, ἀναγορευθεῖσα θυγάτηρ τῆς Δημοκρατίας. Δὲν κατ-
 ἦλθεν ὁμως εἰς Κύπρον ἢ μετὰ τετραετίαν· ἠκολούθησαν δ' αὐ-
 τὴν πολλοὶ ἐκ τῶν τῆς βρασιλείας τοῦ Ἀδρία. Ἀλλὰ τὰ πράγ-
 ματα προφανῶς ἐμειδίωσαν τοῖς πανούργοις Ἰταλοῖς. Ὁ Ἰάκωβος
 ἀπεθίωσε τὸ αὐτὸ της καθόλου τῆς συζύγου αὐτοῦ ἔτος (1473),
 ἀφίσας ταύτην ἔγκυον, ἣτις ἐδέησε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀντιθα-
 σιλείαν, ἣν ἐξήσκουν πράγματι οἱ Ἑνετοί.

Τὸ δὲ μετ' οὐ πολὺ τεκὲν ἄρρεν βρέφος, ὀνομασθὲν καὶ τοῦτο
 Ἰάκωβος, ἀπέθανε διετές (1475). Ἦδη πλέον τὸ στάδιον ἔμε-
 νεν ἀναπεπταμένον ταῖς μηχανορραφίαις καὶ δολοπλοκίαις τῶν
 νέων της Κύπρου διεκδικητῶν, οἵτινες εἶχον παραγκωνίσῃ καὶ
 ἐξευτελίσῃ πᾶσαν τὴν τάξιν τῶν ἐν Κύπρῳ εὐγενῶν, καὶ οἵτινες
 διὰ τοῦ Μοκενίγου ἐγένοντο καὶ κύριοι τῶν φρουρίων ἀπονητεῖ,
 χάρις εἰς τὴν ἀπλήν ἐμφάνισιν Ἑνετικοῦ στόλου. Ἡ τοιαύτη
 κατὰστασις διήρκεσε περὶ τοὺς δέκα καὶ ἑξ' ἐνιαυτούς.

Τοιαύδε διετέλεσεν ἡ Λουζινιακὴ ἐπὶ τὴν Κύπρον κυριαρχία.

Ἡδὴ πρρατίθεμεν συμπληρωτικάς τινὰς δηλώσεις, αἵτινες οὐκ εἰσιν ἄμοιροι ἐνδιαφέροντος, ἰδίᾳ αἱ περὶ τοῦ πρώτου τῶν προσόδων.

Αἱ δημόσιαι πρόσοδοι ἀπετελοῦντο ἐκ τῶν φόρων τοῦ λαοῦ, τῶν τελωνείων, τῶν γαιοκτημησυνῶν καὶ τῆς πωλήσεως τοῦ ἄλατος, ἀποφέρονται περὶ τὰ τριακόσια ἑκατομμύρια ἀργυρᾶ δρυκάτα. Οἱ μεγάλοι τοῦ στέμματος λειτουργοὶ ἦσαν ὁ ἀρχιεπισκοπάρχης, ὁ σταυλάρχης, ὁ ἀρχιστρατήγηος καὶ ὁ θαλαμηπόλος.

Ἀριστοκρατία ἰθαγενῆς δὲν ὑπῆρχεν· πάντες οἱ ἀνεγνωρισμένοι εὐγενεῖς ἦσαν Φράγκοι. Ὁ λαὸς ἦν διηρημένος εἰς πέντε τάξεις, ὧν ἡ ἐσχάτη ἡ τῶν δουλοπαροίκων, καθὼς οἱ τῆς ἐβδομάδος ἀγγαρευομένων, καὶ κατὰ βούλησιν πωλουμένων, ἀπέτιε πενήτηντα βυζαντινὰ ἐνιαυσίως οὐχ ἤττον ἢ τὸ τρίτον τῶν ἀπὸ τῆς καλλιέργειας τῶν γαιῶν προσόδων, κατ' ἄτομον.

Ἡ τῶν βασιλέων ἐνηλικιότης ἤρχετο ἀπὸ τοῦ 13ου ἔτους.

Ὁ τοῦ βασιλέως πρωτότοκος υἱὸς ἐκαλεῖτο ἡγεμῶν τῆς Ἀντιοχείας.

Ὁ βασιλεὺς ἦν ἄρχων τοῦ τάγματος τῆς Ρομφαίας, καθιερωθέντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τοῦ Ἀλμερίγου βασιλείας (1195). Οἱ τοῦ τάγματος τούτου ἱππότες ἦσαν ἐντεταλμένοι τὴν προστασίαν τῶν δικαίων τῆς χήρας καὶ τῶν ὀρφανῶν, τὸν διωγμὸν τῶν ἀπίστων καὶ τὴν ἄμυναν τοῦ τάφου τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία περιεστέλλετο ὑπὸ τῆς Ἄνω Βουλῆς, συγκεκροτημένης ὑπὸ τῶν ἐπισημοτέρων γαιοκτημόνων, συνωδᾶ τοῖς ὑφισταμένοις θεσμοῖς, ὧν τὴν τήρησιν ἀνεδέχετο ἐνόρκως ὁ βασιλεὺς, ὅστις ἐπὶ παντὸς σπουδαίου ζητήματος καὶ δὴ τῆς κηρύξεως πολέμου, τῆς διανομῆς τῶν φόρων, τῆς συνομολογίας διεθνῶν συμβάσεων κτλ. ἔχρηζε τῆς προκαταρκτικῆς τῆς Βουλῆς ἐγκρίσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η .

ΕΝΕΤΟΙ (1489 — 1570[71])

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων προκύπτει ἐν τίνι σημείῳ διετέλει ἐν Κύπρῳ ἢ τῶν Λουζινιάνων ἐξουσία καὶ τίνα ὑπέροχον καὶ κρατοῦσαν θέσιν εἶχον βαθμιαίως ἑαυτοῖς παρασκευάσῃ οἱ Ἐνετοί. Ἡ τῆς ἀρχῆς μετάστασις ἦν πλέον ἀπλοῦν ζήτημα διατυπώσεως. Ἡ Ἐνετικὴ ἀξίωσις ὑπετυπώθη ἐν τέλει διαρρήδην τῇ Αἰκατερίνῃ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, τοῦ γερουσιαστοῦ Γεωργίου Κορνάρου, κατὰ δεκίμβριον τοῦ 1488. Τῇ 2 φεβρουαρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους προσωρμίζετο εἰς Ἀμμόχωστον ναυτικὴ Ἐνετικὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν γερουσιαστὴν Φραγκῖσκον Πριούλη. Τῇ δὲ 15ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἡ ἀνασσα τῆς Κύπρου ἐξέλιπε δι' ὑστάτην φορὰν τὴν Λευκωσίαν, κατερχομένη εἰς Ἀμμόχωστον, ἔνθα ἐγένετο δεκτὴ πομπωδῶς καὶ ἔνθα τῇ ἀνεκρινώθη καὶ ἐπισήμως ἡ τῶν Ἐνετῶν πρόθεσις. Ἡ Αἰκατερίνη ἐπέλλισε φράσεις τινὰς δι' ὧν ἀπεδέχετο τὴν πρότασιν καὶ συνίστα τὸ τέως βασιλεῖον αὐτῆς τῇ πατρικῇ τῶν Ἐνετῶν κηδεμονίᾳ. Σύναμα ἀντιπρόσωποι τοῦ κλήρου, τῶν εὐγενῶν καὶ μαγιστόρων ὑπέβαλον αἴτησιν τῷ Πριούλῃ περὶ ἐπικυρώσεως τῶν προνομίων καὶ δικαιωμάτων, ὧν ἄχρῃ τοῦδε ἐκαρποῦντο, δηλώσαντες ὅτι παρομοίαν αἴτησιν ἤθελον καὶ αὐτοπροσώπως ὑποτυπώσῃ, μεταβαίνοντες εἰς Ἐνετίαν.

Τῶν προκαταρτικῶν τούτων διατυπώσεων ἐκπληρωθεισῶν, ὁ στόλαρχος Πριούλης μετέλαβε τὴν ἀρχὴν, κατὰ τὴν 26 φεβρουαρίου 1489. Ἦν ἡμέρα πέμπτη· ἐν μέσῳ τῶν ἐορτῶν τῆς ἀπόκρεω καὶ μετὰ δοξολογίαν τελεσεθεῖσαν ἐν τῷ βασιλικῷ μεγάρῳ τῆς Ἀμμοχώστου, σημαία τὸ ἐνετικὸν φέρουσα ἔμβλημα πανηγυρικῶς ἠγιάσθη. Ἡ Ἄνασσα, διατρανοῦσα ἀναρχὴν ἄχρῃς ἡλιθιότητος χωροῦσαν, λαμβάνει ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ

ἱερουργοῦντος ἱεράρχου, τὴν ἐνετικὴν σημαίαν καὶ δι' αὐτῆς περιβάλλει τὸν Φραγκῆσκον Πριούλην, ὅστις παραχρῆμα τὴν ἀναρτᾶ ἐν πλατεία μέση. Παρόμοιαι τελεταὶ ἐγίνοντο καὶ ἐν Λευκωσίᾳ, Λιμησσοῦ καὶ Πάφῳ. Ἡ ἀθόρυβος αὕτη κατοχὴ καὶ τὰ παρομαρτήσαντα ἐπεισόδια ἀναμιμνήσκουσι τὴν τῷ 1878 γενομένην ἐν ὀνόματι τῆς ἀνάσσης τῆς Ἀγγλίας ἀντὶ ἐκ γα-
λερῶν ὁ στόλος ἀπετελεῖτο ἐκ πελωρίων θωρηκτῶν, ἀλλ' ἡ ἐθελημοσύνη ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ἐπεφάνη ἢ αὐτῇ, τὸ δὲ κωμικὸν ἐπεισόδιον τῆς συμμετοχῆς τῆς πεπτωκυίας κυβερνή-
σεως ἐν τῇ τελετῇ τῆς ἀναρρήσεως τῶν νέων ἐξουσιῶν ἐπανε-
νελήφθη καὶ πρὸ ὀκτῶ ἐτῶν. Ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη δὲν ἀπέχε-
μακρὰν· οὐδεὶς ἐπελάθετο ὅτι τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν ἀνήρτησαν ἐπὶ τοῦ ἴστοῦ τοῦ φρουρίου ὁ ὀθωμανὸς τοπάρχης ἰδιοχειρῶς, πάνυ εὐγενῶς προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἄγγλων, καὶ πάνυ προθύμως ἐκτελέσας τὸ κέλευσμα. Ἀληθῶς ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται οὐ μόνον ἐν τοῖς καθόλου ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον.

Ἡ συντελεσθεῖσα αὕτη πολιτικὴ ἀλλοίωσις ἀνεκρινώθη διὰ τοῦ Ἐνετοῦ Πέτρου Διέδου τῷ Σουλτάνῳ τῆς Αἰγύπτου πρὸς ὃν ἡ νῆσος ἦν ὑποτελής ἀπὸ τοῦ ἔτους 1426, ἐφ' ᾧ καὶ ἐξεδόθη τὸ σχετικὸν Φιρμάνιον, ὅπερ ὁ Διέδος ἐκομίσασα εἰς Ἐνετίαν.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν Αἰκατερίνην, αὕτη ἐξέλιπε μετ' οὐ πολὺ τὴν νῆσον μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἀφίκετο κατὰ Μάϊον (1469) εἰς Ἐνετίαν, τυχοῦσα βασιλικῆς ἐκεῖσε δεξιότητος. Ἐλαθε δ' εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Κύπρου παραιτήσεως αὐτῆς τὴν Γαιοκτημοσύνην τοῦ Ἀζόλου, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς τὸ ἐπιζήλον ἀξίωμα Ἐφόρου τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

Τὸ ἐπὶ τῶν Λουζινιάνων κρατῆσαν διοικητικὸν σύστημα δὲν ἠλλοιώθη οὐσιωδῶς ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ἀλλὰ προσέλαβε τὸν τύπον ἐκεῖνον τῆς διὐλισμένης τυραννίδος, ἐφ' ἣ διεκρίθη ἡ τοῦ Ἁγίου Μάρκου Δημοκρατία, ἢ κατὰ τὴν ὑπερχιλιετίδα αὐτῆς ὑπαρξίν γόνιμος διατελέσασα εἰς ἐπινοήσεις κολαστηρίων

καὶ ἐκφροβιστικῶν μεθόδωι. Τὰ φρέατα τοῦ Δουκικοῦ ἀνακτόρου, ἢ γέφυρα τῶν στόνων, σώζονται εἰτέτι ἐν Ἐνετία, ὁ δὲ σήμερον θεώμενος αὐτὰ ἐπιπολαίως ἀναμιμνήσκειται ὅποια φήμη ἐστὶ προσκεκολλημένη τοῖς στρυγεροῖς τούτοις μνημείοις. Διὰ τῆς Ἐναερίου ἐκείνης γεφύρας, ἐπιστεγασμένης καὶ περιτεπειχισμένης μετὰ θυρίδων ἐκ λιθίνων διασταυρώσεων, συναπτούσης δὲ πρὸς ἕτερον οἰκοδόμημα τὸ Δουκικὸν μέγαρον, ἤγαγον τοὺς καταδίκους ἐκ τούτου εἰς ἐκεῖνο, ἔνθα δὲν ὤφρειλον νὰ ἀτενίσωσι πλέον τοῦ ἡλίου τὸ φῶς. Σήμερον ὑπὸ τὴν γέφυραν καὶ ἐπὶ τῆς χωριζούσης τὰς δύο οἰκοδομὰς στενῆς διώρυγος, διασκαίρουσι κοῦφαι, κομψοπρεπεῖς καὶ εὐμαρεῖς γόνδολαι, αἱ ἀπὸ τῶν ὁποίωι ἀναδιδόμεναι ἔρωτος καὶ θυμηδίας ὡδαὶ φαίνονται ὡσεὶ ἐκτετοπισμέναι ἀπηχῆσεις ἐν τοῖς ὕδασιν ἐκεῖνοις, ὧν αἱ ἤχοι εἰς ὄλωι ἀλλοίας συνουλίας ἦσαν ἄλλοτε εἰθισμέναι.

Ἐν Λευκωσίᾳ εἶχε τὴν ἑδρὰν αὐτοῦ ὁ Τοποτηρητῆς (Luogotenente) μετὰ δύο Συμβούλων (Rettori ἐκπροσωπούντων καὶ τῶν τριῶν τὴν ἐκτελεστικὴν ἄμω δὲ καὶ τὴν ἀνωτάτην δικαστικὴν ἐξουσίαν. Πλημμελήματα καὶ πολιτικὰ δίκαια ὑπήγοντο τῇ δικαιοδοσίᾳ τῶν Ἐπαρχῶν (Capitani) τῶν πόλεων καὶ τῶν ὑποεπαρχῶν (Σιβιτάνων) τῶν κωμῶν.

Ἐν Ἀμμοχώτῳ ἦν ἰδρυμένη ἰδιαιτέρω Ἐξουσία, ἔχουσα δικαιοδοσίαν ἐπὶ περιουσίας ἕξ μιλλίων, καὶ ἦν ἐνήσκει ὁ Ἐνετὸς Φρούραρχος μεθ' ἑτέρων δύο καὶ ἑνὸς Προβούλου.

Δευτερεῦον μετὰ τὸν Τοποτηρητὴν πρόσωπον ἦν τὸ τοῦ Ἐπόπτου ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν (Proveditore). Ἄτεροι δύο ἄρχοντες Ἐνετοί, καλούμενοι Καμερλίγχοι, ἦσαν ἐντεταλμένοι τὰ τῆς παντοίας οἰκονομικῆς διαχειρίσεως.

Ἰδιαιτέρας γοήζει μνείας νύκτιός τις λειτουργὸς ἀναδεικνύμενος ὑπὸ τῆς Διοικητικῆς τριανδρίας καὶ καλούμενος Νύκτιος δεσπότης (Signore della Notte). Ὁ Ἐνετὸς οὗτος, ὀφείλων νὰ ἀνήκη τῇ τάξει τῶν εὐγενῶν τοῦ Χρυσοῦ Πτεριστήρος,

εἶχε τὴν ἐξουσίαν νυκτός τε καὶ ἡμέρας τοῦ δεσμεύειν, τοῦ μαστιγεῖν, τοῦ ἀποτέμνειν τὰς ρῖνας τῶν πολιτῶν, καὶ τὸ δίκαιωμα τοῦ ἀποτελεῖν μέρος τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου, (Haute Cour), τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου, τοῦ ἐνδύεσθαι περίχρυσον περιβολὴν, τοῦ συνοδεύεσθαι ὑπ' εἰκοσάδου στρατιωτῶν καὶ ἐνὸς Ἀξιωματικοῦ, αὐτῷ προσκεκολλημένου, καλουμένου Ματασίππου, εἶδος ἀγορανόμου ἢ Δημάρχου. Τοιαῦτα καὶ ἕτερα τὰ δίκαιώματα τοῦ καινοφανοῦς τούτου φρουροῦ τοῦ νόμου, τοῦ τελεσιουργοῦ τούτου τῆς τάξεως κηδονόμος, Ἐνετικῆ μεθόδῳ.

Αἱ δημόσιαι πρόσοδοι, ἐξοιρέσει τοῦ ἐπὶ τοῦ ἄλατος φόρου, ἀνήρχοντο ἐνιαυσίως εἰς πεντακισίας χιλιάδας ἀργυρᾶ δουκάτα. ἀπηλλαγμένα πάσης δαπάνης, ἀλλ' ἐπειδὴ μετεποιοῦντο εἰς ἐγχώρια προϊόντα καὶ ἀπεστέλλοντο πρὸς πώλησιν εἰς Ἐνετίαν, ἀπέφερον, κατὰ τὸν Κυπριανόν, τὰ διπλάσια, ἦτοι περὶ τὰς 280 χιλ. χρυσᾶ φλωρία. Ἡ λεγομένη λοιπὸν Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἦν ἐν ἄλλοις λόγοις πολυσχιδῆς τις Ἐμπορικο-Ναυτικὸς Ἐταιρισμὸς, παρεμφερῆς τῇ μετὰ ταῦτα ἰδρυθείσῃ Ἀγγλικῇ Ἐταιρίᾳ τῶν Ἰνδιῶν, οὗ τὰ ἀπανταχοῦ ἐπεκταμένα συμφέροντα ὑπερήσπιζον τελεσφόρως αἱ ἐνετικαὶ λόγχοι οὐχ ἦττον ἢ οἱ στόλοι τῶν παντοίων γαλερῶν.

Ὁ ὀρθόδοξος καὶ λατινικὸς κληρὸς ἐνέμοντο ἕκαστος ἐτησίως περὶ τὰς 80—90 χιλ. δουκάτα. Δὲν ἐμισθοτεῖτο ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ συνετηρεῖτο ἐκ ζητειῶν καὶ τυχηρῶν. Τὸ σύστημα τοῦτο λειτουργοῦν καὶ σήμερον εἰσέτι ἐν Κύπρῳ διὰ τῆς συντήρησιν τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου, ἔδει πρὸ πολλοῦ νὰ τροποποιηθῆ ἐπὶ τὸ ἀξιοπρεπέστερον, οὐχὶ δι' ἐπεμβάσεως τῆς ἀλλοδόξου πολιτικῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ διὰ συνεργασίας καὶ συσκέψεως τῶν κοινοτήτων μετὰ τῶν ἀνωτάτων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν τῆς νήσου.

Περὶ τῆς ἐπὶ Ἐνετῶν ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς χώρας, τὰ ὑπ' ὄψει ἡμῶν κείμενα σιγῶσιν ὄλως, ἀλλὰ δικαιούμεθα νὰ

παρὰδεχθῶμεν, κρίνοντες ἐν τῷ στατιστικῷ τῆς τότε παραγωγῆς ἃς ἀνεδιφρήταμεν ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς οἰκογενείας Μικενίγου ἐν Ἑνετία, ἰδίᾳ ζαχάρως, σίτου, κριθῆς, βάμβακος καὶ κομανδερίτου οἴνου, τοῦ τελευταίου τούτου πολλῶ ὑπερτέρας ἀπολαύοντος ἀξίας τότε ἢ σήμερον οὐχ ἦσαν ἢ τῆς ζαχάρως καὶ τοῦ βάμβακος, ὅτι ἡ ἐμπυρική εὐημερία, ἥτις μεθ' ὅλην τὴν ἀθλιότητα τῶν Λουζινιάνων, ὑπῆρξεν εἰσέτι ἐν Κύπρῳ, καὶ ἦν συνεχέντου ἐν ἐαυτῇ κατὰ μέγα μέρος ἢ τότε εὐπυροῦτα καὶ ἀκμάζουτα Ἀμμόχωτος οὐχ ἦτιον ἢ ἡ Λιμησὸς, διέμενε καὶ ἐπὶ Ἑνετῶν, συγκοινωνία δὲ καὶ ἄμεσοι ἐμπορικὰ συναλλάξι πρὸς διαφόρους λιμένας καὶ ἀγορὰς τῆς Ἑσπερίας, εἰς πλοῦσια εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἐμπροσθέντα περιστρεφόμενα, συνήπτοντο ἀδιαλείπτως.

Ὡς πρὸς τὸ μέγα ζήτημα τῆς τοῦ ἐδάφους κυριότητος καταργήθη τὸ φεουδαλικὸν σύστημα διὰ τῆς ἀπλῆς καὶ καθαρᾶς ἐξωνήσεως τῶν κτημάτων τοῦ στέμματος καὶ τῶν τῶν γαιοκτημόνων εὐγενῶν γάλλων ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς ἀρχῆς, ἀμύθητα ποσὰ καρπωθείσης ἐκ τοῦ νοσφισμού τούτου, τοῦ διὰ τῆς κυριότητος τῆς Κύπρου νομιμοποιηθέντος. Ἐγνοεῖται ὅτι τὰ εὐάριθμα φέουδα τῶν ἐνετικῶν οἰκογενειῶν οἷα τὰ τῶν Κορνάρου καὶ ἐτέρων ἐπὶ Λουζινιάνων ὑφιστάμενα, ἔμενον ἀλώδητα, ἀνήκοντα πάντοτε τοῖς ἰδιοκτῆταις αὐτῶν ἄχοις ὅτου ἐδημεύθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἄν ἐπὶ τῶν Ἑνετῶν ἄχοι τῆς τοιρικήης ἐπιδρομῆς ἔμενον ἡ νῆσος ἀνεπηρέαστος ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν συμπλοκῶν, ὑπέστη ὅμως ἀρ' ἐτέρου ἐν τῷ μετὰ τὴν θεομηηνίας ἀνηκέστους. Τῷ ἔτει 1492, δόνησις φοβερὰ τῆς γῆς παρ' ἀκροῇ τὴν κατέστρεψε, μετὰ πεντηκονταετίαν ἐπαναληφθεῖσα μετ' ἴσης ἐντάσεως. Κατὰ δὲ τὸ 1547 πρωτοφανῆς πολυριθμὰ πάντα τὰ σπαρτὰ καταστρέψατα, κατέληξεν εἰς σιτοδείαν πλήρη. Τῷ δ' ἔτει 1565 ἐλαχίστης γενομένης παραγωγῆς καὶ ταύτης στα-

λείσης εἰς τὰ ἔξω ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ἀρχόντων, ὄντων σύνναμα καὶ ἀπλήστων κερδοσκοπῶν,³ ὁ λαὸς ἀπελπισθεὶς ἐπολιόρησε τοὺς οἴκους τῶν ἐν τέλει καὶ ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς νὰ ἀνοίξωσι τὰς πλήρεις ἀποθήκας αὐτῶν, ἔνθα ἐναπεταμίευσεν σῆτον χάριν κερδοσκοπίας ἐπιτοπίου ἢ πρὸς ἐξαγωγήν. Τοιαύδε διετέλεσεν ἡ Ἑνετοκρατία ἐπὶ ὀγδοήκοντα δύο ἐνιαυτοὺς ἐκμεταλλευθεῖσα καὶ αὐτὴ τὴν ἀτυχή νῆσον.

Τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον πραγματεύεται τὰ κατὰ τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτησιν, συμπληρώσασταν τὸν ὄλεθρον τῆς Κύπρου. Καὶ ναὶ μὲν ἐνεθρονίσθησαν ἐν αὐτῇ ἕτεροι φαῦλοι καὶ ἐκδεδιητημένοι ἔξουσίαι, ἀλλὰ δὲν ἦσαν καθόλου τοιαῦται, καὶ ναὶ μὲν ἄγρια ἐπιδρομὰ ἐπήνεγκον δηώσεις καὶ καταστρεφάς, ἀλλ' ἦσαν ὅλως παροδικαί· οὐδεμία δὲ τούτων λόγῳ διαρκείας καὶ ἐντάσεως ὑπερηκόντισε τὴν ὀθωμανικὴν, οὐδεμία δὲ λόγῳ ὀλετήρας ροπῆς ἐξίκετο ἄχρις ἐκείνης· ἀλλ' ἐπῆλθε τέλος τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Ἡ ἡμισέληνος ἔδυεν ἀδόξως ὅπισθεν τοῦ Κυπρίου Ὀλύμπου κατὰ τὴν 28)10 ἰουλίου τοῦ 1878. Καὶ διαμένει μὲν εἰσέτι δικαίῳ, κυριαρχῆς ὁ ἐν Βυζαντίῳ ἐστεμμένος καλίφης καὶ καρπυῖαι ἐνιαυσίως ἀδρότατον καὶ ἐπαχθέστατον ἐκμισθώσεως τίμημα, ὅπερ ἄπορον πῶς δὲν καταργεῖται ἢ τοῦλάχιστον δὲν περικόπτεται καιρίως, καθ' ἅπερ ὑπαγορεύει ἡ προϊοῦσα οἰκονομικὴ ἐξάντλησις τοῦ τόπου, ἀλλ' ἡ ἔξουσία αὐτοῦ τέλει ἀπεσθέσθη, οἱ δὲ ὀνοματώδεις καὶ ὅλως εὐρωπιάσαντες τίτλοι αὐτοῦ ἤκιστα διαταράσσουσι τοὺς χρυσοῦς ὀνείρους, ἐν οἷς γηθόσυνοι περυγιζόμεθα οἱ Κύπριοι, οἵτινες ἂν στέργωμεν τὴν ἐν πολλοῖς πλημμυελῇ ἐσθ' ὅτε καὶ ἄστρογον ὦν Ἄγγλων ἐξουσίαν, ἀποδοτέον τοῦτο τῇ βαθέως ριζοβολησάσῃ ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν ἰδέα ὅτι αὕτη ἔσται ἀναγκαίως παροδική, ἀποθήσεται δὲ μοραίως ἢ γέφυρα τῆς μεταγωγῆς ἡμῶν πρὸς τὴν πεφιλημένην καὶ κλασικὴν γῆν, ἣτις ἐγαλούχησεν ἡμᾶς, ἐλίκνισε διὰ βρυκαλημάτων ἀνεπιλήστων,

ἐδαδούγησεν ἀλητεύοντας ἐν σκοτίᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, καὶ ἐκ τοῦ ἀπλοῦ τῆς ὀπρίας ὀνόματος προεχέετο ἐνίσχυσις ἐν ταῖς ἀδιαλείπτοις κινδύνοις, παραθυμία ἐν χρονίαις συμφοραῖς, ἐπαγγελίαι περὶ μέλλοντος καινοῦ, περὶ ἡμέρας ἐπανορθωτικῆς, ἧς ὑπορῶσκει ἤδη ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος ἀνέφελος καὶ κροκόπεπλος ἡ ἡώς ἐπὶ τὴν ἀκρόρειαν τοῦ Κυπρίου Ὀλύμπου ἐκτροξεύουσα τοὺς πρώτους αὐτῆς σελαγισμούς. Οὐχί, οὐκ εἶστιν ἔπεα πτερόεντα, ἀρκεῖ νὰ δικτρανώσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἀνκμήριστον, ὅπερ κεκτήμεθα δικαίωμα νὰ ἀντεπεξέλθωμεν διὰ πίσης θεμελιῶν, μεθόδου κατ' ἐκείνων, οἵτινες ὑπολαμβάνουσιν ἡμᾶς ὡς ἐμπόρευμα ἡ ὡς ἀγέλην, ἀείποτε ἔτοιμον εἰς ἐξώνησιν, ἰσχύος καὶ βουλήσεως ἄμοιρον, ἐπιλήσιμονα τοῦ ὄλου παρελθόντος καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰστορίας διδαγμάτων, ἀναισθητοῦσαν πρὸς τὴν ἐθνικὴν καταισχύνην, τυρλώττουσαι πρὸς τὴν ἐνάογειαν καὶ τὴν ἐξουθενητικὴν πραγματικότητα, πρὸς τὰ σημεῖα τῶν καίρων, πρὸς τὴν ἀνδρικὴν ἐτέρων λαῶν στάσιν, καὶ ἐπιμέμπτως ἀσεβοῦσαν πρὸς ἱερωτάτας καὶ εὐγενεστάτας παραδόσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.

ΤΟΥΡΚΟΙ (1570]71—1878)

Ἡ μακρὰ εἰρήνη, ἧς ἀπήλαυεν ἡ Ἑνετικὴ δημοκρατία ὤφειλε νὰ λήξῃ. Ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ὑπέταξαν Συρίαν καὶ Αἴγυπτον (1517) καὶ κατέλυσαν τὸ κράτος τῶν Μαμελούκων, ἡ ἤδη ὑπόφορος τοῖς Τούρκοις Κύπρος δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὴν τύχην τῆς λοιπῆς περὶ αὐτὴν ἡπείρου καὶ ἄνευ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῆς οἴνων, ἐξ ὧν πικρωτύνθη, καθ' ἃ ἐλέγχθη, ὁ οἴνοπότης Σελίμ ὁ Β΄. ὅπως προβῆ εἰς τὴν κατάκτησιν αὐτῆς. Ἦδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1569 οἱ Τοῦρκοι παρεσκευάζοντο πρὸς τοῦτο, μεῖζον ἀρυσθέντες θάρρος ἐκ τῆς συγχρόνου πυρπολήσεως τοῦ Ἑνετικοῦ Ναυστάθμου καὶ τοῦ παραμαρτήσαντος ἐν Ἑνετίᾳ λιμοῦ, ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ, καίτοι ἐνήμεροι τῶν παρασκευῶν ὑπὸ τοῦ ἐν Βυζαντίῳ πρεσβευτοῦ αὐτῶν Μοκκωντινίου Βερβάρου, μόλις καὶ μετὰ βίας ἀφυπνίσθησαν τὸ ἐπιὸν ἔτος, παρασκευάσαντες ἐν Ἑνετίᾳ καὶ Κρήτῃ ἑκατοντάδα γαλερῶν μεθ' ἑτέρων μικροτέρων σκαφῶν καὶ δισχιλίους στρατιώτας ἀποστείλαντες εἰς Κύπρον ὑπὸ τὸν κόμητα Ρόκκα καὶ τὸν ἱερώνημον Μαρτινέγκον. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐν τῷ μεταξῷ οὐ μόνον παρεσκευάζοντο, ἀλλὰ καὶ θρασύτεροι ἀπέβαινον διὰ τῆς παρακωλύσεως τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἑνετοῦ Βαΐλου, τῆς συλλήψεως Ἑνετικῶν πλοίων μεστῶν ἐμπορευμάτων καὶ τῆς περιφρονητικῆς στάσεως αὐτῶν πρὸς τὸν Μοκκωντινίον Βέρβαρον. Ἐν τέλει Τοῦρκος ἀπεσταλμένος παρεγένετο εἰς Ἑνετίαν ὅπως ἀπλῶς καὶ κηθερῶς ἐξακιήσῃ τὴν ἐκχώρησιν τῆς Κύπρου πρὸς τὴν Δημοκρατίαν, κηρύξῃ δ' αὐτῇ τὸν πόλεμον, ἀνανευρύσῃ, ἀλλ' ἀπορριφθείσης τῆς προτάσεως αὐτοῦ, ὑπέστρεψεν εἰς Βυζάντιον, ἄγγελος πολέμου. Αὐθώραὶ τὸ Ἑνετικὸν Πρεσβεῖον περιεζώσθη ὑπὸ Γιανιτάρων, οἱ δὲ κατ' ἐπαρχίας Τοῦρκοι διοικηταὶ ἐνετάλησαν νὰ συλλάβωσι τοὺς Ἑνετοὺς προξένους καὶ κατάσχωσι τὰ ἐμπορεύματα τὰ Ἑνετικά. Συγχρό-

νως πολυάριθμος στόλος ἀπῆρεν ἐκεῖθεν εἰς τὸν Παμφυλιακὸν κόλπον ὅπως παραλάβῃ ὀγδοηκονταχίλιον ἐν Παμφυλίᾳ στρατιὰν ἀφοῦ κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ ἐδήλωσε τὴν Τένεδον, ἣν κατεῖχον τότε οἱ Ἐνετοί.

Ἐν Κύπρῳ ἡ ἄμυνα παρεσκευάζετο ἐκ τῶν ἐνόντων, ἀλλ' αἱ διαστάσεις αὐτῆς ἦσαν ἐλάχισται. Ὁ ὅλος τακτικὸς στρατὸς δὲν ὑπερέβαινε τοὺς ἑξαχίλιους πεζοὺς καὶ πεντακοσίους ἵππεῖς, πάντας προβληματικῆς περὶ τὸν χειρισμὸν τῶν ὄπλων δεξιότητος, ἐκτὸς ἐτέρων δισχιλίων καὶ ἑξακοσίων πολιτῶν αὐτοσχεῖ διασθέντων εἰς στρατιώτας.

Ἡ πάλῃ προεμηνύετο οὕτως ὡς διεξαχθησομένη ἐπὶ συνθήκαις καταφώρως ἀνίσοις. Τῇ 1ῃ ἰουλίου 1570 προσωρμίσθη εἰς Πάφον ὁ Τουρκικὸς στόλος· ἐκεῖθεν ἀπέπλευσεν εἰς Λιμησσὸν, ἔνθα ἀπέβιθασε μεραρχίαν τοῦ ἀποβατικῆς στρατοῦ, καταλαβοῦσαν ἀμαχητὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ φρούριον, δηλώσασαν αὐτὴν καὶ χωρήσασαν ἔνθεν μὲν ἄχρι τῆς ἄκρας Κουριάδος, ἔνθεν δὲ ἄχρι τῶν Πολεμιδίων. Οἱ Ἐνετοὶ οὐχὶ μόνον ἔμενον ἀδρανέστατοι, ἀπέναντι τῶν ἐπιδρομῶν ἐπιφυλάσσοντες τὰς ἰδίας δυνάμεις ὅπως ἀμυνθῶσι τῆς Λευκωσίας καὶ Ἀμμοχώστου, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ ἐσφαγίασαν πολλοὺς τῶν Λιμησίων καὶ εἰς τὰ ὄρη ἀπήγαγον παῖδας καὶ γυναῖκας, λόγῳ ὅτι ὁ ὀθωμανὸς ἀρχιστράτηγος Μουσταφᾶ πασᾶς ὑπεσχέθη αὐτοῖς ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ οὐσίας ὅπως εὐκοπώτερον ὑποτάξῃ δι' ἐπιπλάστου γενναιοφροσύνης καὶ τὰς λοιπὰς τῶν πόλεων. Γαλάτης ἱστοριογράφος δὲν διστάζει νὰ ἀποκαλέσῃ τὴν μισαιφρονίαν ταύτην ὡς ἐνδοξὸν ἐκδίκησιν.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Λιμησσοῦ, ὁ Μουσταφᾶς ἀπῆρεν εἰς Λάρνακα, ἀποβιβάσας εἰς τὴν πρὸς τὴν πόλιν ἀλυκίδας τὴν λοιπὴν στρατιάν· σύναμα ἐμήνυε τοῖς ἐν Λευκωσίᾳ νὰ ὑποταχθῶσιν ἐθελουσίως, ἐνῶ τουρκικὰ στίφη ἐδήλουν κώμας, πεδία καὶ ἐπαύλεις ἄχρι Λευκάρων. Τῆς κώμης ταύτης οἱ κάτοικοι

ἔδυντο μάλιστα ἐκ τοῦ πραραχρῆμα καὶ ὄρκον πίστεως, ἐφ' ᾧ καὶ ἀπήλυσαν προνομιῶν τινων, ἅς εἶτα οἱ Τοῦρκοι κατέλυσαν.

Ἐν τούτοις, τῶν ἐν Λευκωσίᾳ ἀποκρουσάντων τὴν περὶ παραδόσεως πρότασιν, ἡ τουρκικὴ στρατιὰ μεθ' ἵππικου ἐκ 2500 καὶ πεντήκοντα τηλεβόλων ἤλασε πρὸς τὴν Λευκωσίαν, καταλαβοῦσα τῇ ἐπαύριον τὰ περὶ τὴν πόλιν ἐπικαιρότερα σημεῖα, οἷα τὸ ὕψωμα τῆς Μανδίας, τὸν ἅγιον Δομέτιον καὶ τὸν χῶρον μεταξὺ Ἀγλανσίου καὶ Ἀθαλάσσου. Ὡς διὰ μαγείας ἀνήγειρον οἱ Τοῦρκοι φοβερὰ ἐπὶ τῶν πέριξ λαφωμάτων χαρὰ κώματα καὶ βαθείας ἀνέσκαψαν τάφρους ἀποκλείσαντες κανονικῶς καὶ ὀλοσχερῶς τὴν πόλιν, ἣν ἔρξαντο καὶ νὰ σφαιροβολῶσιν, ἀλλὰ καίτοι ἐφ' ὅλας ἡμέρας διήρκει τὸ πῦρ τῶν πολιορκητῶν, οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ οὐδὲν ἐδέοντο σημεῖον ζωῆς, μόνον δὲ τῆλ πέμπτην ἡμέραν ἐπεχείρησαν ἀπεγνωσμένην ἔξοδον, ἣτις ἐστέφθη διὰ στιγμιαίας ἐπιτυχίας, ἀλλ' ἐν τέλει ἀπεκρούσθη.

Ἀλλὰ τὸ πῦρ ἀπαύστως σφενδονίζομενον, εἶχεν ἀνοίξει ρήγματα ἐπὶ τῷ τειχῶν, δι' ὧν μάλιστα ἠδυνήθησαν νὰ εἰσέλθωσιν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐπὶ τινα ὥρα ἀναστηλώτωσι τὴν τροπαιοῦχον αὐτῶν σημαίαν. Ἐπεχειρήσαντο δὲ καὶ γενικὴν ἔφοδον τῇ 18 αὐγούστου, γενναίως ἀποκρουσθεῖσαν ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων, εἰς δεκακισχιλίους μόνον μαχητῶν ἀνδρῶν ἀνερχομένων, Ἐνετούς, εὐγενεῖς, ἀστῶς, ὑπηρέτας καὶ χωρίτας, ἀπιστῶς ἀποδεκατιζομένους, λιμώττοντας, βρωῶντας ἐπὶ τῇ τῶν πάντων ἄλλείψει καὶ τῷ ἀνωφλεῖ μυχτυρίῳ ὅπερ ὑφίσταντο. Τὰ νοσοκομεῖα ἦσαν μεστὰ τραυματιῶν, καύσιμος ξυλεία δὲν ὑπῆρχεν, οὔτε κανὲν τῶν πρὸς πόλεμον ἐπιτηδεύων. 1600 δοκίδες (βολίκια) μοναστηριακαὶ ἐχρησίμευσαν ὡς ὀκρίβαντες τηλεβόλων οὐδὲν ἤττον ἀπέριψαν, ἐν τοιαύτῃ ἀπέλπιδι διατελοῦντες καταστάσει, καὶ τὰς ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου ἔχοντες κατερριμμένας, τελευταίαν πρότασιν συνθηκολογίας, ἣν τοῖς ὑπέβαλον οἱ Τοῦρκοι, ἀλλ' ἡ ὥρα τῆς ἀλώσεως προσήγγιζε. Μετὰ μηνιαῖον

σφαιροβολισμόν καὶ ἀποκλεισμόν ἐπεχειρήθη τῇ 9 Σεπτεμβρίου, ἡμέρα σαββάτῳ, περὶ τὴν ἡμέραν ἀρξαμένη, πανυστάτη ἔφροδος ἀπὸ πάσης τῆς πολιορκητικῆς γραμμῆς, ἐν μέσῳ φρενῆρους ἐνθουσιασμοῦ. Λυσσαλέα συνήφθη ἡ πάλῃ παρὰ τὸν προμαχώνα Ποδοκατάρου, ὑποστάντα πλείονα τῶν λοιπῶν φθοράν, καὶ ἔνθα ἦσαν τεταγμένοι οἱ χωρῖται, οἵτινες πρὸ τοῦ διὰ τῶν ρηγμαίων εἰσορμῶντος καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀναρριχωμένου κύματος τῶν πολεμίων, ἀπεγνωσμένην ἀντέταττον ἄμυναν, πληροῦντες τὴν ἐσωτερικὴν τάφρον διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν πτωμάτων.

Ἡ στιγμή ἦν κρίσιμωτάτη. Ὁ κώδων τοῦ κινδύνου ἤχησεν ἀπαισίως, οἱ δὲ πάντες συνωστίστησαν ἐπὶ τῶν τειχῶν. Ἐρωμένως ἀπεκρούσθη ὁ ἐχθρὸς παρὰ τὰς δύο πύλας, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνεν, ἀδιαλείπτως ἐνισχυόμενος, νὰ ἐπιτεθῆ αὐθις καὶ ἀναρριχηθῆ ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἔνθα ἑτέρα συνήφθη λυσσώδης συμπλοκὴ ἐπὶ δίωρον, τῶν Λευκωσιωτῶν ἀγωνισαμένων ἀπαρμιλλῶς καὶ τῶν πλείστων πεσόντων εὐκλεῶς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς, ἀλλ' ἡ πόλις ἦν ἤδη κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πολεμίων, ἐν δὲ ταῖς ρύμασι καὶ ταῖς πλατείαις αὐτῆς ἡμύνοντο εἰσέτι ἀπηλπισμένως οἱ κάτοικοι. Εἶχον μείνει εἰσέτι ἀπόρητοι δύο προμαχώνες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς τεταγμένοι κατεμελίσθησαν ἀθρόοι, τῶν Τούρκων περιβαλόντων αὐτοὺς διὰ διζύγου πυρός, ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν. Οὕτως πᾶσα ἡ πόλις ἔμενε ἀναπεπταμένη τοῖς ἐπιδρομεῦσιν, οἵτινες ἀκωλύτως πλέον εἰσῆλθαι ἐντὸς, ἀλωθείσης καὶ τῆς τρίτης πύλης, τῆς τῆς Ἀμμοχώστου, δι' ἧς εἰσέδυσσε τὸ ἵππικόν, καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα οἱ ἀμύντορες δὲν κατέλιπον τὴν τάξιν αὐτῶν. Ἐν μὲν τῷ διοικητηρίῳ ὁ τοποτηρητὴς Δάνδολος ἡμύνετο ἀπεγνωσμένως, τὰ δὲ τηλεβόλα τοῦ προμαχώρος τοῦ ἁγίου Λουκᾶ ἐστρέφοντο πρὸς τὰ ἔσω κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, ἀλλ' αἱ αἴθουσαι τοῦ διοικητικοῦ μεγάρου εἶχον πληρωθῆ ἐν βραχεῖ πολέμιων, ὑψούντων θριαμκῶς τὴν σημαίαν τοῦ Περσῆτου καὶ παδοπατούντων τὴν τοῦ

ἀγίου Μάρκου. Ὁ Δίνδολος συλληφθεὶς, ἐκκρατομήθη, ὁ δὲ οὐκίχος ἀρχιεπίσκοπος Κουτχρίνης κατεμελίσθη ὑπὸ τῶν Γικινιστάρων. Ἡ ἄμυνα ἐξήνεγκε τὴν τελευταίαν αὐτῆς λέξιν. Ἡ δούμοιρος πόλις εἶχεν ἀλωθῆ, διετέλει δὲ εἰς τὴν ἀμειλικτον ἐξουσίαν τῶν νικηφόρων ὀρδῶν.

Καὶ ἡ μὲν πάλῃ καὶ ὁ ταύτη προμαρτῶν, δοῦπος καὶ ὄρουμαχθὸς εἶχον οὕτω κοπάση, καὶ σχεδασθῆ ἡ σμερδαλέα ἀπὸ τοῦ χειρισμοῦ τῶν ἐκηθόλων ὄπλων συναυλία, ἥτις εἶχε καταστῆ τὸ ἀπκίσιον βρυκάλημα τῆς ἀγωνίωσης πόλεως ἐφ' ὅλας ἐβδουμάδας, ἀλλ' ἰδοὺ ἐτέρω συναυλία ἤττο, φοβερά, ἀλλὰ μᾶλλον καρδιόδηκτος, ἤττον ἐκχωρωτικὴ ἀλλὰ μᾶλλον πένθιμος, ὡσεὶ ἀπκλειθιμένη ὑφ' ὑπερβολίου τινὸς ὀρχήστρας, ἡ διαπκσῶν τοῦ ἄλγους, τοῦ αἴσχους, τοῦ μαρτυρίου, ἀπηχεῖ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς σκηνῆς καὶ περιδινεῖται εἰς τὸ ἄπειρον εἰς πικρατεταμένην ἀράν καὶ θρηνωδίαν καὶ εἰς ἄπλετον ἀπογνώσεως οἰμωγὴν. Τῆς ὀδύνης ἡ αὐδῆ, οἱ στόνοι καὶ οἱ ὀλοφυρμοὶ ὁ ἀπελπισμὸς καὶ αἱ ἐπικλήσεις τῶν κρεουργουμένων ἀόπλων, τῶν σπαραττομένων ἀθῶων, τῶν σφαγιαζομένων ἀναπήρων, τῶν ἡμιθανῶν καὶ ἀγγιθανῶν, τῶν κοπτομένων ἐπι τῆ στερήσει ὀμαιμόνων καὶ περιλημένων οἰκείων, τῶν ἀγομένων δίκην θνησιμαίων ἀνὰ τὰς αἵμασσούσας λεωφόρους, ὁ γόος κρηθένων κταισχυνομένων οἴκοι καὶ ἐν ὀδῶ μέση, νηπίων ἀποσπασμένων τῶν μητρικῶν στέρνων, γερόντων τευνομένων τὴν κεφαλὴν χάριν παιδιᾶς ὅπως ἀπλῶς δοκιμασθῆ ἡ ὀξύτης τῆς ρομφαίας τῶν δημίων, ὁ θρηνόεις, ὁ βερύστονος οὔτος ἀλαλαγμὸς, ὁ μυκηθμὸς ὃν ἀνέδιδον ἀναμῆξ δῆμιοι καὶ θύματα, ἡ κραυγὴ τῆς λύτσης καὶ τοῦ δέους, ἡ ἀναθρώσκουσα ἐκ τῆς ἀπεράντου ἐκείνης ἐπιθινατίου στρωμνῆς, ἐκ τοῦ αἵματόεντος ἐκείνου θεάτρου παντοίας ἀλγηθόνος καὶ παντοίου μαρτυρίου, πκρίστα κατὰ τὰς βαρυπενθεῖς καὶ ἀνηλίους ἐκείνας ἡμέρας τὴν Λευκωσίαν οὐχὶ ὡς ἀνθρώπινον ἐνδιαίτημα, ἀλλ' ὡς

σκηνήν κτηνωδῶν καὶ μαιφόνων ὀργίων, οὐχὶ ὡς ἀνθρώπων
πυλάστραν, ἀλλ' ὡς ἐναγὲς θυσιαστήριον, ἔνθα λεγεῶνες
ἀθίων καὶ λεγεῶνες σφαιρέων, ἀπλήστων ἀνθρωπίνης σαρκὸς
καὶ ἀνθρωπίνων αἱμάτων εὕρισκον ἄπλετον βορὰν, πρόσφορον
εἰς τὰς στυγερωτέρας τῶν ὀρέξεων, οὐχὶ ὡς πόλιν, ἀλλ' ὡς
ἄδη αὐτόχρημα ἀνεξάντητον εἰς κλαστήρια, ἀκόρεστον εἰς
κλαζομένους. *Nuovi tormenti e nuovi tormentati.*

Ἄλλ' ὅποῖον γόνιμο ἀντικείμενον ταῦτα πάντα τοῖς εἰς φυ-
σιολογικὰς καὶ ψυχολογικὰς μελέτας ἀσχολουμένοις! Ἡ παρὰ
φύσιν βουλιμία αὕτη τοῦ αἵματος, ἡ ἀφηνίασις αὕτη τῆς ἀνο-
σιουργίας, ὁ ἐκτροματιαῖος οὗτος καννιβαλισμὸς, ἡ ἀναρρίχη-
σις αὕτη μέχρι τῆς αἰχμῆς τῆς πυραμίδος τοῦ ἐγκλήματος,
μέχρι τῆς ὑπάτης βαθμίδος τῆς ἀνομίας, ἡ θρασείως καὶ προ-
κλητικῶς προτεινομένη αὕτη πυγμὴ πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἐνῶ ἡ
ἐτέρα χεὶρ φαίνεται ὡσεὶ ζητοῦσα νὰ περιπτύξῃ μειλίχως τὴν
τῶν ὑποχθονίων ὄντων, τῶν Ἑρινύων, τῆς λεγεῶνος τῶν
Ἐωσφόρων, αἱ ἀποχρώσεις. αἱ ἀναλαμπὰὶ οὕται καινοφανῶν
ἐνστικτικῶν θηριωδίας καὶ λαγνείας, ἡ πολυκέφαλος αὕτη Ὑδρα
τῆς αἰσχροουργίας, ἡ ἀκόρεστος αὕτη ὀριτὴ βαράθρων ἀσελγούν-
των ἐπὶ ζώντων, ἀσελγούντων ἐπὶ νεκρῶν, ὁ οὕτως διατρα-
νούμενος πρὸς τὸν θάνατον μυκτηρισμὸς, ἀναπεταννύων νέου
ὀρίζοντας ἀνοσιότητος, ἡ λεπρώδης αὕτη διαστροφὴ, ἡ μαιφο-
νία χάριν παιδιᾶς, ὅποῖαν ἄβυστον φρικώδη ἐναγῶν παθῶν καὶ
ὀρμεμφύτων δὲν προδίδουσι τὸν μὴ ἀρκούντως βυσσοσκοπηθέντα
πυθμένα τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας! ὦ! Ὁ ἄνθρωπος, τὸ εὐγενὲς
καὶ προνομιουῶχον δημιούργημα δὲν ἀναδείκνυται ἐν δεδομέναις
ῥαῖς ὡσεὶ ἀνήκων ἠθικῶς εἰς τὴν χειρίστην οἰκογένειαν τῶν
σαρκοθόρων;

Τριήμερον διήρκεσεν ὁ Σικελικὸς ἐκεῖνός Ἐσπερινός. Τὸ
ἔργον τῆς σφαγῆς ὑπεχώρησε κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ τῆς δηλώ-
σεως. Ἐληστεύθησαν οἱ ναοί, κατηδαφίσθησαν τὰ ἱερά, κατε-

θραύσθησαν ἐν προπηλακισμοῖς αἰεὶ κόνες, ἐλεηλατήθησαν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον αἰεὶ οἰκίαι τῶν εὐγενῶν, τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀστῶν. Τεσσούτων σκυλῶν συναγειρομὸν δὲν παρέσχε τοῖς ἀνιέροις ἐπιδρομεῦσι, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὁμολογίαν, οὔτε τὸ Βυζάντιον τῷ 1453.

Ἀλλὰ τὸ δρᾶμα εἶχε καὶ τρίτην πράξιν. Παῖδες καὶ πικιδίσκαι, νεανίαι καὶ νεάνιδες, ἀδαμάντινα καὶ χρυσᾶ κοσμήματα ἀργυρᾶ σκεύη, ὧν ἀπεγυμνώθησαν εἰκοὶ καὶ ναοὶ, ἐξετίθεντο ἀναμιξ εἰς πλειστηριασμόν. Λόγω τῆς δαψιλείας αὐτῶν, τὰ μὲν σκυλα ἐδίδοντο εἰς τιμὰς εὐτελεστάτας, ἐνῶ ἐτέρωθεν ἀπήλαυον ἀδροτάτων προσφορῶν ἢ ἀμφοτέρων τῶν φύλων περικαλλῆς νεότης.

Τῇ 15ῃ τεπτεμβρίου, ἡμέρα Παρασκευῆ, ἀπὸ τῶν κωδωνοστασίων τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἔνθα ἐτελεσθη δέησις ἐπὶ τῇ νίκῃ καὶ τῶν τῶν λοιπῶν ναῶν, ὁ Ἰμάμης ἐβροντοφώνησε τὴν δοξολογίαν τοῦ Προφήτου.

Ἐπέπρωτο ὅμως ἡ ἀθρὰ χεὶρ Λευκωσιώτιδος παρθένου νὰ ἀποστερήσῃ τοὺς παλαμναίους ἐπιδρομεῖς τοῦ ἡδίστου τῆς κατακτήσεως αὐτῶν καρποῦ, ἀφοῦ ἕτεροι ἔγγαμοι καὶ ἄγαμοι γυναῖκες προεἶλοντο τὴν αὐτοκτονίαν καὶ τὴν τῶν οἰκείων αὐτῶν ἀναίρεσιν ὅπως ἀποφύγῃσι τὴν ἀτίμωσιν. Κατὰ τὸ ἑωθινὰ τῆς νήσου παράκτια παρῶρμον τὰ ἐχθρικὰ σκάφη ἔτοιμα ὅπως ἀπάρωσιν εἰς Βυζάντιον μετὰ τῶν λαφύρων καὶ τῶν ἐξανδραποδισθέντων νέων· ἀλλ' ἡ ἑλληνὶς Μαρία ἡ Συγκλητικὴ (1), συνελίζουσα τὰς παραδόσεις τῆς Ἀξιοθέας, ἔθετο δαυλὸν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην τῆς νηὸς τοῦ Μεχμέτ πασσᾶ, ἔνθα ἐπέβαινε, καὶ ἀνετίναξεν αὐτὴν εἰς τὸναίθερα, οἶδ' ἀπὸ ταύτης φέψαλοι με-

(1) Κατὰ τινὰς, τὴν ἡρωϊνὴν ταύτην πράξιν ἐξετέλεσεν ἡ Ἐνετὶς Ἀρνάλδα δὲ Ρόκα, θυγάτηρ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ ἵππικου, ἀλλ' ἡ ἀξιοπιστοτέρα δήλωσις εἶναι ἡ περὶ τῆς Μαρίας Συγκλητικῆς.

τέδωκxν τὸ πῦρ καὶ εἰς ἕτερα δύο σκίφη, συριαπολεσθέντα καὶ ταῦτα. Χιλιάς ὄλη νεανιῶν καὶ νεανίδων εὔρε περικλεέστατον θάνατον ἐν τοῖς πατρίοις ὕδασι, καταποντιθεῖσα μετὰ τῶν σκύλων καὶ τῶν πληρωμάτων τῶν ἐχθρικών νηῶν, εὐαριθμῶν μόνων ναυτῶν διασωθέντων, καὶ ἀποφυγοῦσα οὕτω περιτέρου αἰσχος ἀπὸ βίου δουλικοῦ καὶ ἀτιμωτικοῦ. Ὁ περιφανής οὗτος ἡρωϊσμός τῆς περικαλλοῦς ἀριστοκρατίδος ἑλληνίδος ἐξεδίκητε τὴν τιμὴν τῆς γενετείρας αὐτῆς πόλεως, ἀποτελεῖ δὲ φαινοτάτην σελίδα τῆς Κυπρίου ἱστορίας.

Ὁ μὲν ὀλικὸς ἀριθμὸς τῶν πεσόντων κατὰ τὴν πάλην καὶ μετ' αὐτὴν σφαγιασθέντων ἀνῆλθεν εἰς δισμυρίους, ὁ δὲ τῶν ἐξανδραποδισθέντων εἰς δισχιλίους.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὁ Μουσταφᾶς παρίστατο πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Ἀμμοχώστου. Ταύτην πολιορκήσας ἤρξατο καὶ νὰ σφαιροβολῆ. Ἡ ἄμυνα ὅμως τοῦ φρουρίου τούτου διεξήχθη δραστηκώτερον ἢ ἡ τοῦ τῆς Λευκωσίας, ἐφ' ᾧ καὶ παρετάθη ἐπὶ δεκάμηνον ἡ πολιορκία, καθ' ἣν λυσοσχλέα διετρανώθη ἡ τῶν πολιορκητῶν ἐπιμονή, ἡρωϊκωτάτη δ' ἡ ἀντοχὴ τῶν πολιορκημένων, οὓς συνέδραμε καὶ αὐτὸ τὸ γυναικεῖον φύλον. Ἐτελέσθησαν θαύματα προσωπικῆς ἀνδρίας, ἀλλ' ἡ ἐξάντλησις τῶν χρειωδῶν καὶ ἡ ἀποδεκάτισις τῆς φρουρᾶς, ἅπαξ μόνον λαβούσης ὀλιγάριθμον ἐπικουρίαν ἐξ Ἐνετίας, ἐπήνεγκε τὴν διὰ συνθηκολογίας παράδοσιν τοῦ φρουρίου, τῆ α' αὐγούστου 1571.

Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι ἀνοσίως παρασπινδήσαντες, ἐτέλεσαν τὰ συνήθη αὐτοῖς ἐπινίκια ὄργια. σφαγιάσαντες ἐκ τῶν τῆς φρουρᾶς, ἀκρωτηριάσαντες τοὺς ὀμήρους, δγώσαντες τὴν πόλιν συλήσαντες τοὺς ναοὺς, ἀνασκαλεύσαντες τοὺς τάφους, ὧν τὰ ὀστᾶ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν, αἰχμαλωτίσαντες πάντας τοῖς στρατιώτας καὶ τοὺς Λατίνους κατοίκους, ἀφέντες δὲ μόνον τοὺς Ἕλληνας ἐν τῇ πόλει, ἐν παρακοπῇ ἐκτετοπισμένης ὄλως μεγαθυμίας ἐν μέσῳ τῆς αὐτῆς ὠρότητος.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν ὑΦρούραρχον Μάρκον Ἀντώνιον Βραγαδῖνον καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον Ἐκτωρα Βαλιόνε, ἀπέτισαν καὶ οὗτοι διὰ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν τὴν παρσχεθεῖσαν πίστιν εἰς τὴν ἰερότητα τῶν συνωμολογημένων. Ὁ μὲν Ἐκτωρ Βαλιόνε ἐθυσίασθη πρὸς τὸν θεὸν μεθ' ἑτέρων δύο νεαρῶν ἀξιωματικῶν, τοῦ Μαρτινέγκου καὶ Κουίρῖνου, πρὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ· τῷ δὲ Βραγαδῖνῳ ἐπεφυλάττοντο μείζονες βίβλατοι, ἀφοῦ τῷ εἶχον κατ' ἀρχὰς ἀποκοπῆ τὰ ὦτα καὶ ἡ ρίς. Δεδεμένον ἐπὶ ἔδρας καὶ εἰς τοὺς πόδας φέροντα τὸ ἐνετικὸν στέμμα ἀνήρτησαν ἐπὶ τῆς κεραίας τῆς γαλέρας τοῦ βῆθ τῆς Ρόδου καὶ εἶτα κατέδυσαν εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ ταῦτα ὑπεχρέωσαν αὐτὸν νὰ μεταφέρῃ εἰς δύο προμαχῶνας δύο μεστὸς χῶματος ἀμφορείς καὶ νὰ γονυπετῇ ὅτε παρήγογετο πρὸ τοῦ Μουσταφᾶ. Τέλος ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὴν ἀπέναντι τῶν ἀνακτόρων τῶν Μεγιστάνων πλατεῖαν, προσεπασσάλευσαν, ἔνθα συνήθως οἱ ὀθωμανοὶ τῶν Ἐνετῶν αἰχμάλωτοι ὑφίσταντο τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως, ἐξέτεινον κατὰ γῆς καὶ ἐξέδαρον ζῶντα, ἐν μέσῳ τῶν προπηλατισμῶν καὶ τῶν μυκτηρισμῶν τῶν Τούρκων, θεατῶν τῆς ἀγωνίας ἐκείνου, ἀλλ' ἡ λύσσα τῶν ἀλιτηρίων θηρίων δὲν εἶχεν ἔτι κορεσθῆ, καίτοι τοῦ θύματος ἀφέντος τὴν τελευταίαν πνοήν, μετὰ τοῦ δεκάτου αὐτοῦ ψαλμοῦ. Τὸ σῶμά του διεμελίσθη εἰς τέσσαρα τεμάχια, ὧν ἕκαστον ἐτέθη ἐπὶ μιᾶς τῶν τεσσάρων μεγάλων τηλεβολοστοιχιῶν, τὸ δὲ δέρμα πληρωθὲν ἀχύρων περιέχθη ἐπὶ θαλάσσης ἀνά τὴν πόλιν καὶ τὸ στρατόπεδον πρὸς ἀλόσιον διακωμώδησιν. Σῶμα δὲ καὶ δέρμα μετὰ τῶν κεφαλῶν τῶν τεσσάρων ἐκείνων θυμάτων ἀπεστάλη τῷ σουλτάνῳ, ἡ δὲ ὄρα τοῦ Βραγαδῖνου ἐξετέθη ἐν ταῖς εἰρκταῖς τοῦ Βυζαντίου πρὸ τῶν χρῆστικῶν δεσμοτῶν.

Ἡ Ἐνετία ἠδύνατο μετὰ μικρὸν νὰ ἀνακτῆσθαι εὐχερῶς τὴν Κύπρον, ἐὰν τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, καθ' ἣν Ἐνετικὰ, Ἰσπανικὰ καὶ Παπικὰ σκάφη κατέστρεψαν ἀθρόον τὸν Τουρκικὸν

στόλον (7 ὀκτωβρίου 1571), ἐξεμεταλλεύετο προσφόρως, ἀλλ' οὐδὲν ἀπεπειράθη ἐν δέοντι, ἐδόθη δὲ οὕτω καιρὸς τοῖς Τούρκοις νὰ ναυπηγήσωσι καὶ ἐξαρτίσωσι ἕτερον στόλον. Οὕτως ἡ Κύπρος περιεβλήθη διὰ τοῦ μολυβδίνου κλοιοῦ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας.

Ὡς πρὸς τὸ ἔκτοτε ἐγκαινισθὲν καὶ λειτουργῆσαν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας καθεστῶς, διαλαθόντες ἀλλαχοῦ τῆς παρούσης πραγματείας, ἀφιστάμεθα περὶτέρας ἐξ ὑποκειμένου ἐκτιμήσεως. Πᾶς ἕκαστος δύναται νὰ ἀρυσθῇ πορίσματα ἀλάθητα ὑποκειμενικῆς καὶ ἀντικειμενικῆς θεωρίας ἅμα μάθη ὅτι ἐν μέσῳ 18^{ου} αἰῶνι, ὁ πληθυσμὸς τῆς Κύπρου κατὰ τὸν Mariti, εἶχε κατέλθει ἄχρῳ τῶν 40 χιλιάδων, αἱ τρεῖς ἐναπομείνασαι ὄρθιαι πόλεις τῆς Κύπρου ἦσαν πενιχρόταται καὶ ἡρειπωμένοι κῶμαι, πρὸς δὲ οἱ οἱ διοικηταὶ αὐτῆς διορίζοντο ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν μεγάλου βεζύρου, ὅστις ἐκαρπούτο τῆς μείζονος τῶν προσόδων μερίδος, κατακυρῶν τὸν διορισμὸν τῷ πλειοδοτοῦντι, καθισταμένῳ οὕτως ἀπολύτῳ δεσπότη, ἀνεξελέγκτως διαχειριζομένῳ τὴν ἐρημουμένην χώραν.

Οὕτως ἐνεκκινίσθη ληστρική κατὰ γράμμα διοικήσις, ἣτις προεχάλεσε τρία ἀνταρκτικὰ κινήματα (1764—1765—1833) κατασταλέντα ἰὰ δύο τελευταῖα θηριωδῶς, καὶ καθ' ἧς οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου ἐνὸς καὶ μόνου ἐκέκτηντο Κηδεμόνος, ὅτε μὲν καὶ τούτου δειμαλέου καὶ ἀνισχύρου, ὅτε δὲ κατὰ τὸ ἐνὸν κολάζοντος τὰ πολλαπλᾶ μειονεκτήματα συστήματος ριζηδὸν ἐξωλεστάτου. Οὗτος ἦν ὁ τῆς γῆσου Ἀρχιεπίσκοπος, οὔτινος ἡ δικαιοδοσία ἐπὶ τῆς βασιλείας Σελίμ τοῦ τρίτου καὶ τοῦ Μουσταφᾶ εἶχεν ἀδοκῆτως ἐξιχθῆ εἰς σημεῖον διοικητικῆς ἀνεπαιδείας. Διαπρεπὲς τῶν Ἀρχιεπισκόπων ἔρεισμα εἶχε τότε ἀναφανῆ ὁ ἐκ Πάφου ἔλκων τὸ γένος Γεώργιος Δραγομάνος. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ὑπέροχον κατέλασθε θέσιν ἐν τῇ τῶν Κυπριακῶν πραγμάτων διαχειρίσει καὶ παντοίας παιέσχε τῷ τόπῳ ὑπη-

ρεσίας, λόγω νοημοσύνης, βουλήσεως, πείρας, αξιώματος και πικροθυμῶν ἐνΒυζαντίῳ μέσων. Τῇ ἀπλῇ τούτου εἰσιγήσει, καθὸ διὰ σουλτανικῷ ἀπογράφου περιβεβλημένου γερικὴν λογιστικὴν ἀνά τὴν νῆσον δικαιοδοσίαν καὶ ἄλλην ἐποπτείαν, ἐπαύοντο καὶ διωρίζοντο οἱ Μουχασίλαι ἢ Μουσελίμαι (διοικηταί). Τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτοῦ μέγαρον, ὅπερ διακώζεται εἰσέτι ἐν Λευκωσίᾳ ἐρ' ὄλην εἰκοσαστίαν ἦν παρεμφερὲς πρὸς διοικητήριον, ἔνθα ἡμέρας καὶ νυκτὸς συνωστίζετο ὄλος κόσμος ἰκετῶν, ἡ δ' ἐκτυλισσομένη ἐν ἐκείνῳ πολυτέλεια ἀνεδείκνυεν αὐτὸ ἀληθὲς ἐνδοαίτημα μεγιστᾶνος. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτὸς, ὄν ἀνύψωτος ἀαντίλεκτος ἰκανότητος οὐχ ἤττον ἢ ἐξαιρετικῆ τῶν Τούρκων εὐνοία, ὤρειλεν ἐν τέλει νὰ ὑπιστῇ, καθάπερ τόσκι ἄλλοι, τὸν νόμον τῆς φυλετικῆς αὐτῶν αἰμοδιψίας. Ἀπεκεφαλίσθη ἐν Βυζαντίῳ (1812) ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ μεγάλου βεζύρου, κορέσαντος προσωπικὸν κατὰ τοῦ Δραγομάνου πάθος, κυφορηθὲν ἀφ' ὅτου ὁ δῆμιος ἐκεῖνος διετέλει ἐξόριστος ἐν Κύπρῳ. Πανσθενεῖς προστάται, ἐν οἷς καὶ ἐκ τῶν τῆς Ρωσικῆς ἢ τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας, εἶχον προσδράμει εἰς ἀρωγὴν, κατόπιν ἐορτῆς. Ὅτε εἰσήρχοντο εἰς τὸ Βεζυρικὸν μέγαρον, κομισταὶ σωστικῆς ἐπιταγῆς, τὸ ἀκέφαλον τοῦ Δραγομάνου σῶμα ἔκειτο θερμὸν εἰσέτι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἡ οἰκογένεια Δραγομάνου, οὔσα ἐν Κύπρῳ, μετέβη εἰς Βυζάντιον καὶ ἐνέμετο μικρᾶς συντάξεως ἐκ τῆς γενναιοδωρίας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας Ἀλεξάνδρου καθὸ δημευθείσης τῆς κτημοσύνης αὐτῆς, ἀλλὰ τῷ 1830 ἐπαλινόστησε εἰς Κύπρον, ἔνθα διὰ τοῦ Ἰωάννου Γεωργιάδου, υἱοῦ τοῦ Δραγομάνου, καὶ τοῦ Γεωργίου Γλυκὺ, [ἐπὶ θυγατρὶ ἐγγόνου, κατὰ μικρὰν σειρὰν ἐνιαυτῶν, συνεχίζουσα τὰς παραδόσεις τοῦ οἴκου αὐτῆς, ἀπέβη λυσιτελεστάτη τῇ πατρίδι.

Ἡ ἱστορία τῆς Κύπρου, ἐκτάκτως ἀξιωθείσης εὐτυνειδῆτων κηδεμόνων, ὀφείλει νὰ ἀναγράψῃ εὐφρόμως τὰς ἀφιλοκερδεῖς ταύτας ὑπερησίας.

Αλλ' ἡ πρόσκαιρος ἐκείνη τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐπικρα-
 τήσις, ὄφειλε νὰ λάβῃ θανάσιμον πλήγμα ἀλλοιωθέντων ὅλως
 τῶν καιρῶν. Οἱ σχετικῶς χρηστοὶ σουλτάνοι ἀπεβίωσαν, ἐπὶ
 δὲ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἐκάθητο, κατ' ἐθελοκῆλον συγ-
 κυρίαν, ὁ αἰμοχαρὴς καὶ ἀτέραμνος Μαχμουτ ὁ Β'. (1808 —
 1839). Ἦδη ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Ἰστροῦ καὶ τῶν ἀκρωρειῶν
 τῶν ἑλληνικῶν ὁρέων, ἀρήϊα σαλπίσματα καὶ ὄπλων ὀρυμα-
 γδὸς, προανακρούσματα φοβεράς κατὰ τυράννων μονομοχίας,
 διήκοντα εἰς κοιλάδας, πελάγη καὶ βουνούς, δὲν ἐσκεδάννυντο
 ἐν τῇ ἐκτάσει, ἀλλὰ πλησίλαλα ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων μεταφε-
 ρόμενα, διέλυον ἀπανταχοῦ τῆς ἑλληνίδος χώρας τὸν βαρὺν
 ἀπὸ τῆς δουλοσύνης ἐφιέλτην, κατερχόμενα δὲ καὶ ἄχρι τῶν
 κλαυθμηρῶν αἰγιαλῶν τῆς γῆς τοῦ Εὐαγόρα, ἀφύπνιζον τὰς
 ἡχοὺς τῆς ἀπενεναρκωμένης νήσου. Διώκει αὐτὴν τότε ὁ θη-
 ριῶδης Κοτσοῦκ Μεχμετ, ὅστις συλλαβὼν ὑπονοίας περὶ ἐνδε-
 χομένου ἐγγυηρίου κινήματος, ἔνθεν μὲν ἀφοπλίζει τοὺς
 Ἕλληνας. ἔνθεν δὲ ὑποχρεῖται τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κυπριανὸν
 νὰ παράσχῃ ἐγγύησιν τῆς πιστότητος τῶν χριστιανῶν πρὸς
 τὸν σουλτάνον. Ἡ τοιαύτη ἐγγύη παρεσχέθη ἐν προφανεῖ δια-
 κυβεύσει τῆς ζωῆς τοῦ ἐγγυηθέντος ἱεράρχου, ἀλλ' ὁ Κοτσοῦκ,
 θεωρῶν καὶ ταύτην ἀνεπαρκῆ, προτρυλιόμενος δὲ καὶ ὑπὸ δύο
 ἐτέρων ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας Τούρκων, ἐπικατράτου καὶ τούτων
 μνήμης, τοῦ Μεττεταγᾶ καὶ Ταχηραγᾶ, προβαίνει εἰς τὴν
 σύλληψιν τοῦ τε ἀρχιεπισκόπου μετὰ τῶν λοιπῶν τριῶν μητρο-
 πολιτῶν καὶ τῶν προϊσταμένων χριστιανῶν τῶν τριῶν τῆς
 νήσου πόλεων.

Τῇ 9)24 ἰουλίου 1821, οἱ μὲν τρεῖς μητροπολίται καρα-
 τομοῦνται ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ διοικητηρίου, ὁ δ' Ἀρχιεπίσκοπος
 Κυπριανὸς ἀπαγχονίζεται ἐπὶ τῆς πρὸ τούτου πλατείας, ἀναρτη-
 θεὶς ἐπὶ ἀκρέμονος συκαμίνου. Εἶτα οἱ συλληχθέντες προσετώτες
 ἀνανεύσαντες νὰ ἐξομώσωσι, σφάζονται ἐνδὸν τοῦ διοικητηρίου,

οὔτινος ἐν τέλει ἀναπετάννυται ἡ πύλη καὶ ρίπτονται ἔξω τὰ καθημαγμένα ἐκείνων λείψανα, πρὸ τῆς θεᾶς τῶν ὁποίων ὁ αἵμοχαρῆς συρφετὸς στρατιωτῶν καὶ πολιτῶν Τούρκων, ἐπιδίδεται εἰς παντοῖαν σφαγὴν, δῆωσιν καὶ ἱεροσυλίαν. Φρικώδη ἀναγράφονται τὰ καθ' ἕκαστον τῶν κολαστηρίων, ὧν ἐγένετο χρῆσις πρὶν ἢ συντελεσθῆ ἡ σφαγὴ. Ὁ ἀριθμὸς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μαρτύρων τούτων διατελοῦσι τανῶν λελησημονημένα, ἔξαιρέσει εὐαριθμῶν τινῶν πολιτῶν καὶ τῆς τετρακτύος τῶν συνοδικῶν, ἀποτελουμένης ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῶν μητροπολιτῶν Πάφου, Κιτίου καὶ Κυρηνίας, Λαυρεντίου, Μελετίου καὶ Χρυσάνθου. Εἰς καὶ ὁ αὐτὸς τύμβος ἐδέχθη πιθανῶς τὰ σώματα τῆς λεγεῶνος ἐκείνης τῶν σφαγίων, ἐστερημένων ἄχρι τοῦδε καὶ ἀπλῆς ἐπιτυμβίου πλακός. Καταρτίζων ἡδὴ ἐν ἀδεξίῳ πεζογραφία τὸ μνημόσυον αὐτῶν ἐλεγείον, ἀναδιφῶν πένθιμον ἱστορικὴν σελίδα εἰς ἀσεβῆ παραδεδομένην λήθην, ἠγοῦμαι ἀναπόδραστον καθῆκον χρονογράφου, συμπολίτου, χριστιανοῦ καὶ Ἕλληνος ὅπως ἐξάρω τὴν παραδειγματικὴν ἐθειλοσύαν ἐκείνην. Ναί, σεπτὴ χορεία, προελούσα τὴν ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς σφαγιάσεως ὀδύνην τῆς ἀπὸ τῆς ἐξωμοσίας ἀτιμώσεως, ἐγένετο θαυμάσιος ὑπογραμμὸς τοῖς ἐπιγιγνομένοις ὅτι ὑπὲρ τῶν καλλίστων καὶ μεγίστων θυσιασθεῖσα, δὲν περιέμεινας τὸν σὺτόματον θάνατον, ἀλλ' ἐξελέξω τὸν βέλτιστον. κατὰ τὴν ρῆσιν τοῦ Πλουτάρχου. Τὰ πτώματα ὑμῶν, ἐκαθέντα ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τοῦ στρατευομένου χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ, καθηγίασαν αὐτὸν καὶ ὑπ' ἐκείνου καθηγιασθησαν, τὸ δ' αἷμα ὑμῶν, ἐξαγνίσθην διὰ τοῦ μαρτυρίου, ἄχραντον καὶ γονομοποιόν, ἔρρανε καὶ ἤρδευσε τὸ τῆς πατρίδος δένδρον, ὑπὸ τὸ ἀμριλαφὲς τοῦ ὁποίου φύλλωμα παρασκευαζόμεθα νὰ ἐντρυφήσωμεν ἡμεῖς, οἱ ἐπιλήσιμονες ὑμῶν ἀπόγονοι.

Ἐφ' ἐξάμηνον ἐκράτει ἐν τῇ νήσῳ ὁ πανικός. Οἱ μὲν ἀγρόται κατέφευγον κρυπτόμενοι εἰς ἄντρα καὶ ἀπρόσιτα κρησφύγετα

οἱ δὲ τῶν πόλεων, ἄλλοι, ἀπεδίῳρασκον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἄλλοι διεσώζοντο εἰς Προξενεῖα καὶ εὐαριθμούς οἴκους Εὐρωπαϊῶν. Οἱ διαπρεπεῖς ὁμογενεῖς οἴκοι τοῦ Ἄντωνίου Βοντιτσιάνου, Κωνσταντίνου Περιστιάνη καὶ Δημητρίου Ν. Φραγκούδη προσέων Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας ἐν Λάρνακι καὶ Λιμησσῶ μετὰ τοῦ Γαλλικοῦ προξενείου παρέσχον ἀνεντιμητούς ὑπηρεσίας, πλείστους καταφυγόντας παρ' αὐτοῖς διασώσαντες καὶ ἐτέρω διευκολύναντες τὴν ἀπόδρασιν. Ἡ τοιαύτη συμπεριφορὰ χρήζει τῆς μνείας τῆς κυπριακῆς ἱστορίας τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον διετέλει εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν στάσιν Φράγκων τινῶν, ὧν εἰς μάλιστα λέγεται ὅτι ἐχώρησεν ἄχοι τοῦ νὰ διαδραματίσῃ πρόσωπον μισαροῦ καταδότου.

Ἐν τοῖς προλεγομένοις τοῦ πρώτου τεύχους ἀνεγράψαμεν ὅτι ἀπὸ τῆς 28]10 Ἰουλίου τοῦ 1878, ἡ Κύπρος, καίτοι ἀποτελοῦσα μέρος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἀνεξέλεγκτον διοικητικὴν διαχείρισιν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις εἶναι γνωστὸν εἶναι μεθόδῳ ἐνασκει αὐτήν.

Ἦδη προστίθεμεν καὶ τόδε, ἀναδρομικὸν ὄλως παρέχον ἐνδιαφέρον. Ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων ὁ τρίτος, ἦν ὀριστικῶς ἀποφασισμένος νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον — καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχεν ἀποσταλῆ ὁ γεωλόγος Geudry — καὶ ἤθελε προβῆ ἀνυπερθέτως εἰς τὴν κατάληψιν ταύτην, ἂν ἐν τῷ μεταξύ δὲν κατελαμβάνετο ἐκεῖνος ὑπὸ τοῦ πρὸς τοὺς Γερμανοὺς πολέμου. Ἐὰν ἡ ἔκθασις τῆς πάλης ταύτης ἀπέβαινε ἀλλοῖα, ἡ Κύπρος δὲν ἤθελε διαφύγῃ δευτέραν τούτην φορὰν τὴν Γαλλικὴν ἐπικράτησιν.

Τί ἐπιφυλάττει ἡμῖν τὸ μέλλον; Ἡ τῆς ξενοκρατίας περιόδος πρὴκειται νὰ παρταθῆ ἐπ' ἀόριστον ἢ ἐσμὲν ἐν ταῖς παραμοναῖς νέας καὶ τελειωτικῆς περιόδου ἐθνικῆς; Ἡμεῖς ἐξηγέσκομεν τὴν περὶ τοῦ προκειμένου ἡμετέραν γνώμην, ἥτις ἐνδῆχεται νὰ ἦναι σφαιερὸν πόρισμα τυφλῶν ἐλπίδων, ἐπιπο-

λαίων προβλέψεων καὶ ἥκιστα λελογισμένης ἐκτιμήσεως τῆς πονηρίας τῶν καιρῶν. Ὅτι ὅμως ἐκ τῆς μελέτης τῆς παρούσης Ἱστορίας ἀπορρέει εἶναι ὅτι πολιτικὴ, διανοητικὴ, ὕλικὴ καὶ ἠθικὴ προκοπὴ δὲν δύναται νὰ συντελεσθῇ ἄνευ ἐθνικῆς διαχειρίσεως. Τοῦτο πρόκειται στοιχειώδους ἀλήθεια, ἣτις δὲν φρονοῦμεν ὅτι λαμβάνει ἔστω καὶ τοὺς εὐθεστέρους καὶ ἀπλοϊκωτέρους. Εἶναι πλέον καιρὸς ὅπως ἐπέλθῃ ἡ σωστικὴ αὕτη πολιτικὴ ἀλλοίωσις, ἢ εὐλογος αὕτη λύσις, ἢ νόμιμος αὕτη νίκη, ἣτις μόνη δύναται νὰ ἐκτείνῃ πέπλον λήθης ἐπὶ τοῦ ταραστίου ἐκείνου ὄγκου ἐξάλλων δοκιμασιῶν, ἀδικιῶν καὶ νοσφισμῶν.

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Ἐν σελ.	1	Ἀντὶ προστιθέμενοι γρ. προστιθέντες.
» »	2	» μεσοῦσης τῆς 24ης ἐκινε. προσθετ. Π. X.
» »	5	» ἀνέθρωσαν γρ. ἀνέθροον.
» »	12	» ἀνέθρωσε γρ. ἀνέθροε.
» »	15	» ἀναρρωνύσασα γρ. ἀναρρώσασα.
» »	19	» παρεγένοντο ὅπως τελέσωσι γρ. παρεγί- (γνοντο ὅπως τελῶσι.
» »	33	» τῶν Ἀθην. στρατεία γρ. αὕτη στρατεία.
» »	•	» ὁ υἱὸς ἐκείνου Ἀμασις γρ. ὁ ἄρπαξ τοῦ [θρόνου Ἀμασις.
» »	49	» τὴν θριαμ. αὐτοῦ πορείαν γρ. τὴν θριαμ. [τοῦ Ἀλεξ. πορείαν.
» »	58	» Νικάνορος γρ. Νικάτορος.
» »	87	» ὡς ἐνδιαίτημα γρ. ὡς ἐνδιαιτήματος.
» »	88	» τῷ 1246 προσετίθη γρ. 1146 προσετέθη.

Σημ. Ἡ πραγματεία αὕτη ἐκδοθήσεται μᾶλλον ἐξηκριθωμένη καὶ ἐτιμεμελημένη συντακτικῶς καὶ τυπογραφικῶς, μετὰ παραθέσεως ἐπιγραφῶν καὶ εἰκόνων, εἰς ἓν τεῦχος, ἅμα ἐξαντληθείσης τῆς α. ἐκδόσεως.

162.75.

1209.

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000023302

